

Библиотека "СРБДАУС МИТИЋ"

О СРК 821.162.1
РОЂЕВИЧУВНА МАРИЈА
Девајтис

000035233

Ново црнено

COHESSE

СЕВИЈА ЗАДРУГА 34

ДЕВАЈТИС

ИЗДАСАЛА

МАРИЈА РОЂЕВИЧУВНА

ПРЕВЕДО

НИКОЛА МАНОЛОВИЋ - РАЙКО

COBISS

Ин. ВЛАДИСЛАВ ВЕЛИЋ

Охлаждени мак. тешни, хоније и технологије

Бр.

193_е.

ЛЕСКОВАЦ

COBISS

34 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 34

ДЕВАЈТИС

ДРУШТВЕНИ РОМАН

ПАИСАЛА
МАРИЈА РОЂЕВИЧЕВНА

ПРЕВЕДО С ПОЛЬСКОГ
Никола Манојловић-Радо

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖ. ШТАМПАРЈИИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1896

ПРЕДГОВОР

Ретки су случајеви, да писци одмах у почетку својега рада беру лаворике, јер су обично тријом поступи путеви признавању и гласу. Таква срећа јављаје младу књижку, ипак овога романа, јер јој усуд до сули чаробан дар са симпатичним белегама за заштите и суђење књижевнице, а осим тога бејшиће у ње нешто тајanstveno, непознато, што привлачи читалачки свет. Први пут се појави у књижевности српинијум радионице 1884. године, а одмах затим однесоме узастопно расписани награде два замешавија јој рада: „Страшни леда“ и „Ценатије“. Ти јој радови пронесоше име широм, освојивши српски читалачкога сектета, који стаде у њој позирати потоњу популарну преходницу. Тим је радоница, па посебан начин, дирнула у живот и, тако рећи, наслутом показала нове путеве, спајајући идеализам са практичним животом. Ну најјаче занимавају људи, личности, које раде; она их слика живе, промда само спољашње, не упуњајући се сувише у дискусију душа и карактера. И измишљеним карактерима уме да удари жит живе истине, а уз то је у ње уцло важна приповедачка особина: уме да прикује читаочну пажњу. Погрешке у синтакси и логици превуче примамљивом импронизацијом, дакле и течним причањем. У главним јој делима свуда се истичне узвишенено начело, јер песничким полетом слика младо колево, које, у крававом труду, удара темељ потоњој срећи паролно.

У нашем су роману, у истину, два јунака: симболично дрво и човек. Тај се симболизам може пратити, кад назује велике идеје, кад писац одабере значење, које се у мањти четвоченој лено стапа са садржином дела или глашном му мишљу. Ту је духовна присница свега намеђу јунака дрвета и јуначког човека, и она је златан нит у причи. Обојица приказују племенску снагу, истрајност на рођеној груди, консервативну моћ, која одолева ударима и бурама. Ако и није Марко Черткаш стародавни хитез, него прост земљорадник, инак се он, у ужем оквиру, бори за оно исто, за што су покала ломили врпља интелигентни оклопници са крсташким најамничима. Сву моћ своје воле, ову чврстоћу карактера, сву своју снагу душевну и телесну обреће на то, да брани очевину, коју његова родбина хоће да учинити и распарна. Оштар судија наћи ће у делу дониста илана; рећи ће, да је глашин јунак створен више из главе, него ли посматрањем; ко позије тамошње прилике изјавио би, да би јунак у своме раду паничар па сметње, које се не могу ломити преко колена — или ми морамо нешако веровати писцу, да је јунак то дониста извршио. Има ту довеста личности, којима се може приговорити, да су без мишља и криji; има што шта романтично, па и неприродно: или ко све разуме, све и прантит.

Зато и вели кратика: „Девајтис се убраја у дели, која се презекају узимашем садржином. Исти чути тријумф јунаков, плод његова зноја, узноси писац у једно несломљену снагу идеје, која га одливала. Нашем су друштву потребни такви људи на различитим пољима рада, истрајни, неуморни, који би прикупљали и поново саградили све, што је увронастила наша економска неумешност и морална слабост, који би радили, на рођеној груди, са жељеним осећањем дужности, с оном правом вером, да им рад, пре или после, мора уродити жељеним родом. Ми добро разумемо снагу, коју је силни Девајтис припао, из земљаних сокона, големим својим коренем, које се зарило у земљу тако дубоко, да га вихори ни

снојашње буре не могу испупнати из дубљине тајанственога крила зудско хранитељке. Разумемо сине какву снагу има истрајност на своме месту, непрестани рад, стриљак, који се не обазре, хоће ли последице његове одговарати нестриљаним жељама, хоће ли на дрвећу, сада посађеном, број родити вође замишљене боје и укуса. Узносени истрајност племенске снаге, тај роман идеалније здраву, консервативну моћ племенску и зато се убраја међу најживотворније плодове наше лепе книжевности.“

Догађаји у роману развијају се у дином зајутку Јмуји (Самогитије), једном делу Литавске, па Источном Мору. Становници себе зову Жемајти, и најбоље су сачували народне особине старих Литаваца. Столећима су били љуте и крваве бојеве са немачким племеновима (крсташима) као поганици и тек у XVI веку примиле сасвим хришћанску веру. Владавина им је била теократска, а смећеници све и сва. Најстарији се знао Кригис Кригејто, који је под светим храстом примао и приносно жртве. Такав храст „Баубис“ помиње и Мицијени у скоме „Пану Тадији“. У тешкој болести или неволји јунакуј спањавају се Литавци сами на ломачи, да не падну жити непријатељу у руке. Тако им се спали и први изладар Вајдовут. Стари писци пишу, да су необично поштовали змије и хранили их по домовима. Друга имена митологија тумачи сама присоветска.

ДЕВАЈТИС

I.

Сунце је зализало за храстов гај, утиснут у рашње Дубисе и Ејке, у старом, мирном крају светих храстова, амија и Јилибара.

Сривало се за сини облак, последњим спомињем златних зрака праштајући се са старим жмуђанским племињским заседом, присловљеним уз поточну обалу и заодњем стотином високих линија вишња и оскоруша.

Било је суботно вече, угодно за предни народ и благо.

Из воља потегоше из ноћиште староданини плутови, тогдјеи волонци, омалена кола с лотрама, бадри конијаци; стицали се штићи хомци с косама на рамену, припунастете, златокосе девојке с песком на устима, дена, терајући под прв стада соведа и окада.

А кај се најноједе утиши заседак, скупно се живот по избама и дворинитима, овде онде јашине се звучи немашета и фруда, смех омладине, жагор, дожинијаша, и роде се испеле на гнездо и као проповедаџи горораху нешто тој људској гомиле.

Најмирније било је на добру старога Петра Вејната, које је одвојило од других богатством и обиљем. Четворо их је заседло за сто, на коме се пуштила вечерта у великим кадајисаним зделама, ширећи по читавој избију мирис од духа и свежа хлеба. Домаћин је седео у прочељу, између два прозора, у сином капуту,

суховав, ногрђен старац. ПРИЧАШАО је патенани жицу и устима и патенани се разговарао, гуђајући, са суседом с десна.

Био је то средњега раста црнокос младаљ, мршав, одевен, као Војнат, што сељачки, што племићки.

Причашо је нешто на прекид тужним, тихим гласом; изгледао заплашен, утучен, само је час по час дизао очи и погледао, не знаји, да ли на прозор или на оне, што су седели прека њему.

Они се и не освртаху. Златокосо, румено девојче окрепило је профил к светlostи и, прегибајући се кроз отворен прозор, несташно кидало пурпурну воће с виниште, која је расла под самим прозором. На коленима држало је мушки шенир и преко траке најмачило венац од виноваца, сменкајући се својој нестанивости.

Млад човек, седеоши крај њега, гледао му опаљене, али лене руке, кадито му главу и лене прсте обухватио погледом и ћутао. Био је дивскога раста и одевен господски, у танко, црно сукно; седео је у враку, ногурен, а дуга коса, која пајание на чело, закланала му је половину лица.

Кад и кад је девојче, што тога ћутљивога посматрања, бацило му зредо воће. Тада је испод сјајне косе стрељало нешто као искра у њене плаве очи и онеп се гаснуло. Виниште је хватао опаљеним рукама, али их вије јео, као да жали.

Јело се носило са стола. Најпосле је стара служајка успремила остатке, мункарици повадили луле, и домаћин се први пут окрете ћутљивом госту.

— А да немам загравитшога дувана, поклопа ујаку?

— За границом пушне гори! — одговори упитани, падећи испод из рена лену, покљку дуванску.

Старац загијурио у њу кончате прсте и, пушчиши дуљу, мркљаше:

— Породично тврдичење Чертванових. Воли ишчупати зуб, него издати грот! То је!

Девојче жалосно напршило уста.

— Мислите, деда, да се мене сестро? Боже, сачувај!

Кривац је ћутао, што се сетио младић заузе за њега:

— Идеје продавао своје robe, већ бикове са почиње-ских становова; тако није ни имао за што куповати по-клоне, једна је истекло за прехрану, што је одредно господин Чертван.

— Лени су ми људи и старац и млади. Као да су се са свећом тражили. Старац је полуђео од тепке памети, а овај је глуп ило иоб. Ору на њему, као на воду.

— Брзо ће престати, кад се ожени и пређе т кама у наше Сандиље — говорио је даље бриндан, смештајући се тужно, као на дањи.

Девојче подврсне као винића за шениром, а старап поглазди ћелу и мало одоброљен погледа на гуђијала.

— Аха! Је ли? Снапију ја њега, снасти, колико се може. Сострина сина, спроче, хтео сам некада да узмем под своје, отац није дао. Хе, шта ћеш, није дао, ето је сад и сам дошао и мени.

Девојче се искази, говорећи гласно: „Јест, ик-део би га ти ода, да није мене!“ али старац то и не опази.

— Охо, хо! Свему се може помоћи, само не из-глати! „Наглост је зложаша“, говорили су стари. На јесен нека Чертван тражи себи другога економа за Скомонто, или нека се сам прихвати, јер Марко ће прећи на своје. И доба му је. Колико ти је година?

— Пролетос прошло двадесет и осам!

— Ужас! Шта се то забива данас. Ја сам у тим годинама имао већ четворо деце, само што су ми умирали као на команду, те ип једно није остало! Ну, разуме се, имао само соли у глави, писам се бојаја изнеше, пити сам слушао скакога! Зато сам и постао човек.

— И Марко ће, дедице! — подсећи девојче. — Колики је сако!

— Будало! — прогуња старап, грозно мрштећи обрве.

Девојче се засмејала раскаланио.

— Ви, деда, сваки дан говорите суседима: Нека ми само на јесен заседне Марко на господарство, идићете, шта узме млада глава и рука! Господин Граљ је сведок.

Погледа с прензором на младога момка, а он под тим погледом обори очи и уздану потајно.

— Ти си будала! — попози Војнат, устајући с места.

Сви се подигоне. Девојче прво истрча из избе и за часак долеташе његов танки гласић у речима од песнице:

Преко гора,
Преко најла,
Има нуђа ствардлава;
Онде мома,
Ко мајка,

Анђелска рајским равни.

Марко се диже тромо са кљуне.

— Да се иде? — рече.

— Боли те зар среће за маћехом? — промрмља Војнат.

— Зачамали смо три дана. Отац је јамачно у бризи.

— Ни мало. Чујем, да је већ дошао Витоад на распушт, а и девојка се јамачно вратила из Риге.

— Била је још кад сам полазио.

— Ну, ето, доста их је онде без тебе! А сутра је недеља. Одвори се код својих.

— Хвала, јуо!

Баш најда су седали поново крај прозора, заширилише врата с уапце и па дворишту се зачу неки тубук глас:

— Помози Бог!

— Бог помогао! — одговори девојче из баште и одмах запита:

— Ви најда Марка тражите овде, господине Рагисе?

— А да где би био? — рече придонина.

Марко ћели с кљуне и изиде из двориште. Гост га је тражио очима око девојке, која се наслонила на

плот од баште и разговарала, плетући венци од пурпурског слезоваче и крисулка. Био је то чопек малишан, ситан, богат, с танкотом у нози, у сивом сурдути, по војничком кроју, и с таком истом, изношеном капом. Лице му је било округло, румено, пуно шавова и ожилјака; стрижи су из њега као шила седи брчци, а ентале се лазаријашке, жмиркаве, прне очи.

— Добро вече, Римко Рагисе! — поздрави га с прага Марко.

— Еле вратио ся се! О, о! Мишњаху, да си струтио у свет, као Калиндр.

— Имам смо карантину. На граници сканао Граљев биљ.

— О! Штета за девача! Јесте ли се давно вратили?

— Биће два сајати.

— Добро сак погодно! Хајдено!

Заоштиш и захрама на врата, клињнуши главом на девојку. Кад се осирте на путу, иђаху млађи за њих дагано; кад је прошао распирње, означено капелицом и крстом, она заустаде пред распећем, а он убрза кораке и за час достиче богаља.

Гаџи ћи је пут остао на десно, а они стазишом кроз ливаде у порецу иђаху према дубрави и ћутаху дуго, као да су се јуче растали.

На инак минуло је три недеље, како је Марко Чертван отишао у Пруску, да прода целен говеда и тек што се ето вратио.

Жиљаници не води заподевати разговор, иже раздизао — он гледа, слуша и чути.

На длане као да им је дубрава пружала руке, пречећи им пут прашим сенкама; ионаху се по њој различити жамори и тајанствено шуштаве.

Из ливаде уђоше у честу од кунине, кржљавих јасена и дикых ружа; после их окошнице големи храстови, иђаху по жеђој маћехини и пијарати, и онда ће се стварац најзад огласити први, тужним, болим гласом:

— Зде ти гласе посими, Марко!

Младић се не пренерази, не диже ни очију. Једна, после часка размишљања, запита жирно својим глухим гласом:

— Какве, Римко Рагисе?

— Отац ти је па умору...

Ни па то се не узрја Марко Чертвани, него се опет промисли мало, пре него што ће рећи:

— Је ли давно оболео?

— Пре недељу дана. Из Пешнића дође на практик, три дана се борио с болешћу, док га није сакладала и бацила у постельју. Није то обична болест, него ово старо тане, што га толике године веши у бочини. Докутурало се пајносље до срца! Лекара није хтео; шта ће лекови војничкима? Дошло је време, да се иде на збор, друговима, јер они су тамо — па ће и отићи.

Љута, права жалост брујаше у гласу старчеву. Рукавом је протрљао очи, удахнуо и за час опет продолжио:

— За тебе распитују сваки час, данас је пред вече позвао свећеника, а и Јазвигла су довезли из Ковина. Све бих рекао, да хоће своју вољу да нам каже тсмено и да му се жури. Чекају га, чисто ме нешто бошну, да распитам код Војнатових. Сад из те коже никуда, али они, што остају, треба да живе и да мисле на себе. Стрешим, да ти мањеха с децом не учиниш неправде. Боје се они тебе и не воле те! Узми се у памет, реци своје макар једном у животу, кад те отац запита.

Задуга, погледа на друга, али лице Марково било је неискпитана загонетка. Тешко да је и слушао добре савете.

— Шта мислиш? — заусти Рагис као на живој жеравици.

— Видећемо! — био је кратак одговор.

Старац слеже раменцима. Немало се шта говорити с таквим човеком.

Дуго су и дуго још шумили само свети храстови и шумштала вапрат под ногама, кад се богатљ опет одгаси:

— Ја већ знам, шта ће бити: што увек с тобом бива! Неправда, па неправда. Мањеха ће учинити, што ухте. Пропашће очишина у рукама мазуница Ви-

толда, пропашће и он, и Ханка, и ти! Знам ја тога, што одлази, и те, што остају.

— И мене? — запита Марко с изглаком.

— И тебе! — потирди одлучно старији. — Илизар шије тако?

— Не знам! — одговори, слежући раменцима.

— Онда чуј! Био би човек од тебе, да имаш своју земљу, своју жену и свога брата. Ко тога нема, тај ти, брате, опадне, као јесен љист, оствари некористан, као неотесан камен! И с тобом ће бити тако!

Биће да је то најзад начину Марко, јер је први пут подигао на друга своје очи, сине као чедник, и хирие као пучина брзданних вода.

— Зашто? — запита он.

— Јер нису твоји Скомонти, где си пробавио у раду десет најбољих година, није ти жена — Марта Војнатова, а није ти брат — Лука Грај.

— А шта сте ви имали свога, Римко?

— Ја? — старији се замисли... — Ја сам имао у твојим годинама заставу над собом, широки свет и велику мисао. Одбацио сам све, па ако и јесам донео кући само ту штаку и ране, не бих дао своје среће за твоју... за вашу сада!

— Онда је Казимир добро урадио, што је одбегао?

— Није добро, али можда најшаметније!

— Видећемо! — испови своје Марко.

Изашао је из шуме на пространу, обрађену равницу. У даљини се прибој дворац над Дубисом, коме се отеше очи обојице и за цело у једној мисли убрзаше кораке. Очекиваху их онде као на иглама.

Иису више пишта говорили. Под Марковом руком отворила се стара капија с кроњићем и неком латинском изреком, урезаном на поцрвелој плочи, са сликом Богородичном на врху.

У кући се светлео само један прозор на рогљу, широм отворен. Кад се приближише, дошао је до њих крупни глас, који је читao литанију пред смрт, а неколико других гласова, испрепаданих јепињем, одговараху у хору.

могу! Бабо, Богом се кунем, да нећу на зло употребити слободе, само ми је дајте, јер... јер...

Стаде јој дах.

— Доврши! — рече боник.

— Јер живети не могу без науке и слободе, па ве допуштајте, бабо, да то крађем, као гладан — хлеб.

Суха рука старчеза спустила се на вреду главу, зар да је умири, али шинка не одговори на молбу, него запита, сизјући даље оком:

— На тебе је ред. Витольде. Ходи ближе!

Из сумрака се изколоји момче од двадесет година, за чудо лепо, вита стаса, одевено с претераном елегантацијом и приступи веома мало ближе.

— Ја, оче, не знам ни сам — промуна — може дати Бог, да не оздравите.

— Та писи лекар, а мени не треба утеше. Шта тражиш као свој део?

Момче погледа на матер, на свећеника, па, потакнуто пријатним одобравањем, одговори одмах смешће:

— Ја бих желео, да господарим с мајком у Скомонтима, ако је ваша воља.

— Тако?... — прогунића Чертван.

И подижући очи запита:

— А ти, Марко?

Див се вазда да већ промислио, јер је одмах одговорио:

— Дајте ми, оте, имање покојне мајке у Сандицима и Девајту.

— Хоћеш да живиш о свом хлебу и јамчиш да се и жениш? — запита отац сестро.

— И време је! — одговори кратко син.

Стариц се растужио, напрштио се, као да га је што забодело, и чекао за часак, хоће ли се још ходити.

— А ти? — запита, окрећући се жене.

Она ужасно зајеца.

— Мени шинка не треба, кад тебе не буде. Мало крова у Скомонтима до смрти, уз Витолда! Шта се мили удовинци? Једино гроб!

Опет ћуташе мало и опет уздахну.

— Заборавили сте си — поче он тужно — да ту нема једнога, да си имала троје деце.

Жена угада од клечнића и прекиде га нагло:

— Забрашно си, да се сномиње. Проклео си!

— Не! — порече, а око му сипаше искре, — ако и јест проклет скако, ко рођену земљу оставља, кад му је тешко! Зашамтате: проклет! Стид ми је извео и срамоту, али моје је дете! Сачувао сам му ту земљу и усномену у срцу, ако и тужну. Можда ће се вратити — причекајте! И опротите му, кад ћај дође, као што ја праштам.

Опет зајута, сабираше мисли, загледавши се у племничак свеће воштавише.

— Дај амо најпре, Марко! — рече.

Син изиде, врати се за час и разами пред њим жељени предмет, а боник се мало подигне и, викући мршавим прстом по хартији, показиваше нешто и говораше:

— Скоконте сам наследио од дедова и, по стајам обичају, предајем најмлађем. За годину дана, кад буде пунолетан, Витолд ће их узети у своје руке, а дотле ће мати њиме управљати и остати код њега до своје смрти.

Момче се осирте опет матери и запита тихо:

— Онда Марко ту више неће господарити?

— Кад велим, да ће мати, неће Марко. Чуо сам да имаш дугова — то је срамота и стид! Чуо сам да не учини — то је невлаштво, и да бекријани, трошени време и здравље — то је подлост. Ако такав и даље останеш, останше те благослов Божји и мој. Памти до добро!

Витолд поникнуо, поизврсено и ућутао, а боник даље показиваше и говораше:

— А друго имање, Ејнике, Калиншево је наследство, кад се врати. И то, жене, предајем теби у руке. Нека затече рођени и чист кут, и ту земљу, коју је оставило, а која је радила за њега! Памти, не учини ју кривде и предај му мој благослов, осим ако би заборавио своју веру и свој језик... Онда не... не... благославјај...

— Бог ће чувати и свети његов замитнике! —
пријети киса.

И онет Чертвак означи нешто прстом и, окренут жени, рече:

— А Будрајце, твоја ирија, нека буде Ханкин мираз. Она није као друге девојке, али зато треба поштовати у њој ту разлику, јер од христа не начини обруч, него ћеш га само предложити. Иако на њу, али јој подај слободе у опоме, што је пристојно; нека има хлеба и угодности, али нека иде путем, који одабере. Хоће науке, а наука није грех ни за кога.

С јесавњем пријести девојче очним рукама.

Начини јој над главом крсни знак, па рече нешто:

— Запамти, дете: веру чувај, запамти то! Волеј не буди учена, али буди разумна! Разумеш ли? Да не заскадаш у гробу, што сам ти учинио по воли!

Она метну руке на прса и поникњаше сасвим дарнута:

— Неху, неху, неху!

Марко је непрестано држао нацрт и мирно гледао, како нестаје очевине комад по комад, и гледао је још и онда, кад није ништа преостало за његов део, ништа од те земље, коју је он десет година радио у зноју лица свога, заменујући она!

Сваки је добио део: и расинишок и бетунац — за њега није било ни недаља земља у тим љивама и ливадама и шумама. И прао је: он је само тражио првију своје матере, племићкиње са ласека, и комад шуме у разлазацу потока и Дубисе. Отаџ је саслушао и његову молбу, као и оних других.

— Сложи вицре, Марко, раздељи сам сне —
рече најзад старац. — Тражио си свој комад земље
и независност. Време је, да се побринеш за своју рођенију породицу. Тако је! Они су сви добиди, што су хтели, и теби то исто припада! Можда још с велим правом, јер си радио!

Зажмурио је и лежао часком замисљен, не мићући се. Изненадио се снажно окрену и поче живо говорити, проријући погледом сина:

— А ко ће мене заменити? Ко? Нисам ја никада имао те слободе и био сам гост под својим кроном. Туђе су руке управљале мојом љивом, док ти ниси одрастао. Ја сам читавога века био слуга и сконом, а то ће сада прихватити моју службу...

Закута, и Марко ћуташа, само је обреве пакригтио и угрзао се за усну — узбунило му се у душам!

Старац га је посматрао: одгонену је буру, која се спремала у скројитој души, па поче говорити дланеје, тишне, као о нечев светом и тајанственом:

— Минуло је много година од моје јладости. Неки вели, да је сада други свет, други људи, други живот. Није тако! Свет је исти и људи су исти, само су отунели, као оно моја стара сабља, од непрестане сечења и то сечења по камену. Широбитине пису на срамоту, само нека нема рђе, јер рђа изледе најбоља човека, а широбитине можеш исплатити по потреби!

У ово старо доба велике су се буре виткале по свету и одовине обласи, а сунце су године биле, те је народ чекао из тих обласи кише и росе, али Бог је хтeo другчије. Није налах хнила, него туча и громови на људе и пчаве. И све је прошло!..

Петар Оравд био ми је брат: во његовој сам љубави ја, убоги ђаво, ишао у школе, заједно смо служили после још већем господару, него што смо сви ми!

Гром га погоди уга ме далеко одавде. Вратих се сам на нашу Дубису, затекох гараште у Скомонтима, а у Ношићу, код њега, спроче дете!

И пао је сам му се заклео па умору, постао син отаца спрочету, слуга удовини, старадац вихова добра.

Минуло је тридесет година. Ране се задецише, бол је синао у дубину и ухватила се тврда кора. Открано сам дечка до човека, ежено сам се, подизао руничине из темеља! Сећате ли се, оче свећениче, оних премена и Казимира Оравда? Таквих данас више нема! Хеј, широбитине, рђа! Него! Мицији ми беше од рођена детота, требају је да се жени, али и онет највеће оне буре, назива Божја! И, као и пре, пошаху прозист ижеју и иногима!

Чудотворна заштитница наши! Толико суз, толико беде! Два пута сам прекужен у животу једно те исто! Отишао је и он, али се није вратио!

Једном сам га само видeo на путу: клонуо ми је из груди и заплакао се и закрио ми криљу очијом, да га се сећам. Вереница је отишла за имен! Осталаше ми имање, добро, и земљу, као свету остави сиротинику, и ето, за толико година, никад о њима ни гласа.

Глас му биваше теша и слабији, шапатом је до-
вршно, с тешком тугом:

—... И неће их више видети моје очи, нећу им повратити то, што сам сачувао с толиком муком,
не! Можда чекају ониамо горе на мој извештај?...
Толике године!...

Прекиде, изнурен до ираности, изатвори очи, а по лицу му се спољаху жалосне сечине.

Марко спустио главу и сиј се замислили тужно, осим Витолда, који је седео подаље на фотелју и зевао.

Госпођа Чертваника прва дође до речи:

— Да су живи, дали би од себе гласа! — рече, па индехи да се муж не живи, погледа на њега узаспушти.

Прса башкова дизало је тешко дихање, хучеши као по празници. Наснуда се над њега, поправила му уаглавље, принесла му устима мало вина. Испио је, али очију не отвори: жорали су га индати болови, јер час по час му се искирњавала уста и сабирају чедо.

Човечуљак, преко мере дебео, с инаочарима на маленом носу, помоли се из кута и, пухајући, измирајући излусти:

— Судски је рок истекао! Треба позвати у губернском гласнику наследнике, па ако се не јаве...

Чертвана као да ко удари по лицу! Задрхта, последња кри му војури у лице и чело, страшно погледа на говорника...

— Савест не зна за рокове, господине Јазигао!
Мени не треба правничких путева, мени је право овде
— Удари се у прса — и по њему сам се пладао чи-

тава живота! Сачувао сам оставину кроз толике тешке године, али не за туђинце, него за њега или децу његову!

Правник подиже обрас, поглади се по белавој глави, зажмири још веома искључним очима.

— Добро, али ако их је нестало без трага? И њих, и деце? Шта онда?...

— Ако их нема — попови бонар после размештаја — онда ће, па десет година после моје смрти, мој заменик разделити земљу људима, који су за њу радили, сељанима суседна три села, па једнако делове, а понве, што сам скучио, даје у добру спрху и основање главници у Угравима, да се чита служба за душе умрлих. Само неће бити тако; они ће се вратити, брзо можда, видећете!...

Рекавши то, подиже очи на ћутљива Марка, па му парди:

— Узећем, сине, материло имање и Девајту, за-
служио си их; али нећеш њи на своју земљу под свој
кров, нећеш радити за себе. Нисам те зато отхранио!
Отишао ћеш у Попиниће, прихватићеш ону свету оставину
после мене, и као што сам ја радио и живео,
тако и теби завоједам.

Диминита не одговори, а отац, свакојако изнинут па његову намргођеност, не заштита за пристапак, него скиде са себе овај длачић уздрхталим рукама, развеза спасену кесицу, што је висела на њему, и изнади кључић и половину старога печата с полумиленијумом грбом.

— То је кључ од стола за писање, а ово је знак,
сможи. Другу половину прстена повео је Казимир Ор-
вид, одлазећи. У столу ћеш вићи пунокоје па своје
име и друге унute, остало ће ти рећи господин Јаз-
игло, јер ја немам кад и немам снаге. Узми то,
Марко, да мирно умрем!

Младић је још стајао као укопан. Његове же-
лаве, опадајуће руке, па којима се чудно одбијају златни прстен, стискивале су грчешито заставину од по-
столе. Био је блед као криза, кроз усне су му светлу-
чили стиснути зуби.

Познавао се, да му је вулкан беснео у души, да би уринишу, кад би проговорио.

Маха се помаче као на угљашу.

— Иди, кад отац каже! — извиче ова, али старији ногледа на њу сурбово.

— Окани се. Не одражи увек рет оцај, који пристаје без прохиншћана. Слушај, Марко! Мени се жури да се вратим, а та ми је последња брига остало као камен на дунав. Скини ми је, па ће ти то бити на еређу. Ходи!

Марко приступи, устескује се. Отац му обеси ланчи око врата и, сада умирен, говорише чаретим гласом:

— Као нас бићеш веран, а као петао будан, и већеш дати никоме у руке добра Орицидовах, осим ко ги донесе другу половину тога печата. Такав је био с паком уговор. Хоћеш ли занамити? Ја сам се захло, а ти ћеш одржати!

Руке му положио на главу и додао свечаним гласом:

— Душу ти своју предајем и свету мисао и веру! Ти мало говориш, па те нико не зна; можда си зао, онда нека те измени мој благослов, а можда си добар, онда нека ти испуни жеље. Најстарији си и најразумнији од свих њих, а они се боје тебе. Не чини им приво и не жижи на себе. Твој је део у Ношинију, преко реке. Заштити! Дај ми реч!...

У први мај не хтеде глаас изићи из грла јаднијака, после се оте нејасно:

— Казали сте, учнишћу тако!

Болесник одахну, као слободан, главу синољу притисните на груди; на излаву косу младићеву кану неколико суза.

— Бог нека ти плати! — прошанута — и одмах затим, као да га гени на журбу неваџиви рука, рече:

— Марко, подај ону свећенику кутију!

За часак даде у руке свећеникове син овадику сприњашу, жедном оковану. Витолд устаде с фотела и на прстима приђе ближе, да се заклони за деја материја и сестрина. Болесник извади испод узглажаља кључ од благајине и говорише свећенику све лаганице:

— Седам делова има ту, оче, у склопу по нетисућа рубала. Нет за четворо деце и за жену, шести разделите међу наше слуге, а седми предајте у Угјане, чудотворној Мајци Божјој, којој сам се затекао још у младости. Нека прими жртву од труда мора, јер ме није никада оставила.

Свећеник је бројио и редом им давао у руке наследство. Калимир је део узе жити, последњи доби Марко и одгурну прашку сприњашу на страну. Нене је он више нунти, као до сада!

Поглед болеснику блудео је по њима све блеђи и блеђи.

— То је све! — изнављаше. — Серио сам, сприњо!...

Подигне руку да их благослови.

— Бог вам дао добро и мир и слободу, јер то је јест счаје на земљи! Жлите у слози и заједно — бићете јаки!

Клокоче син, а он над сагнутим главама начини крсни знак и паде тешко на постелу.

Часком је почивао непомичан, странио блед, а после, тајкнут својом изјвећом брзом, упре оти у Марка, који је стајао сирам пега.

— Памти, да си ти слуга Орицидовах, памти — прошанута.

— Казали сте, биће! — вонови див своје.

У то се из мрака изнуче Ризико Рагис и, наслоњен на изливу, стаде поред Марка.

— А ко ће мене узети у део, Чертване? — рече ју вола шаљиво. — Запиши ме коме у инвентар, да се не поткуј о мене.

На то први пут оживе мрачно лице Маркова и број, као да се боји, да га то не претече, рече:

— Ви ћете са љубом, Ризико Рагис!

— Право — рече болесник — иди с њим, друже, у његов дом, да се не брине за своје! А ти, Витолде, држи тетку Ану до смрти, њену слугу не терай! Стари је слуга — пријатељ!

Хтеде још што нећи, али више не може, леже изнужник, затвори очи, рубаји притиснате боне груди.

Час је био као мртвја без гласа и даха и мишљања, док га муке не спомидаше: тада је стевао, јечао, крчкао; час онет, као да хоће молитвом да утоли болове, шантао је неразговетно један те један исказам, прегледајући скаки час: *Indica me, Deus, et discerne causam meam!*¹

Свеђенији му даде у руке воштанику и једноди-
ним крунишм гласом стаде читати исказме. Витолд се
вративши на свој фотез, жена се подважтила на руб од
постеле, сасвим изнурена, девојче је јецало згрчено на
земљу.

Само је Марко стајао испојничан и, намрштеним
чела и стиснутим уста, гледао очу у лице.

А лице се то све већма растезало, жутело, из
пренује се извијало тешко дисање, у коме је онитро ухо
могло разабрати све нејасније: *Indica me, Deus, et
discerne causam meam...*

Свеџана тишина пастваша у изби... Била је то
агонија, предворје вечности!

На прозору побледеле звезде и ударао мирис
ране росе, која је падала па расцветаше руже у дво-
ришту. Кратки летица новја примијала се крају.

Најпосле, кад запеваше трећи петли, Чертан из-
бечи очи, подигже их на грб и издахну. Воштаница му
се измаче из руке и угаси се, пастваша жагор и стра-
шна трка.

Сви се подигоше. Старцу беху очи отворене, нуно
самртих суза, прте за чудо мирис.

— Како је живео, тако је и умро! — промрмља
Рагис, отварући брикве и обрве.

— О Боже, о Боже! — парицаше жена, удара-
јући челом о застапницу.

— Свеће, Јосифе! — избани своју прву зановест
млади господар скомонтечи.

Марко се повуче мало назад и погледа на
прозор.

Продетна зора свијаше и прињицаше се дан, ру-
жичастим пругама завирујући у избу.

¹ Суди ме, Боже, и разбери дела моја!

Будиле се итице по граничницама, устајали људи,
авериње, најкукавије бубине, да живе, да раде, да
се хрењу, само не устајаше он, старац, раден као пчела,
ранчлац као шева, будан као петао.

Сиршно је свој посао и труд — сада се одма-
рај. Био је то за њега дан великога празника и во-
диковога одмора!

II.

На недељу дана после смрти Чертванове пролазио оригинална поворка улицом ласеока Сандиња. Низред је ишао Рикко Рагис с двопеком преко плећа и с торбом од јазаница о боку, окружен шесторицом различитих паса. На кочишту је водио првотоњешина лице, а из недара сина капута изненадиле су губице ширених кунића. Та је мешавина предњачила колике с логорама, која је пратио богоњавајући с другим, а на колике дигала су се па шатове два зелена сандука, неколико столица, неке мреже, склажња учитељских и научнистичких кодака, мотике, лонци, а на врху, у голему кавезу, путовао је сини ждрал и десетак и више мањих птица, кречећи и циркуђући што их грао посн.

За тим колима ишао је јар иршавих подкова, долова крава, неколико телоди, а на крају је Марко Чертван водио па узди стару белу кобилу, која је у склонима возила воду и драва.

Табор је заприњео гаров, који се, с непонеревом, обирао на све стране.

У пркос радном даву и равнодушности жмуђанској, све је живо поврвело па врата, поздрављајући пријатно путнике и чудом се чудећи.

— Еде то је сме, што су дали Марку из Скоконата? — шапутаху међу собом.

Њега самога не сведоче питати. Ишао је јар као ноћ; ћутећи, скитао је шептир познаницима.

Стари Војнат стајао је па кратима своје куће, руком је заслонио очи, погледао, а иша његових дећа радосната изненадила је Марта:

— Ва име Оца и Сина! А шта је то? — извика.

— Погорелци! — одговори подругљиво Рагис, и не задржавајући се.

— Марко! Шта ће то рећи? Водни позорнице? Ходи-дер амо!

Млади отресе главом.

— За час ћу доћи до вас — одговори.

Поред Војнатове имања, плотом одељено, пружало се друго, које је већ граничило с пољином. Било је ово сунгла противност суседном с обзиром на уређеност и добро стање. Место тараба, неколико каменица штитило га од улице, зле закланјајући слогове куване хељде и заби, засјаје у пустијој огради. Не беше онде ишчаша ни кошница, из далека удираху у очи одупане зграде, кућа без окана и двориште обрасло коровом.

Био је то Марков дес, материно имање. Табор скрену у двориште, па изненадују седе Рагис и, да се покаже важан, стаде звиждати кроз лубе, Марко и слуга истоварише кола, утераше у прање стаје стоку, која је жалосно рикала, и склонише кола с пута.

Дочурија их посматрала с улице, радосната, зачујена. Необично је зајимао чувар у кавезу, који је сваки час узлетао и кречао:

— На дрвње! На дрвње!

— Мир, дедаче! Нико не ивија! — опомињаше га Рагис, па велико десје весеље.

— Сад можеш патраг, Гренић — рече најзад Марко слузи, тискајући му у руку новчани дар.

Момак се трже, као да му је ко дао жив угљен и — место да оде у двор — стајао је и ћутао, окречући бич у руци.

— Шта хоћеш? — запитао га Рагис.

— Где су моји кони, онде остајем и ја — одговори жмуђански.

— Госпођа ти је казала да се вратиш, дакле ида! прогутија Марко.

Жмуђани се осирне около, на пут, на небо, на реку, прати је очима пахерској стаји, завири и легне уз лицо.

— Кад се предложиши, вратиће се — рече Ра-
гис. — Ја ћу дотле себи вачинити гнездо. Јадис моје
заштитниште одболовање путовање!

Марко се промисли за часак, пристети се и крену
Војнатовима. Требало је спречити, јер га у неће већ
чекају у Попинићу.

Уће Марта је ишла код прозора, стари је ко-
рачао по соби. Ућутаме, кад га узгодане.

— Једва се једном и ти изволни поклапати! —
осече се Војнат. — За недељу дана писи имао кад да
нам јавиш, шта је и како је. Ну, говори сада!

— Види се да писам имао кад, кад писам до-
шао. Одрастао сам међу вазам и привикао се, али отац
је детету најиречи. Нема неколико дана, како га по-
ложио у гроб.

— То сам видeo, био саса на погребу. Хочу да
зnam, шта ћеш сада чинити?

— Оно, што ми је отац казао — одговори ту-
робно.

— Ну, па рече даље! Караве су то комедије с
тим прокопинама, што су их дотерао?

— Его сад, што су ји дали, оно сам узео!

— Како дали? Неколико кокада, теби, из Ско-
хоната! Зар није отац оставио завештања.

— Оставио је. Земљу је поделио!

— На како? Што си добио?

— Материну ограду и Девајту.

— А Скомонте... Ејнике... Нонче...

— Скомонти су Витомирови и материни, Ејнике
Казимијрови, понизна је дошла свакоме по нет тисућа
рубала.

— Зашто писи потраживао свој део иметка? От-
правили те као пројака! Ваља да иза закона!

— Ја искљу да се парничам. Извеси ји дали, а
силом искљу да отимам — рече Марко, слежући мирно
раменима.

— Зискане! — огости се стариц и прекинде.

Неко је време ходao по соби и дувао, после
стаде говорити све жеље:

— Лунези! Варадите! Нашди будалу, па га
окланали! Оштетили моју крв, мени на накост. Че-
штајте! Ви ћењко ко је паметнији! Избацили га с тор-
бом, па се смеју старом Војнату! Ноказају им ја! Биће
он госа, а и гољаки! Доћи ћете да нас ѡолите! Шинак!

Застаде пред Марком и, гледајући с попосом див-
ски му раст, рече:

— Твоје руке, а моја глава чуда ће починити!
Имана ћемо саставити, па ћемо радити. Нећу умре-
ти, док их све не повендајам и не скупиш добро у
своје руке. На јесен ћеш се, у тинкини, венчати с Мар-
ком, заједно ћемо живети и гледати, како ће они да
бесне. Разумеј ли? На поделу нећеш пристати, него
ћеш им подако исплаћивати. Дуг је живот, дочекајеш
две среће!

Марко је ћутао, поникao и слушао. Јест, то су
били његови споми. Марта, рад и земља, мила земља:
Можда су жалост и исправда већ шапнутили нешто о
осети, а стариц је и то глadio и потпирао. Не-
спасно, можда услед тиха искушења, млађи туре руку
у подра и кесицу с начетом тако јако притисне на
прса, да га је чисто заболеди и дуго није могао про-
словити речи.

— Ну, шта велиш? — запита Војнат. — Јесам
ли те освестио? Није те више страх чатрље?

То је било изашивање. Марко подиге очи на
Марту и рече гроња зубе:

— Био страх или не, ја у њој не остало дуже,
неко до вечера.

Стари прибледе, престрани се.

— А зашто до вечера?

— Јер ми је отац оставило па близи Попиниће.
Тако ме већ чекају.

Био је то гром. Девојка испустила посао из руку
и побледела као крпа, староме застасио дах у пренка.
Запнуо је, избечио очи, запремео.

Сметнули су с ума обнесу старога Чертвана, оно
тако у пози, које је вукао читава живота, ону слу-

шеношт, као што говораху. Предао је сину, можда га заразио својом слабишћу, као породичном болешћу!

Инак после кратке, злобобне тишине, развика се Војнат:

— Ти? Ти? У Ношиће? Онет за бесплатна скопом! Ти? Ти?

— Идем! — одсече Марко, прекидајући.

— Идем? Занто? Да чекаш на покојне, као што је чекао Чертван? Провини се!...

— Што дасе проминљам, ујо? Отац је у гробу, а дао сам реч! Идем!

— А твоја земља? А ја? А Марта? Помислити на то!...

— Шта знам мислити? Земљу ће надгледати Рагис, а и ви Марта... Божја воља!

— Како? Шта?

— Можда ћете ме причешати, ако вас је воља. Можда ће се Ориандови вратити пре него што се нађам? Зар ја знам? Отац је заповедио — морам!

Старац заметну руке из војас и, прелазећи из гнезда у жирну тврдоглавост, стаде цедити реч по реч:

— А ти их чекај, те своје Орианде! Него! Ислужи миропашу! Али само вас не мешај у своје планове! Мени је смрт за вратом, немам права да чекам, оставља ме снага! Треба ми одмах младих руку и вођоњи! Или остани данас ту, или иди за напек...

Марко затресе главом.

— Ви знаете, да не могу остати! Ваша воља — иде!

— С Богом — промрмља старац, окрећући се.

Младић подиже очи, потражи вереницу, али место код прозора било је празно; башка је посао и измакла неопажена. Он се поклони ујаку и изиде. На дворишту није било Марте; обиђе балкону, ухвати за браву својих врата, али у тај мах зачу тихо јеџање код плота.

Задрхта, размакнуши њену честу суседне ограде и завири онамо.

Девојка је седела згрчена на земљи, кенцљом захванила лице и изакала очајно.

Дуго је стајао и гледао њене јаде, пре но што је дошао до речи.

— Марто, не плачи! — рече тихо — шта то ће? Хтедох да се оправствим с тобом...

Скочила је са земље као онарена, зајапрена од суда и узрујаности.

— Не слушај деде! — извиче. — Немуј једнако: ти или други, само нека је здрав и јлад! Нека трахи руку и помоћи, али не мужа за мене! Треба да идеш, ох Боже мој... Страшно је и помислити! Али вратио се за годину, за две, или за сто, ја — док сам живи — твоја сам! Закдеју ти се, чим год хоћеш!

— Не закланя се, али одржи! — одговори озбиљно. — Бог слуша! Ја сам увек једнак! Ти знам!

— Видећеш — шашу с нагласком — да сам и ја таква! Ти или нико!

Држали су се за руке и стајали би тако дуго, заклоњени густим гранама, да не беше муваша по чатрљи и гласа Рагисова у соби. По свом обичају разговарао се с менажеријом.

Марко стисну руке девојци и умаче. Гране се саставнише као обично, оделише онет зеленом преградом две ограде, не остале ни раселине, ни знака, осим у љубљују срцима на дну мало горкога весеља.

Рагис није данигубно. Марко не познаде своје чатрље. Старац је поспремио, оправшио, разишао по пралини лицима оружје, докачке трофеје и „Живот Св. Геновесе“ у неколико шарених слика; намештај је запремно прашиле кутове, а у два угла намештио је две дрвене постеде.

Животни огледају ново место, пинчести и скочићи. Домаћин је вадио ствари из сандука, говорећи им моралне сентенције.

— Ну? Јеси ли добио -рене? — занита придојиши.

— Од кога?

— Ша од старога и девојке!

— Није стари, што је девојка! — одгунђа Марко, отварајући своју торбницу.

— А знаш ли, да је Гренис утекао с коњем?
— Утекао?

— Видео сам кроз прозор, како их је извој, усео и одјахао. Хтео сам да га хватам, али ме после спојало бешено! Отели су нам толико, па нека их и то зајази!

— Право сте чинили! Наши ћемо и слугу и кове за повреде.

Сагнуо се над сандук и умукнуо.

Рагис заклињао главом, сео на столицу и западио ладу.

— Ето да је онако, како сам ја пророковао! — поче тужно. Неправда, па неправда. Требало ти је толике године радити! Како си прошао? Као се разбјеце лађе, комад труде даске. И овога одилазији?

Марко је бутао као заливен. Полако је падио из сандука своје ствари и размештао их по задовима и столу. Покров постельу. Хтео је заборавити, да је он ту гост само до зрака.

— Шта ти све неће луди учинити? — говорио је даље старац. — Чертвај је бито праведан и прекаљен, па су га осудили и водили на брђини! Међер је боље бити зао на свету, него добар!

— Не говорите штита против оца! — одговори Марко. — Радио је, како је хтео. Они су мислили да, а он је радио добро!

— Па шта? — запита радосни Римко.

Младић се исправи и — као обично — прохиси се мало пре одговора.

Била му је то излика у карактеру.

Часком је застао с очима на зиду, под својом постелом.

Онде је, под иконом, висио витез на кону у првом оклону, с двоструким крстом на шtitу, с измахнутим матем у десници. На њега је гледао Марко и изнестрио поглед:

— Нисам ја за се радио, и трпео, и бутао,

— А за кога? За Војнатове, или Витолда?

— За тога! — промрмља, покланујући главом из зида.

Рагису се засветдесне очи и засука брове, али да није разумис, говорише даље:

— Сломоти ће за годину дана прећи у туђе руке. Витолд ће наести очевину у сладак мед! Млади зуби и лакома! Казимир се неће вратити, а ако се и врати, продаје Јованку. Ханка ће се истрошити научном, па изгубити Будрајце! Све ће иројести!

Марко подизаје главу. Забаци косу с чела и ухвати се руком за прса, као да га је онде у дубини нешто ужасно заболедео и онет, после размишљања, изгуби, али не тихо, већ јакији гласом и с дивљом енергијом:

— Пропашће? Пропашће, велите? Еј, оче, у тај дан иројести нестаће јасла да на земљи мене и мога Девајтиса!

Богаљ је гледао и слушао. Од јадена знао је тога човека, живели су заједно, а никада га није видeo таква. Као убојна труба, забруја његов потмули глас, кунье сечашу из хладних очију.

Сунце је запирило у сен соби и један зрачак послије пронога интеза на зиду и плавокоса Жмуђанина. И први пут опази Рагис, да су у његова кумчата тако суворе и онтре прте, као да му је жељезни конјаник брат или отац, и као да ће обожница заједно у бој.

Обузедо га неко необично поштовање и дуго ћутаве, забледнут у ту двојицу, и сам није знао, који му је био већи у тај збор.

Марко се први освести, траже се од жестине, поизвеле, осврну се и стаде огледати и превртати пунку. Зрачак утисну.

— И вита ћеш им ти помоћи? Немаш кад, а немаш ни прала да им притичеш у помоћ — заподесе разговор стари војник.

— Доби ће они мени на ноге! — био је појасан одговор.

— Доби ће, да потишеш деобу, из жорам!

— Не жорам, ако нећу!

— Тадо нећ! Иман разлога!

Младић је скршио свој посао, седе код прозора, изнади из цепа стару линију и стаде рачунати на

парчету хартије. Час по је подизао очи и тужно погледао на сунце. Слазило је с поднеба, позивао га на повратак.

Стадоше се разговарати о својој оскудини. Но достајало је света, па и хлеба. Зграде тржишту крок, земља управу, ограда плот, кућа прозоре и поправак из темеља. Кад се све срачунало, од главнице остале једва половина: тричака спота, коју је Марко спремио натраг у цен, да плаћа ћевове Витодове и поврати читаву очевину.

Рагис агрну ивице, смешкајући се шалњиво.

— Ну, сада сам токорес ја ту господар. Је ли да нећеш онтре надгледати?

— Можда ћу у четврт године завирити једном и в нама? ..

— Добро! И показају ти шта умеам! Видећем!

Младић жахну главом. Пашта му није могло повратити слободе и веселости.

Погнуо се, скрстив руке и њутени гледао кроз прозорчић на обличасту хељду и зоб у огради. Сад је могао пъл у Понвиће, али се ичинише — минијаше, да неће браћ починити на своме, у својој кући.

Рагис се био усходао, луксајући дрвеном ногом ишиљио је и враћао се — осећао је да није згодно дражити тужбама јадника, те га се окану. Ни из заслога их нико не походи. Пријатеља Граља није било код куће, а Војнат се није шадио у љутини. Тужно је то било господарство.

Спуштајући се вече; неколико косих вруга вечерње румени загледи Марку у очи, а он као да разумеде тај знак — устаде, баци пунку на раме и узе шешир.

— Треба већ да идеј! Остајте здраво! — рече пријатељу.

Испуће шешир на очи и иди у двориште.

— Ходи, Маргаес! — викину гарова.

— Пritchekaj; отиристи ћу те до рехе! — приче за њим Рагис. — А шта је то? — додаде, гледајући глацијом.

Путем јахаше Грешик на једном кону, водећи другога за сибом, па скрену у двориште.

— А од куда ти? — запита Марко.

— На је наше — одговори слуга.

— То ти чини био у Скомонтици?

— Разуме се да инсам! А завито? Био сам код конја, јер је данас као неки светац. А сутра ћете ми казати, шта да радим.

— Та ти служаш у двору?

— Ја сам служио код конја. Нисам их за то напасао, да их други гави? Хоћете ли дати оброк, гospодине?

— Дају, кад се вратим! — одговори Рагис. — А ти дотле пали на кућу.

— Па да! Шта друго знам радити? Младога су господина конја и ја!

Рагис се осмехну задовољно.

— То је је делија! Послушан и глуп!

Марко је испод ока гледао у прозоре Војнатових и ћутао. Међу шишњама затитра првени рубац Мартин, осврте се за њом два три пута и убрза кораке. Био је то његов последњи опроштај.

Минуше заселак и нагубише се у сумраку. Као и пре недељу дана, ижаху к шуми, али сада не у Скомонте, него десно бучној реци.

Римко Рагис узе полуугласно читати молитву; нече постајаће све тише и мирније. У тој тишини Марко поново ослушкиваше, подизајући често главу и застављући. Све близје, све разговетније обузимаше их глуха, тајanstvena природна мелодија мрачне шуме!

Младић слушаше, као што жељио слушамо дивну песму о великом јувацима.

Ненито га је привлачило томе шантану дрвећа, то пријој гунти!

— Чујете ли како шуми Девајтис? — јави се тихо ботаљу.

— Којешта! — слеже старији раменица. — Као да он другачије шуми, него друга дрвета! Најпосле, то и не шуми храст, већ пошиљеки млини клесаје на дубину.

— Није, то он говори на пропланку! Почујте само!

— Ах, ти заковани ногавице! Није ли те ствар докијавати зло таквом беседом? Јеси ли заборавио праштеље, шта ли, тим својим обожавањем дрвета?

На ту опомену Марко уђућа. Стиговше у шуму, дивови им закланаху небо, пречаху пут, пружаху руке, као да их поздрављају. Дочека их пустиня у завидна паруџа.

Тамо амо, без стазе, ишао је напред Чертвак и непрестано прислушкивао, кло да се од тих шумова један одваја, као да иде на чији позив, све дубље и дубље.

На једном им се разјасни над главом, парче пеба затрпела и пред њима пуче широк проилазак. Под ногама се уздижаше земљиште, — то су остаци стародавних онкона; са стране се примила контура у воли срушених бастије, а пред њима, на средини проилаза, дизао се протопластични храстовац, стар, као жмуђански богови, и као да поздрављаје придоњину тумцима, отегнутим шуптавицама.

Марко застаде.

— Ну, што стајеш? — пристрижи Рагис. — Већ је касно, а матица је јака под почињићком оградом. Јом би могао пагрансати на чуву.

— Одморимо се часком, оче! Одмах ћу отплатити.

— Ну, кад је тако, да седнемо. Моја ћудљива дрвена нога баш не воли много стајати. Ишаш ли лукана?

Запалише луде и дуго одбијају само густе сиве димкове.

— Зло! — почне Рагис — ој, зло! На што си спао! Други десет година проћи ће у ветар, а после старост и смрт. Нишица нећем стеки, ни имати, а изгубићеш и што имаш! А зашто тако? Они се неће вратити...

— Ко аза? — промрмља Марко.

— Свако зна. Од куда би се створили после толико година? Наследство је као мед, одмах га иза зида муха осети! Помрли су они!

— Може бити! Треба чекати!

— Баш си глуп! — пљуне стари. — С тога че људи изгубићеш Скомуонте, Марту, срећу, здравље и израдост. Какво си добро запамтио у животу? Од када си ти је користи тај рад и брига од детинства, од малена. Немаш ништа, избацили те изаузле, као да си из бела света, па се ни тужити не умеш.

— Не умеш! — потврди Марко, устајући. — А и на што јадаш?

Прешађе, промисли се часком, обухвати ногломе гранићи храст и додаде по жмуђански стародавнију пословницу:

— Било како му драго, Жемајтис¹ остајем до века.

Рагис устађе такође и заврти главом.

— Из бегунића остаје траг од стонара, иза осталих траг од крви — промрмља туробно.

Изменавши те пословнице, не говораху више ни речи. Пресекоше попреко проилаза, стрижом стазицом спојше па речну обалу. Чун је чекао, привезан за још једно стабло, а вожња дремља у чуну.

— Остајте ми здраво, оче Ражко — реко Марко, саглавићу се к старчевој руци — хвала вам па свemu добру.

— С Богом, снико, срећно пошао! — шанију Рагис глухо.

Младић одвеза чун, не будећи возара, и узе већа у руке.

За час Дубиса занесе лађшу и одбаци је неколико хлата од обале. Старац се наслонио на палницу и гледао па њом.

Дивска пријатка веларева примила се на води. Стјајао је гологлав и гледао преко Римкове главе у шумски прх.

Прашао се с њом јединцу и ногледом.

После се смањио, прино, као иерасна тачка, док се пајиосле није стопио у жраку и нестао.

Богаљ је чекао неколико часака, вајзад скиде с плаћа пунуку и испали у ветар.

¹ Жмуђани.

Мало затим сину чешто преко воде и разлегну се пунав, а после се заму, заглушено речним шумом, штектање пса. Вио је то Маргас из другој обали, у пошињском парку.

Изгнаник је срећно приспео на место.

Рагис удахну и окрену кућу.

— Дај му, Боже, да се врати у своје, јер је добар и стрљан! — прошапута.

Дубрава је шумила, али Рагис није разумео њена шума и није схватио, да му стари храст одговара са пропланком:

— Вратиће се, вратиће се! Само причекајте! Све пролази! Вратиће се, вратиће се!...

III.

Дубрава у ранњема Дубисе и Ејне била је од најкараја свогина Чертанових.

Некада, у старо доба, била је онде светина, која је чуваја замак.

У светини била је поштovана богиња Алексота, замак су бранили љути ратници, одевени у кожу, са сокиром у руци, а с фанатизмом у срцу.

Данас су од замка преостали тек трагови онкона и шанчева, сагњала бастија под иреком од хмельја, беседани, заустави бунар, мотил, под којом су затрпани бранчићи и легенде. А од светине на пропланку преостала су два камена — по којима су били изрезани неки знаци са жлебовима у средини — и Девајтије.

Протекли су векони, нестало је крстовосаџаностола, умукao је Перкун, погасиле су се свете наltre, пролазиле су државе, људи, изизле се војне за војважа, развалине за развалинама, жељала се праша и обичаји — Девајтије је стајао.

Стајао је внаред пропланка, поред светога камена; дубови — унуци окружавали су га издалека у најодоле: горостаси, сникан до тада, с круном од зелена лишћа, јаке грane, као руке, пружају је горе, као Криве Кривејто, и позната, рекао би, на борбу стихије и говорио: „Известе ме ли, људи, бацили амо, и нећете же ли, вихари, одсеги ојдава! Наместно ме је ту Бог, па ћу остати, остати, остати...“

Закланјао је собом пропланак, камење, рушевине старога замка...

Кадито је ћутећи слушао гласове, што му их је доносила река, кадито је с бастијом спомињао старе објеве и величанствено шукно: час опет, кад су људи дољани к њему, ширко је по гранама његовим јако дихање: „Здраво да сте! Здраво да сте! Једна је земља нас родила и отхранила! Коренек сам је загрило ја, а рукама и дуном ин! Ко ће нас инчувати од авде, ко?“

Чим наступије јесен, Девајтис је спомињао јунаке, који су погрми, славу, која је минула, огњь, који се угасио, и, обузет жаљошћу, раздирао харђине и плакао. Туђи људи говорили су: хрст губи лишиће; Жмуђани су шантали; Девајтис оназију старе часове.

И много месеци стајао је див покривен ињем, туробан и ћутао у тешкој жалости, док му се не смијова богиња, чије је камење чувао толико јекова, и не походи га.

Понела се на жртвено камење, стресла грane, неговала граничице, будила, а испод њених руку и бела одела летијаху по пропланку топли даси и јасни зраки и ивеће.

А Девајтис је отресао жалост са себе и, као јунак, подигао главу, а ту га изнадривала река, опет стара бастија.

Такве су приче ходиле од уста до уста по заједницама и селима, и таквим је причама успављавала мати Марка, кад је израстао из пелена.

Била је то жена проста, старога кова, шљаћанске куће, никада се није приучила положај великој госпођи и властелинко. Сувине јој је било пространо у салону, сувине хладно и сувине туђе.

Муж је напредовао иметком, радио као роб, згртао, штедео, бивао све имућији и јачи; она је венуда као польски цвет у стакленој банти.

Била је тиха, плањавка, бојала се света, у који је ушла, плајкала је кадито горко, али тајом, као шумско звоно у чести, да не једи мужа, кога је обожавала с неким ронским поштовањем.

Упорност је живела у њој и анђелска умјетност. Кад је похађала брата у Сандињама, била је љубља и весеља: остала би радо онде, на пррагу очнинске куће, са сином на руци; ивије је замјњивала сјајна судбина, на којој су јој завидели људи, али ивије рекла никада тужне речи, враћала се у Сконтоне, певајући сину, и даље је трпела богатство, као Божју вољу.

Ивије много знала, или што је знала, предавала је сину. Родитељи јој била састављена из дарке вере и тисуљу изразоверица. Учила га је даље молитвама и множним басама од чари, урока и џајовских мајсторија. Историја јој била дуги низ легенда о змајевима и јунакима, даље му причала о Татарима и Шведима, колико је паштила. Успављавала га жмуђанској песмој о Бируту и Кјејстуту; кад је одрастао, забављала га легендама из баснословне повеснице зајичајне.

По обичају заселачком предаје у дуге лимске воћи и ткала узорито платно, у башти је садила драпљајуб и пешен, метала је радо на се шарену сукњу и весену капу; у светачне дане, после службе, волела је приказати са пљањакама на гробљу и ради би се врала пешке, а не с мужем на господској брични.

Забава јој била ићи самој с дететом по гљиве или у јагоде, у мрачну шуму, где је не би нико узимирао новинама, политиком, модама и сплеткама.

Седала је на мањовину или на ћињу и слушала, шта шума говори.

А дечак плаве досе и сестра лика сеђаше уз њу и ћутећи слушаше тај озбиљни и тајanstveni разговор.

Из тих је часова усисало неко идолоноклоничко вонитовање према храсту на пропланку.

Мати га је научила, да је то био вођа оних, који попадоше, бранећи богињу и замак. Алексота је плајкала за њих, те га боготи претворине у дрво, да живи у славу онога боја, за успомену док је света и века.

Међу тим је расло богатство Чертваново, Сконтони постадоше први двор у околини по добром станку

и пространству. Сваки дан све јасније биваше пред очима покојној кћери Војнатаој, да она није госпођа за та добра, да није жена за такнога великаша, да је она у србији његовој једини пријатељ, смештај, несклад! Осећала је то и поклањала се у заселак, венула, гинула, гријала се, док једнога пролећа није умрла тихано, као што је и живела.

Марко је имао тада осам година и читаву разницу материјних знања као подлогу карактеру. На погребу је раскрстно са својим детинством: од тада је изгубио окриље и срце, вратно се кући, обишао све закутке, па му се и самом учинило у том лепом двору и хладно и туђе и сувише пространо.

Сутра дан је утекао на заселак ујаку: хоћаше онде да остане. И Војнату је сироче срти прирасло, али то веће доје Чертван и, после онтприх речи са шураком, одведе сина. Не беше то син, него роб, као што је и покојница била робиња.

И мину година за годином. У Скомонте дође нова госпођа, настаде нов ред, нов живот. Уисела је отменост и присталост, родила је Чертвану троје деце, нежних господичића, сродила га са заистином породицама.

Све се изменило, и Маркове се успомене затрле, избледела и слика мајчине, само храст на прошланку остало му је неизмењен, исприца као узлети јувак, после друг. пријатељ, најносле овапућење велике мисли.

Двадесет је година протекло од како је сироче, парте времена, које се вукло подико, темико, мучно, дубећи му од душе неки тврди облик, док се није сасвим стинила.

Три златне исарице имајаше у животу, увек им храст беше сведок, закланаше их сенком својих заштитничких грана.

Прип пут га довођеноше за распуст из росејевских школа — одмараше се на дому.

Отишао је да поздрави храст лепога летњега јутра и престражано се.

Његову пустину пронађоше други, растераше жагором птице певачице и скакаше.

Било је то двоје деце. Дечак гимназист седео је у трами с књигом на коленима, а пред њим на зглебном камену стајала је млађа девојчица, сва у белдини, с лешцем од саса на прилокосај глави и декламовала је амулјанским језиком стародавну химну.

Марко је позивао обое. Свећеник из Скомоната имао је брата професора у Ковину, — то су биле његова деца; похађала су кад и кад стричеву парохију.

Обое је било утонуло у појезију. Он је руком одмеравао такат и дошантавао поискада речи, њој днос патерао ружен у бледе образе, разжарио упаде очи. Иако овацији придошлину, који је подаље легао у траму и слушао.

Најносле се српшила химна. Последње стихове изговорила је све тише и тише. Пritchalo се у пакла, како су јуваке сложили на ломачу, која је прокрдла телеса и опрему, и тињала, тињала — док се поје угласила.

— Занто си спустила глас, Јудка? — запитао брат, кад је престала, сла задухана.

— Јер су они помрли и огњь се угласио! Тужна је твоја химна!

— Није тако! Таква ломача од великих ратника није то крај и није туга. Преостали узеће са ње по искрицу, запалиле нове букиње и појурили ће у бој! То је знамење за друга дела, то је светао пример! Ти то не разумеш, јер си малена и женско.

— Добро разумем! Дајте ми само да узмем испру, па одох! Али ко ће се онамо за тобом тиснути? Прекиде и шаниу тише:

— Где, Ољехно, онде нас неко прислушкује.

Гимназист се осирте, а Марко устаде са земље. Ноздравише се.

— Ви сте на распуту? А и ми! Зађоско ако да мало читамо. Лена је ово шума!

Замишавају се. Од тада су се даномине састајали у троје под храстом.

Ољехно, ситујајаст, причао је јувачка дела, декламовао тисуће стихова; Јудка је тражила гнезда по

честима, завиривала у јазбине дисије и јазавије, улазила у раседнице рушевина: Марко је слушао и саноко у дубини душе. Прошли су под Девајтисом читав распнут, никада неизбрисан у памети туробиза деца.

Друге године затекао је жалост код свећеника. Ољехно је приспео раније и, пре недељу дана, удавио се, кувавући се, у Дубаси. Није нашли ни лешине, река је однела у Њемен и море.

На тај глас Марко утече од куне, леже храсту па подножје и дуго не устаде.

Шумска мајчинина виде, како лије прве очајничке суже, а после је преседео читаву ноћ на камену и преминшао. У ожљошћевој му се глаши пратило, да су Ољехна спалили на ломачи, која се суне вишне и вишне гасила, а он је са те ломаче узео једну пекру да заради бутињу за нове бојеве и даљу борбу.

После те ноћи одлешао је у прућици неколико недеља; спасоше га теткине траве и млада снага. С постеле устаде другуцији; никада се од тада не замесио ни излути и дуго се клонио шуме.

После тога тужнога распнуста није се више вратио у Рсјење.

Отац се преселио у Шопшиће, браћа беху још деца — требало је у Скомонтима спаси руке и трезине и практичне главе; разграпате послове и господарство патоварише на врат Марку.

И после опет, посли неколико година прогањава и счаје с мањехом и непрестанога труда, нађе се под Девајтисом измучен, изнурен, очајан као гоњена звер.

И десило се баш, да и Рагис дође на про-планик, тражећи куне у замкама, погледа га и седе уз њега.

— Да западимо људе! — предложи.

— Хвала вам. Већ месец дана не пушим.

— Охоко! А зашто?

— Тако, да буде жира.

— Аха! То се зна! Носић мањехин не трији рђав дуван, а ти естанујеш до ње! Мијо сугодство, не можеш со растати? То се разуме!

— А шуда знам?

— А х јеши не изволеваш? Смрди ти Робачек или Игјелко? Теби да је Ларендогри? Велики господи! Из палате ни мањи!

Младић је бутао, гледајући мраве у трави.

— Свакојако свој са својим треба да држи. Нежења с ђежњењом! Та поганија, животиње, понију се кад и кад на првим главама, али не говоре, па и то је добитак! Видићеш, како сам ја све то васпитао. Ну, хоћеш ли у љуб стап?

— Хвала, Римко Рагисе!

— Е, за почетак иди ми огледај замак. Нека моја доштица хадо отпочине.

Од тада је с богањем склонио присно пријатељство.

Римко је некада продио Чертвану комад земље уз погодбу, да буде до смрти у Скомонтима и од тада станововао је у стану поред стаје, ловећи, хватајући рибу, лечећи коне и стоку. Није занесио ни од кога, само од своје главе. Друшно се са својим припогодњачим животињама. Марко је добио по стану и право да слуша, кад год хоће, моралне поуке, које је читало стари ратник својим васпитаницима. Временом нису могли више живети један без другога.

И по трећи пут се нађе Марко под храстом у темпој борби.

Једнога дана доише му пошта писмо од Казимире издалека.

Казимир је волео брата по ону; премда су се мало познавали, њему се јако први пут. Свршио је у Риги трговачки одсек, добио красно место и позициони у себи свакога, коме је кад куће тешко и тесно.

Дуго је Марко посао то писмо и — по жели љичевију — никоме није казнило тајне. Одлучио се да учини као Казимир, јер ту је било и тешко и тешко, а не сматраше никде ништа боље.

На године у годину судбина је стискивала људе, као ћелентама, забрањивала све, што је свето и добро и старо, присилавала на ново — туђе.

Марко арену на Девајту, опростивши се с пријатељима.

Јесен је била кинна и блата. Христ је жалосно гледао на придоницу и чинише се човеку, да људска јека иде по гранама, дриње по линију: „Зашто одлазите, зашто, ви млади? Ох, туго, туго! Остављајете ме, мислите се вратити: не, не враћајте се више. Неште же затећи! Мој живот је у вашим рукама! Без вас ће ме оборити први олуј, први пластир ће наложити ватру и запалити ме...“

Као сузе, вријадо је с њега златно и црвено лице, простирало се по земљи и засинило Марка, који је поникнуо ником, као кривач, и шантаж бојажљивог: „Не може се издржати, нема снаге за неједнаку борбу.“

И, као у одговор, зашха се стариц, јека се утишила, а сада другчије зауми гране: „Треба имати снаге, па се све може! Иди у дубљину, моме корену: онде на прилици и уз року била је каменита земља, а ја сам је захватио, зарно се у њу, раскомадао, смршио у прашину и створио плодну земљу! Иди! Види! Не враћајте суда Божјега, не одлазите, јер ћете пронаћти, као што бих ја прошао, да ме крену одавде!“

Марко је ограђао и увек га је било стид тога тренутка слабости, али то је био и последњи. На неком је одговорио, позивајући Казимира да се врати, издана у дан била му је горостаснија душа: као храст је хранила камење и претварала у плодну груду.

У јесен, после смрти Чертанове, први су пут видели Марка с опујану страну реке. У зору је неки походио Рагиса, усвојио на стару Белку и кренуо према Скомонтику. Поза су била већ пуста, запредена мрежом научине, по добро познатим му именама кретали су се неки нови плутони, парујући земљу за житни усев, а на брежуљку, надгледајући, седео је Немац, иопи управник Витолдов, под плавим штитом, с дулом у зубима, и читao је неку књигу.

Нехотице застаде. Данас пије видео своје земље; обазрео се по њој с милином. Чинише му се, да му довикују итице и грашак и скока браца:

„Здраво, господару, здраво! Где си био, кад донесосмо род од твога рада? Зашто туђи место тебе управља? Врати се!“

Била је то објана, али он је једнако нешто чуо. Можда је зато разумевао природу, што се мало дружио с људима.

Кад је тако стајао замишљен, на једном га неко са стране подрани:

— Добар дан, господине Чертанове!

Осврте се. Ноботном стазом излазија је па пут млада женска, у принци, с великим, сламним шениром на првој коси.

Била је приврема наста, на онтреј, нежним цртама отајела се искрепост, мисленост, нека подсмешљивост. У руци је држала књигу.

— Ви ме чисте познади? — започе, кад је отешао с одговором.

Поскочио је на земљу, пружио јој своју опаљену десницу. Преко хладних му прста прелете радостан блесак.

— Имао бих право да заборавим, јер четири године чисте били код стрица на парохији. Добар дан, госпођице Јудијо!

— Зашта, доста времена! Дошла сам пре нешто дана из Париза изненада. Затекла сам много чине гробова и, да се не састадох с њима, пратила бих се крој тужна... Ви ме подсетијте на младост и Олехна!

Заљуташе при тој усномени. За час потче опет она:

— Сенате ли се нашега распнута, старога храста и оне ломаче из баладе?... Узела сам са ње искру и пошила у свет војевати... Било ми је тешко, ужасно, али то је већ прошло, а искра се није угасила, сачувала сам је, можда не тако светлу, али топлу! А ни?

Он слаже раменима.

— Немам шта рећи. Заостајем за њима.

— Еј, не. Стриц ми је већ све приповедао. Знам наш живот и поштујем вас. Докле ви?

— У Скомонте. Познама ме заћеха.

— Добро, што сам се састала с њима. Баш сам ви схтета замолити и сама да дођете до нас. Имам неки разговор са њима.

Он се поклони ћутећи.

— Ви знате, да смо у пријатељству с Ханком. Не се тиче. Не разумем донста, зашто се син они тако боје вас? Ја, на прилику, баш ни мало.

— Вас јамачно не гризе савест, што се тиче мене.

— А ви ћете гризе? Ну, може бити, али када да ве Ханку.

— Ко ћути, одобрава.

— Тако је, али ви, што и сами мало говорите, треба да гледате кроз прсте ћутљанима. Најиосле не преимримо се. Ханка трени у оскудни светске одлучности, то је истинा, али ви ћете јој, уза све то, оправдати и помоћи.

— Шта јој недостаје?

— Ама све! Нисте је давио видели?

— Од очне смрти.

— Шта, три месеца? Никада, па ни у цркви?

— Понишњска је парохија преко реке. Нисам имао кад да одем.

— Ну, онда је нећете познати. Сенка од дрвојке! Ако и јест отац допустив, мати неће ни да чује о њену школовању. Приграбила је њене поице, управља сама селиштем, војј заповеда да ради у кућерку и у стаји. Ханка није знала сама, шта не и како ће, па је познала мене у помоћ.

— Па шта сте ви учинили?

— Узбунила сам стрника, који је од опо доба, како га излечих од улога, запасен мојом медицином. Међутим не помогло ни његова предлагања, господија Чертанка неће да понусти ни за дланку.

— А ипак јој је вратила? — притиски мирио Марко.

— Боже сачувай!

— Хх... мора да има разлога — пројрмља.

— Зашто?

— Јер их јамачно пека.

— Ну, па шта ће бити? — извиче узнећирена. По свом обичају ћутећи сдегнуо је раменима.

— А где је Ханка? — запита он после кратка размишљава.

— Код куће. Господине Чертанке, молим вас од срца да помогнете; ја знам да ће то ићи као изнапавано, ако ви усхватите!

— Треба ми Ханкине веро и поуздана. Нека бира између њих и мене.

— Она је већ давно изабрала, говорила ми је! А ја држим, да вије она сама о том мислила овога лета?

— Разговарају се с Ханком! — рече.

— Хвали вам и прантам се! Кај сам вас спазила, мислила сам да сте задремали, тако сте били испомињни! — рече, смешкајући се.

— Гледао сам Немца! — разјасни он.

— А што? Дено изгледа с том књигом!

— Волео бих знати шта чита.

— Па то ћу вам ја објаснити, јер и мене је занимало и заподела сам с њим разговор. Преврће Хајне-а!

Обоје слагоше раменима, а Марково се лице измршти.

— Ну, нећу да вас задржавам. Срећан пут! Можда ћете нас походить!

— Хвали! Ето ме за који сакат.

Растадоше се. Он потера копља и брзо пројури покрај управника и његова штита.

На скок је кораку нападно на промену. Попа неизресаном изменом усева као даска на шаху, с чеда искрчено много старих дрвета да се даље види, стара недужена камија срушила. Њено је место запремила нова, дебло обвојена, украсена величним грбом на лиму; слику Богородичину уклонили и ону стародашну иштерку, коју је српao као прики покушај у венитини читава, а коју му је после протумачио свећеник!

„Sub Tuum praesidium configimur, Sancta Dei Genitrix*“.

На старе стаје није било, а и стан Рагисов био је у рушевинама. На том је месту гомила радника Лотинија подигала нову зидину зграду.

* Под твоје скриве прибегавамо, Света Богородице!

Прва личност, коју Марко угледа, била је старица, суха и мало погурена, која је нешто марљиво тражила по травњику пред кућом.

Подигла се живо и похитала к њему, из далека машући главом.

Привезао је кобилу и годогдан пришао к њој.

— Како здравље, тетка? — запита и хтеде да пољуби руку, али је она трже, престранена, погледајући плашљиво на просор од куће.

— Хвали, Марко, хвали! А како ти? Станујеш преко реке, а мени се чини, као да си у Италији или Патагонији. Ни гласка...

— Јер чисте марљави.

— Еј, како то? Али шта ћу? Нешке не могу, а коња не даду. Шта ћеш, старост за вратом! Треба седети мирно, да те ко не гурне ногом. Једном сам била у твојој шуми по траве на дан Св. Јакова. Далеко, једна сам се вратила. Можда ти није право, што идеши онамо? Али знај, да никада нема таква бодреника као онде, а мухоловци лено цвета, јер га нико не извари косом!

Говорила је тихо, као уплашена. Старе су јој очи биле првение и сужне, можда од старости и шивења но њене.

Променила се ирло, Марко је није шантано младу, али за очиња живота крстала се живо, занимала се баштом, ичелама, старала се за боне и убоге, никада није ником замутила воде, а сваку је кринину спремна била узети на се, — само да не буду изарани Хаона и Витолд. Била је то ризница господарских прописа: није било тога у кухини и кућерку, што она не би умела израдити, увек је изјала кад да буде на уседзи, коме је требало замене. Сада је изгледала много старија, порушена и — у ирикос урођеној умњљатости и нежности — отледала јој се сета на смежураном лицу.

— Ви, тетка, нешто слабо с очима? — излусти Марко с нехочним саучешћем.

— Ех! Старост! Некако ми често суле. Шав ми не иде једнако! Али првијаја траве, проћи ће, проћи ће! Није то ништа!

— Немојте шити.

— Е да? Знаш нашу пословницу: хлеб вљас, кад га бадава једемо! Не дај, Боже, да на мене зајлаче!

Хтеда је да се пасмени, али је само разнукла лице и сагнула се по неку траву на земљи. Кад подиже главу, очи су јој биле још првеније, а суже се сливале по боравима на образима.

Тада се Марку љуто ражали. Дошао је с осећањем скрите увреде према њима синака, према јединима због неправде, према другима због равнодушности; али гледајући сузу те старице, рођене сестре очије, синака и његову тирду парав.

— Можда је нама зло, не дај Боже! — поче.

Затресла је главом, али он говораше даље.

— Ја вас не испитујем, тетка; знам, да вам је увек добро, али само молим да се сетите, да у мојој кућици у Сандиљама има увек места за вас! Данас ћу удесити стан — није палата, али мирна дуња, која ће за вас бити спремљена! Та ви знајете, да ја не умех говорити, али не плачите, јер ће ме отац проклети с неба, што сам допустио...

— Шта ти говориш? — шапну она кроз сузе. — Бог те благословио; ти си узео Рагиса, па не плаче! И мени је добро! То је само тако! Подсетио си ме на онда, јер си лицем жива сликава његову, па ми се разжалило! Они су си добри! Дај им, Боже, среће!

Уђуташе. Старица се обазрела плашљиво, па ће рећи:

— Да се не срдини, казају ти, да сам била крадом код тебе. Одвесли су ме до старога Дончара, јер је био болестан од тифа. Рагис са Гренисом био је на ливади, те сам се осмелила и обишла сву твоју кућу. Како је онде лено! Још да ти је башта и ичелињак!

Разведрило јој се лице, неодлучно погледа на памритећа дива.

— Та се не шалиши са тим становом? Мени да је некака год кутић! Али можда Рагису неће бити право, а и теби је то сунчан терет! Коју го-

дну у миру, можда бих и ја још за што и била, али после...

— Кад жељите да пошљем кола по вас? — изусти он, прекидajuћи је.

— Не знам ни сама! Брат је казао да останем у Скомонтина, али им овде висим потребна. Ако је теби по јоли...

— Сутра ћу казати Гренису да дође. Ја треба кама да захвалим на љубави. Знај да сте ви у кући благо!

— Хајде, не говори! Пчела ћу ти запатити, јер оне мене воле, пакуји маљо лана за лекове, па јесен ћу чепркati по врту — и то ти је све. Кад ти је баш воља и жеља, води кући стиреж.

— Хвали кам.

Старица отрла сузе и задржала га за руку.

— Јеси ли видео Ханку? — запита живо.

— Још висам, а рад бих био с њом ес поразговорити, пре него се састанем с мањехом.

— Баш добро, добро! Бог те је нами послao! Јер знаш... Али, што да ти ја говорим! Послају њу, само је не гледај сурво, јер се, јадница, страшно боји тебе.

— Нема зашто! — одговори он.

Госпођица Анета Чертванова отапка унутра, а он попусти кобили колане и чекаше, знајући, да ће посета дуже трајати.

За час па баштене врата искре пред њега бледа девојчица.

Што ближе старијем брату, све је лаганије ступала. Приђе и он неколико корака, и с необичном срдачношћу заграви је у полууби.

Тада тек она подиже на њега своје лене прве очи и рече тужно:

— Ја знам, да се ти срдини на нас — и право је!

— Није о томе реч! Ја не кривим, а ти се не изговарај. Биће и за то времена. Журиш се патраг, па не волим прекланати. Срео сам се с госпођицом Јулијом Нернадисоном и знам, шта ти треба. Пристајеш ли на моје старање?

— На све, Марко! Предајем ти Будрије и поше; ради с тим што хоћем, само ми помози, да одем. Верујем ти неограничено!

— Добро! Идем к матери, и ако што израдим, то ме одавде управо на парохију. Хоћеш ли ме чевати?

— Хоћу! Хвала ти и то пута.

— Немам још на чем. Где је мати?

— На баштенском ходнику. Чула је да си дошао, па чека.

Од како је послала гласника по пасторка, гостија Чертванка је била непрестано у немиру. Размишљала је, хоће ли доћи или не, шта ће му рећи, каква ће добити одговор — смишљала је злочне фразе, држала шта вине као у виску, да ће јој оправдати и ради се повратити у њене салоне.

Срећом тога дана није било гостију, могла је мирно градити куде по ваздуху.

На једук његових корака устала је живо и пошла у срстанје.

Био је као обично, у излизном капуту, у чизмама од јухта и без руџаница; уза све то, поздравила га је као најимљивјега госта.

— Изволи сестре! Лено изгледаш! Суседи не могу да се вахвале реда у Попшићу!

— Ска је моја заслуга, што баш ни за длаку не мењам, што је отац некада уредио — одговори, седајући према њој.

— Код вас је рђаво испала жетва. Подовина очекивана зри, готовине нема, прве него шада.

— Мора да су вели расходи.

— Занета! Бодест покојникови, погреб, нутоване Витолдово, крота! Уз то некада се на целом изаша могла држати дружина, сада је тешко! А онде их је без броја. Диргајтес, Јухио, слепа кавециница, госпођица Анета!

— Тетка сутра одлази к мени.

— Донеста? Јамачно ти је напримоведала о нашим свакодневним страхотама! Витолд воли да је задиркује, а ја јој најдам и кад дам ванча посла...

— Није ми зашта говорила. Немам домаћице, па сам је замолио.

— Слаба корист — памргоди се госпођа Чертванка.

— Желите ли, жати, да ми што изврчите? — запита он.

— Аха ве, драги сине! Хтеда сам да се с тобом поразговорим и да чујем твоје мишљење о неким стварима. Ја иштога положам на твој суд.

— Савет је мучна ствар — промръља он.

— У родбини није, драгане! Савет је међу нама лак и користан.

— Да чујем даље...

— Ах, тешку, тешку ми је муку оставио ваш отац! Свако је од вас село на готопо, а ја морам да мислим за све. Послова сам затекла у жалосном стању, иметак без капиталца, а велике терете...

— Какве? — добаци он у кратко.

— Преко потребне дугове Витољдове. Давано му је тако мало, да се није могао издржавати у Риги.

— Добијајо је четрдесет рубала месечно.

— Шта је то према тамошњим приликама? Размислила сам се о том с вишим и уверила се после тачна рачуна, да се не може учинити без сто рубала месечно.

— Скупна наука! — примети.

— Шта знам? Не могу му кварити каријере ради таквих ситница.

— Колико је било дуга?

— Ах, много! Тридесет тисућа рубала — штани у она бојажљиво.

— Јесте ли исплатили? — запита он, не покazujući да га је и мало дирнуло.

— Тек нешто. Оде ми сва готовина. Остало сам без паре. Али то су све половина средстава, а ту треба дочинити из темеља. Витољд мора учити, кућу треба подигти, господарство подизати. У кратко, треба ми сада десет тисућа рубала.

Застала је и дубоко одахнуда. Погледа на свога слушаоца. Седео је потгнут, као обарно, гледајући у земљу. Та његова хладноћа, нуна тихе кротице, доте-

ришала ју је обично до напраснотости. Али сада је осећала, да јој је он потребан, јер јој је представљао поштанске главнице.

— Притичем сада теби, као глави породице, за савет и помоћ...

Он одиже очи.

— За помоћ? — попови с пагласком.

— Да, драги сине! То је твоја света дужност. Он се памрши.

— А какво јамство дајете за зајам! — проусти он мирно.

— Како ти мислиш? Да продам онај оделити номад земље према Сандињскома?

— Жаирбље? Оне по преде десет тисућа — највише две...

— Бој се Бога! Тако мало?

— Нико неће љаше дати. Имате ли пуномоћје Витољдову за продају?...

— Имам! Мило дете, он верује, да бих дала за њега љашот!

— Када требају новици?

— Па одмах!

Он се промисли мало.

— Биће сутра, ако пристајете на моју погодбу. Тражим пренос те земље на моје име, признанцу на исплаћену своту — и...

— Радужим се, радужим се! — повлађивала је она.

— И, по налогу Ханину, тражим да се врати њена главница и да јој се допусти одлазак за грађину. То је била очина волја!

Госпођа Чертванка посокочи на столиці. Од румене и пасмејане постаде првена као рак и памрши. Очи јој стадоше стрељати у влошољу.

— А шта се то тиче једно другога? Ханика је јој кћи и са њеном судбином само ја располажем! — повиже она променљеним гласом.

— Како хоћете. Ја друкчије новаца не дам! — рече он флегматично.

— Но ту ће цену Жаирбље скако купити!

— Никада, док ја не пристанем!

— Терадемо до дебе — никала је она све женђе.
 — За то треба чекати, да Ханка буде пунолетна.
 Да како. Има се кад.
 — Има лека тврдоглавости. Видећеш!
 — Не поричем, али новаца сутра не дам.
 — Позајми ју и без тебе.
 — Зашто не? Лихе има спуда.
 — Нећу допустити, да ми ћићи буде пустолошка!
 Завртави су јој мозак, али ћу ја то зауздати, јер ми се не дошада!

Задихала се, од љутиве се сва тресда, заборавила је влажати собом.

— Ако немате њено главинице, ја ћу подвојити својим повицем. Будрајце ћу узети у своје руке и плаћаћу вам од њих годишње пет стотина рубала, као напушту прљају и својину. Треба ми само ваша реч!

Ухаприла се одмах, и слушала часом не верујући својим ушима.

Тај човек био је врат — прочитала је у њеној душни најважнији узрок непристајању, знао се у свему љуби.

— Стало ми је баш до то неколико стотина рубала! Разделила сам све деци! — ноче она већ другим тоном.

— Потпуно разумем. Давете ми исправу на оних пет хиљада рубала и кртићину Ханкину ради путна листа. Сутра ћу донети к парохију иначе за Јанирబље. Прву отплату за Будрајце могу одмах положити.

Отворно је дисницу и положио на сто пет шарених банака. Тај је разумевao посао — знат је луде.

После по сахата, када је одлизио, имао је у цену све, што је хтео. Окрене управо на парохију, изменшивши с тетком само неколико речи.

Обе девојке седеле су пред вратима и изгледале га одвино. — Јамачно сте победили! Онкладила сам се с Ханком.

— Јесам ли добила онкладу? — поздрави та сестра Ољехиниа.

— Учинио сам, што сам могао. Глазницу сам Ханкину узео на се. Треба ли ти све?

— Ах, не! Која стотина рубала је пут! Оно друго иека буде у тебе! О, иако сам срећна!

— Ви ћете набавити и путни лист, и отпратити нас до границе! Зар не?

— Да како! Учинију све и сва!

Бледа девојчица склонила руке, као да ће се молити Богу и, сужно гледајући му у очи, изговори срдично:

— Како си ти добар, иако си добар!... Чим ћу ти се одужити?

— Само не после медицинском — напали се Јука. Он је ногледа озбиљно и дуго.

— Одужијеш се, ако своје науке не пренесеш изван заклаја, него ако будеш радил ту, у њему и за њега, не славно, али свом снагом! — рече он.

— Вратићу се, Марко, и радићу! О, хвали ти још једном!...

— Можда изволите унутра, господине? Стрица нежа, отишао је болеснику. Причајемо јак своје пројекте! — молаше лесело госпођица Јулја.

Даде се обратити. Огладилају Белку узе на брату момак свећеников, а стари призванија даде им скроман обед. Прошло је неосетно неколико сахрана, док се не одлучуше да се растану.

Девојке отрчаше пешке у Скомонте, он окрену засеку кораком, као човек, који мисли или спомне сини.

Учинио је први корак на трновитој стази, коју је избрао за пут и мету. Дошли су по њега из Скомоната пре, него што се надао, а сада ће још чешће допаривати. Треба им новаца, а он их мора имати, и даљаје! Био је то за њега први радостан дан.

Глава му је бучала од планова, циљара, дата. Кад и када само, као неки ђаволи, узмешаја он и испреметала ту озбиљну скупинтину жарко усталасана млада кри.

Три јесена не виде Марте. Приењао је сам себе, да субија жудњу и чаму, која је онкладала њиме у Ноштињу; јутре је ишије видeo, али сада ће је видети. Кроз гране од вишња стиснуће у сумраку

једно другом руку и проћеретати. Имао је право да угоди себи ма један пут, ма неколико трепутака!

Зато се није ни журно. Чекао је вече, скренуо је на Жипрбље, прегледао пусто поље и комад ливаде, разрачунао приход и вредност, и узагранце, преко поља, дојао на пашњак.

Верни Гренис већ је био онде, залагао се парчетом сира и гледао своје коње, који су настали недалеко. Опростио је господара Велке, гуђајући жмуђански и осуђујући дugo јахање. Марко се нешкје, преко ограда, дочепа куће.

Хватао се сутон и било је хладно, и ако ведро. Јесен је већ по мало отодила воћњаке, али винье, и ако у пољу спржене, закланаху још густо Војнатову ограду.

Из даљека дојирио је до ушију Маркових мушких глас, који је певао тужну песмичу, и звучи ћеманета, који су пратили из тиха.

Застаде у чуду, а у тај мах престаде песма и свирка, а место тога зачу глас Мартин.

— Занти, господине Лука, свирате увек тако тужно, да би човек чисто заплакао?

— Таква ми је уда срећа, господище Марто! Нити сам коме мио, нити имам кога свога на свету! Од детинства ме мори туга. Тако ми је суђено! Не воле ме људи, у кући немам с ким проборити речи, а чета се год латим, све ми иде патранике. Певах тужно, па мало одлази; бар да се ветровима потужим на своје јаде.

— Јадни господин Лука! — уздахну девојче плачним гласом.

Марко скочи као опарен од плота и уђе у своју кућу.

На огњишту букала је весело ватра, на којој је Рагис црвљо вечеру, зникдени проз зубе.

Животнице радосно поздравиле познанника, богаљ се осврну.

— Бог с тобом! Што си тако блед? Јеси ли срео смрт или зампира? — повиће, испуштајући каминку из руке.

Марко пинта не одговори. Занти је изгледао страшно. Блед као мртвац с модрим уснама и дивљим блеском у очима.

— Уморно сам се и назебао! — изусти најпосле, седајући тешко за сто.

— Ево, нашиј се ракије! Сад ће бити готова вечер! Враћај се из Скномоната? Шта су хтели од тебе?

— Новаци...

— Ох, хо! Разуме се! Виталд тера кера! И дајо си?

— Кунин сам Жипрбље!

— Пенциј другу чашу! Мудра си ти глава! Хо, хо, охах се види, да сам те ја држал на крштењу. Засејајмо тамо живот! Биће хлеба! Ево и вечере: окунаж-дер кромпира са сланином. Јеси ли јео јад тако што? Робаче! Не њушај по лопцима! Стуборднација, рито једна!

Али Марко ни да окуси. Гуднуо је још један пут да ли ракије, подмакнто се на сто и бутао као занивен.

— Шта? Ни загристи? — јадиковаше Рагис. — Хо, хо, виља да у Ношвићу једеш с великом канапком! Треба то узети на око.

— Нисам гладан! Био сам на парохији.

— Био си? А јеси ли видeo приу Јулку? Баво од девојке!

Марко махну главом и ланита изненада:

— Јесу ли у Војнатових добри усени?

— Не знам! Старо чантрязало! Срља на човека и пецика, као муха у септембру! Вечито ти је тамо слађа и дрека, јер ни девојка неће да обути! Онога весноговога Граала ишиће од зоре до мрака.

— А шта он тамо ради? — рече Марко разнодушно.

Рагис жигну обешевљачки очима.

Није било одговора. Млађи се окрену лицем к прозору и гледао је укочено у тамну ноћ. Богаљ је спремио вечеру, нахранио своју мешавину и, отаљао сијајест сличних домаћих послова, западно малену светлицу, па се латио да крин стари хам.

С паочарима на поску и с пакостреним брцима бодкане шилом, прошлиаше дрстку и, увек добро воље, ћереташе с ћуталим другом:

— Да си видео, шта сам, јадан, претурно с ток упорном шљахтом! Војнат, братац, узбуни заселак, успели се да ме изјуре, као лисину из јазбине. Попасали жито, отимали стоку, једном су чак илемали Грениса, да је отекао као каша и добно грошицу од страха. Чекајте мало, помислим! Скушим их јадан пут пред крчму, па им паком: Драга браћо! Или-или! Будете ли прани хришћани, бићу вам захвалиан; будете ли као ноганици, казићу вас. Бирајте!

Марко подиже главу. Занимљо га то причење, заглавишило за час глас, који му је покрило уушима: „Јадин господин Лука!“

Стадови се смејати, а омладина иркосити и ругати се; покажем им шипак, причекајте до младине! рекиши и отидем. Чито се узвериши, умириши се мало, али мени то није било добра.

О младини треће вечери начинио сам им читаво позориште. Огрнем ирку кабаницу, узмек ловца с угљевицем, пустим листом све своје животињице и, не обиђући се ни десно ни лево, пођем улицом, смирајући у врузу.

Стари прекаљени војник, па све по команди! На свирку истрча све из куће: и Робац, и Жура, и Жива, и Бедуинко, и Гриза и потече за именом. Туњани Игјелко тегао се на крају, ваздајући се као клунче, а Швајц едестео на глину, па само крешти: „Лаку ноћ! Лаку ноћ!“

Рагис занесен тим тријумфалним походом нагубио чак паочаре и бацио посао. Смејало му се читаво лице.

Стрчало се велико и мало да гледа: смејају се, вишаку, после их спонаде страх: жене посакриваше децу, старији се стадови саветовати, па посламо за мвом најуначије. А ја путовах мирно чак на Ловијту и тек на прошлаку започињем различите огледе.

Махнем три пута руком, начиним палицом круг, па угњаљ пабаџак лашћа и траве, па стапам ирмљати

неким језиком, који нико није разумео, јер га и нема на свету! А после накупим у ловача жира и у том истом реду вратим се кући. Уходе се почне од страха, или су ишле подаље! Куће сам затекао полатваране, ип живе душе! Посакривали се под перине и у сено:

А ја ти онда заредим од куће до куће и пред скаки праг башки по прогрт жира, те одем спавати!

— Ну, па шта је било? — запита Марко нехочице забављен.

Чудо и покор, мој синко! Уходе су проповедале све, али жира не хтедоше покупити, и сутра дан у зору, место њега, нађоше на прагу боб!

Старац подиже руку са шилом у вис и начин тајанствену почивку.

— Шта велиши? Нисам ли мајоничар? Сви су веровали као спето, јер су с тим у исти мај заредише новоље. Код Срећка отелила крака теле с нет почу. Јану Армишту убио громом вола, па најпосле премногу стари ловашар. Били су му дани пазброжани, јер је имао сто година и тиф, али увек ми је био на услузи. Шљахта у плач, најсмелије жене прибегавале су к мени, али ја сам се претварао, да иштига не знам и затварао врата пред најма.

Окупили су пону да ме истера из прике, али они вих изјури из своје куће, а после недељу дана стоти их листом к мени у походе, мольбали су, заклињали су се, да ће бити мирни, тако да се најносле смиљајем, с највећим разметањем накупим боб, кога се нико не смде дотаћи, рукама опет махнем, разбијем ловач и обећам им сваку помоћ и заштиту. Па зар ишам мајоничар?

Рагис је постигао, што је хтео, и запста учинио чудо, јер се Марко осмехнуо.

То га је потакло, као највеће славље досетљивости.

— Ох, хо! Шта бих ја почесо с мојом дрвеном ногом и kostоболјом, да не узем чарти. Сад, кад ми треба помоћи, зависиши само на улици, па ти гомилама лете жомци и девојке с косама и срном. А Гренис да искочи из коже; кад се удени, ја само ловач

с полице, а он ти уздриће, па ради као по! Охо, хо! А мислиш, да не долазе к мени крилом и по младуху.

— И ви дајете?

Стари ћаволан жмигну очима.

— Аха! Младуха? Одмах си радознао. Можда би и ти? Шта? Теби баш не дам, јер није предно! Трине и кучине!

Марко се жасну.

— Нисам сушине швајлераст! — промржња и дођаде за часак: — Видео сам данас наша поља и чисто сам со зачудно, како су лено уређена!

— Све је то учињено чаролијама, синко, чаролијама! Шта? Лепо? Је ли? Охо, хо! Знам ја, да ми ти већ мислиш кунити за дар плави инти и лену алу! Хо, хо! Нисам ја жасни кашаљ, још бих ја у први ред с десне стране! Још мало, па да се женим! Биће сватова, јер је код нас свега избогља, а нема домаћице!

— Сутра ће доћи тетка Ана. Удесићемо јој зором стап до дворишта.

— Госпођина Анаста! То ваља! Да те заграми! Ала лена нара! Та као да си тражио са сањем!

Ослећну се шалњиво и запена танким гласом:

Леп је то нар и куна убака:

Муж хром у ногу, а жене грбава!

Престаде зблјати шалу и, машући главом, промети:

— Изигравше мага дечка, изигравше! А сада иде редом! Јади госпођице Анаста! Није је добро патерало да остави своју мазу Витолда! Али ја је волим, као очи у глави! Та жи ћемо ти овде заједнички свашта изврачати. Ну, кад је тако, причекаћу још коју годину са женидбом! На што се журиши?

Латио се жиње посла, али није могао ћутати.

— А виде ли ону заграницу мрцину, што је Витолд купио за хиљаду рубала? Граде стају, добављају конје за трку. Немац праде, мрнове искварила пода па стоје, гости не избивају из куће! Страшни суд! А ко је то?

Кроз отворнута врата указа се чушава глава Гренесова. Понти према лонцу и прачу прикова га одмах на вратима.

— Где заповедате, да се сутра оре, господине наредничче? — промуца жмрикајући и отварајући широм уста, вальа да боље чује.

— У Жирబљама, новаче! — заповеди громовитим гласом Рагис.

— Добили сте нову титулу! — примети Черткин, кад се заљуните врата.

— А шта! Нека зија војничка зант! Није наредник маџи кашаљ! Хо, хо!

Ради промене стаде звиждукати, а Марко подиже очи и рече:

— Узећу под закун мрнове од госпође Јанишевске.

— А ишто ће ти?

— Примићу поводу, да набављам бранци за војску. Старац се промисли и угризе брк.

— А Попиће? — проусти.

— Моја брига! — одговори мирно Марко.

И шагнув се над столом, стаде крхом ножа певито цртати по њему.

— Заслужију три хиљаде рубала за Витолда! — промрмља најзад, устајући с места.

Прође вече, заселак је спавао. За мало, па се и у последњој кући угаси свећа; само су испи дајали и јесене ветар хујао туробио.

Око новоћи пробуди се Рагис и чу, да Марко не спава.

— Теби се мрнови врау по глави? — запита бујнован.

— Аха! — прогунђа запитани.

И старац онет засци, али Черткин је узадуд затварао очи, покушавао да заспи. Није могао. Пеп су дајали, а ветар ћајло жадосно; вису га мрнови запомали, него не могаше да одбије од ушију несносна звука, као море: „Јадни господин Лука“.

Само што је запланило, ћини с постеле и изиде чадо из двориште.

Мраз је покривао земљу, дрвета, провоне од зграда, била је љута зима. Ик вратима од стаје претао се Гренис, читајући молитву, а с улице, на камену, седео је неки човек, леђима окренут кући.

— Гренис, упрегнућеш коње и одмах иди у Сломонте! Речи ћеш овде господини Али, да си јој па услужи. Разумеш ли?

— Разумем, господине наредничче! — одговори извежбани слуга Рагисов, и зашишти лево тако несретно, да се спотакао и љосишу.

Марко није пазио на то, јер у исти мах устаде непознати човек и пође ближе.

Био је Лука Граљ.

— Изненада си дошао? — рече, поздравивши се с Чертванијом. — Ја сам се данас спремао, да те походи у Попинију, али ишам имао времена.

Стаяли су један према другоме. Један миран, хладан, неумитан, гледао је озго на другога; а онај сплашен, чукао крајичак од сурдућа, премештао со ноге на ногу, хракао и једва имао снаге да говори.

— Имаш ли посла са мном? — изусти Марко.

— Имам молбу.

— Говори!

— Је ли теби противно, што сам прешао к Вождатовија?

— Прешао? Како? За слугу?

Граљ подизао је љутине.

— Имам, хвала Богу, добра хлеба под куће.

— Па зашто онда да им службни? Из лубави?

Шљахтић стаде крипти прсте, обори очи и жунајући рече:

— Војнат ми је ... о... о... обећао Марту!

— Ха, онда имаш разлога да му службни. Је ли ти се и она обећала?

— Она се тебе боји — изапну Лука.

— Војни? А што ја имам од њене бојазни? То је будажњење! Не боји се она, него ти си поштев, што си дошао. Јуче сам мислио, да си злочинак.

— Слушао си? — запрећен се момак.

Марко клими главом.

— Ја сам је тако странно засиловао! — јадаме се тужни јладић — али да си рекао и речи, отиснуо бих се преко бела света! Од како сам одиркао, та ми је лубав у срцу!

Чертвани је ћутао. Можда је и он дубоко исто тако дашно и исто тако дубоко, али није умео слагати речи, нити се потужити.

Прекувче руном преко очију и угрзије се за усну.

— Не љутиш се на ме? Допушташ ли? — испиташе молећи Граљ.

— Ти си вран, Луко. Пођи с Богом! — замрзла ћупа.

Прозорић се на кући отвори, показа се исмејано лице Рагисово.

Изнесе на ваздух кавез с итинама, ногледа на њих двојицу и запева:

Ево цуре неко бежи, драги брате мој!

Дај с конопца хртово,

Нека пуре улово.

Драги брате мој! Драги брате мој!

Заселак се већ будио. Граљ пружио руку такиџију, стиснуо дану му руку и каширао ногурен, покоран.

Кад се Марко осврнуо, не би нико позио, да је мало час изгубио ово једно једино, што је лично имао у животу, искључиво за себе.

IV.

Извлац зима за чудо блага. Падали су снегови и кине, начинши се кироки, галјуте, али до Божића не стаде лед. Дубиса хучаше узбуркан, набујала, а млинови су злели, клонотали па срећу Маркоу, посели му тако врло жељени покан.

Њега самога нико не виде ва другој страни. Седам пошињских салаша, три ракијашнице, набавка жита и брашина гутаху му дане и ноћи.

А најпосле зашто да иде онамо? Код Војнатових су се спремали за свадбу, чекали само ћеј божињега поста; Рагис и тетка су издирали као мрави, а у Скомонтима није било никога. Неколико је пута мањеха, у шкринију, пуговала у „Капосу“, у пошињски дворец, мила, насмејана, да је на рану пренејеш. Примала је ноће, давала потребна јемства и одилазила брже боле натраг. О Божићу се захадела Витолда, коме срце није ни мало пунило за кућом, и отишла је у Ригу, слабо се бринући, како ће Немац употребити њено одсуство.

Марко преко Дубисе није имао никога: ни Марте, ни посла, ни пријатеља. Девајтис је стајао жалостан и ћутао под павиљоном од ивса, људи су по мало заборавили па њега, земља лежала под снегом.

Пошиње имало је мало суседа, кад и кад би који од омладине завирио посаох. Позивали су га у лов, букали у друштво.

Одилазио је ретко, по дужности, од новоље, седећи читаво време са старим господарима; клонно се веселих скупова, изговарајући се да је у жалости. Није волео разговарати, а лудовати с омладином није умео.

Најчешће би, кад је био доколан, усео на кову и ишао у Јуршике. Стара госпођа Јанићевска чекала је онде израј животу, сдена и немоћна. Неговала ју је хлађана унук, а стари је Чертзијан господарно па салашу. Кад је преминуо, старина дозове Марку, преда му излучене, ишље и веру, коју је имала у очу.

Кување је то било имање, пуно песка и подводних пашњака. Три млина сачињавали су читаве братство, давали су хлеба двема женским.

Полако, неосетно, по знајући ни сам како, Марко се извикао да преседи, у њихову чистом садончићу, по читаве дуге јесене вечери, да чита па глас по-кине и књиге, да слуша њена причања из бурица и тужних времена и мелодије, које је тихо извијала унuka на старом хлађиру. Стари часопис сирао је од времена на време, затрај је пушкарјак — било му је добро, мирно. Девојчица је била боленљива, баба паглауха, исповерљика сирам људи. Убоштво је зекаљо од свакуда, нико их зато и није похађао осим њега, па њега јединога поиздрљаху са сетном радошћу. Доносио им ноће, по какву новост, уносно је чисто међу туробне зидове прамен свежа, здрава вадуха. Кад је полазио шасно у ноћ, госпођа Јанићевска уздижеше тужно, Јадигра остајаше дуго заминиљена, ослушкујући шум туробна ветра.

А о Орландима међу тим ни гласа, ни трага. Стара је Јазвиста расписао по почињама; Ханза је, на захтев Маркова, учинила то исто у Паризу; он је писао Казимиру, желећи га да се расинта по Истоку — све узалуд! Но златно руно, у жмуђанској закутку, нико да дође.

Једном се управнику тих добара без госе отегло време као гладна година. Кадишто, кад је гледао пуну гужви, и стада стоке, и злато, које је сипало у његову балгашницу, спондало га је ојачање. За кога то и звантто?

Час опет, кад је погледао на осамљени дворац, пух драгодесних успомена из старине, спремао да сваки час прими оне, којих можда већ није било на свету, осмехивао се горизо.

А најзад, кад се сам врати у свој приземни стан, укорен, прозебао и гладан са лута надгледава садаша, овлађала би њиме љахнита анатија и бесписло. И питао се по стоти пут: за кога то и зашто?

Маре они покојни, хоће ли бити тисуће жање или више!

Зашто чекати још десет година без никаква успеха, зашто се мучити?

Тада се обично спремао у Сандвиле да пусти сричу на возу, да се одвори у својој рођеној кући...

И ишао је, околишени, на скелу из Јургинака.

Никада није доспео до ње. Путем је преминуо, спомнило оца, којак печата на прсма и онај патинс на њему, који се једва могао прочитати:

Indica me, Deus, et discerne causam meam...

Враћао се и за час седео већ наспрам слепе, задубљен у мотив мелодије, поваљивајући у себи:

*Суди ми, Боже, и разабери дела моја.**

Огњь горанте, брујаше спирка, а из мрака од клавира гледаху на њега тужне очи бледога девојчета, молећише, а у једно поносите...

Он их није виђао, није онажао, или је свет стао шантати и Рагис се једно вече појави у Попишићу. Било је то баш пред нову годину.

— Мој синко, не вља ти посао! — извице још с врага. — Јеси ли се ти одрео нас? Шта? Хо, хо! То је гадно! То ја тебе писам паучио на крхтеву!

— Немам кад — одговори Марко после срдачна похдрава.

— Не лажи, јер ти не долинкује! Ово може се лагати, али не пред врачом! Еј, еј! Сад бу да ти кажем, зашто те нема у Сандвиле! Стид те је преда мном!

— Пред нама? Зашто?

— Јер си ми вешто украде!

— Ја?

— Аха! То се зва! А ја сам дошао да своје носија.

— Много пхам туђега, али избега, Римко, баш ципита!

— Иман! Уверао си ми младух, ито се сушно на огњишту — иониче стари, претећи прстом. — Шта? Можда иси?

Младић стресе главом.

— Ако сам га имао, онда сам и свој оставио у Сандвилама. Шта ће ми он сада?

— Где! Дояста? Нас старе немаш кад походите, а имаш кад седети у Јургинакама? Хо, хо, хо!

— Ваљда тек ишћу с младухом бајати око гробље Јаничијевске!...

Рагис захвирни и замлати рукама...

— Ох, ох, ох! Како ти то људи из прека постaju лубати! Гледај ти њега! Хоће да ми замаже узга с госпођом Јаничијевском! А шта ти мислиш? Зар госпођица Анета не зна бацати карте? Јуче ми је рекла: Марку се спремају сватови нечијој смрћу, а на сричу му је прника. Аха, сад румениш! Сад тек знам, а кад цео свет брђа, онда си глух и слеп. Мислиш да си јаребица, која у неколико крије главу!

Марко је заиста мало поруменео и бутао за чак, премахивајући. После немарно слеже раменима.

— Свет ћудати прашну сламу — прогуња.

— Али ја ишћу, да си ти у тој слами! Него реки ми искрено: лубиш ли госпођицу Јаничијевску? Ми-слиш ли је узети?

Чертван обори главу и одговори глухо:

— Једну сам љубио и хтео узети! Друге никада! Боле иска тетка баша карте, хоће ли се Орвидови вратити — то ми је једино на срицу! Друго никада!

— То је зло! Стидим се од тебе, јер си имао рфав укус, а још ноганију нарав, кад ћадин за ония нубретом. Ну, онда донета ишћу зашграти у твојим сватовима, и ти ишћи к нама па примиријисти?

— Ето ме сутра.

— Знаш шта, боље данас под мојом пратњом! Јер сутра ти се лако можеш захукати па скелу, па не доћи! Ја знам по себи. Нежења некењу разуме!

Да. Људи су причали чуда о њиховој слези, а они сами вису звали иншта о томе. Марко се осврнуо, размислио, и читаве педеље није походио двоје усамљених.

На бадњак му је госпођица Анета спремила велику штуку са шафраном и колини по стародавном обичају — обећао је доћи.

Пред вече се кренуо онамо првим саћником, па скретни у Јургинке ошину коње. Осећао је да га гризе савест, што обилази те две сироте, остављене од свакога.

Наједаред искочи па пут коњар, погледа и задржа га задухавом гласом:

— Стара госпођа моли на часак.

Окрену, без и једне речи.

Бака и унучка биле су, као обично, за столом, покривеним сеном. Поздравише га, молећи за оправитеље.

— Ви сте у послу, жтурите се својиза. Хтедосмо да поделимо с вама остију.

Пољуби руку старици — благословила га. Унучи се дубоко поклони — имала је сузе у очима!

— Немамо никога! — рече госпођа Јанићевска.

— Родбини је малена, а једши пријатељ ни! Зато бејасмо настрљиве. Ви ћете вечерати у Пошиљу?

— Ако допустите, овде — одговори кратко, по свом обичају.

И остале. Заборавио је на Рагиса и штуку, и на људске сплетке. Под хранавом љуском звечаше у његовој души чисто злато. Око веноји, кад је седео ћутењи и слушаше, како Јадига пева божићне песме, појави се наједаред на прагу слушаша.

— Дошао је по вас гласник из Пошиља! — јави. Опрости се и изиде. Двородржица доиста га чекао у ходнику.

— Шта је ново?

— Ја не знам, господине! Неко је дошао поштом, па је заповећено да се брже боље иде по вас!

— Орвид — севиу Чертвану кроз главу, као звезда избањења. Није памтио, да му је никад тако срце купало.

Узе двородржицу на саопише и, за чудо, заподену разговор!

— Јеси ли видео тога господина?

— Него! Видео га цео двор. Млад, сијушан, маден, с брадицом! Биће да је руски трговац. Некако је одевен као да има сукњу преко колена, а говорио је руски с господином Савгардом.

— Орвид! — брујало је све весеље у Марковој души. Потерао је коње, летео као да иде драгани!

Узлази у двориште, погледа у прозоре од налате. Били су мрачни, само његов стан био је осветљен.

— Зашто писте господина онамо одвлачи? — почиње расрећен.

— Зар ја знам? — одговори двородржица, виља да је тако хтео.

Стадоше пред ходником. Марко искочи, живо отвори врата.

Гост је стајао код стола, на коме је висео сајвар, и савијао папиросу, звиждучући без церемоније.

— Душо моја, а где је тај кам упракајући? — запита, не осврнући се.

Марку на тај глас клонуше руке, готово отајање прелети му преко лица.

— Калимире! — цокну он.

Млади човек баци папиросу, притрича, обави жу руке око врата и стаде га грлати и лубити.

— Здраво, брате мили! Здраво! — викаше са сувама у очима. — Ето и ја дођох у род. Шта? Ти ме писи познао? Ха? Израстао сам?

Марко промери пажљивије брата по оду.

Израстао је, запста, али како се променио! Од тога млада момка постао човек мршав, блед, подбуо, већ мало ћелав, с наочарником на унадим очима. Ударао је чудновато из јуих, помешан с кудељом и слабашним римом од дувана. Атмосфера клупске карташнице.

— Глас сам познао — рече старији, прећутав своја опажања. — Можда си гладан, уморан? Идем ли издалека?

— Из Риге, брате жили! Лоди Витолд има лепу драгану! Богиња! Већ се годину дана спрекам к вама, али међу тим послови... Није се могло!

— Мило ми је, што си се најајд вратио! Седи, молим те. Јеси ли чуо вита о Орвидовици?

— Ни беле! Истраживао сам до најманых ситница, али без никаквог успеха!

Баштован, у једној Марков лакај, донесе вечеру. Седоше обое за сто. Гост заниска ракије и пио је чашу за чашом, брбајући без преставка. Домаћин се подлажтио, па слуша све туробији.

Изиде му пред очи ово вече, кад је, после Казимирова писма, отишao на Девајту. Није га бадава шум храстова опомнио пре одласка!

— Моје ти је путовање читава „епопија“ — примио је Казимир, опајајући се рођеним речима. — Недељу дана сам се растајао с друговима. У недељу же је познао старији саветник, у понедељник је дао почеру прокуратор, у уторник сам био код трговца Џ., у среду ме познао к себи на назначине пренасли отац Николај, у четвртак сам отишао својој пријатељици удовини Пелагији Поконијо, а у петак сам у дворцу дао ја вечеру друговима. Нико није био трезан, шампетер седевао као вода, очишиће је нестало у бифту. Платно сам бадава шест стотина рубала, јер сам их онет добио на картама и отишао сам с платом. Ох, љили брате! Како ми је тешко налдо растати се с добрым људима! Славао сам мирно до Колимпе, а кад онде изнирах — па пољани стотина цигавака и цигана. Неко им јавио, да путујем; дођоше с подразнима и песмој. А јеси ли ти слушао када циганску песму? Како певају! Душно моја! Нинита лепше нема па Божјем „миру“. На рукама ме изнесоше и три дана држане и гостиште. Тако се никада писам чисто. Па нита су ти перниа простран! Ха, ха, ха!

— Јеси ли био с матером! — занита Марко, не марећи за то нагаждаше.

— А да како! Писао си, да је отац — Бог му дао у рају наслеђе — оставио и мене имстак и камптац. Па, где је то?

— У материјним рукама.

— Како то? А она вели да ћу наћи код тебе?

— Ћаво те је упутила, јер ја о томе нинита не зна. Отац је теби, као и свакоме од нас, дао пет тисућа рубала, Ејнике, уз то и благослов, ако се практичи! Мени је оставио на близи Пончиће и казао, да се не жешам у ваше послове.

— Онда је траљаво, драги брате, јер ти си једна глаша. Та они ће мене „насадити“! — рече Казимир забринут.

На утеху исси чашу.

— Нека! — пониче поносито. — „Узимимо“, да ми нинита и не даду, сад ме није страх. Нећу се жалити. Добијам тисућу рубала плате! Може се живети! Да сам хтео, био бих богатији, могао сам се оженити. Аха, забиља! Та ја сам и тебе динас поштавио код дуре...

Марко немарно слеже раменима. Казимир даље не штапи, сав га је морио, све је теже превртао је-зиков, амиркао, разбалдањио се на фотељу, најносле захрао. Домаћин га остави баштовану на бркту, а сам изиде из ходник. Собна атмосфера тинката му је груди. Читав саҳат је стајао на ходнику, не марећи за зими. Мисли му бејаху далеко, па очину гробу. Коко је срећан, што је узро, не дочекав тога дана!...

Сутра дан је све живо у двору пробавио јутро у пркини.

Гост је спавао, после је доручковао, па онет спавао. Марко парди да се опреми коњ и крене у Сандиње. Први пут је осећао потребу да подели с ким своју нову бркту. Хватао се рани зињији сутон, сад је дошао у улицу.

Са свих прозора сипање светлост, свуда одјеки-ваху ћеманета и бубњићи, гомиле спретаних момака и њеху, пешајући боскиће песме, код Војнатових се играло помамно, светини је онколоша ограду, само његова куба бејаше тиха и готово мрачна.

Велики врач и госпођица Анета играху се марјана уз огњиште. Јамачно им жао бејаше снеће.

Ује, поздрављен штектавањем и ниском женажерије.

— Марко! — кликну радосно тетка, — А то је мило изненађење!

— Мир, потагијо! — дрекну Рагис, првећи реда својом дрвеном ногом. — Аха! Изненађење! За што не би јуче тога малог изненађења! Не бих смирио читаву штаку, па данас куњао! То се зна! Наш госа је уживао у девојачкоме првеницу, па заборанио на Божји свет!...

— Немојте га забуњивати! — уилете се госпођица Анета. — Хвали Богу, да се и он, јадник, чemu раздује! Седи, срде моје, уз огњиште. Огреј се! Не балај се у бригу. Одмах ћу те почастити чим могу.

У постављеном њурку, пасмејана, искрени, изгледала је старица маја за десет година. Мир и слога изразиле су брадзе после некадашњих суза. Држала је, као у добра времена. А Рагис је гуњао:

— Госпођица Анета снажом угаја. Угостила би разбојника. Да пукнеш од једа, слушајући! Дечко ће се саским разулдати тим маженjem. Хо, хо, хо! Ја друкчије! Војник у чети — добро. А бегунац — тане у главу. То се зна.

— Не слушај, драги Марко, не слушај! — викала је честита жена, доносећи па сто различите ћеконије.

Наличнија је била та ономења. Марко је звао Рагиса, допуштао му да се изговори. Сео је поред ватре и ћутећи крајно укочене руке. С улице дошла је час божиња песма, час олет свирка и луна код Војнатових.

У тај мах се отворише у предсобљу врата и указа се бодијаво, пренеражено лице Гренисово. По војничком правилу биле су му очи затворене.

— Молим, господине наредниче! Несрећа! — одјаукину.

— Јави кратко и разговетно! — изигче громко Рагис, устајући.

— Неки туђи који се умешао међу наше. Можда су зликовци подметнули, а можда је, Боже сачувай, ђаво умешао своје прсте! — промуца слуга.

— Баш си куран! — продера му се на ухо испуженни наредник, гушени се од смеха, тако гласно, да

је дечко отворио очи, погледао и застиљен умешао брже боде.

— Поншени Гренис! — осмехну се госпођица Анета.

— Шта поншени? — осече се богаљ. — Реците глауван! Али ко би вас разуверио? Ето како је, кад човек зануди своје! Сматрају те за зликовца или али духа. Тако ти и треба!

— Јуче инсам могао доћи — јави се најпосле Марко.

— Зашто?

— Јер је дошао Казимири...

Стари занемеше од чуда и радости. Тек за неколико часака почеше ускаци.

— Дошао је — понови туробно Марко — тражи земљу и новце. А какав је, идићете сами. Ја га инсам познао.

— Зашто га инси новео? — заштиташе у глас.

— А како, кад је снакао. Много је пио. Не бисте разумели, шта говори!

Зајуташе си троје оним тешким ћутањем, што скрила грижу, бол и често сузе од срца. Једо остало, ишта нико не подстиче.

— Јадно дете! — шапну старица, и додаде нешто неразговетно, можда молитву.

Рагис подупро браду шаком и грисксао бркове, ишлад се трже као опарен.

— Шта ће бити од тога? — занита глухо. — Хоће ли остати овде, или ће се вратити?

— Бог зна — промръзла Марко.

Госпођица Анета склонила руке, поглед упирла у јаку Богородице остробрданске над својом постельом. Све јој загушише речи:

— Мајко Најсветија! Прозбори срцу његову речима језиком. Опамети га да не одлази од нас! Ти си чудотворка!

Стари војник устаде и лунајући дрвенок ногом, прође се неколико пута по соби.

— Не пустити га, на крај! — одсече се Рагис војнички.

После застаде пред госпођицом Анетом и рече:

— А шта? Ви сте ишли — „не слушај, не слушај!“ А ја сам имао право! Бегуац — тане у главу! Ну, ћо би још више уверио! Ви бисте одмах и тога почастили.

— Како да га не пожалим, јадника? Он је сада као болесник!... — прањаше се она.

— Ето сад! — души старац рукама. — Ви сте требали да будете проповедник код злочинца! Развуме се, да бисте их ћутуре разрешили од грехова! На шта ћеш сада с вим, Марко? — запита.

— Видевемо! — одговори Жмуђанин по свом обичају.

— Наши му цуру, па га што пре оженити — посаветова Рагис. — Ах, нема црне Јулке, таман за њега прилика.

— Задржи га, Марко — шапну госпођица Анета — можда ће заборавити! Не брини се преко мере: Бог даје бригу, даље и утешу!

Рука њене, отврдла од рада, лежала је нежно на његовој ногнутој глави, а он ту руку узе и ћутећи притисну на уста.

— Где је та утеша за мене! — изрече он за час.

— Оризодних нема!

— Добиће ће — изрече она одлучно — сто их за који час!

Подигне главу, а израз оживљења и узбуђености заблиста му у очима:

— Ко вам рече, тетице? — запита он.

— У сну сам их видела! Нију далеко били, а ишли су журно. Видевем, неће проћи ни година дана, па ће те ослободити!

— Ка, ћу! Сви је лажа! — засмеја се Рагис. — Боле ходи у обор, показају ти с фењером, какву нам је телад дај Бог за Божић. Кобила вас такође изневади. Ждребе је, као писано. Ходи!

То је мало распиршило тужне мисли. Старац је каша да донеста знао чарати. У скаком закутку беше изред и избогиће, од кућицка је госпођица Анета начирила чист, спретан стан, комора и житница пуне света,

стока је тимарена за углед, а Гренисови кони фркају весело за пуним јаслама.

Марко се осоколи слушајући теткина прорицања и гледајући преничено имење. Те је године исплатио матери и Витодду велику своту, докупио је земље, није жалио новаца за то изданих, новац му није билек сарха — био само свемоћно средство. Наливали су га лукавим и тврдим, а он је био само скројит и истрајан. Од детинства имао је једну мисао и жељу: одржати земљу; један страх: дати је из руку! С пута, који је једном изабрао, није слизао ни за длаку, није се устављао ни за часак.

Казимир се дотле ширно по Ношвићу. Много је спавао и шио, па прекид читао пошире, причао своје тријумфе, или интиме брата:

— Дуло моја, шта ће бити с мојим „делом“?

Тако је знао своје очиство.

— Пritchekamo матер из Риге... — одговори Марко.

Тек после Три Јерарха процесе се глас, да се братиља госпођа Чертгњака: дошао је и Витодд болестан, оставивши се науке те године.

Казимир је запасао коне и отишао у пустенија чизмама, под големок чапком, као родино гнездо, и у постављеном ћурку, сабраном у појасу, који је пошивики дводржица називао сукњицом. Са снних прозора гледају тај одлазак, праћећи различите назнаке и смеђуји се из тиха.

Стари економ Савгар изљукава и чукаше бркове.

— Наш старији — тако зваку Марка — не би се зар поштавио ни од Јавола, кад је могао гледати на то страшило, а да се и не намршти — примети, кад су саопште измакле за капију.

У пошивићском стану завладала стара тишнина. Управник је обилазио салаше, рачунао, расправљао с трговцима, скупљао пошеће и ћутао.

Онцро би еко шак опазио да га мучи неки неизвестни. Извиришко је често на пут, слушао пажљиво сваки шум, чекао братовљи пократак.

После педесет дана пошло је преко реке. Дубису се покривало дебео лед, млинови умукнули, скела је

извучена на обалу. Лаке саонице прелетеше, као дух, преко недавно брзе реке, зимски пут иђаше испод са-
мих Смољаната. Марко потера конја; немило му било
гледати некадашње имање.

У то испаде пред њега, из дворске улице, са звонцима прирега Витолдова.

У саоницама се ранирила постакњена сукња Ка-
зимирова.

— Стој! Стој! — стаде викати. — А кудати, ду-
шице?

— У Сандиље! — одговори Марко, стајући.

— Идем и ја с тобом... Баш добро, што те су-
срећох.

Пребаци журно своју личност на друге саонице,
с тешком муком извлачећи чизме из скнта. Окренуће
према засеку.

Марко, по свом обичају, није иштина запиткивао,
премда је можда први пут у животу био радозиба.

— А ја иђох к теби — поче Казимир — време
је да се враћам. Зачамао сам и сувине. Гостише же
и порнише, али иште лепо седети без потребе. Мажина
ми је дала нуд суха меса и сира од јабука. Јадниш!
Тешко јој је...

— Ето јој Витолда... — примети Марко.

— Шта, њега? „Жутокљун“. Зелен! А она не
зна где јеј је глава — рече добродушно Казимир и
уздахну.

— Кад сам погледао око себе, иштина иш-
тиковао овог наследству. На што гристи јадну
жену? А она, душница, поче сама са сузака: „Отад ти
је останко Ејнике, па их узми, драго дете. А новапа-
ти нема. Бодовала сам, поједе апотека.“ Света жена!
Извади из сандука своје адијаре, па ми их даваше у
залогу. Чисто ми је иштрепало срце. Једна сам је на-
молно, да то прими од мене као дар. А шта, мили
брате? Или зар сам спао па тах нет писућа рубаља,
или на материне сафире и бистер? Жене немам, и
иште лепо да дам циганки. Ето, суха сам меса узео,
јер је то ретка ђаконија. Имају чим почастити другоге,
кад се вратим.

— А Ејнике? — иштина Марко после кратка
бутава.

— Ејнике су ми дали. Прегледао сам их с Ви-
толдом, али били смо мало патрушени, те писам много
видео. Конјак иша наш љади, што ми га радиши?

Облизну се, па ће рећи:

— А хоће ли бити код тебе што за душу?
Марко мању главом и опет испитиваше:

— Шта ће бити са салашем?

— Сметују је да дам под закуп. Довели су и Чу-
вутину. Давао је шест стотина рубаља, али ја се уко-
пистих на седам стотица.

— Дају ти ја за њега седам стотина — про-
врмља див.

— Даћеш? Оида је готова ногодба. Ти си слав-
ан господар! Уредићеш, па ће бити после шта да се
проди!

Хоћеш да продаш? Зар већем остати на својој
земљи? — протунђа Марко.

— Ха, ха! Ала си смешан! Остају на земљи,
јер је до неба високо!

— Има једна своја земља, а оно друго је из-
гнане! Ја сам иштина, хоћеш ли опет утећи?

— Морах, драги брате. Није за ме да ту кошам
земљу, кад ме онде чекају милиони, само да их гра-
бим! Ево, ја ћу ти казати тајну: нас смо тројица
склонили трговачко друštvo с Киргизијом! Шаљемо у
стене паргар, а добијамо стоку и кампљу длану! За-
служујемо сто на сто. Шта ће мени Ејнике? На што?

— Ако иштиши продавати, дај мени првењство
— рече полако Марко. — Сад не могу, али за коју
годину исплатићу.

— Врло радо, душице! Ху, љута зима! Хвали
Богу, што већ стижемо. „Тетица“ ми је заповедила,
да је походим.

Саонице улетеше у улицу засека и стадоне.
Пред њима је читав простор био закрчен конјма
и људима. Десетак и више инструменталних дизаља су
наклецу грају, десетина гласона певало, подико их
грло доноси.

— Шта је то? Прантање? — заусти Казимир.
Марко не одговори ни речи. Сишо са стране, уставно коња и гледао.

Напред на саоницама ишла је свирка с хуком и буком, затим друга запрега, пуни накићених девојака и жена, после неколико момака на коњма, за њима највеће двопрежне саонице, прекривене прасеним килимом, а па њима лепа, светлокоса девојка и приномљаст момак, тонећи се од љубави.

Даље оисте саонице и коњи, а на крају десна пешаки, пичући и машући канама.

Новорка се очевао о Чертванове, а Маргас, разљућен циком и вришком, заурла жалосно.

Предете то узаграпце и изгуби се пре, него што Марко могаде одговорити брату:

- Сватови!
- То сам видео и сам... Прикладна млада!
- Познајеви ли их?
- Познајем.
- То си ти вошао на свадбу?
- Нисам!
- А што не?

Не бејаше одговора, Марко ошну коња, као ветар пројурише кроз заседак, уђоше у ограду. Онда се није мислило на сватове.

Гренис је у дугачком кожуху напајао стару Белку, разговарајући нешто с несташним ждребетом; Рагис је ишао с Чипутом од житнице, свађајући се о цени некога жита; а госпођица Анета с девојком стајала је на пратима од свиница, светујући се, како да по онитри апетит дебелим свинјама, које се већ не можаху саме ни дизати.

- Помози Бог! — поздрави Марко.
- Бог помогао! — одговорише радосно.
- Довој сам госта!... — јави, сплазећи с коња.
- Гренис отре пос рукавом и одведе коње, госпођица Анета рашира руке, а Рагис, очигледно не пристајући на понуђену цену, показа Чипутину шинак и врату.
- Најзад могавије Марко ћутати. Стари навалише на Казимира, као на белу врану.

Див јде последњи у собицу, седе на сандук госпођице Анете и, оборинши главу, размиљање. У разговор се није идео.

Кло кроз сан му брујају речи: умњати глас теткин, испрекидан говор братов, узинци Рагисови.

Наједаред богаљ скочи, као опарен.

— Шта? Враћаш се? — завика громки гласом, стојећи пред Казимиром.

— Па шта онда? — изусти он, бечећи зачућене очи, што га и штитају за то.

Најстаде мртва тинина.

— Занти си онда и долазио? — јави се највеће старији туробно.

— Како занти? Писао је Марко, да је отац умро.

— Па шта? Већ је близу година дана, како га сакранисмо...

— Аха! Време лети, као денеша по жици! — уздахну Казимир.

— А јеси ли му био на гробу? — уздете пежко госпођица Анета.

— Нисам имао кад, драга тетиће! Кад дојем други пут.

Рагис се окрете на ћети и премери очима своје кужче.

- Марко! — новиче општро.
- Он подиже главу и мрачан поглед.

- Шта хоћете? — запита немарно.
- Зар ти ниси био ону на умору? Ниси чуо, шта је говорио?

Младић се освести, погледа око себе, сети се о чemu је реч, и прозбори:

- Све што је мени говорио, ја сам чуо и потпуно извршио.

- А што је за њега говорио, то не памтиш?
- Хо, хо! Разуме се, пису теби дали остале ни препоруке, него вијак, али ти си дужан назити на то!

- Све ја! — промрмља злодољно.
- А да! — потирди ватрено Рагис. — Ти си му требао рећи: отац ти је сачувао земљу и оставил свој благослов, ако не заборавиш свога језика и своје

вере. Јер језик је велика снага, а вера је велико добро! Је ли тако, Казимире? Разумеш ли ме?

Казимир погледа мало збуњено на говорника кроз своје наочаре. Озеблом, под утицајем тетиши пића, раскривала се душа, чисто му се дало на плач.

— Да, да! — почне, удишући. — Ви лепо говорите! Знам ја! Отац је био свети човек, што се се-тио мене неваљаца! Ја сам се неизостано спремао да се вратим и да му надием пред ноге, али ђаво је сметао! Међу тим инсази крао и инсази зајудничко. Слега што сам мало пижанично. Ја инсази заборавио на вас.

— Онда остани, дете, с нама!... шаниу госпо-ђица Анета, прилазећи столу и синијуши му у чашу, за коју се он лакомо мани.

— Не могу, тестице, голубице! Не могу, заклињем се! — почне, исхапанивши чашу. — Ми ћемо ку-понавати камиљу драку, тоинти лој, артати рубље. Кај се вратим, бићу богат, као Ротнијад, и даћу вам на поклон, колико будете хтели.

— То ће рећи, да ти баш ивије стадо до отпира благослову! — рече Рагис, седајући опет тешко на столицу.

Увиде, да се с тим човеком не може изћићи на крај. Опет му тестица наточи пића, да је Марко мигнуо на њу значајно.

Казимир је ишо, мрштио се, пљуцкао и све већма западао језиком.

— У Петрограду инсам такве ишо; дивота, по-сласница! Ко вели, да не марим за очни гроб? Ја сам „частан“ човек. Ја ћу му подићи златан споменик, платићу сте нарастоса! Ја инсажи заборавио на своје! Само некако ми је „мучно“!

Стаде га давити гутљај, побледе ирло, као да ће се онесвестити.

Дигоше се сми листом.

— Ето ишо! Још ће се разболети! — повиће заминуло Рагис.

Није то ишита! — шаниу тајанствено госпо-ђица Анета. — Одвесите га у своју собу и метните у постельју. То тако треба...

— Шта треба? — питаše стари, али госпођица Анета метну прст на ѡуста и, осврнувши се око себе, додаде тихо:

— Сад се последњи пут напио. Даја сам му лек!

— Аха? — разведри се лице Рагисово. — То се зна! Тако најла!

Казимир је страшно јећао, зној му пробио чело. Марко га узе из руке као дете и изнесе из собе. Ботаљ оде за њим.

Братиш се за час, тресући главама.

— Да то неће бити много тога лека за поје-дница? — заусти Римко.

— А да! Таман на меру! — рече она одлучно.

— Но, но, сачувај Боже прштену душу од такве жере и таквога пића. Ви га баш честито угостили!

— Дуго ме је гризала савест: да ли да му дам или не? Али данас ми је брат дошао на сан и није бранно. Тешка је то болест!

— Да му је још дати каква пића против оне „камиље драке“ — примети Рагис — и то је тешка болест!

— Биће Бог у свему на руци — шаниу старица, спремајући у скрињицу лекарски напитак.

Марко у тај мах провира кроз прозор. У дљини се враћала сватовска новорка, још с већим жагором и неванем. Било је већ после венчања.

Стари Војнат дочекиваше с хлебом и солу, младен-цима жељаху дуги већ и напредак, свирка удари игре...

На Маркову дворишту озебао Маргас зави по други пут, праћаше га Римкова псарица и Маркова душа. Од младости је мислио на тај дан и пајпосле га дочекао. Комад је био исти и позорница позната, само се глумци променили — за њега није било онде места!

V.

Небу под облаке ушеле се шеве и покивале песном на посао.

Из дворана и села, као из мравњака излегла сива гомила радника, разинила се по пољима, захуцала жагором, затутнала земљу од тешка ходиља.

Пергруба, жмуђанска богиња пролећа, ињаше пољанама, и реком, и шумама, учаше итице певачу, цвеће цветашу, одеваши суро небо у плазентију, поља у зеленило, док шајзад није отвошила па узбурканим валима дубисе и протерала остатке зимских савта.

Пастири, терајући стадо па реку, вињаху кад и кад чаробницу. Из грмља се узвашаше бела, па лик жаде, и надвијаше се над кланим, остављајући диван траг, бисер-росу; после је прихвати сунце и однесе испред дечачких очију у даљину, у приу шуму, која се најдуже не даде пробудити...

Долестаху роде у дугом визу, укорне од далека пута, сунчатаху се па стрехе од зграда, познаваху стара гнезда.

Једно вече две дуге кружаху над Сандиљама: падаху, па се инет дизаху, док се најпосле не спустине па Марково имање и гласно не заклепеташе.

Некада се бојаху подераних стреха и нико их не попишаше, сада изврх зграде очекиваши на њих долазак точак од кола: разумеше, да су били жељни гостима, захваливањаху па дочеку.

Рагис наслејан поддржкао их је с целим жмуђанским заносом и предањем; госпођица Анета из баште, где је радила по читаве дане, изгледала је сва блажена; па и богиња Гренис, вративши се с патлом из исла, заборави па субординацију и зашика из свега граа парединику:

— Господине! Господине! Роде! Роде!

Гости се пасташше стамно, Ризко трљаше руке, изгледаше долазак Маркова. Ала ће га развеселити то гнездо!

Али Марка ни пицети од оних последњих похода с Казимиром. Као краљ управљао је из Понтића, предузео је Ејнике, господарно у Будрајцима, али сам није дошао. Старе слуге из Скомоната појако, у тишини, прешли су к њему; ипак се могли слогати с Немцем и њадим господином...

Намештао их је на своја државинама, предајући им Рагису под надзор; сам се није плео па у шта, што је било његово рођено; само је дошао у манире, који су с пролећа опет почели влонотати и сипати новац и брање.

Све се на шире стајо о њему говорити по околнини. Уверавали су, да ће радом и уменшошћу преназићи оца, прорицали му милионе, родитеља га испицали синонима за углед, жене жолнје од Бога таква мужа својим кћерима, све је завидело листом старој Јанишевској, и радозвало почеше завидићи у Јургинке, да упознају Јадигу, тај тобожни идеал мргодин.

И са Скомонтиџа свет је испирао уста. Витолд се вратио у Ригу, где је почeo живети па велико и слизо се с неком немачком глумицом, средњег дара, али лепушкастом. Прохарчио је па њу баснословне свете, тужао се па ранире три пута преко недеље, и најпосле се завадио с матером.

Јамачио је било трљаво с госпођом Чертванком, кад је послала Марку пријатан позив за ускршње благдане, уз гусињу жалаба и уздисаја.

Марко из своје престонице одби позив. На благдане га позвао Јазвигло у Ковно ради посла. Био је

то годишни рок, да се заврше пошићени рачуни и да се начини биланс.

Код Војнатовах је господарно млади пар. Марта лена као писана, пуну кућа свега, па онет је нечега недостојало. Бивало је често свађе. Војнат се ојучно и псовао ма за што. Марта није умела ојутати, Лука, увек плашњак и заљубљен, повлађивао је жену.

Старац их сваке недеље истеривао из куће, служничад није знала кога да слуша, а жлаци су у тој вечитој недоумници изгубили вољу за рад.

Уз то се уплатиле болести. Млада жена често је донаркивала по траве госпођини Анети; и ако се и смејала шалама Рагисовим, могла се познати све већа горчица у њеној души.

Једном дође пред вече старци. Трагови од суза били су јој у очима, и ако је разговарала слободно.

— Донила сам и вама по прегледалицу за ћивије. Таквих укусних нема нико код нас... О, како је ту код вас лепо! — додаде, сагледајући у башту кроз нову ограду.

— Хвали, лепа моја, хвали на похвали! — одговори старци... — А шта је то с том грозницом код Вас?

— Хвали на питану! Мало је боле, данас је већ Лука отишао у своје воље, јер ћемо изнди од теде...

Засмеја се усмљено и додаде:

— Горак је туђ хлеб! Господина Рагиса нема код куће?

— Нема. Отишао је на Живрђе, па још с пушком, јамачио ће на патке.

Седоше на клупу пред кућом. Вече је било лепо, пуно мириса од брезиних пуполјака, пуну жамора од сијалих ројева бубица и итиша, које су се спремале на починак.

Старица скрстила зредне руке, а Марта прогледала чисто двориште.

Домаћа живад иђаше на руке хранитељици, издалека долажаше стадо говеда и неколико овaca. Сва се кућа сијала од жира и реда.

— Срећне сте руке! — примети млада жена. — Није бадава господин Рагис врат! У ваним се рукама све живжи и расте!

— Бог је изјвеђи чудотворац и чудотворна Богородица из Угљана. Нија то наша срећа, него Маркова... Он је спроче и сви су га оставили и учинили му криво. Таква Бог милује и чува.

Марта оборила очи. Одјавна јој је већ било јасно, да је слабешћу карактера покварила себи срећу. То јој је осећање још горе заоптрито живот с дедом. Мошда је и сам Војнат жално сади, што је био упоран и тврдоглав.

У тај мах се зачу стропот на путу. Погледаше обе.

— Кво и господина врача? — повиже госпођица Анета, кад виде белу кобилу са ждребетом. — Као да смо врчали! Та и наш Марко је с њим!

Потече живо да отвори капију, али младић је већ био скочио с кола.

— Видиш ли роду? — крикину Рагис седећи још у колима.

Подиже очи и трже се нехотице. Није се надао да ће видети у својој кући некадашње веренице. Крају војури у лице, обори поглед.

— А од куда тебе срећа исти? — викаше тетка радосно. — Ходи, ходи, да те се пагледамо!...

Приђе близје. Румени полако нестаде. Без најмане забуње скиде пред Мартом чапку и поздрави пратко:

— Добро вече!

— Мене питајте, где сам га ухватио? — викаше Рагис из дворишта од стаје. — Хо! Разуме се! Стари храст већ шужи, па је лако знати, где борави тај починак. Чита молитве дрвету. Упребао сам га на делу. Добро вече, госпођа Лукинице! Да писте дошли криптом по младоух?...

Марта се засмеја расклапашно, као некада.

— Кад сте врат, ви то знате, да нам и не важи. До виђења, господо! Прегледалице ћу сутра однести.

Ужаче журно, а Рагис погледа из њом и додаде дискретно:

— Знам, знам, да ћете се кад тад поклати. Кукавице!

Одмахну руком и окрете се старици.

— А знате ли, госпођице Ането, шта нам је он донео из Ковна? Хо, хо! Рекао бих вам, али ви сте, као што се зна, жена, па бисте могли пасти у несвест.

— Сачувај, Боже, свакога зла! — пониште преражена.

— И јест страшно! Хо, хо! Та ја кад сам чуо, мало писам ударио у ташац. Древна пога хтеде по скочити. Биће сватова, госпођице Ането, разуме се. Хо, хо!

— Маркових? — запита овај зажарена.

— А што се мојих? — обреце се стариц, сучући бркве.

— Вама није журно. Еде ти из Ковна, Марко?

— Из Ковна и из Вильна. Донео сам вам баштенскога семена, а Јазвигло с породицом љуби вам руке.

— А Казимир шинта? — уплате се Рагис.

— Какав Казимир? — прекиде, сипајући руке.

— Какав? Наш Казимир.

— Од куда он онде?

Нешто налик осмеха блиску испод плана брка Маркова.

— Како сам га зижус отпремио, тако и сада седам одговори он.

— Свети Боже, а каква је то пустоловина? Шта он тамо ради?

— Шта? Мислио сам да видим духа у салону код Јазвига. Старчева ћерка на ћерјену везе, а он јој чита на глас. Дођем једном, седе; други дан, та исто; па тако трећи, четврти! И тако сам их и оставио!...

— Баш сте му дали чудотворну трапу, госпођице Ането! — засмеја се Рагис, трљајући руке. — Јамачно је помогао лек! Сад му се више не изре по гдани кампља драка, је ли?

— Говорио ми је, да ће отворити трговину у Конзу. Ракије ин да окуси и може се разумeti, шта говори!

Старици тенијају сузе из лица, уста дрхтаху.

— Чудни су путеви Божјега Промисла! — уздахну. — Текнуо га у срце очи благослов. То ће бити радост брату на небу!

— А Оришлових нема, па нема! — промрмља Марко. — Ни Јазвиглу се нико није јавио. Склапали смо рачуне. Два пута по сто тисућа лежи у баници, а колико ће нарасти за десет година! Па за што? Сад већ нема на свету те ствари и спрхе, о којој је отац говорио на умору.

— Ха, можда је и право! Мало је добра остало на свету! Стрип се још мало, а после иди свеченику на савет! Можда ће те опростити заклетве!

Тетка подигла светчано руке.

— Не нагли се, Марко, не нагли! — понављају је обичну песму. — Видећи, да ће се ови вратити!

Младић нежарно одмахну руком и устаде.

— С мојом срећом шинта не дочеках! — одговори анатично.

— Хеј, хе, деранс, шта је с тобом? — пониште Рагис. — Ихи! Мрско је и чути. Не греши дуже! Иде ти све као намазано. А јеси ли видео роду?

— Буди ве могу да те се синти нахвали! — додаде госпођица Анета.

— Људи су, тетка, рекли Јазвиглу, да поткријадам Попчиће. Бад је прегледао рачуне и опасио тикућу рубља више дохотка, него пре, илакао је јади старци од љутине и жаљости. А знате ли, од куда је изивида сијетка? — Из Скомоната. Витолд свакоме приповеда.

Не доврши, стисну зубе и пређе неколико корака тамо и амо.

— Лунеж! — зазрча бесно Рагис.

— Таквоме је добро на свету — јави се срдито Марко — а кад је тешко, ја сам на услузи. Данас сте ме срели, где идем жанеси.

— На шта дајеш? — опре се Рагис.

— Да не да ко други.

Госпођина Анета умеша се у разговор обичним својим учиљачким тањом.

— Доста, Марко, доста. Добрији си путем удаљу, поштено радиши, никоме ишичи учнико криво, ни за пожедео, па си богат и срећан. Буди миран, дођи ће после тешких дана добри дани, илатиће ти за ту бригу. Не јди се. Никада другачије не бива, тајак је поредак у свету. Ходи у башту, види, како гера дрвеће, како се зелени. Уморио си се од пута, гори ти глава... Можда те шта боли? Да не канчаш?

Старица је дневно утицала својом сладошћу. Горко очајање Марково и злобоља попуштаху постепено на те тихе, нежне речи бриге и пажње; не могаше на њу јако ногледати, осорљиво одговорити.

— Хвали, тетка — шаниу. — Боли ме глава, али то ми често досађује. Ситинце!

— Ето видиш! А ићеш никада да изможеш! Свака се болест излаже из ситинца и ситинциом, травом, се даје из почетка излечити. Како си искрљао, што тајниш. Причекај, роса нада, ходи у кућу. Одмах ћу ти приредити мухоловке с матичиљаком. Испињен, је ли? То ти је тако укусно и оснези човека. Ходи, драго моје дете, ходи...

— Чујте ви, госпођице Ането! — заникаће Ранко, пунећи прстом дуду. — Не треба њему трава, него жена! То се зна. Младост тражи своје, па ирај. Ја то знам по себи. Нежења нежењу разуме...

Сидом се изадио, да разгледи забринута младиња. Изнесоне пред ветар у веће свакојаких љаконија; из лубави к старцици напо се послушио гадна уварка, разговарао мало и о Казимиру.

Око попоћи отцути се с Рагисом на починак. Било је хладно, те стари потпирни ватру од сувараца из отчињу и подегаше спрам те светlostи.

Марко се угодно пружио на кренету, упро очи у свога омиљенога витеза оклонника и размишљао о томе шта је горе: они хрзани, странини бојеви с крсташима у старо доба, или ово јадно, подло трамање са судбином, борбе без крви, тисуће ситних удара,

угљетачка атмосфера нашега доба. Витез је имао дивље, али мирно обличје: жесток, али пун воље профил; гонко је непријатеља с неком вером и надом у победу, а његов потомак није имао више те наде; енергију је заменио пасивном анатијом, та пешадијска борба пројашише му душу.

Задисте се младић. Чинио му се, да је први јунак оживео и да га стрела погледом презирним, и да мач окреће према себи и показује редом своје ране, тисуће крвавих ожилјака, а после да јури даље, даље са светом идејом обране земље до њених граница.

Сад је ли помогло теткино зеље, или одмор, тек сутра дан устаде Марко умирен и с некадашњом енергијом. Није га боледошиша ништа. Скртну јржњу према људима потиснуо је ви дно душе, за потоње разрачунавање; тетку је срдацио пољубио у руку.

— Шта си сањао? — запита она, приређујући му доручак.

— Медведа, тетине, убио сам га — одговори слободно.

Ова радосно пљесну рукама.

— Ага сан! То слути на сватове.

— Аха! Тако је! — новљађаше Рагис. — Млада јаше на медведу. Поптеша ми. Жени се једном! Ја сам се већ распштао за ту из Јургинака. Чујем, да је блага и мирна, иже те мучити торекањем, а нема родбине.

— Неху ја ну.

— А зашто?

— Баш зато, што ћути. Нисам говорио ни с ким у животу, али са женом бих се поралговорио и казао јој све.

— Трице и кучине! И то ми је разлог. Као да та из Јургинака иже хтети слушати!

Марко се промисли мало, мерене речи.

— Не знам, како да вам кажем, али госпођица Јанићевића није се васпитала за жене. Можда је сунчило добра... а мене таква не треба и не могу сада мислити о томе. Није прилике! Шта ће жена у беди и бризи? Боле бити сам!

Сремаше се на повратак; не могаху га задржати.

Пешке, с пушком преко плеча и с верним Маргасом окренују је у Скомонте, осврњући се сваки час на своју мирну кућу.

Роде у новом гнезду стајају замишљене, назећи зар, шта се ради на дворишту: винье Војнатових зашуптавају, кад је пролазио мимо њих, а за час Лука Граљ истрча на улицу и стиже га, поздрављајући га бојажљиво.

Ишао је с уларом у руци, бајаги по ковје, и пратио га удастоце путем.

— Давно те не видех, Марко! — започе разговор.

— Од твога прстена — одговори мирно Чертван.

— Заборавио си на нас...

— Добро памтим.

— Љутиш се можда на што — шанцу Граљ, гледајући у земљу.

— Не! Можда ти?

— Ој не, Марко, не! Али ме брига поједе за то преже! Ко је несрћан не да му се међу људе.

— Имаш, што си хтео...

— Тако скако изјеке: имаш лену жену и иметка. То је истинा, само среће нема. Шта сам ја сада? Слуга под Војнатом. Пре свадбе преписао је моју земљу на се, бајаги у државину, иначе није хтео дати Марте, а сади гони из куће. Ја бих лако својом главом, али њој са женом! Радићу до последње кани крви, али њој не дам да аргатује! Ето ји моје среће и иметка!

— Тако си хтео! — понови несјујитно Марко.

Граљ поникнуо ником, ичињао се, бајаги ходе да оде, али га шака пратио даље.

— Помози ми! — јенину најносле.

Див га ногледа летимине.

— Ја нећу с тобом Војнату! — прогуња.

— Боже, сачувай! — опре се Лука. — Ја се за који дан седим у своју кућу. Месец треба само послати у тебе су, Марко, толика имања и трговина, дај ми службу! Марту ћу оставити на дому — сам ћу у службу, да је храним!

Чертван га онет погледа. Чудна судбина! Он баш да даде тај хлеб за Марту! Траже помоћи од онога, кога су одбацили, кога су за срце ѡујли, као и сви други. За тај хлеб биће му уздарје можда кашење, као и од других!

— Живели смо као браћа толике године! — говорише тужно Лука. — Трговали смо заједно с дланом, са житом, с половима. Познајемо се од детинства! Знаш да сам трезвеен и поштен. Не беше међу нама никада слађе. Теби све успева, а мени се све у руци ломи, чега се год латим! Сада ћу још боље радити, јер писам самац, а Марту бих дао храну непод срца! Што јест, јест! Она ништа не говори, али често плаче, а мене је страх, да јој писам убио срећу. То ји је најгора брига! Помози ми братски, као некада!

Много се речи пискало Марку на уста, те је ћутао као обично и ни једне не изрече, само најпосле одговори кратко:

— Добро, помоћи ћу!

Граљ се чисто преобрази: диге главу, оживљен најдом, а Марко застаде сиром приличе на раскртићу, па не рећи:

— Знаш ли језеро Вилајке?

— Знам! — одговори, нехотице се службено усправљајући.

— Иди онамо. Чуо сам, да је закунник преми-
пу. Прегледај риболов, порадговори се с рибарима,
па иди господару. Може се дати сто рубала више,
неко Чивути! Ево ти капаре, најнижи уговор на своје
и на моје име. Заслугу немо поделити. Превоснутра те
очекујем.

Та кратка, онтра заповест, брујаше као анђео-
ски кор у ушима Граљевим, испуњаваше га при том
потпувешем поштовањем. Нико жи није чуо, да је умро
закунник богатога језера, Марко је већ да био видо-
вани. Добар му посао никада није умакао из руку. Пре-
текао је спакога. Граљ не смеђе ништа запитати, не
изусти ни речи.

Од неко доба његов стари друг у путовању изи-
шао је читав велиможа, а он се смањао и скучао. Осе-

ћао се као његов слуга, па и то још сматрао за велику срећу.

Кутењи, прими из Маркових руку нечолико стотина рубаља, а Чертван замести пунку, скиде капују пред склоном у капелдици и покури у Скомонте.

Њему је било скуно време, није га умео трошити.

После једнога сахата изидоше од Војнатових кола с два коња, а на њима Граљ, чмарењи из луле, с изразом сфинге. Нико није знао, куда ће, осим можда жене, јер је имала осмех на устима и дуго се гледала у маленом огледалу.

Јамачко је тражила у својим очима тајну Маркове помоћи и љубави; можда је већ мислила, како ће му то наплатити, кад заклери...

А Девајтис је шумно. У младом је лишију жамарио дах ботине чудотворке, паокодо храстови-унуци клављаху му се покорно, а по где где сребрна бреза завириваше плахо на пољану, на пропланак, као укјета службеница Алексотина, тражећи патре и зргава.

У глаухој ноћи запушта присак и напраће, по-клоник је долазио божанству.

Стаде на близу, скиде капу и наслонио се на пунку дуго постаја, блудећи очима по гранама. Дуги жрдеви, спези и вихари прешли су без трага преко дивљих чланака, остале истакнут, још јачи.

— Не боли те зар та зима, не мучи, не убија?
— прошапнута човек с одесвом заштићи у заносу.

Као осмех презирнога поуажења скунише се највише грани.

— Мене шинта не боли, не мучи, не убија, док ми је земље и сунца! Зима, као брига, дуго траје, а лето као срећа, број мине... Ето стојим ведовима и Бог ми никада лета не ускрати, дођиће сунце и оживети снакога! Дођиће дан, који ће ране задедити!...

— Хоће ли доћи? — промрмља човек утучен.
Дуб се заштака, као да се срди.

Виде ли ти, човече ефемирдо, таква леда,
који марац не растопи? Виде ли ти поља, која Пер-

труба не пробуди?... Десет векова стојим и знам, да све пролази. Ко је јак, и најгоре ће издржати...

Месец се помоли и осветли потпуно облије о-самљениково.

Ошtre црте изгладише се мало по мало, усправи се дрско.

— Издржаћу... — рече полутласно.

У тај мањ заједи насе. Човек, као да је затечен на неделу, плахо се осврну, натуче капу на очи и утече број стаплицом к заливу. На води пљускаше весло и нека побожна песма бежаше с валима.

За час се на реци зачу жмуђански разговор у кратким питачима.

— Ко је?

— Ја сам, господине! — одговори глас пошиљскога двородржнице.

— Шта хоћеш? — запита Марко немирно.

Чун доплови до обале. Сељак му, место одговора, пружи дееншу и чекаше дљу заповест.

Чертван отвори у чуду. Ко је могао имати с ким тако хитна посла!

Сварам светлости месеца и луле прочита ове ла-поничке речи:

— Орвид јиз, писко на путу. Ана Чертвановна.*

Марку се смрче пред очима, после стаде цвокотати, као у грозници: чињаше му се, да га је гром погодио, а срце изудаше све помамније.

— Орвид је јиз! — понови радостан глас дубрава, реци, небу и зачујеноме двородржници, који је даној заборавио, да је Пошиље имао других господара.

— Шта заповедате? — запита глупаво.

— Веслај! — загрми, скочиши у чун и хватајуши за друго весло.

Маргас, заборављен, цикао је жалосно, док није изгубио наду у покретак господара, па запливао у воду, али се Марко ничега није сећао.

— Орвид је јиз! јиз! јиз! — извади жу у дуну, као осана.

Упаде у стан, и први пут возни коњи, дрема-јуши за јаслама, упознајуше, шта је служба.

Један гласник полети у трку у Грине, други у Ковно, трећи у Ресене, у двору наставаје прави судији дан.

Марко није ни легао. „Орвид је жив!“ шумило му непрестано, заменивало сан, одмор, јело, благо целога свега.

Жив је, але га је Ханка видела, говорила с њим, познавала — можда је већ био на путу, можда ће се јавити за који дан. Јамачно емигрант, можда син Казимира, можда он главом! Што је тако одуточично, што ивије пре исказа? Треба му уредити кућу, дочекати га што сјајније!

Марко, целеог века мргодан и флегматичан, да изиде сада из коже.

О поноћи би истерана из постеле дворска службичар, стогодишња дадица господина Казимира и стари пехарник. Стари минијаху, да је скак свету, кад их из дубока сна познава пред администратора. Дођоше буновни.

— За који дан ето господина Орвиде! — чинише ви на ухо.

То двоје часних старих беше глухо време годинама, и убезекнуто с нешадне напасти.

Нису чули и само су из резона у исти мањ по-влајиали главама, заминшиљајући, да је то јамачно неки жалостан глас, јер ради весеља не буде људе у то доба.

— Кућу спречити, опајати, изветрити, сребро очистити, комору снабдити! — тренштао је даље, као из трубе.

Они исти знаци туге и мимике оштавајући готовост и посдушиност. Старој се прохтело пламти, ствароме покривено пос.

У тај мањ упаде гласник с поште сав блатац. Стари устукнуше испред лица странога господина.

— Јесте ли чули, Фидемоне, шта је ново? — запита баба путем.

— Како не? Та ишије глух, а господин је говорио разговетно, и ако тихо. За који дан биће рата, рече.

— А! Ви буџате Фидемоне! Није рат, него се Св. Јан појавио у шуми. Чудо се догодило као опомена за сва зла људска. Господин је викао, да же је чисто глава заболела, а вами се по глави врзе само војна.

Даља се препирка утина иза врата од дворца, која су затворили за собом, да не би зар Фидемоне боље чуо од своје другарице.

Извесно је било од Ханке. Десети у Жмуђанску као да је била сумњиве вредности. Марко је читao сав у ватри:

„Драги браћа! Има месец дана, како сам добила тај важан глас, али те не хтедох заводити можда лажним нагађањем, док ишија знала поуздано и док ишија била на чисто. Сада ти могу сасвим смело јакити: Орвидови су живи — наследници Казимира из Попинића — станују у Америци...

Било је то овако: кад је зимује штампано моје име у неком издавању о женским курсорима на Сорбони, добијем француско писмо, са жигом Сједињених Држава и с потписом: Мерниц. Потписани је ласкаво пита, не познајем ли у Русији кога с таквим именом, а поименце у козашкој губерзији. Прилаже адресу и трошак за зиг, молећи некодико пута за одговор.

Знаш, како сам поодлучна: Јулка ме скоро најтера да одговорим, послах читаву нашу генеалогију. Јулка ми прорицаше америчко наслеђство. Непало је боље. Добијем друго писмо! Господин Мерниц, богаташ из Плиноја, јавља ми, да је у његовој кући дете некога Казимира Орвиде, коме су родитељи давно покрмли. Спомнишали су нејасно, да имају у Русији имена и пријатеља истога имена, као што је моје. Не бих ли им могла о томе што јавити? Разуме се, да сакајуши — и послала им твоју адресу и Јавитгину! Било је то пре недељу дана. Ја сам своје учинила, сада је ред на тебе. О, како се радујем, што ће се испунити очнина жеља и ти најпосле постати слободан! Дављо ишије писао, али се не чудим; ко ради, ишије ју до ћеретања, па ни у ишију. Ако ми побије за руком, како ја мисли, доћи ћу у завичај да одахнем који

месец. Тешко ми је вад и вад, али ме соколи Јулка и нада, да ћу вад тад сиршти! По твојој воли, не тражим ни од кога помоћи и не тужим се никада. Жела ми је, да ти никада будем на радост! Твоја сестра Ханка.*

Марко одахну. Био је избављен. Робовање ће негово потријати коју недеску, можда и вине, али ће му најпосле бити крај. Сада треба спремити пушу и отићи у Коније; онде ће с Јазиглом чекати прекоморске наследнике.

Зекља му горави под ногама, у двору завлада иета грозничана журба, глас оде од уста до уста, од најстаријих до најмлађих, и свуда га примају с неповерљевим и с тугом.

— Двадесет година владаху над шахом Чертвановим! Они туђи можда су добри, али су непознати. А они наши! На свету их нема болих! Штета! Штета!

Кад је Марко сутра дан, распоредио све на длану, заповедио да се упрегну кони, приђоше к њему неколико најседијијих да се оправсте.

— Али ви ћете се вратити к нама? — питаху забринуто.

— Вратићу се с Орвидовима, да им предај дружину! — одговори он с необичном веселожијом.

Кло одлуј пролети кроз заселак; старих није било код куће. Госпођина Анета конала је неко корене у шуми, Рагис вад гледао поља; добацио им неколико речи, затакавши хартију за окно: био је рад, да тај радостан глас кликве савакоме, кога сртве на путу. У Конију га Јазигло не познаде, устукну за три корака, од првога постаде љубичаст, жодар кло црњана.

— Шта је ново? — узимају. — Да не горе пошињска стопарината с ракијом, шта ли? Говори!

— Орвидови су живи! — избаци без обичнога премињања и лаконизма. — Наследници господина Казимира писали су Ханки из Америке. Зар чисте добили пишмо?

— Писама имам, али не од Орвидових! Како је то, Бог зна јесу ли прави? Можда је каква пренара? Причај ми све по реду!

Кад је саслушао, стари правник дуго умоваше, бубњајући прстима по столу; тиј је глас лично на глатку. Опрезан је то био Јемуђанин и често преварен.

— Причекајмо писмо! — изрече најчешће своје мишљење.

Еле чекали су. Марко је ходao од телеграма па пошту, или седео у Јазиглову салону, чудећи са брату и Марини, који су се разговарали по читаве часове. Шта могу људи говорити по читаве дане, видећи се даномице — то он није помао и никада није слушао, али они се не устручавају, што је он ту.

Једном само занита брата у вете, пдући у гостионицу:

— А шта је с твојом трговином с Киргизима?

— Нека је беда исси! — мањну руком Калимир.

— Зар сам ја дњњак, да се враћам међу дњњаке? Мени је ту као у рају, драги брате! Тражим службу, јер, видиш, требало би се и женити! Тешко је човеку самом! Шта?

— Него — повлачишаше расејани Марко.

Тај исти дан уђе стари Јазигло, бајаги случajno, у собу своје кћери и поче с питањем, шта ће бити сутра за ручак. После занита за цену меса, за пекару, како се влада кухарица Агатка, а после се намести онако округао на насловачу и после дугога, мириота пушевија, рече миногред:

— А шта чујеш, Чертвији опет одлази у Русију?

Госпођица Марија беше бујних обрва, бистрих очију и прло оштрих прта. Одистована без матере, одавно беше господарица у кући, а беше одлучна и разумеваше потпуно своју улогу.

— Ви се канди варите, оче — одговори она мирно. — Господин Чертвијан треба да остане у свом зантицају.

— А занти? — заповеташе стариц, забављен приједио лулем. — Овде има готову каријеру и зајемчен инстанак, а шта има ту?

— А ту има своју службу и дужност — одговори кћи.

— На што матери не помаже, што не седи код куће?

Госпођица Марија скочи кроз ошарена.

— Нико није тражио од њега помоћи. Најносачији је профуњкала његове почице и предала му проширој салам, где се не да никако прокопнати. Мислиј, да је дosta учинио родбини, кад је на то обутоа.

— Аха, тако је то? Нисам знао. Добро, што човек може од тебе све дознати.

Девојче погледа вожњиво у добродушно лице старога правника. Осетила је исцкање, није волела шепрдовоје.

— Није чудо, што знај — одговори мирио. — Господин Казимир је искрен и нака одан.

— Хм, кад нам је искрен, што се са мном искрено не поразговори?

— Поразговориће се и с вами — осимехну се она дајко — док му се само мало развеже језик и кад добије службу.

— Аха, поразговориће се, јамчаш? Ну, кад је тако, притечеће.

Умириен старији устаде са наслонијаче и пође на почивак, погладивши на растанку керку по глави. Били су то заковани Жмуђани. Нису трошили речи па празно, али се разумевали врло добро.

Сутра дан ето браће у обично време. Казимир мало пријенији и веселији, Марко уморан, мало чвршији.

— Зар нема писма? — запита, удаљећи у правников кабинет.

— Добар дан, Марко! — одговори флегматично домаћин. — Знам ли ти енглески?

— Не знам, а зашто?

— Та ти Американци, као да су Енглези, јер и писмо је енглеско.

— Такле је дошло писмо?

— Јесте. Баш га тражиј. Разгледам данас парницу Комарових с Молњем! Толико је тих хартија по столу. Ха, ево ти писма, али да зовеш Марију, јер ми ни један писмо вешти енглеском језику.

Марко понданиши двоје драгих у салону. Госпођица Марија одмах устаде на тај жељени глас; Казимир

је веќада, у трговачкој школи, учио туђе језике, па се и он узео да помогне.

Писмо је било писано круним, чистим писменима, а у њему од прилике ово:

Поштовани господине! Долнао сам од госпођице Чертванове из Париза, да је у вашим рукама глашна упрака иметка покојнога Казимира Орвида. Дописивање је споро и тешко, зато нај мањем дете Казимира Орвида. То је била његова воља, ако се икада уђе у траг наследству. Но увераваш госпођице Чертванове, намерам се на поштену душу, зато вас с тврдом вером молим, да будете спрочету на руци. Данас подали у Либаву немачким бродом „Лурора“, писмо ће је моје претешћи само за који дан. Још једном препоручујем је вазло заштити. Морави.

— То је дакле госпођица? — изусти Јазингдо.

— Очевидно — одговори Ћерка. — Зар не, господине Казимире? Свуда стоји јасно „she“ и „her“...

Још се оба тумача сагнуше па писмо. Близнуше се косом о слепе очи, поруменеше и читаху врао дуго. Ну, за њих се није нико бринуо.

— Да ли да идемо у Либаву? — запита Марко, племађући у часовник из заду.

— А зашто? — одвраћајуће га старији. — Разминућемо се у путу, за Бога! Доћи ће сама до Конца. Хо, хо! Американке су одлучне жене. Не сећам се некако бешаме матице некој приповести, коју сам некада читao. Причала се, како је нека жена из Америке гутала живе змије. Не сећаш ли се ти, Марија?

— Чега то, оче?

— Ну, оне жене, што је јела змије. Али да, ти не можеш памтити. Чини ми се, да сак то читao још с покојнициом.

— Сада је то већ изишло из моде — примети Марко. — Ми данас стојимо у свему иза Америке. Можда је већ време из станицу?

— Јеси ли полуђео? Данас није никако вредно виши. Треба срачунати дане. Покажите, господо тужачи, датум па писму. Само да се, не дао Бог, не разбије брод...

Марко позелено. Није сачекао срачунавања, азграби капу и полети на железницу. Боже, Боже! Хоче ли се ти Орвидови икада раставити с његовом судбином, дати му чесак мира и одмора? Ти последњи часови отекивања убијају га морално и физично. Увукла се у њега мржња према том имени.

Требало је још по часа чекати вол. Стаде ходати с краја на крај испред станице, напредујући очи, да угледа облачак паре на обзору. Раван се беледа удаљ, једнолично, мислиши без краја. Дуго је била пуста и једвака, па посластку се замагли од тамнице мрље, железина паман долажаше, поздрављена жагором, грозничавом журбом, звиглом сигнала, једноличним клонарањем телеграфа у писарници. Марко стаде, па чекаше узрујана срца.

Шта ће му дојести то клупче диха? Избањење, или једну обману више?...

Воз уђе величанствено у стапачну границу. На прозорима се указивају различита лица, непозната; пратио је очима женске шешире, као да се надао, да ће угледати где какав шак, име Орвидових исписано на аниу. Пролажају, нестајају, док на једном на последњем пролору не затијтра капа рицкога Ђака са дружинским знаком.

Ту капу госта подиске више главе и, покаљајући се, поздрави Марка громким кихањем. Била је то фина пада господара Скомоната.

Марко немарно заклима главом. Долазак Витолд био је гори од обмане. Осећао је у ваздуху удварање своме буњелару.

— Morgen! — поздрави ћак немачки, скрајујући израз на минимум. — Шта је то? Сиреко си се за путовање? Зер те није страх тако далеко од куће? Нази, да те не промене!

Насмеја се сам својој доскочици и изгуби се с прозора, јер је воз стао. За час га ето на станици. Сијушав, мален, одевен врло кусо и тесно, с интаром у устима и држим ципелизмом у штијуреним очима, испао је немарно за посачем са штанићем у једној руци, а другом водећи на ограни прију пудлу. Шевућао је под

носом неку немачку вальку и загледао се безобразно го-спођама у очи. Издедао је, као да изазива сабљашан.

Марко је дуго чекао. Надиншујући главом сплетину, обирао се на све стране, тражио Американку; прислушкивао разговоре, пратио погледом сваку младу личност. Узлуд! Перио се све више пражнио, светлине је нестајала у чуђестима бифета, распаливало се полагано. Железна немака донела му само нову обману.

Оборио главу и зловљено пошао међу воле, Већ је сплаво са степеница ходника, кад одмах за собом зачу штоговорено име Јазингово.

Трже се и осврну се. Средњега раста млад човек, елегантно одевен, по изгледу учен индустријалац, разговарао се рђавом немитином с глувашим посачем, па чијех се лицу отгедала вола да се отресе страница уобичајеним жмуђанским: „Не sprantu?“ (Не разумем!).

Марка нешто текну. Врати се и праће тој двојици. Немачки језик разумевао је, а по нешто и француски. Савлада урођену диљину, приближи се, скреће капу и запита:

— Опрости, ви тражите господина Јазингла?

— Јест, господине! — одговори стражни, машајући се капе и некако чудом мерену узраст непознатога му птича.

— Имате с њим после?

— Хм, не, онако само! — промрмља. — Можете ли ми иш јожда избавити адресу?

— Могу.

У тај мањ прође мимо њих Витолд, враћајући се из бифета. Као мангун, звижну отегнуто.

— Ихи, ихи! Ала знан лено немачки! — примиши, застапајући. — Јеси ли то научио код волова? Можда ти је по воли цигара?

— Хвали!

— Немаш на чему. Хоћеш ли се дуго ту бавити.

— Не знам.

— Ну, свакојако дођи до мене, у хотел. И камо ишо посла.

— Ода ћу те чекати у свом хотелу.

— Можем чекати, а после свирај у карабе.
Здраво, нико Чертвалових!

Окрете се на пети и, звиђени, оде до кола.
Странац је дотле стрешљиво слушао неразумљиви разговор и па једном запита:

— Шта тај младић рече на крају?

— Ништа занадљиво — одговори патмурено Марко.

— Он рече „Чертван“. Ко је ту Чертван? Познајете ли га Чертвана? — добаци доњак узве-
мироно.

— Како да не знам?

— Онда ме водите Чертвану! Шта ће ми сада Јазингло! Треба ли далеко иći? Водите ме! Радо ћу платити. Знате: Чертвани. Пониште...

— А шта хоћете га с Чертваном? — промуши Марко, дрињући од главе до пете.

— То ћу ја већ њему самом рећи, господине — одговори странац чисто хладно.

— Да иште га Орвид? — изусти глухо Марко.

Непознати уступио за један корак.

— Зар га иште за Орвиде? — запита живо.

— Има двадесет година, како чекамо на њих.
Да иште га син Касимиров?

— А га сте главом Чертван? Легендарни Чертван? Чудна сусрета! Јесте ли добили наше писмо?

— Читало сам писмо, писано господину Јазинглу.

— Ходите, господине, са мном!

Та кратка питања и одговори уирптахаху се необично брзо. Непознати, изустив позив, окрену опет у станицу. Марко је ишао за њим, гледајући испод ока сина јувакова, а сада свога прищипала.

Чудновато! — Млади човек није имао ни мрвице родбинскога тина, познатога Марку са слика и из причања. Орвидови су били приокоси — он је био плав. Имали су значајне, врло густе обрве и прве очи — он је имао ретку, рудасту браду и сиве, врло хладне и јасне очи. Није му остало никакве успомене на отаџбину, није разумевао ни речи рођенога језика, био је туђин од главе до пете.

И опет помисли Марко, да му је отац срећан, што није доживео тога повратка и што није то видео. Њега су у животу спашла многа таква изненађења, па је отврдио; старац не би могао поднети слике такве рушевине својих идеала...

Кутесија корачао је по скоро пустим двориштама у собу првога реда, не разумевајући, зашто га воде онамо. Можда доњак хоће да се исказе, да му покаже онај предломљени печат, од кога је половину верно носио на сру.

Вратар отвори врата, Американац утврдо пусти Марка напред, посle их пажљиво затвори за собом. Салон је био претрпан пртљагом, а у њему ни живе душе.

У исти час, кад је Марко питајући погледао на свога друга, у дну се раскрили занеса и весео, млађији глас запита енглески:

— Шта, Клерче, зар си пашао тога правника?
Американац приступи неколико корака и осмехиу се с попосом.

— Проншао сам још боље! Допусти, да ти прикажем главом господина Чертвана.

Занеса се сасвим разшири. Млада личност, у елегантном путничком оделу, појави се у својј красоти својој. Часком се плавоноси Жмуђани и ириоока, принураста Американка мерише погледом. У погледима им беше неповерљивост; пајносље она прва смрси врло густе прве обрве и рече мирно:

— То је лаж! Ко те је преварио, Клерче! Тај господин није Чертван!

Говорила је француски том приликом, жељећи очевидно, да је разуме.

Марко слеже даљо раменима.
— Ја не треба да доказујем, ко сам, него ви — одговори он немачки. — Господин Јазингло не стајује далеко! — додаде, праштајући се клањањем.

Американац му закричи пут.
— Али, Иренка! — пристеми притоцајајући јој — та ти немаш личнога описа поинијскога стараца, како ли се то каже. Господинова је напомена сасвим

правична — заврши приказивањем: — Пред вама је, господине, кћи Казимира Оријада, Ирене, и њен пратилац, Мерниц.

Марко се лако поклони.

— А ви бисте требали да будете Јавле Чертван? — запита госпођица с исповерњем.

— Јавле Чертван почива већ годину дана онде, где и његов пријатељ, Казимир Оријад; у земљи. Мени је име Марко, пајстарији сам његов син.

Девојци се разведри чело. Још једном премери дика бистрија очија и као да је у том испиту постало и трага сумња, пружи руку младоме човеку.

— Опростите, господине — рече.

Али он не прихвати пружене руке и говораше даље глухим, испрекиданим гласом:

— На умору ми је отац предао управу Попишња као аманет. Заповедио ми је да радим и да га чувам од зла, колико могу, и да га предам само оноге, који, осим законите исправе, донесе знак уговорен с пријатељем.

— Шта велиши? Јесам ли рекла, да та маленост живог преди! Отац ми је, на умору, препоручио, да је не изгубим и да је чувам као очи у глави! Молим господине!

Маши се за медаљон, који је имала на сакату, и за час јој на руци заблеста одломак од печата. Марко погледа и ћутећи спиде с прену очев аманет — другу половину прстена. Ђутећи предаде га девојци.

У прсима му се разливала срећа, као поток. Био је у прозору слободе и самосталности.

Ирене Оријадова састави веџат и прочита подико:

— „Суди ми, Боже, и разабери дела моја!“

Мерниц заврши преко њене рамена, дosta хвадан према тој доиста штешкој спизди.

— Хвали нам, господине! — јави се девојче, пружајући по други пут руку.

И том се пријатком Марко само поклони.

— Ви још не знајте, јесам ли заслужан хвале — прохрња.

Чудновато! Толике му је године име Оријадова било срасло са свакидашњом бригом, па данас је на ту избавитељицу из дуга ропства гледао, као на неког пријатеља.

Жао му је било на њу, али није знао ни сам шашто. Волео би да јој каже: „Пошиће ми је отровљено тисуће тренутака, одузело слободу, о којој сам сањао; не захваљујте; нисам службно кама, него сени свога оца! Срећан ћу бити, кад вас скинем с врата!“

Кутао је инак пред испитним зачуђеним, испитним погледом. Одмахнула је главом,

— Стварите ли се ши своје руке, или моје? — запита она иритећи обраће.

— Ту јамачно не знају наш shake-hand! — прими помирљиво Мерниц.

— Јамачно! Ну, па јесте ли задовољни с моји ж докази о истоветности, господине Чертване? Могу ли добити очинство?

— Што се тиче правних појединости, обратићете се на свога нуномоћника, господина Јазитла. Он ће све тешкоће олакшати. Пошиће двадесет година очекује сваки дан спремно долазак својих господара. Ви само изволите одредити дан, кад треба да пошљем коње и кочије.

Девојче се ухватило за главу; распришило се не-жиле осећање; у њеним сивим очима, необично осетљивима на мисли и осећаје, који се споважу по глави, затрептавше често азљане исприице...

— Чујеш ли, Клерче? Повесићу те на својим котијама, нахранити сворић хлебом, угостићи те под својим кровом! Чујеш ли? Имак своју земљу и кућу, ја — сврота!

— Зар ти је зло било, Иро, у нашој кући? — запита озбиљно Мерниц.

— Знаш, да вас љубим, као родбину! Али сам сада тако срећна! Еле то је истинा, господине Чертване? Није ми неће отети својине, ако и нисам била ту толике године?. Имак доиста у том туђем крају, ишто своје, богата сам љубље? Имак права нечим да расположам?

— Земља, која није изнела из руку за двадесет година, сада већ не пропаде! — одговори он. Дочекала је господара, нико веће рећи ни речи! Књи наслеђује оца. Имате свој кров и хлеб, и врло сте богати. У питанју је време и неколико табака хартије са жиговима. Гола форма.

— А дотле?

— Отићи ћете Јазвилу. Ево адресе. Донустите, госпођице, да се опрости. Ако устремbam — стапајем у хотелу визијанском.

— Клерче! А где ћемо ми одсести?

— Јамачно и ми у визијанском хотелу — одговори Американац, скупљајући пртљаг. — Господин Чертван иже нас, надам се, саским оставити само у туђем месту.

Госпођица Ирена забаци пријошњиво главу.

— Господин Чертван иже баш бити услужан човек... Гледаје, да нас се што пре отресе, је ли тако?...

Погледа му у очи питајући.

— Док не смишлите, коме ћете поверити управу Поплава, сматрам се за слугу Ориодонах. Можете, госпођице, са мном расподелати!

— Занета? То ми је врло идио. Онда ћете нас сместити у хотелу, прикалати томе правнику, подушити својим салетом и помоћи моје прве кораке? Часом ми се чини, да је то сан, и да ћу се пробудити у Америци код својих заштитника. Можемо, међу тим, ини у хотел. Клерче, my dear¹, кази нека се скупе ствари. Имаш ли кола?

— Чекају! — одговори пратилац, систематично слажући пртљаг уз помоћ посача.

— Онда хајдемо, господине Чертване. Дајте ми руку, молим!

Мервиц им се склони с пута и осмехну се добродушно.

— Реко бих, да ћу брзо добити отпуст — примиштвай он.

¹ Мој драги!

Девојка сама узе Марка испод руке и, ослонивши се jako на њега, освирну се на Американаца.

— Болела бих знаći, шта ми ти ту можеш помоћи? И сам си као изгубљена онца! Ја те овде дочекујем у своме замчију. Вратићу ти походе у Иланџију.

Засмеја се од срца и, подижући очи на Чертваново лице, додаде:

— Било ми је пет година, кад је отац преминуо. Запамтила сам ипак чврстом детињском намећу, шта ми је говорио: кад се вратиш у свој замчију, љуби га, јер ако и јест жалостан, ипак је добар и предан љубави. А кад сртгени Жмуђаница, смело му се повери, јер ако и бути, иже запести! Зато, у принос нашем замрштеном лицу, не бојим се и верујем... Водите ме!

— А ипак же у први мањ обедисте с пренаре — промрмља он.

— Нисам се надала, да ћу видети млада човека. Отац ми је говорио о старом пријатељу. Ну, ја сам вас одмах молила, да оправствите...

Сиђоше до кола. За њима је Мервиц слагао на друга кола сандуке и занежајаје.

Марко застаде на степеницама.

— Хоћете ли сестри, господине? — запита он.

— Хвала, Принадију до краја на ствари. Не дао Бог, да се што изгуби, отац би ме љуто карао, кад се вратим. Водим мир више свега.

— Управник предионице, па води мир! Како се то слаже! — засмеја се госпођица Ирена. — Хајдемо, господине Чертване! Сита сам тумарања! Рада сам да већ једном починем!

— Терај опитро! — заповеди Марко котијашу.

— Је ли то лингавски — запита она радозија.

— Не, госпођице, пољски.

— То сте ви ту заборавили свој рођени језик?

— О, не, госпођице. Нисмо ништа заборавили и у нашој жмуђанској повесници не записа нико никакве срамоте. Истине сирокашни смо и мало нас је, али смо поштени...

Кроз ирачно му лице проби зрак живота и ватре из два душа...

Не знајући, случајно, дирнула је у пајосетљиву жицу тихога карактера. Ударила је у каду привидно изграђену и пусту, и даје се надаја, да не чути такви звуци, да ће видети такве ватре у хладним очима.

Загледала се у њега с интересовањем.

— Ви врло волите своју земљу? — рече она озбиљно.

Умуче је, као обично, кад се нехотице захука, обори главу, као од стида, и не одговори ни речи.

Гледала је непрестано у њега.

— Отац је право казао — јави се она за часак. Та земља мора бити вредна лубави, кад се на спомен о њој људи тако зајаре. Кутите ји само: ја већ знам, шта ћи јасните, и знам, зашто ми не пружисте своје руке.

— Защто? — запита он живо.

— Ви ми замерате, што ме за толико година не повуче жива жеља и што писам с нама, малобројници, затим се рада, што писам тражила своје земље, него време и снагу предала туђину!

Он слеже презирно раменима. Вреже и снага осамнаестогодишње девојке било је, по његову изиљењу, главиника без камата. Осим надгледава цвећа, ручнога рада, читања и спирке, не виде никде, да би отмене госпођише што друго радиле. Изузетак је називан, по љубести, чудом од девојке.

Госпођица Ирене је оназила тај презирани израз, прочитала му је мисао са чела.

— Ви имате слаб појам о коме раду! — осмењну се она благо. — За динно чудо: господи из Европе, кад говоре о женскима, имају на лицу тај гадан израз. Жена код вас очевидно стоји врло ниско и није друго, до луксурозно попућањство. Је ли то ваша рођака, што се уни на Сорбони?

— Сестра по очу.

— Држите ли и њу тако ни пода шта?

— Видејско, како ће српшти.

Госпођица излази на пут. Пређе очима по кућама, тргозинама, улицама, па запита:

— Је ли Ковин село?

— Наш губернски град.

— Ох, ада је јадан и прљав! Замишљам, како ће се Елерх агрозити. Још од лыбанске дуке слушам без престанка узнике чуђења и одкратности. Донста, после Америке, Европа јасносно утиче на човека. Што је ту гада, немара, како је све малено и запуштено! Зар ту људи не раде и не мисле?

— Људи, који бране земљиште под ногама, немају кад мислити, иштавју ли на том земљишту руже, и да ли лепо нагледа. На мртвим стражама не равију се стазе!...

— Да ли вам је ту врло тешко? — запита она озбиљно.

— Видећете, госпођице! — одговори он и, после дуга размишљања, додаде: — Сваки народ има своју мисао и место у светском реду и одређену службу. Ми од најтипичнијих чувајмо двоје као зеницу: свога Бога и земљу. И сачувасмо!

Госпођица ником поникнула и испод обрва посматраше људога човека. Шта је он? Где се власничао? Каака положај запрема међу својима? Лице му је било опаљено од ветра и жеге, тврдо и примирило дивље; љилаве и прве руке сведочиле су о честом физичном раду; одело му је било изношено, а длаке плаве коре пису биле за фризерса... Изгледао је као раденик, огрубљо морално и физично од бриге за парче хлеба. Кад с тешком жуком и зловљом превали коју реч преко језника, говорио је као човек, који иежко и дубоко осећа: кратко, одлучно, без китњастих речи и фраза. Шта је он? Хоће ли се моћи припитомити и хоће ли се кад разведенити?

У том стадоше кода. Био је то хотел. На улазу спази Марко прву пудлу Витолдову, а из два ходника чујаше се смех госпи, који причаше немачки неку анектоту.

Међу тим су ушли. Младој госпођици отворише смечана одељења, стиже Мервиц са сандуцима, диже се граја и забуна. Марко се учтиво извуче и пође у своју собу.

— Halt! — запињала глас Витолдов из споредне собе. — Каква је то лена госпођица с тобом? Где је дочена? Пrikажи ме! Зашта ти кажем, не знам, шта да радиш од чаме у тој вашој јазбини!

Врата су била широм отворена, Марко угледа брата, како се шири по наслоници, без сурдути, зевајући иза сваке треће речи. На прагу се смешкао грошићар Чивутин милостивим шалама кластичионик.

— Најбоље би било да се одмах торњаш у Скомонте — посаветова га брат озбиљно — онда би врло добро дошло твоје дуго време!

— Ида, не знам ни сам, шта говориш. Онде зева и мој Кафар!... Него знаш ли ти Кафра? Сто рубала дао сам за скота, али, што јест, шаметнији је од многих великих људи. Кафар! Кафар! Скоци!...

Без устручавања зникну прош читав хотел. Марко слако раменима, неприметно мигнувши на познату грошићара.

Чивутин се одшукна за њим. Ишли су јратним ходником и заподенуше тих разговор:

— Коће новаци?

— Ну, ко их неће?

— А дају ли?

— Дали би, али се боје.

— Чега?

— Ришких зеленаша и младога господина. Нико не зна, шта он има.

— Нека ве дају, јер неће добити. Пајти, да сам те опомену.

— Хвали, милостиви господине!

Чивутин се саже до земље. Тај тихи разговор трајао је само тренутак, и ондје је грошићар стајао на прагу Витолдову и смешкао се пудничим вентијама. Бад је нас показао, шта уме, цакну га момак ногом, запали цигару и начири разговор на посао.

— Слушај, Рубине, треба ми новаци.

— Ох, коме не требају? — уздахну септенцион-надио Чивутин.

— Ну, а ти не удиши, нећо дај.

— Ох, одакле да их узмем?

— А шта се то мене тиче? Од твојих пријатеља, обешенјака,

— На високо гледе пријатеља... Траже јемство...

— Па, ето им га, вијамашама.

— А где?

— Имам Скомонте.

— Хвали Богу, што имате! Само то је невоља, што и господин Казимир вели да има, и стара госпођа вели да има, и госпођица вели да има. Ну, како да се то разуме?

— Е, и господин Марко вели да има. Заборавио си вајвећу личност! — наемеја се усјељено Витолд, а бледе му образе подиђе крк.

— Шта да заборавим? Ја господина Марка ни сам ни споменуо, јер он је човек, који не говори; аено, нема кад да говори. Његове руке и глава пуне су пословима! Ја мислим, да и он нешто има, јер не узима новца!

— Он још даје, као и ви, на поуздано јемство! Чудва ми поседа! Пошиљска благајница није далеко! — писву Витолд, гризући жестоко пекте.

— Да ли је далеко или није, ја не знам! Само он има добру своју благајницу — у глави и у руци.

— Стојиш ли ти ту, да неваш славопоје Марију? Мени треба новаци, јеси ли чуо? Дају јемство, иако хоћете.

— Ну, па продајте шуму!

Нека онај мисао сину у очима младићема.

— Шуму? — понови полако, смејући се својој изасли. — Можда ће то бити вајболе! И твоја глава вреди злата, Рубине! Шуму?... Генијално!... Хитна ствар... Ну видићемо... дођи до вече... А не знам, каква је то госпођица? Врашки лена!

— Ихи! Где је ту лепота? Тако јршиша! — одговори Чивутин јрштећи се.

— Ала си глуп, Рубине! Разумеш се у то као жаба у лешине. Идем ти ја да уходим.

Попрани хосу, ограницу, засука брчиће, обуче се и, с капом на херо, а с рукама у испонима, изаде на ходник.

Таблица с именима била је недалеко; примаче се к њој с Чивутином.

У тај је мањи вратар записивао нове госте; за-вирише радознало: „Ирене Орвидова“ било је напи-сано крупним писменима.

Бак одскочи да читај корак, очи му се разро-гачише од тешка туда.

— Видиш ли? — заштита Чивутина.

— Како да не видим? Орвид! Господин Марко нађе негде наследницу. Ну, сада ћемо видети, где је благајница!

— Чудо и покор! На ип да би речи тај хипо-хондрист!

— Кад би и дошао до речи? Ви сте покази-вали иса...

— Ирене Орвидова! — промрмља замисљенин Витолд. — Оде Ношиће. Марко не преди никога без тих новаца! То је зло! Али она, ирина партија! Хм, хм... могло би се повратити, што је изгубљено! Ха! То би било добро! Треба ини кући.

Наизменце певаше и разговарајући сам са со-бом, изиде из улицу. Чивутин окрену на други крај, па и он разговараше сам са собом:

Храстник им злата вреди, река подносом.
Могло би се од тога маленога изнамити буд за што!
Само треба ковати, док је ирује! Кад старији најуши,
остадоско кратких рукава! Ну, зато намет у главу.

У исти мањ се из собе господиње Орвидове зачу-
звонице. Слуга похита да чује заповест.

— Молим, нека изволи доћи господин Чертван!
— наручи она.

— А који? Тројица их је у хотелу.

— Тројица? — пониче зачујена и додаде:
онда зовите господина Меринића.

Пратилац се створи у тај час.

— Знаш, Клерче, три је Чертвана. Не сећаш
да се, како је име нашек.

— Марко. Ипак и ја нешто вредим. Три Черт-
вана? То је много: али ако су сви једнаки, чести-
тат тој земљи. То жара бити вазан радник.

— Донао ти се?

— Мени се увек донаша оно, што и теби — од-
говори с пристривном тугом.

— Мени тако исто, шу dear! Хоћеш ли ме пра-
тити до тога правника.

— Ако је баш твоја волја. Рад сам да прослав-
ам на миру. Имаш бољега заштитника.

— Спавај до жиле воље. Доста сам на зло упо-
требљавала твоју доброту. Хвала ти од срца.

Стајаху једно преко другом. Уз последње речи
пружи му обе руке. Он их прихвати, спису и пож-
аливо, појако, као да драzi филигрански предмет, при-
несе устима.

У тај мањ уђе Марко, погледа и устукну за је-
дан корак. Није се надао, да ће се пажирити на љуб-
авину спечу.

Улога Меринића, у том прекожорском путовању,
изгледала је заговетна, сада је разумеде.

— Вереници — пуче му на један мањ пред очима
и одмах му храчна сенка покри лице.

— Туђини ће преузети Ношиће, продати, вра-
тити се кући преко мора! Земља ће отићи у лудо и
у лудо рад два поколења...

Судбина га је чудновато прогонила, и то баш у
опоне, што је љубио шине свега.

Марко погледа на Американа. Изгледао му је
у тај мањ злочинци! Он ће да отме Жмуђанској ко-
мад земље. За Марка није било на свету горега пре-
ступна. Зато би скакога ударао на жуке.

VI.

Продеће је било на сав мах у цвету. Цветаје су зове, воћњаци, инте зеленкаде. Ваздух је предисао тихим и мирисним дахом природним.

Пред вече дугога мајскога дана варктаху брзо кочије росјејским друмом, возећи у очевину прекоморску наследницу.

Напасани коњи бејаху отрезали у пени: жураху се кући пре сутона. Госпођица Ирена разгледала је раздознато околину, која је отхранила њене дедове и прадедове; уз њу разгледао је и Мерини.

— Природа је дала, што је могла — говорио је он — људи нису додали ништа, осим што је преко потребно. Да је то код нас!

— Је ли близу Поншиће? — запита девојче седога кочијаша.

Осирио се, намрштено му лице показивало је задудну жељу да разуме, ногледа на старога лакаја.

— Разумеш ли, куме? — питаше.

— Не разумем! — одговори кум.

А Поншић се примицаше све већма. Сеопе и дворац надвишавале су тоноле и дрвета у парку, све свеже, зелено, као да се свечано заодело за дочек господаричкин.

— Чертвани нас чека као на иглама — јави се онет госпођица Ирена.

— Јамачио. Стари правник ми је говорио да га је отац готово натерао, да се прими управљања. Ка-зао му је да чека и ради десет година.

— Још у Колију хтео је предати рачуне — осмехну се — једва сам га намолила, да остане неко време. Гледај, како је то леп двор. Можда је то Поншиће?

— По свој прилици, јер слазимо на још гори, побочан пут. То подсећа на наше пустаре пре два-десет година. Први посао треба да су ти путеви...

У тај мах се лакај и кочијаш освируше на јладу господарницу и скидише капе:

— Поншиће! — јавише с осмехом.

Девојче устаде у колима, пасмејано, зарумењено од узрџаности. Врао предисање раскрили коралне усне, вечерни ветар играше се с црном косом, сиве очи сенажу златним искрицама. Дрхтала је од главе до пете.

Камија, широм отворена, била је исплетена зеленилом, двориште пуно патучено сељака, напред је стајала све чељад свечано обучена, а стари економ, Сандгард, који је памтио још њенога деду, држао је на позлаћеном службенику житни хлебац и со.

Кочије стадоше. Светица се заинха, као вали, захуча потмудим жамром. Девојци напрле сузе па очи, први пут није знала за себе. Сандгард приђе стеницама од вола, откри седу главу и саже се к њеним ногама.

Госпођица Ирена узмаче и искочи на земљу. Очајање затигра у њеним очима. Погледа по тој светини, која ју је поодржавала, примала од слега срца у прадедовску кућу, и не разумевање њихових речи, нити им могаше одговорити.

— Не могу им казати, како сам захвална, како им добре жељим!... — прошанута жалосно, слушајући поздрав старог економа.

У то неко стаде иза ње. Осврте се. Прилника Маркова изнискла као из земље. И он је стајао гологлав, свечано обучен, као да се сматра за једнога од њених слугу и поздрављао је дубоким поклоном.

Одхнула је, кад је видела возничика међу тојним светом, пружила му руку и понукла га к себи.

— Захвалите им ви место мене! Врло срдично! Молим, да им кажите, како им нећу никада заборавити тога дочека.

Он подиже свој громки глас. Светина слушаше, после одговори у глас бурним уследником.

— Шта веде? — запита она.

— Моле, да останете за завек међу својима.

— Остаћу, остаћу! Кажите, господине.

Стари Савгард приђе за корак и одава се:

— Господиру, молим да кажете госпођици, да нас види, као што су нас стари велили: да управља по њихову узору.

Марко преведе беседу. Кроз сузе погледа на седога слугу, без премишљања сави му руке око врата и загрми га од свега срца.

Старац није знао, где му је глава. Служавник с хлебом предаде Марку, а он се сруши, колики је дуг, пред њене ноге: светина заграја од одушевљења и стаде се гурати и нjoј. Лед је био пробијен, негде у страни удари сеоска свирка, смејало се и јепало наизменце, љубљаху јој руку, хотијаху је посити у кућу, док је пајносље не издаде снага — осврнула се на Марка, да јој помогне.

Разумео је, рекао им је неколико речи и одмах се тишима растави из две стране, остављајући јој слободан пролаз до ходника. Ухватила је дива испод руке и ишли су кроз те редове уз непрестано одушевљено кливаче.

На по пута тек сети се Чертван Мерини и потражи га очима. Американац је уткао од овација. Његови живци, који миловаху мир, скрише се под кућне окриље. Хтеде ући, али на прагу се намери на глухога Филемона, који, укочен, у својој стародавној ливреји, држаше на јастучињу свежан кључеви и вајобилије играше своју кошорничку улогу. У тај град, где је стражно стражу двадесет година, требало је да пусти ћиер и кастеланку — пре никога...

— Отвори господину! — иаку му неко на ухо гласом као трој. Стресао се, као да га до наговара на смртни грех.

— Ви сте затворили, одлазећи, и рекли сте: отворићеш само Оријдовима? — изговори безубим устима, с чадитном упорномашу, и додаде, да буде више мања: и Чертван рече тако исто. Отвориће го спољница, ика страца чека.

Мериши, с религијацијом, скрети руке на прсима, па чешаше, прегледајући радозијло сеоско одело, службенске ливреје, таласање светине из дворишту и двоје јладих, који се полако примешају.

Такве румени и светлости никада још не виде на лицу Иренину. Изгледала је вина, поноситија и преко жере срећна.

— Волeo бих, да је мој отац види такву! Тај би се тек обрадовао — помисли, смешкајући се задовољно.

Филемон приступи два три корака, као мумија под галванској струјом. Попркоснео му нос и ужагриле се очи: дочекао је Оријдове!

— Умирокајени старац, слуга још вашега деда! — шани Марко. — Молим, да га усрећите и својом руком отворите врата своје куће.

Узе кључеве. Брака ширину, Марко развири двокрилна врата.

— Бог вам дао у старом дому вашим отацама њихове врлине и сребру! — рече сагњући главу.

— Ну, смеј ли сада ући, старче? — запита Мериши службенску мумију, да како, без искава усноха,

— Узалуд муха! — рече Марко. — Глух је као то.

— Зар си ти ту, Клерче? Ходи-дер! — позвиче господица Прена.

— Добро, што си се изволела опоменути, да сам и ја на свету.

— Отпости, драги, али сам тако узрујана и забављена! Господине Чертване, ја бих хтела да прочистим те људе!

— Знао сам за то! Спремљено је за њих једе и пиће! Побраните се ни за себе и за одмор.

— Ох, хвала вак, што се најостре онде код дечка. Мислила сам да ћу се расплакати од жаљости,

што сам туђинка, тако ме је дирнуло све, што сам видела! Ох, како сам срећна и вама захвална!

— Зашто мени? Учинио сам своју дужност.

— Европски ваздух чудно утиче на тебе, Про! — примети Меринц, склаћећи полако ограђат и предајући га у руке Филемону. — Оnde си, код нас, била увек јака, здрава и мирна! О, како је оригиналан начинта!

— А зашта! Молим да ми покажете моју кућу, господине Чертване.

— Господару — јави се Филемон тоном, који је имао да буде поверљив, а бруро, као хука у пустинији — мало час дође по вас момак из Јургиншака! Стара је госпођа болесна, госпођина њас моли ипто лено!

Марко се очевидно узимпирно. Стаде, промисли се мало, и окрете се својој младој поглаварци:

— Морам отићи на који сакат. Ви ћете опростити. Потребан сам болеснику.

Погледа га испитујући с испадовољством...

— Је ли то ко болестан од ваше родбине? — питаше она.

— Није, госпођице!

— Шта је говорио тај старац?

— Разболела се суседи Попишићу, слепа удовица. Позива ме!

— Гледајте да се брзо вратите! Ја се ту не знам ни окренути без тувица. Чекају вас с ручком.

— Хада, могу се дуже забавити. Можда ћу се вратити пону...

— Ах, како сте добра срца!...

— Станује ли онде само слепа удовица? Нико ишише? — зашита Меринц сумњиво.

Марко ишиша не одговори, поклони се и нестаје га. На полу ударише спирна и светина се чистила до миле нөље. Домаљани ходаху по кући, дивећи се и чудећи се.

Двадесет година није било господара, а све је нагледало као да су јуче отпуковали! Свакојако је брикава и пријатељска рука управљала туда.

Меринц најносле застаде, заврши прегледава-

— Знаш ли, Про, причу о краљу Хералду? — запита он.

— Мани ме се са својом пратом? — добаци истињиво.

Нећеш да саслушаш? Штета! До дуне љута си, па те не занима. У доколини, кад се разговараши, подсети ме, да ти приповедам.

Она искротице прену у смех.

— Ну, рецимо, да сам се разговарала? Пригај ми своју прату.

Американац седе, занади цигару и, гладећи своје залиске, стаде причати:

— Краљ Хералд, да отледи поштење својих поданика, обеси, па дрво уз пут, златну гривну. Пролазећи после три године, нађе је на истој гриви.

— И то је све! На што то пријемљујеш? — запита она, запохајући се.

— Та си, Про, врло разборита и практична, али имаш једну мањину: не волиш полагаји умоваше. Свакој истини треба примера. Пријемљујем на то своју причу, јер, судећи по тој кући, онданини народ биће да је пореклом из Енглеске, од поданика Хералдових! Шта? Зар није тако? Та стара жена је можда и пакти ленджерину гривну.

Показа на Филемону, који се појавио на прату и гробним гласом јављао за обед.

— Јамачно позиш на доручак! — рече Меринц, устајући. — На служби сам ти, Про; рад бих да окусим онога хлеба, што си ми га обећала у Конзу. На Чертвана није зредно чекати. Судећи по журби, та је слепа удовица код њега у великој милости.

— И ја тако мислим — потврди она напретених обра. — Ниши сазнао ишиша о њему од пријатеља у Конзу?

— Мислио сам да си ты испитала сио тајне од веренице његова брата. Опискаш ли како су ту лене женске? Та госпођица Јазилгјева дира човека у срце. Ља није путева, мостова и переда, не бих могао ишиша замерити твојој отавини. Кутин, Про? О чему размиљаш тако дубоко?

— Ама о будућности, мој драги! Помисли само, шта ћемо почети, кад Черткан откаже своје услуге? А учиниће то без сваке сумње!

— Ех, удвоstruchi му плату! Колико добија годишње?

— Не знам. Има своје имење, под мораш је ту радио.

— Узим Немца агронома.

— Биће, да ту Немце ужасно мрзе.

— Тешко је ту бити паметан! Учимо браке боље језик, а дотле се ослони на службничад. Нека ти Черткан изкаже најлоузданје слуге.

Јеђаху подруго ћутени. Најпосле девојче замахла главом.

— Размално же је твој отац! Ихи! Стиг ме је. Стекла сам отаџбину и имење, па место да се раздужем, још ћу да клонем духом. Право велиши! За месец дана морам научити језик, а дотле се треба стристи. Ти же нећеш одмах оставити?

— Остаћу, докле усхтим. Можда ће се још Черткан моћи задражати! Не би ли хтела видети прање? То је оригинално!

Седоше код прозора и дуго гледаху, како се забављају искупућена светлица.

Вече се спнутало, забава се стишавала, најпосле започе неко тајanstveno шапнутање, ногледаху на прозор на јладу господарину; очевидно се договараху.

После се слика измени. Сирка ступи напред, сви открије главе и из сто груди забруја проста, сеоска песма.

Кад закршише песње, поклониште се до земље и покујаше на врата.

Сирка је спирала непрестано: вдући, невади су даље; иза капије бивали су гласови све слабији и још се дуго чујаћу у мирној вечери.

Госпођица Ирена нагнула се на прозор и жељно хватала звуке.

— Како је то простио и лено! — попављаше.

На дворишту спремала је служничад трагове гозбе и забаве. Неколико обвљних службеника про-

вукови се од згради и ласедаше у ходник до дворишта. Прекланаху вешто тихо, пунеши и гледајући на пут. Мерини, уморни, споразумеде се линцима с Филемоном и оде на починак.

Ирене се поснуло све, што је доживела тога дана, па не хтеде спавати. Била је, слушајући шум ветра и дриста. Када ће она разумети ту земљу и буде? Када ће се осетити грађаник жмуђанском?

Око поноћи далеки тутањ поплани дворске псе, дике ка ноге савиње скономе. Коњаник се приминао, јахао је врло вагло, па копији одјаха кова и нешко ноће у побочну кућу.

Познада је његов стас и опори глас. Кратко је раздавао неће заповести: службеници одговараху у неколико речи, часом би што запитао, најпосле отпрати им мањну руком.

— Лаку ноћ, господине! — одаваше се у глас.

— Лака нам ноћ! — одговори он.

Кључ запирки у брави. У соби сину светлост, отвори се прозор.

Сахат је текаја госпођица Ирена. Откупа један сахат, у двору се разлегале само спиждале ноћних стражара, светлост је непрестано изламсала и чудо се, под ветар престаје шумити, шуштање хартије на прањем прозору. Црна сенка човечја седела је сагнута за столом, нешто је писала и рачунала, не дијући главе. Макнула се, устала и пошла у собу за спавање.

— Лени изгледи! — шапну она сама себи. — То ћу и ја ханити, као и он!

Марко је непрестано радио. Кад некада отац му, тако је он сада скупљао исправе, напрте, економске рапорте, завршивао рачуне и извештаваје. Десади и жучни рад био му је опорављање. Сутра ће ту гомилу хартија предати господарину, узеће своју пушку, Маргаса, и отићи, као што је дошао, кроз Девајту у Сандиће. Сиршена је служба, спршена!

Стало га је Понике годину дана напора и нестације. Свет га на послетку напада лопонок. Примро је доста на свој рачун.

Још који час! Скупин дено хартије, спреми у сандуци нешто одела, огледа пунку, поглади пса, који му се умиљавање и угаси свећу.

Зора је рудика по врховима дрвета...

Кад се Иренка Ориандова пробудила, било је близу подне. У први мај није знала где је. Била је то спавања соба њених дедова, пространа, мрачна од гобelinovих тапета. Кроз прозор прониривају сунце из баште. Девојка се протегну раскошно на големој постели са занесама и зашивни.

Сеоска собарина ће на прстима. Била је то тијука часнота Фидемона. Иружки госпођици неку књигу. Госпођица је отвори и радосно се наслеђа. То су били немачко-пољски разговори, прали конак Аријадин!

С пиховом помоћу мозаке се како тако споразумети. Долинаде поза господарица, да је служавци име Јустина, да је данас дено време, да је господин данно дошао из ноботиче куће и разговора се са страним господарном, и да јој је он дао ту књижину.

— Духовита досетка! Биће, да му је дотужила улога тумача! Ну, спремна сам!

Дотле су се господа разговарала у салону. Бодљ, Марко је пажљиво слушао, а Меронц пратио по реду историју своју и спроте девојке.

— Отац мој, у младости, имао је закуп у полу-диквој држави. Трговао је са стоком и зверињим војкама. Оженио се јединицом суседног насеобине, имао је, осим мене, двојину старијих синова. Кад сам се родио, наша је држава била већ другчија. Шуме најдоше под сокирима. Индијанци узмајуше дубље, стадише се мученитом браном подизати места и фабрике. Напојоше па слојеве железа и цинка, земља је рађала за причу. Око наше насеобине, као глиње после кишне, пониче место — прозваше га Дрекстит, по имени оца моје матере. Паштим и данас, кад је било у њему само један дубац, једна прка и једна школа. Сада броји шездесет тисућа становника, има неколико стотина магазина. Прошло је једва двадесет година: још за десет година достигнуће Филаделфију!

Американац застаде и с попосом ногледа на слушаоца.

— Дају вам да се дижете! — промръља Марко.

— Мој је отац наслућивао сјајну будућност те насеобине. У почетку је купио у бесцене сливне земље, посље је половину распродас, заслужујући сто на сто. Половину је оставио да сам ради. Најстаријем је брату купио неколико стотина јутара с циновом жилом, оженио га и окућио; средњи није хтео радити на дому, срце га одлуче у морнаре; ја сам добио техничко васпитање и капитал. Основао сам предионицу памука, отац је остао на своме, мати је умрла дакле, одмах после мого рођења. Ето нам наше историје.

— А госпођица Ориандова? — запитаће Марко.

— Ох, и то је стара прича. Било је да је деснаест година, кад је на нашу плантажу дошао, просећи посља и хлеба, мршав човек, у ритама, осапаћен, с девојчицом можда од четири године, једва живом од умора и глади. Ниши су са Запада и дуго су стијали на нашој калији, јер нико није веровао, да би тај јадник био за хапав посао у пољу. Најпосле га спази мој отац и прихвати га из милости, више ради детета — јер је прије волео дену.

Човек се упрегну у посао са принцима и Кинесцима. Радио је тихо и посдушио с оно снаге, што је било заостало у изнуреном телу, али слабо је ту већ било снаге.

Лабораторије на њега у гомили. С дететом је станововао у дамчари на плантажама...

У први мај се, иза плаћа Меронцових, помоди тихо Иренку Ориандову и, међу њу му руку на раме, рече:

— Ја ћу донирити, Клерче, своју историју! Ти ћеш много затајити!

Седе међу њих и говораше даље узрујаним гласом:

— Становала је у дамчари тај кукавин раденик, рђало се хранило, ходио у дронцима, а повис је скупљао и спремао у пукотину од лида. Дете је учив молитве на непознатом језику и успавајући обећањем, да ће на скоро исти датум даје на исток преко величога мора — мајци, која на њих чека. Говораше, да има

диван завичај и иметак свој и доброга, старога пријатеља преко мора. Дете је све запамтило! Радио је две године, а кад се једнога дава маши руку у скровиште по криви новац за пут — не нађе иншта. Неко је изнушио зачколицу и оробио јадника, кад га ишре било дома. Јамачио Кинес са плањаже.

После тај човек клону духом. Предила се чаша горчице; не хтеде радити, погледа на дете стакленим очима и удари у плак.

Неколико недеља лежаше у даници; дете бејане гладно, он је само воде трајно и молио се Богу. Погинули би обоје заједно, да не би господина Мервића, или боље Клерка! Он једном случајно запира у даници и доведе свога оца. Однесоше болника и донојчицу у своју кућу, нуу пахранице, њему доведоше лекара, не штедећи дворбе ни пеге. Али већ се ишао што спасавати! Природа се истрошила, као стеник без уља. Преминуо је после неколико дана. Пред смрт иначуна' из дрвњака сматрали покутних хартија и мало свога иска у кесини. Детету даде златну хамајлију, одложак прстена с печатом, и рече му да иде, кад одрасте, преко мора, к матери. С господином Мервићем разговораше со часком, преддеце му сироту и оне хартије. Кад је ујро, католички га свећеник сахрани и онај посај ми бацише у гроб.

Приповедачни запе глас у груду. Ућутаза је за часак и гледала укочено у прозор, прискајући успише, па које се можда из дубине дуне тискаше јецање.

Марко не скидаше очију с тога лица. Та га приповедача дирују у срце.

Мученик не дође до завичаја, шачицу само жум-ђанске земље, као светињу, бацаше му из мртвачког сандука, а дете је остало без мајке дубљене а далеке и плајало...

Намрштена човека заболи нешто страшило у грудима. Неспава, жестоки бол изби на лице, проби подрелу кожу, обоји образе и цело мрачним руменицом. Утучен обори главу.

А Клерк Мервић скрети руке и, лъудајући се на стоећи, попрати их опет мириш, подагријим гласом:

— Све то несреће не би било, да се на нашој насеобини нашла женска глава, као што бејаше, после десетак година, Ира.

Девојче се тржи из заминљевости и отресе главом:

— Таквој невољи, која душу разједа, нема лека. Мој је отац и супружне много пагубио у животу и даље му је било до отаџбине. Ту су лежале његове тисуће, а сахрањен је по милости господина Мервића. Њиховом миловану и ја стадох из свагу!

— У ветар говориш, Иро! — прекиде Америкац. — Ја ћу да испричам тај одеса. У нашој кући, господине Чертканс, иште било кћери. Отац иште имао пота милованти и с ким се шалити, ја писам имао с ким бих се забављао. Ожениваша пуста кућа, кад је она дошла.

— Могав сте улети у кућу какву рођаку или познаницу. То је лаж! Учинили сте милостину! Одлеговаш ме као рођену, дадоме у школу, не реконе ми никада зле речи.

— Наје било разлога. Чим си одвркла, постала си корисна. Кад си напримила петнаест година, дошла си из никоје следонбу, свршила си трговачки течaj у фабрици, практиковала си по године, као надзорница у болници. Радећи то, писи мислила на своју варијеру, јер си се вратила староме оцу и постала добар дух на насеобини.

— У ветар говориш, Клерче! — искови она његово мишљење, устајући. — Хајдемо да доручак! — додиде она.

— Причешај! Писи још рекла, да си радиочу децу скупила у школу, да си истеговала болоснике, да си заменила оцу тајника.

— Дужност је била радити. Доста је тога пре-клапана!...

— Оирости, писи рекла, како си одбила руку Јулема Џексна, жалбонара, само зато, што је отац плајао, кад је помислио на растанак.

— Мој драги, жага сам имати личнога повода, але ишам у томе никакве заслуге, нити жртве.

— Тако сам ишадио и ја и у тој лепој нацији запросио сам те други дан после Џексна. Тако сам

био уверен, да ћем пристати, да сам био повео и прстен у цену.

Засмејала се искрено.

— Ниси претпостављао, да би могао ко бити у мојој души осим тебе?

— Да га је било, ја бих га бар линчовао! Али ми те сласти писам дознао у одбијању!

— Остадовиши ти прстен и слобода. Брзо си се утешио.

— Ну, свакојако писам могао излакати, ни обесити се! Шта би ми то помогло? Најносле, тада сам био страшно занесен новом машином за чешљање памука. Сећам ли се? Тиме сам и почeo просидбу...

Мервич узнесе у таванице бледе очи и уздахну.

Госпођица Ориандова прену у смех и изиде журџо из себе.

— Узимам вас за сведока — окрете се оловојеђени Марку — зар то није логично? Отац је хтеде задржати, она хтеде остати. Требало је да се сродимо. Не бих јој бранио да и даље ради свој посао. Отац је волео као женцу; ја бејах тако уверен о успеху, да писам и гледао на друге девојке. На што се бадава трудити и губити време, мишљах, подизали смо се врло добро, не бејаш жеђу нама никада преширише. Могао сам смело купити прстен. А знаете ли, зашто ме је одбила? Да се не мисли, да полази за не интереса. Неће, неће, из неће! Говорио сам читав сахат, позвао оца, снаху, шинта не поможе. Молим вас, реците сада, није ли то срамота, тако немати логике?

— Ни ја не бах дручије урадио на месту госпођице Ориандове — исказаје Марко своје мишљење.

— Била је сиромашна, еле поносната и неповерљива. Сада би можда дручије одговорила.

— То и јесте оно, што не би. Један доказ нелогичности више. Отац ме је намерно послao с њом. Сада смо с иметком па једнако. Па и сада неће! Прстен увек посни у цену, али судим, да ћу га другој дати, јер је странио, уз сву науку и разборност, нелогична.

Ућута, на се даље луžаше, гладећи во тајту залиске. Нагледаше забринут, као после безуспешног чешљања памука.

— Зашто сте се, господо, тако касно стапи бринути за њено наследство? — јави се Марко за часак.

— Не пладосмо никакве исправе, осим критешице и сведођбе о пореклу. Калимира Орианд смерао је баш да се врати у отаџбину; шије знао, да ће га претећи смрт. Усмено је причао оцу, да је и шта је, и споменуо господина Чертвана. После смрти се запажарио потраживање, а дошао је отац и ће хтети да изгуби своје мазуниче, иако је отезао с дана на дан. Случај је све удељено. У новинама је Иренка прочитала ваше име, и она га је запамтила. Замолила је оца, да пиши у Париз. Је ли то ваша сестра, да студентиња у Сорбони?

— Но оцу.

— Јесте ли већ доручковали, господо? — јави се госпођица, поклањајући главу кроз врата од трипарије.

— Хлада вам, госпођице — поклони се Марко, устајући живо с места. Једва се сетио, ради чега је дошао.

Клерк, с великим најљој, стаде брати цигаре: Чертван, некако забуњен, приђе младој господарци.

— Јошко сам вам књиге — изговори с тешком муком. — Можда ћете школети да их прогледате и да ме сада ослободите...

— Зар ни не можете и даље остати? — рече она с жаљбом у гласу.

— Не могу, госпођице! Мучно и сам излази на крај. Имам пуне руке посла и код куће.

— Је ли нам мало награде?

— Ми писмо ту служили за новац! — одговори, забацујући поносито главу. — Отац је то чинио ради пријатеља, а ја ради оца. Најносле, није оскудице у управницима: ја вам могу препоручити вешта и поштена човека; стара служничад је поуздана, нема никакних паринца ни препона, ред је утирењ од двадесет година.

— Али, господине! Ја не знам језика, обичаја, закона. Мени не треба управник, него пријатељ. Обећајте ми бар своју помоћ и савет у почетку новога живота.

— Кад год ме устребате, дођи ћу на заповест.
— Дођите бар сваке недеље.

— Дођи ћу на сваки ван позив. Моје имење није далеко, преко Дубисе.

— Хвала вам и на томе. Није ли то велика љубав и жртва?

Погледа га пажљиво, али он не подиже очију, него, гледајући у земљу, одговори глухо:

— Не, госпођине! Није жртва...

Окрете се, јер јој дотужа та каменита хладноћа. Зар та стена нека штита у души, осим љубави и отаџбине?

— Колико ћете ми сада још жртвовати времена?

— До вечера ћемо сршити рачуне и контролу.
— До вечера... а после?

— Идем кући!

— Смишујте се, господине! — повише пренерађена. Јуче сам стигла, писам још била шагде изван дворишта. О пажњима својим због толико, колико о средњој Африци. Но каките ми макар из далека моје земље, шуме, садаше. Да бар штита видим, разумем. Очеви су нам били браћа: њихове успомене радо молим вас, да ми будете чоље пријатељ. Ја немам никога у тој земљи, у коју сам ишао с тајком живом жељом...

Глас јој је имао леп, некаки звук, а жућкасте очи гледале су жалосно.

Сукобише се ногледом. Његове се суроге прте разглазнице, потамнеше од шагде крви. Зло је учинио, што је ногледао, јер се поколебао у одлуци.

— Оставиј, госпођине, колико будем могао! — одговори без премишљања.

То је била прва њена победа. Одахнула је.

Кад је Мерини понушио штитару, ваље их у кабинету за столом, претраживања хартијама. Намести се угодно и читав је сахат слушао агрономско-административне

стратешке предавања, пајносле му досади, те устаде у намери, да иде у парк.

— Господине Чертвание — зашта — хоће ли ме балтовати разумети?

— Неће, он и пољски слабо зна. Шта вам треба?

— Видео сам реку, па мислим, да има у њој рибе. Да ми је мамака за удицу: то ми је парнијаја забава! Хазард и опажање! Удицу сам понео од куће. Ти се већ смејеш, Иро! Ти увек моја уживања посматраши са шаљиве стране.

— Удица из Америке! То је доиста необичан хазард и опажање! Свакојако би горе било, да оплакујем твоја уживања!

Марко званију слугу и препоручи му страснога рибара. Госпођину Орвидону искрено забакљаше та епизода. Даки ни да би рече.

— Зар се ни никада не смејете? — зашта она. Ов се сагнуо под неким напртом...

— Никада... — промрмља неразговетно.

— Нијесте ожењени?

— Нисам, госпођине!

— Дакле удоваци?

— По чему? — зашта он подижући зачујено очи.

— Јер имате прстен...

— То је од матере.

— Ах, дајте сте ингубили мајку? Давно?

— Врло давно!

— То сте ви зато увек напретени. Ни веренице немате?

Он отресе главом.

— Ни родбине?

— Само по очу. Они су за се, ја за се.

— Онда вам је врло пратно и досадно на свету!

— Као свакоме! Има јалости, има и радости. Јесте ли, госпођине, прегледали тај напрт салана Глаус? Онде је ончарница и у вој тисућа енглеских оваци.

Задубише се опет у посмо. Слушање га пажљиво, озбиљно, бележила, заштићавајући за сијасет ситнина. После два сахата образи јој побледеше, очи се зајапу-

рише као у гроеници. Уморила се, није још сасвим отпочнула од пута, али је уз се то радила даље. Неколико је пута само начинила кисело лице и до такла се стених очију. Болела је глава од напрезања и хаоса од бројева.

За диндо чудо: он је био само књигама забављен, па опет је оназио и разумео то помешање. Засколебао се и најпосле прекину своје извештавање.

— Шта је даље? — питају је. — Довршио с том ракијавницом.

— Па да сутра довршишко? Ви сте уморни.

— Није то иштица. Морам се користити вашом услужнишћу и временом. Одморићу се доцније!

— Та сутра ћемо свршити! — понови он устајући.

— Добро, кад је вана исла. Хајдемо да походимо рибара.

— Могли бисмо данас обићи једног салаша, онај најближи, Позеријане.

— Ах добро! Од свете срце. Хвалила вам.

Завршила је милим погледом, па се пренуше заједно у башту.

Парк се постепено спуштао на реку и био уређен врло близино, као и све друго. Дубиса је с тројевна обасинала неком дрвета уз обалу, сада је већ изло узмакла, остављајући комад тврде, стрме обале. Меринић је седео онде стривљан као кинески бонац, гледајући у комад плута, где скакује на палима. У заблу поред себе имао је већ неколико ситних риба.

Није се ни осврнуо на шум горала.

— Шта је с твојим хардером и онажњем? — завиза веома домаћица.

Маче се нестриљиво.

— Знаш, Иро, како се риба боји више! Толико санти пута говорио. Па ето и сада си, као обично, распалила звијотњице. Већ вет минута, како се једна врти око удлице. Сад је утекла, па се никада више не врати!

Трже удлицу и зловолно је бацила на песак.

— Не бојте се, господине — јави се Марко — није она једна! Јакометио и радозналост то су оните рибље маве.

Госпођица Ирева слеже раменима и загледа се живо у панораму око себе. Лево је Ејна падала са шумом, окрећући воденичко коло, десно се белели Скомонти, премеће се кров на црквици, прушице у парохији приселе се величанствено, а у другој прти пружило се неколико села.

Припред стајала је шума тиха, забиљка, позлаћена од сунца и огледала се у синим, бурним вјалима Дубисиним.

Неколико чамаца паошило је онде онде с рибама или с најсљедијим сенама; по польима се врзли људи с плуговима, часом занева који на води побожну песку, или се у сретању поздрављају Богјим именом.

Слика је била убава, тиха и врло мила. Чак и Меринић водише очи на њу и за час ће оназити:

— Донада ми се твој замагај. Иро! Та слика наплаћује и рђаве путеве и разваљене мостове.

— Леп је — понови она с осмехом — само је за чудо тих. Погледај, како се ти људи волно мичу, подако раде и непрестано куте! Упореди то с гроzinичавом журбом у нашој власобини?

— Народ је нешто друго! — одговори Меринић.

— Из својих опажања закључујем, да је лес, тром, пералборит и суморан! Није ни мало чудо, што се туже на невољу!

Марко је учињио очи у шуму и напрегнуо слух. Кроз хуку Дубисину и мимо даљину, дошао му је до духа даљег шум и новите му говорило, викајући поздрављајући га. Речи Меринићове прекидоне тај тихи разговор, спусти очи на Американца и почне глухо, све већим дозадећи у ватру:

— Барате се. Наш народ, привидно тром и суморан, ради као краба и има срце добро и илементно. Кути, то је истини, али не зато, што неће да говори, или што не мисли, него зато, што не сме говорити и нема кад! Но тијо селика нећете наћи крчама ни разврата; боља је та тинкица ма од какве врзе! Радимо подако, али непрестано, колико се може...

— Опростите ми лакоумну претпоставку — рече Меринић пружајући му руку. — Окужно сам се жамом

Ирином: судија на пречац; сад ју, као и ви, ћутати и посматрати.

Госпођица их обојицу измери испод обрка.

— Не бација на мене својих греха! — повиче.
— Празниј, да теби иза Америке нема савршенства, а осим англиканске приче нема саслесења! Толико си ма пута то попонио!

— Ну, за цело, изузимајући прику. Нисам лице-мерац. Водни мир више свега.

— Знамо, знамо! То је „јеверуј“ чуо господин Чертван јакачно већ давас неколико пута, а ја ти-суђу пута! Какав је оно двор? — запита она Марка.

— Скомонти! — одговори кратко.

— Чији? Можда оне удавице, коју јуче по-
ходисте?

— Не, госпођице, то је имење мог она.

— Ах, дакле ваше; а оно је даље црквa?

— Наша парохија.

— То ли станујете у Скомонтима?

— Не, госпођице. Моје је имење иза шуме, не
види се.

— А чија је шума?

— Моја! — рече с радосним изразом у жут-
ним очима.

— Има ли тамо каква зверинка? — упладе се
Меркин у разговор.

— Зверинка, како мислите?

— Па тако. Кујота, шакала, медведа?

— Не, тога код нас нема — одговори хладно
Марко.

Госпођица Оришкова седа на обалу и лутајући
очима по окolini, запита:

— А је ли овој удавци, суседи, болje?

— Шта је се може тицати непознатија жена? —
помисли он. — Али, вазда да се нешто каже.

— Болje јој је! — одговори лаконично.

У тај мах нађе их ласај и јави, да су коњи
упрегнути. Ваљало им је ини и прегледати салаш.

Меркин остале. Баци удицу и подузатворених
очију посматраше плуту на води. Мало по мало га

топлини и тинкина разнешине, па славаше људајући
се и несвесно машући рукама. Санђаше плантаже, памук,
зуну машине, недељне исплате и пудинг, који
су затовиле беле ручице Иренине. Смешкаше се у
сну, а међу тим су рибе нагризале гљисте и бежале
даље, а рибари с чамацима загледају у ту нову, непоз-
нату слику и смејају се добродушно.

Могао се предакати својој страсти без искакве
брине. Иреши ћоје ни мало био потребан. Од ране
зоре, нешке или на колима, похађала је своја имања,
запиривала у скаку ситину, после повратка слушала
Маркова објашњења и учила силој језик својих отаца.
Седели су обично на баштенском ходнику: он по-
турен, гледајући укочено у земљу, она окружена гра-
матикама и речником. Није спомнила више о одласку,
неко је полако ивицаја на вођење књига, на контролу
на господарске послове, учио је примером, спремао
за дужности.

Походили су салаше, шуме, воденице, и ако по-
врнину, или инак све; служничад је ишао с њој по
заповести; разумевала је већ неколико десетина речи.
Прође недеља дана, а он се не извуче на слободу, свој
васао и дужности. Седео је, као узлет, уз њу и ћутао.

Једновече седели су у троје на Дубиси. Меркин
је гљистом жарино рибе. Иренка је учима из граматике
искују пољску реченицу, начинчану полуѓлајчицама.
Марко је подаље лашкао на земљу и гледао на шуму.

У то се иза дријета тихо, тајанствено поколи
чамац, као лунична, и управљан смелом руком једнога
песлара, поче попреко пресецати у Попиниће. Кад је
изнела из сена, последњи зраци сунца на заходу
осветлише јасно иронијаисту кожу и кисело, плајично
лице Луке Гргља.

Чертван устаде; на његову се лицу огледала
одиратност и гађење. То га прави пут у животу неко
тражи; позивајући га на послao, подсећајући га, да
је време раду.

Грљ га спали и завесла прашњем к обали, збу-
њен очејидно страним, а тако леним друштвом, у
које застаде старога пријатеља.

Већ из даљка са кде шешир.

— Идеш ли по мене? — запита Марко.

— Опростите! Чекао сам две неделе. Можда немате кад.

— Јеси ли узео под закуп језеро?

— Учинио сам спе, како сте казали. Језеро је наше, али немам паредбе за риболов, а Чипути и обијају прагоне, дозађени по рибу. Отинио сам из савет вилем куму, али је нешто занемогао, па посла мене. У јурчишким воденицама појестало је зита, стоје од четвртика. Штако је за вас хлађи из Скоморската три пута. И господица Ханка је дозађала јуче с парохом спроводницом, и њој сте потребни. Но најгоре је с рибака, јер сада добро плаћају. Очекујемо вас, као озеба сунца.

Господица Иренка слушала је ту беседу необично пажљиво. Каднито је разумела коју реч, оном се другом донимала.

— Ви ћете нас већ оставити? — рече жалосно.

Он покута за тренутак и, не гледајући на њу, одговори во своме опору.

— Кад год вам устреба, оставићу своје, па ћу доћи. Сада треба ићи.

— Одмах?

— Одмах.

Поклони се пред њом дубоко.

— Онда до најснја! Хвала вам на свему.

У тај мах је сребрна рибница била за палци од мамка, већ је и зијула, уза све то Мирини излуче удицу и пружи Чертванију раширену десницу.

— До најснја, само што пре! — изрече срдачно.

Стиснуше братски један другом руку. Господица ногледа бистро у Марка.

— Можемо се и ми опростити по америчкини — осхећи се усмјено.

Широка, опаљена, тврда рука обухватила њено нежне прстиће, дивски стас се сагнуо с поштовањем. Морала је бити врло поуздана, да ће бити на њеску, кад је проговорила томе мрсодном чонеку весело, с одеском коктерије у очима:

— Ну, можете је пољубити, кад је већ дроките. Сагнуо се још виже и испунио ћутећи допунтеље. Кад ге исправио, била му је тајна румен на обралима: клонио се њени очију.

Не прозбори више речи, поклони се још једнок и слети са стрме обале управо у чун. Лука му је оставио место на кроману, па додао весло. Одекочиши за неколико лаката.

Сунце је обасјало као пламен ватре Дубишине, у жару бејаше вода, чун, круве шумских дрвета, у пламену бејашу контуре обојище велетара. Један сијуваш, погуруј, загледао се у воду несвесно, други избјајао као храст и спајаш, уздигнуте главе, по марећи за бруду струју и непрестане речне вирове.

Веда се савијају у његовим жилавим рукама, темо се савијају и вагињају ритмично, очевидно без никаква усвјђавања.

Гледао је истренинице у своје храстове и слушао немарио плачно приповедање Грађеве:

— Већ је недеља дана, како нас Војник извргна из кује. Љојце наше поразбијао, разбој исекао, ододо и сандук избацио и њу истерао из кину. Таква ми је уда срећа! Други дан се тек вратио с језера и преведох јаџину у своју кују. Сада плаче без престанка и неће да говори. Шта сам је криј, несрећник? Другоме се све смеје, мени све плаче. Боле, да се инесам ни родио. Цео заселак испира са мном уста и подемева се, а па љу прстом показују. Шта је она крија, јадна, слаба жена? Моја се уда срећа уцелела у њену, као вилина коса у лан, и запреда читав живот.

У тај мах од Попчиња забруја по ватним жедијаја познате песмице. Певао је један глас, после два, и онет један женски. Марко се освири. Иренка Орвићева стајала је на обали, наслонијена на чудновато увијено стабло старе врбе. Вите граве обухватиде, као у зелено оквире, њену главу, поднојије је посластило сунце. Нагледала је као слика византиске школе, ретушована кичицом фра Ангелика.

Млади човек загледа се за часак, не радићи веслом: после, као да му гнев и беснило прође кроз

очи, загњури вељдо у воду, намршти обре и не погледа више. Чамац заплива у сен од дрвета, а од оне стране више се нивта не виде. Жар на реци стаде опадати и гаснути, после се песма утиша.

На обеја обалама завлада пустот и мир ничија чепомућеј, само је стари Девајтис слушао гласове, што му их је носила Дубиса и величанствено је шумљо.

Под његовој сетом дуго је преминђао самохраничек; кад је отишао, било је небо осуто звездама, а у засенку су нивали први нетли. Храст се опростно с њим отегнутим шумом, а храстови увуци понакљаху за процејем опројнтај глухим хором.

VII.

- Госпођице Анета?
- Шта је, господине?
- Хоће ли скоро бити крај с тим бубетинама?
- Није дано, господине, тако презирати добру чедницу! Ова је огледало раду, као наш Марко; несмој слави Бога при послу, гради дворе, да их и nemar не би умро боље, даје на олтар бели восак и мед, којој помаже у многим болестима...
- Нека их детлићи позабају, уједају као бес!
- Зли људи отокају спротицу! Не уједа она! Брани матицу и уљаште па живот и смрт! Ко је воли и поштује, тога не дира. Ето сам три роја ухватила, па ми ни једна не учини криво!
- Ви се тајом пешака назијете, зато сте и без брите! А међу тим ни ми, ни стопа не ћамо куда ћејо од њих. Изгрлоше прекјуче Марка, а јуне ми осакатише ждребе. Пхи! Гренис отекао, као буре, меша исприде око. Бич Божји!
- Завињу вам око бедренником. Одмах ће проћи.
- Больје подајте и својим челама бедреника, да се ужире. Лете гадови свуда без икаквог обзира... Ја ћу им једном дати ветра!
- Не чините то, молим вас! Насејала сам им матичњака, брзо ће се спријатељити и бити мирне као деца! Шта је то, три пана? Так почетак. Данас сам нашла и четврти у шуми, у дупљи: то ће бити последњи!

— Шта? Још један? На још шумски рој, вијакоснија! И Гренић ћете ми улети, и кола, и коња, и лотре. А, честитам!

— Последњи пут, јамчиш нам! Отишла бих сама, али је високо, а стара сам. Да је Марко ту, он би ни помогао.

— Тажан, он има кад истеривати рођене! Гренић! Преки зеленка! Само ако ме преварите, да го није последњи пут, дајем вам војничку реч, да ћу зачепити сва лета, нека се погунше и поскапају.

— Писала уморе, а не скапана. Нећу преварити, јер нема више ни места, а и прешло је време. Зато ћемо имати јесењега воска и меда...

— Хо, хо! Баш ме ногодисте у живот. Тажан! Нема ту берићета ни за лек. Знам ја то. Само се ши пожурите, јер ће из паузине доћи ирица Јулиј и Ханија.

— Ето мене за сакат. Хвала вам на кону!

Гренић дотера пред кућу. Старница метну у кола пчеларску кану, прећину, кронило и други пчеларски прибор, после се утрила и сама, те односно испраћени циљањем лисовим и кленетањем ждралом.

Римко Рагис остаје на кууни пред кућом с лудом у зубима, зверајући около врагодистим очима.

Било је то светачно по подне и субота. Људи се разнили уз реку и по пољима; млађи ради забаве, старији ради разговора. Из суседне куће чујаше се само тешки плашт старога Војината и осорљани жу глас, којим се истресао над момком и слугама.

На Маркову имању нико се не слађаше, осим младих рода на врху зграде, које изгледаху храну. Погода, сунце и обиље чињаху становнишке жирионе. Лис дремаше на даскама; сиви ждрал доловаше меланхолично мухе по зиду; првена певерица из обести гоњаше врапце по вишњама или хваљаше свој рођени реп, пртећи се као машина; под плодоток севиџину час по час уши питома зеца, који грижаваше винову лозу. Годубови, као бели облак, падају на корито с којом, а после се спусте на крок, гуцују у један глас; испи грејају на сунцу час зеку, час десну страну, протежући се као дембели.

Све је било сложно, мирно и задовољно са спојом судбином; па и кос у кавезу на прозору зникнуо је весело, а чворак, скочући по пречлагама, никao је све јаче:

— На здравље! Добар дан! Честитам!

Рагис је сукао брк, жмирао, гладио четвасту носу, после запалио дуду и стао испуцати:

Мати по дна пинта, повод и не слути.

Филија се крипом у башту упути.

Као противност, на улици се разлегну звиждане, а после немачки куплети из оперете:

Beim Weine, beim Weine, da sitzt man gern zu drei,
Beim Liebchen, beim Liebchen, da sitzt man allein frei!³

Потковица одјекну о камен, а па капији се појави Витолд на кону, оделен, као да иде у лов у Виндзор.

— Хеј! Има ли кога живога овде? — викну, подбоцивши се.

Рагис још већма захмири и претвараше се као да спава, ни ви се не одаваше, само неверица и штоми зечеви стругнуше даље у башту испуштени, необичном вијом.

— Verflucht, verdammst! — прогрмља господићић. — Јесу ли поумирали ти болничари, шта ли? Ни трага! Хеј, Марко, отварај врата, јер ћу их поломити!

Пак, као да разумео претњу, насрнуше као бенци; тада и Рагис отвори једне око и, пљунује флегматично, обрнућу се на псе:

— Пет, пет! Мир! Субординација, гадони!

— Шибе! До сто врага! Главе ћу вам разглатити, бестије! Јесте ли ви то, Римко Рагис?

— А да! — замрља старац, не мичући се с жеста.

— Јесам ли застало Марка?

— Богже инсте! — био је кратки одговор истим тоном.

³ При вију, при вију, осди се радо у троје, код драге, код драге, седи се слободав сак.

⁴ Проклето, проклето!

Лепо лице младићево поче первозно дрхати. Порука је, да га не би познао.

— Докде ћу ја по њега допаринати? Је ли то спрдана? Зар он никада није код куће?

— Он нема куће, а премајд је да седи с болничарима! — одговори Рагис флегматично, истресајући луду.

— Мене се то не тиче. Без никаква извиђања извлађујем, да сам последни пут ту и да последни пут познам Марка. Више ме не видесте!

— Шта знамо? Поднећемо и ту казну Божју! — осмехну се подругљиво Рагис.

Битољд ускими однакости.

— Изволите му рефи, да се за три дана створи у Скомонтику ради потискивања дела имаоши по оптијој вољи, и да ми, од добре воље, врати најчре, које је подручју задржао код себе! Радумете да? Дајем му три дана рока, после ћу га присилити. Нека то прими на знање!

— Примићемо на знање, милостиви господине, сваку вашу реч! Радуме се! Рачуниће се да слагати! Хо! хо! Зашто не? Вама као да најло треба пару? Ну, ну, стварите се јасно! Марко их неће за се задржати. Довеће их!

— Ја нећу да знам за његове тричаве новице! Нека ми врати, што је отео, па нека иде куд га очи воде! Ја ћу га научити учтивости и гачност!

— Можда и мене? — примети Рагис.

— И ви треба да научите, како треба озбиљно сматрати озбиљан предмет. Глуве шале нису никако умесне.

— Ни глуве претње!

— Видећемо, на што ће извићи та ваша тврдоглавост и дунештво...

— Видећемо, а међу тим треба учинити краја твоме безобразствуку, буквале! — подиже глас Рагис, устајући с клуне.

На тај покрет и глас четвороножна војска скочи спреки за бој. Иси, сушавше нустоловци, насринаше прву, режећи злокобно. Старац дохвати батину и приђе враћати.

— Торњај се кући, баланче! У овом дому иска места за битанте! А па језик пришави, јер можеш пужалити! Арж' га!

Битољд са своје беденије погледа дреко на борава, стиките јаче бич у руци и, гризући до крви бледе усне, спавање искове.

Рагис дође до врата, отвори их; иси му гледају у очи.

— Арж' га! — иновни још јаче.

— Не дери се, старче! — одговори младић, смештајући се јетро. — Бојим се се, ко и те твоје дрвене ноге!

— Арж' га! — цикну ботаљ.

Иси, као на љоканду, скочише напред. Двојица пакалнице кошу на поздраве, двојица на ноге и троуб. Један изненада граби јахача за чизму. Подиже се паклена крева. Коњ се стаде бацати стражњим ногама, фркati и скакати упропаште. Бич Битољдов, место да одигна исе, доведе коња до беснила и тај ти се, поред узде, ироне и запрани улицом као помаман. Мадо затим један пас, сак задухан, донесе пред Рагиса запрашену чокејску капницу, други донуче поддерану рукавицу, двојица долетеши на три ноге, жалосно пичећи, најпосле се појави и последњи са шијевљаком — посно је победоносно онај мало час тако страшни бич.

Иша попоснита јахача остале обдах од прашине...

Иси, ирајо замућени, оближаху око господара и завиривају му у руке. Не могаху разумети, зашто после лона па тако крупни звер не добиши ни ногу, ни дреку? Рагис, сникнући од лутине, и не гледају на своје љубимце.

Мир и тишина одбегоше од ограде. Преостаде необично ружан утисак: прикаљути се спољашња сметња.

Бојнатов момак завари преко плота и рете преиздавашим гласом:

— Господар зове господина Марка,

— Нема га — отресе се Рагис,

— Ој иста ће то да буде? — зајечи момак. — Може сваки час умрети!

— Војнат? Шта му је?
— Ко ће знати! Легао, па непрестано буни.
Биће, да му је сада крај, господине!

— Речи, да ћу послати Чертвана, чим се врати.
Момак оде; али је тај глас јако конкао старца.
Шта хоће ујак од некада прогерана нећака? Можда
доместа умире?

Није дуго старац мирно размешљао. Било је су-
ђено, до ограда Маркова буде тај дан мета посетама
и прими гласовизам.

Врата испрингнуше, у двориште уђе остарији се-
љак, сан бео од брашина, стаса, у приос годишама,
права, који је издавао некадашнега војника.

Стаде на три корака пред Рагиса по војничком
пропису и кутави:

— А шта је, друже Јухно? — запита некадашни
шаредник, гладећи брк.

— Долазим с рапортотом из милиције. Ноћас вода
однесе коло.

— А где си ти био, кад писи палио? Славао си?

— Да, славао сам. Млади господин ми је одре-
дио три сахата одмора од пешчара. Кад сам се про-
будио, нема кола. Отпливало сам да га тражија и пађох
под Гринишкама. Ухватили га сељаци. Траже откуп!

— Згодна досетка! Такво коло! Вреди неко-
лико стотина рубала! А лено сам ти говорио. Јухно:
у воденици, као на јаровој стражи; дубаси вазда о
алу мисли. Љукав је то непријатељ! На ето, и учини
накост!

— Ех! Оно идонарше и луна тако омаме чо-
века, да спаваш као ликви. Севаки сада траже три-
десет рубала! Ја бих већ својим поштем платио, али
сам послало унку у школу, те дођох до младога го-
сподина, да ме извуче из неволje ...

— Та да! Он да те извуче из неволje! Он се
зар само зато и родно. Хо, хо! То се зна! Сваки би,
да он кади за њега кестење. Још га се после поштено
нагрде из захвалности. Иди ти, старче, пуни, јер ће
ти Дубиса однети и оно мало, што је преостало. Мла-
дога ћу господина послати сутра рано.

Ту Рагис, као првосвећеник свемогућега Бога,
миљостиво климну главом, поносит са свога положаја
— и разлузари се још угодније.

— Чудотворна Богородица! — рече с удахом,
кад се затвориле врата за Јухном. — Хвали ти још
једном, што имам само ту дрвену поту на свету! —
Заклинам главом и прекиде монолог певунченjem:

Ко новаца плема, сречак је, брајане
Има нова мирије и безбринске dame?

— Мој Марко бајаги пла нешто, па која му ко-
рист? Јури, јура с језера куби кло на шир! Аха, та-
кан — биће му шир! Витолд, Војнат, Јухно један за
другим! Антиохиј! Док се врати, биће их још неко-
лико. И то ми је неко весеље! Ох, лена моја дрвена
нога, с тобом нема главобоље!

Насмејани старац потавша цекло своју дрвену
поту и одмах наћулу уши.

— Охо, ето господище Анете с њених музика!
Клавај се! Его мени подљубана, да их и не тражим!
И то ми је неко уживање!

Стропот се приближаваше. Рагис ђини и умате
у кубу. Кроз прозор помоли главу и узе реч:

— Ну, шта је? Је ли вам поншло за руком, го-
сподище Анете?

— Него, господине, него! Чим је Гренис зака-
дио, излетеши јаднице! Пружала сам им грађину
оскоруше и одмах се спустише. Матица ји седе на
руку — ево је онде у кошини!

— Хвали, хвали, писам радомило! Носите то из
дворишта! Ху, шта их лети! Чисто ме подилазе јрави!

— И није вас стид, стара војника, скривати се
од љубави? — забруја изгнанда туђи глас с противне
страже, од ливада.

— А зар иније вас стид, девојке, да ин газите
траву? Еј, опленију, опленију, — одговори незбу-
њен, осврнуви се с осмехом.

У дну дворишта, из влажног од баште, стајале
су две нераздројне пријатељице и другарице: Јуда
Нернадисова и Ханка Чертванова.

Било је то старо пријатељство, од детињства, и братимство духа, који је жељео да ради и мисли самостално. Јулка, својом трезвеним, животом нарављу, заузе одавно првенство и крму тога другована. Година тешка рада и друштва учини ту веду приснијом. Изјединачиле су радом, истрајношћу, спојиле се готово уједно, допуштајући једна другу.

На изглед не бежају сличне једна другој, осим по оделу. Једна примијеста, жива, разговорна, увек весела, којој су очи непрестано летале, а лице се мењало сваки час, приказивала је дело и практичност, друга бледа, ћутљива, с печитком заминијашопињу на челу и облаком у великим, жудним очима, била је слика тихе, дубоке и велике мисли.

На напомену о угаженој липади страх и стид сећну у очима Ханчићима. Није знала за шалу, свака реч била је за њу света истинска. Јулка затресе пријатљиво својом кудравом главом и одговори слободно:

— Оплените ми пастире онога стада, које смо били ми расипали љаваде. Нама треба рећи: хвали!

Госпођица Анета је из рођена искунством разумела страх Ханчића, те јој је брже боле притецла у помоћ, обеснавши ухваћени рој на винку.

— Не слушајте, дечице моја. Господин се шали! Ходите к нама! А каква је то трава у твојој руци, Ханчиће? Можда би чешу најдала?

— Супоглосини, тетице. Употребљује се за много што шта! — одговори девојче, љубећи срдечно суху руку старићину.

— Можда је то трава од улога... — запита Рагис, прилазећи.

— Ах, не. Улогами микстуре не помажу. Ми сим, да је потребан хламат — рече весмодно и врло тихо.

— Не истичи диагнозе, Ханка! Причекај четири године — ласмеја се Јулка и, окрећући се домаћину, додаде:

— Зар господина Марка нема код куће?

— Шта? Зар и вама треба? — попите Рагис.

— Разуме се, и то што пре. Треба да помогне стрипу, јер се тиче некога пркенога земљишта преко реке, које ходе да одузме закупник Чинутић. Моли га, да дође к њему из парохије.

— Куда га не зову?... Али пеша га. У Вадајкама је из риболову већ недавно дава — можда ће се данас вратити.

Ханка се мало ушепртмала, изјноседе се јави тихо:

— И ја бих рада да будем с њим. Онамо ход куће...

— Знам, знам — прекиде Рагис — имао саса данас срећу да разговарам с нашим јединим Витолдом. Чудна итица жута кљуна!...

— Младост лудост, господине! — умириваше старица као обично.

Госпођице су међу тим унде у двориште и седеле на клупу под прозором. Јулка оставила је на страну књигу. Ханка руковет трава и цвећа, склошише шешире, па се стадоше упознавати с Рагисовом женажеријом.

Госпођица Анета се усходала тамо ако по кући, отешдију врло забуњена.

— Дедо моја, чим ћу да вас угошим? — исказа изјноседе своју велику бригу, пршећи очајно руке.

Пре него што имањаху кад да се противе, покрипнуше врате и лепа жена Граљека уђе у двориште. Бео рубац покрипао јој лако златну косу, сунце мало опалено лице, а дожање одело ширено и укусно још јој повећавају убавост.

У једној је руци држала велику котарицу, покрипнуви лишићем, другом је заслонила очи и подржала цело друштво с веселим осмехом.

— Добар дан! Донела сам вама, госпођице Ането, јагоду из шуме.

Небеска ведрина разглати забранјено обличје, али ишак је одмах покути предожнишљавање.

— Хвали вам, Мартине, хвали! Али не признати, да чамем јагоде! Тешко их је брати! Можда сте их наменили мужу?

— Није него? Много он дна шта је добро? — отвори лепа жена, напрјавши уста.

Рагис ћаволасто зачикао и занапо брове:

— Донета? Не зна шта је добро? Та да! Мада! Зло је то, госпођа Лукинице, кад је човек тако бех укуса, то је да изљунеш!

Жена се засмеја, да јој блеснуше сви зуби у поралној опреми. Метнула котарицу на кућу и додала:

— Чија шума, онога и јагоде. Брада сам их раздосио, јер је сваки тако досадно у кући, да не би испас остало.

— Војнат је јамачно на умору? — прениде Рагис.

Лице се Мартину промени у тренутку. Било је насмејано, а сада постаде жико и туробно. Немарно одмахну руком:

— На нека умре! — скину кроз зубе.

— Данас је знао Марка — прогуња ботаљ.

— Већ га је знао? Заскитио се господареви у самони. Видиће још, је ли тако лако доманити, као петерати? Марко јамачно није знао?

— Није знао, јер га нема. Али да је био код куће, не би одбро поизвала болесникова. И ви, госпођа Лукинице, треба да га походите...

— Да надиш, не бих му прешла прага! Као исе је истерао и Марка и мене! Нека га сада вас надгледа.

На очију јој сипале варинце, обраци поцрвенели. Од лепе жене постаде метера. Рагис ногледа, затрпе главом и захута.

— Ја бих рекла, да ни Марко неће ви — говораше даље — ну, да зовије Луку, не кажем! Онај увек мисли, да је дужан да трипи за грехе целога света и да јадикује! Ја писам таква!

Срећа, што госпођица Анита није чула те злошти, јер се не би усудила примити јагоде од такве онтроконије. Али старица, умирлини своју савест, узе котарицу и погуби се с њом негде у кући. Вратила се с прашком котарском, кад се стинио гнев, и срдачним захвалинским прекинула немилу сцену.

— Немате зашто — осмехну се Марта као и пре — него ја стојим, а не приповедам најважније ствари. Онде, на Девајти, сусретох господину из Попинића. Дошли су на чампу. Госпођа је врло лепа и одевана по моди, а господин, вала да јој је муж, тако је гадан, да не може бити гадији.

— Шта су радили овде? — запитале Рагис и Јулка; јер Ханка се одано задубила у беле облаке на сафирастом небу, а госпођица Анита одговарала у кући.

— Певали су, разговарали се туђим језиком, запиривали у јаме, у бунар, обидавали три пута око Девајтиса, најбоље опазили мене и примили близке. Немато су запитивали, вала да за храст, јер су показивали рукож. Госпођа је мало позлена, али је писам могла разумети. После загледа у неку кнапину и зашти: где је господин Марко Чертиш? Покалах им стазину, поклонише се и одоше даље. Без сумње ће добији онамо...

— Лепа појава! — попече Јулка. — Изгледају их ма до поноћи! Волела бих да упознајам ту Американку. Зар је шије још нико видeo?

— Није. Питахо сам Марка, је ли лепа, али, разуме се, писам дознао шта — примети Рагис.

— Биће да је вредна и практична. Витолд је био превију под њих — јави се Ханка — говораше, да се не може гледати у њу без заноса.

— Хо, хо, хо! Могда би бити зло с Витолдом! добиће кошар!

— Отгуда тако жалостан закључак — примети писаљко Јулка.

— Тако је! Та ши једна средна и практична неће поћи за њега! Као да ја не знам? Најбоље онај ружин, то јој је перешник.

— Света Богородице! — скину Марта. — Та где су јој биле очи?

— Хо, хо, хо! Не приговарајући, и ваше су се очи морале помрачити, госпођа Лукинице! — осмехну се подругљио Рагис.

Длену обли румен као кра-

— Ропство није рај! — одговори она збуњена.
— Волја је гора од ропства! — подсмејавао се стари без милости.

Окренула се вратика, извлачећи рубац на очи.
— До избјегња, господе! — добаши преко рамена и изиде.

— Лепа жена! — примети тихо Јулка. — Јамчио укус господина Марка?

— Укус! — рече стариц кисела лица. — Сачувай, Боже, таква укуса!

Госпођица Анета се ушаја на прагу с пуним слузавником меда, здедом јагода и ибrikом млека, за њом Гренис изнесе пред кљуну сто, недавно углазан.

— Ево, децице моја, свакојаке ћаконице редок — осмехну се умиљато — а ја ћу дотде преместити ичеле у ичелињак, да се не жуче дуго у врећици!

— Ја ћу вам помоћи! — понуди се Ханка.

— Хвали ти, злато моје! Гренис ће ми помоћи. Ти само једи јагоде и одмори се после тих страшних лекција.

Говорећи то, старица пребаци преко плећа неку појаву, на главу натаче пчеларску капу и са слугом се упути из крај баште.

Госпођице се смејају том чудноватом оделу, једући црвене јагоде.

Ждрал кад и кад, кад се друштво заговори, испружа ширу и сагнути свој дуги кљун у задиру, оставда менажерија гледаше из длака.

А где је Жива? — запита нагло Ханка, белом руком гледаћи припинтомљену птицу.

— Жива! — звикну Рагис, тражећи нешто по крову и гранама. Са стрехе управо на сто скочи првона, несташна зверка. Усправи се на стражње noge, предње скрсти, и мигајући брчињима, погледа по више својим као бројанице окружним очима. Космати реп, као балдахин, лелујао се над главом.

— Хоћеш ли ораха? — запита Ханка с осмехом.

Кад виде посластицу, венирица скочи нешто као на опрузи, дрогаби орах и утече с њим па плот. Је је пазио радознalo, а ждрал приступи к њој можда

у рјавој намери, иу она није ни мало марала за њих, глодујући лакомо љуску.

— Још једнога нема од мојих старих знанаца — одазва се Ханка. — Вада да је угинуо поштени јеж, што не уједа?

— Игједко! — попиче Рагис сав блажен. — А када би се део лола? Дембел, ничему не вада! Читаве дане спава, а по ноћи вођује. Од природе је не-пристојан! Хо, хо, учим га без престанка, али ти је то тирдоглаво, орутлијо у алу! Зло ће спршти, ико и сваки невезљани!

— Природу је тешко изменити! — примети обично Јулка. Знала је већ од Ханке за особенаштио старога ратника, и слушала га је с интересовањем.

А Рагис је дошао у затру, оживео. Био је то његов омиљени темет.

— Ви саскии иправо велите. Животнице су, што и злуди, само су у толико боље, што не могу говорити и не знају за новце! А иначе је једно и исто. Има и њих добрих и злих, благих и напрасних, вредних и лешних, честитих и злощипана, лених и ружних. Треба само посматрати. Попа ме се патрди, кад сам му рекао, да у свакој животници откајава по неки човек. Грех је грех, али попа ми не даде да разложим ствар: јамчио би се и сам уверно! Тридесет година отхранујем разне животнице, и проучавао сам сваку добро. Свакојако нема боље од исла, а горе од лисине. О, колико је ти мој Робак појео батину, док се није мало дотерао. Је ли тако, Робаче?

Лис мању реном и безадлено као ивињашце гледаше испод ока из капорасте кокоши госпођице Анете. Читавога живота раслињаше га недоумница: дисциплина или кокошинак?

— Молим вас, покажите ми јежа! — замоли Јулка.

— А мени штога зечеве! — додаде Ханка.

— Одмах, одмах! Прво ћу пробудити Игједка, а после ћу сазвати сву ту гадију. Скријају се, будале, по закуцима!

Прегнаждајући нешто даље, одшантуца у кућу и за час се врати, посечи у рукама малену, бодљи-

изву животињцу. Дембел Игјелко, пробуђен из слатка сна, санио се у клупче, па је дувао од нездовољства. Знао је ипак за субординацију, јер се вакострено и није се извлачио на слободу.

Рагис га заместио па сто пред Јулку и стао звиждукати.

Леж је на тај знак пружио губицу, разнувао се и, дункајући цокиплом по такту, отвузно своме госи.

— Хоћеш ли шећера, лодо? — запита Рагис. Губица се подигла горе, вушићи лаком.

— Аха, хоћеш? А ипак ја се оканеш иоњу хаљабуке? Дижеш читаву кућу над главом. Међеर си ти потајни обесенјак, бајаги хиран, а пун буха! Да, да! Слушај само, слушај!

У том разговору помоли се парче шећера из цепа од капута. Читајући буквицу, богљ га држао над кричевом главом.

Леж је разнодушно подносио приговоре, вушићао, дизао губицу, најпосле се мало пропео и, користећи се беседничким заносом, зграбио посластицу и стао јести у сласт.

— Увек је такав — тужаше Римко. — Мари он! Говориш му у тутав! Да ја ије предан у тамањењу мишина и жаба, обесио бих неваљаша! Има дара, али је рђава карактера!

Видело се ипак по старчеву лицу, да је тај обесенјак његово љубимче. Ногладио га неколико пута и гледао га од мила.

— Ну, сада из испит и преглед! — повиче, устајући поново.

Уђе у кућу и за час се врати, држећи стару аруду у зеленој кутији. Принесе је к устима и занапшта стару песниџи:

Већ месец забје, вса се смирала!...

Нико не би веровао, каква ће чуда да учини та сентиментална жалодија! На први звук, неколико деце, која зајаваху с улице, прхну, као јато врабаца после птицава. Гренис, забављен складњем рода, задрхта као у тројници, људи, који се враћају из поља или се њаху на ираговима суседних кућа, осврнуше се ила-

вљено и скрише се брже боле, затварајући врата, а дотде у Маркову дому постаде необично живо. Гомила дугоухих питомих лечева искочила на двориште к старчевим ногама, дошета журно ждрал, риђи Робак прекиде ашниковање с кокошија, првена Жана баци орах, па и Игјелко престаде хрускати шећер...

Све се слегло око великога чаробника и с на-презављем гледало му у очи. Уз то још чворак викаше велиним гласом, а кос подражавање, како је умео, звонићењи песму о Фиљону.

У тај мај Иренка Орландова и Клерк Мерниц корахају пешке засеку. Код прве куће застадише и господиња занита неколико девојака, које певају у башти, где стапају господин Марко Черташ.

Питавље је било састављено у антиластом стилу иољско-немачких шаблонских разговора: јамачно га зато не разумеши сеоске депотице. Погледаше једна у другу, у страну градску господу, и разбежаше се, као стадо срија, у честу од вишава.

Американци иођоше даље, врло озлојеђени и застиљени са тога дочека.

После још неколико несрћених покушаја, замерише се на момче, које је јахало без седла на мајдану кују, с кратким бичем у руци.

Тај, испод широка обода на шешир, погледа на сребрни новац у Мерницовој руци, па сјајну халјину десне господиње и, размисливши се мало, прену напред, машући им главом. Пред Марковом кућом застаде за часак и покажа им битем имање.

Мерница му пружи сјајни новац.

Сездац отресе главом.

— Хвали, господине, ићу! — одговори и отиша даље.

Американац у чуду превргаје новац у руци, идући за Иренком па каницу.

— Видиш, Клерче, он стапају као сељак! Не бих ногодила те куће међу другима. Видиш...

Хтеде још нешто рећи, али јој зане реч у грузу и стаде као укопана.

Угледа пред собом чисто окречену кућу, определену винагом, а пред њом необичан видик: гомила

дивљих животиња умишљаше се око седа човека, посадила му се на колена, првијала се уз ноге, играда слободно, а погнуте две младе женске посматраху то, смејући се од срца!

Иренки дођоше на уж стара предана, о пустио вадима давних времена; чинило јој се, да синим спик из оних светих легенди; заборавила је, где је. Старац је смирао у фрулу, птица у кавезу попаваља да ту исто, а из дворишту се мешали у шаренилу бели голубови, шаркасти питоми зечеви, лисица, ждрал и неколико паса. Без скреће и здравље играло се све то жеђусобно.

— Јеси ли видeo каџа тако и то, Клерче? — шаниу најносле госпођица Орнандова.

Американит је стајао непомично, избачених очију, али није гледао на животиње, него на људе.

— Изјерсно — прошапнула исто тако тихо.

Могли су дugo стајати неопажени, јер преглед Рагисове војске занимало је сасвим обе госпођице, а Анете не би одјакмно од ичела ни под коју цену; али стријице осетиле иси Римкови и, у ирокс смирању у фрулу, стадоше се немирно огледати. Старац нехотице спријечиша из капију, фрула му се изјаче из руку; нестаде чара.

Прије се дигао голубони и, као бели облачаци, надвиши се над кубом; питоми зечеви, који гривскаху циногласум из Ханинних руку, загребоши у ходник; леверци скочи с Рагисома рамена и побеже да тражи орах под плотом; ини војастеши да виде доњаљаке, а за њима со величанствено унутри ждрал, ступајући обзидно као Швајцарац код дворских дочека.

Иренка прије олакше, прелете оком у изоколо, као да кога тражи, и понови своје стереотипно питање:

— Станује ли ту господин Марко Чертван?

„Волела бих знати, шта ће бити даље, ако га не буде? — помисли. — Моје знање польскога језика испријеше се за неколико часака!“

— Ето сад чуда и покора! — промрмља Рагис, не знајући, где му је глава. — То је јамајно Орнандова, а Марка нема!

Ханка се осмели да ступи напред, разуме се на мит Јулкин.

— Овде, госпођице! — одговори, устајући и придавши неколико корака. Шта не би дала, да је он ту и да је ослободи од тога разговора и венитивачкога погледа туђих људи.

— Је ли код куће? — извлачила је Иренка остатке свога дара и памћења.

— Није, госпођице!

Био је то тежак ударац. Госпођица премишљаше за часак, али се не могаше никако сестити више реченица, потребних у том случају. Погледа тада на помодну Ханику ханку, па ижељо јој лице и беле руке, па ће запитати, кад пукло, да пукло.

— Разумете ли француски, госпођице? — запита там језиком.

Девојче се нехотице осмејаху.

— Разумем, госпођице — рече најчестијим париским нагласком.

Лице поштоваљске властелинке заја се од радости.

— Ах, хвали Богу! — одахну из дубине пренју.

— Ну, ипак се можемо споразумети! Само ћу да почнем приказивањем: Ирева Орнандова, на служби вашој; дођох из Поморија господину Марку Чертвану с тијесну послова. Да ли га доиста нема код куће?

— Нема, госпођице! Отпирао је још пре недељу дана, али ће се за цело данас вратити.

— Вратити... Знате ли шта, госпођице, ја бих ирло волела да приочекам овде па њега. Читав данишње облизимо облизину, па сам сита штетье.

Ханка се зајари.

— Изволите оточинути, госпођице — измуца, осећајући, да је све већма сиплетена и молећиво гледајући на Јулку.

Ова је разумеде. Шаниу нешто Рагису, а после енергично притрга у помоћ:

— И ми морамо почети приказивањем — јави се она весело. — Ово је сестра господина Марка, Ана, а ја сам облизња суседа. Као и ви, имамо с

домаћином тисућу послова, с том разликом, што че-
вамо већ неколико саката.

— То ви, дакле, учите у Паризу? Ви сте ми
отворили пут у замчиште? Ну, да знаје госпођице, да
такав сусрет не бих дала за милоне! Хвала вам по
тисућу пута... Молим вас, да ме сматрате за свога
дужника...

Врло несмело положи Ханка своју руку на испрү-
жен длан и одговори па стисак готово жадосним по-
гледом.

— Ја вама писам шта учинила — одговори
тихо.

На једном Мервиц, који дотле буташе, изнади
руку из цепа од огртача, скиде капу и објави да је
ту, овим речима:

— Молим, Иренка, а мене нећеш изволнети при-
казати?

— Ах, како не! Ово је господин Мервиц, ма-
задер па услуги вам, с том особином у карактеру, да
се пие, од кад је жив, још никада отрешиво о галан-
терију! Преноручујем га вашој милости!

Госпођице поздравише немим поклоном увоченога
Американаца, Јулка грипаше усне да не прсне у смех,
Ханка се жарила сваки час.

Имала је разлога. Од како је Клерк Мервиц ушао
у двориште, ве скиде очију с њена лица. Тај уко-
чени поглед мучно ју је као тортура.

Иренка с великом слободом седе на клуну, скиде
рукавице и шепшир, и заподеву весео разговор с Јулком.

— Признајем вам, да чисто растем, што се могу
разумети с ишим другим, осим Клерком. Мислила сам,
да ћу бити осуђена на вечито бутање у Ношишћу. Од
очајања сам јихаља на кову, од очајања ишла сваки
дан у цркву, од очајања допловила данас на чамку
до те шуме. Том приликом била је јоја радознaloст
награђена. Видела сам првродно чудо: храст ваза да
од хиљаду година!

— Ах, девајтис! — засмеја се Јулка. — Они
сте видели идеал господина Марка...

— Као идеал?

— Ето, тако... То дрво љуби господин Марко
ниже свега!

— Зашто? Можда је то каква породична успо-
мена?

— Можда... Ја не знам... Господин Марко није
навикао да говори зашто, али поштује тај храст и че-
сто га може човек нађи онде заминићена...

Ту Мервиц прекиде разговор. Ханке је од неко-
даба нестало у кући, јер је Рагис одазва мигом, а кад
Американац изгуби моту својих погледа, сврну их на
другу страну. Зашира у башту и на једном се дотаче
рамена Иренкина.

— Иро, шта је оно? — шантала тихо енглески,
показујући пењу крилом.

То „шта“ бејаху госпођица Авета и Гренис, обоје
у чимарским капама, окружени облачком дима и вре-
ћења со чудновато око ушица.

Госпођица погледа радознalo и окрете се Јулци:

— Шта је оно? — новени она питање.

— Оно — одговори забављено девојче — оно
је тетка господина Марка, скida рој.

— Чудновато! — примети Мервиц. — Идеја бли-
же да видим.

— Та се ваша радознaloст може по вас жалосно
сркшти...

— Ох, не! Само ћу да посматрам.

Отвори врати и замаче.

Дотле се Рагис и Ханка злно разговараху у соби.

— Шта хоће она?

— Има посла с Марком!

— Шта, и она? И опет једна! Само нам је то
требало! Шта ћемо с њом?

— Треба је угостити! Зовићу тетку.

— Таман! Погодила си! Не Орвидова, него да
дође и твој покојни отац, неће се она маћи од тих про-
клетих ичела. Изгледа добра и лепа, често је милана
погледати. Чему се тако смеје? — прекиде загде-
дајући.

Повод смеху био је Ирејако. Кад је дојрио
преглед, занукао се у Ханкин шепшир и заспао. После

је очекиво ожеднео од шећера, те се с великом муком извлачио из тога новога гнезда, напао млека у здели и стао жељно пити.

Иренку је забављао тај призор, нагибала му је суд и гледала га, чудећи се на свој начин. Рагис ћуто увреда, кад види „неуједнога ждеру“, те пође, да га узме.

Госпођица Орвицова задржа га молебним по-гледом. Погледаше једно у друго и насмејаше се у писти мах. Бејаше то њему почетак велика пријатељства.

— Замолите тога господина, нека се махне добре животињице!... — рече Јулки.

Кад чу Рагис жељу, клијне главом да пристаје, а видићи, да се с претераном учтишћићу пеће далеко дотерати, сам својом руком патрина у тавијир јагода, предаје их млеком и пружи јој, молећи је гостом, да jede.

— Хвада вам! Мило ми је, јер сам се уграјала и уморила! — рече она.

Јулка то преведе на пољски, а стари ласука брк и чисто испрвене од задовољства.

— А шта? — шапну Ханка. — Можда сам се рђаво пладао? Та ја сам целога нека умео угађати женским! Ето, прошло је и без госпођице Анете. А куда се деде онај ружни?

Одговор доби одмах. У башти се разлегну ту-тав — диже га обиљни Мерини. Трчао је узагранце, јамачио први пут у животу, и као махнит млатао ру-клима. Биле су то жалосне последице пчеларских по-сматрана.

— Про! — викаше. — Једна ме уједе за око, друга за нос, трећа за образ! А јао! Опет центо зуји!

Задети се чак у стају: кад се вратио, оштећени удови беху већ набрекли. Изгледао је страшно.

Госпођица пренуше у немајосрдан смех; пси, сматрајући ту трку као потицдаље, стадом бежати, скакати, лајати на Американаца; Рагис опет осу громове.

— Дено га угости госпођица Анета! Начини се од човека млетачко спранило! Шибе, хуље једне! На

част ти и мед! Срамота и рутло за кућу! Госпођице Анета! Госпођице Анета! Шибе, хуље једне!

Дохвати батину и повећа томилу тркача. Весеље госпођица било је све веће. Смејала се до суза.

Једини Ханка очува озбиљност. Жио јој је било изуједана човека; према сваком болу, да био при-видно и смешан, изнад је жива саучешња. Скочи у башту, донесе стручак лишћа и сада без устручавања препречи пут Меринцу, који се бранио на све стране.

— Молим вас, господине, само мирно, јер кре-таве драки челе. Седите, па пријеште то лишће, где вас боли; за час ће одуминути болони!...

На звук тога гласа стаде Американац, погледа на њу једним оком — друго је било као ленина — и учини по жељи.

— Јакоје су још унутра? — повиче Ханка за-гледајући пажљиво.

— Избавите ме, госпођице! — јајукну он. — Ја инвита не видам, инвита не чујем, ја сам богат! А јао, ала боли!

С потпуним озбиљишћу потоњега лекара, из-вади сопти јакоје, пружи му лишће. Иренка и Јулка смејају се непрестано. Рагис од тешких зала натуче пчеларску капу и оде да се слађа с госпођицом Анетом.

Меринц је седео укоћено као кинеско божанство, а за час истоком предахну, устаде, узе Ханкину руку и пренесе је к устима целом свету на видику.

— Госпођице! — рече. — Виши свега волим мир и како сам жив, никада га писам парушио! Ми-садно сам — ту уздахну — да ћу и умрети с тим на-челима. На жаљост, ратујајући, заборавио сам на-челе. Ја сам човек неодлучан...

Изјавивши то патетично, седе опет и, окрећући се Иренци, додаде:

— Про, ти си се смејала? Ти увек мене исме-вали! Праштам ти, али те једно молим: не причај у Дрексити, да си видела Клерка Меринца, где бежи. То нећу прескакати!

— Живећеш с тим, драги јој! — одговори она са смехом. — Захвали исто тако бучним речима госпо-

Јулија Чертвановој, што те је избакила, јер да не би
иће, ти би бежао још дуго!...

— Ја ћу гостођици Чертвановој захвалити чим
богати, него речју! — одговори сасвим обилно.

Баволасте очи Иренкине загледаше се подугу у
њега. Затрептала је у њима некије шале; можда је
разумела, шта је хтео рећи, јер се угризе за успе и
присилила их на ћутање и озбиљност. Јулка је исто
тако с тешком муком обуздавала веселост.

У башти је гуњао Рагис, уздисала жалосно го-
спођица Анета, чисто јој се кожа јежила, што се то
догодило с таквим гостом. Враћају се заједно друштву.
Кад угледа тако сјајан скун, старица није знала, где
јој је глава. Из далека облизаше сто, кленажући на
сваком кораку и по старински подизкући сунчју с дла
прста. Премнијала је са страхом, чим ће да пахрани
то друштво?

Гости јој се поклонише ћутећи. Јулка растумачи
гостођици Оршадовој, ко је то; Рагис понуди Мерини
јагодама утхе ради; мир се полако враћао.

Зато је у иакоходо бивала сле већа грија: спу-
штало се вечно, стада су стизала с пашњака, људи са
светачних шетња. Улица се напуни говеда, конја,
оваци, забруја од жагора људског и животињског.

И Маркова се канија отвори широм. Стоки је,
ричући, хитала у стаје. Није било тога иног, али
све аглађено, светло, весело и — као Рагисова же-
жеира — навикнуто на руке и глас човечји.

Американци гледаху радознато то кукачио имање
човека, који је онде, у Пошињу, преметао стотине
тисуља, а остати не хтеде ни под коју цену, него се
крати у ту ограду, у пола сељачку, на тешки рад и
неугодности. Надали су се, да ће видети сасвим дру-
жије имање.

После Гренице затвори капију, лабави се са Рагисом
на дворишту, служавка и гостођица Анета одоше у
стају с музицима, гости, остављени сами себи, раз-
говарају се, све чешће ногледајући у сунце.

— Можда се господин Чертван неће данас пра-
тити? — притмети Иренка.

— Мора се вратити — шанију Ханка. — Јони
су јуче послали по њега! Толики посљоци чекају!

— Донеста? А ја сам хтела, да га поведем са
собом у Пошиње.

— Не знам, хоће ли вам то поћи за руком. Мени
треба ради породачних пријатеља, без одлагања.

— И мој стриц га изгледа као на иглама.

— Калимир је писао, позивајући га да одмах
дође у Ковин.

— Вода му је одисла жлунове!

— Зависта, доста посда за једнога человека! —
запрти главом Иренка.

У то испи подизаје главе, најувише уши, ста-
доше вушката и дизати се.

— Ето Марка! — јави радосно Рагис.

— Ето Марка! — попопи гостођица Анета. —
Ах, чим ћу да их угостију?

Сви стадоше изненавдати на удину; испи отрчаше
у сусрет.

Донста, путем је ишао Чертван с Граљем и с
неколико момака из засебка, који му помагају у ра-
болову. Прапњави, кљави, одевени којескајо, у же-
ствама, место чизама, изгледали су врло изнтурени. Уза
се то, кад угледаше родне куће, врати се добра
вола у младо душе и неки пајескоји запева из свега
гласа шаљиву поесију:

Врабац гостим спрема славо,

Дам дам, дам дам,

Зове чтице из дубраве,

Дам дам, дам дам — из дубраве.

Води врабац с јованом гавац,

Дам дам, дам дам,

Одвали јој мали палац,

Дам дам, дам дам — мали палац.

Соня на суд врабац у гај,

Дам дам, дам дам,

Слави чалом дође крај,

Дам дам, дам дам — дође крај.

Онити смех заврши писму. Једни се Марко није смејао, као што није ни некао. Био је уморан, гладан, после три испрославане ноћи болела га глава, руке и ноге после дуга нешачења. Гледао је на своју кућу и размишљао, како ће га тетка нахранити и напојити, иако ће затим лежи у постельју и отиочинити ма неколико сахата до немира јутра. Сутра га чекала породична сцена у Скомонтима, али није презао од ње — посно је у недрима дебео буђелар с покцима, што их је заслужио на језеру!

Кад се примакаше засеку, другови се опростише с њим и одише напред. Уз пратњу радоснога најега штектања уђе у двориште и стаде у чуду. У свомима његовима није било никога од оних, који су седели пред његовом кућом и поздравили га сложним ускликом.

— Ну, једна једном! Добро исче!

У први мах иди одговорно иншта. Непод обрах уморне му очи блинкуше неким ретким радосним изразом: бутчи скиде шешир.

— Добро исче! — одговори најпосле прилазећи.

Из два дворишта брујао је бас Рагисов и десницант госпођица Анете. Трчали су обоје да поздраве свога љубимца и понапаљали су радосно:

— Ну, једна једном! Ну, једна једном!

Он је изгледао некако убезекнут и расејан. Ханку поздрави поклоном, Јулку хтеде затрлити. Мерица у мало не пољуби у руку, на Иреику као да је заборавио, а на старе се и не осврте.

— Чекамо вас још од подне — започе јуриш Јулка. — Стрицу сте потребни као кора хлеба, још данас, пајдуће сутра!

— Драги мој — јави се Ханка — тако ти Бога хајде још данас у Скомонте. Онде се спрема бура против тебе.

— А знаш ли да је јургишки жлик стрига Дубиса? — викао је из даљка Рагис. — Однела коло на три миље! Иди и искупљај, јер ће га укради!

— Марко, чедо моје! — уилете се сивом старицом. — Јамачно иши иншта јео? Имам јагода за те. За час ће бити вечера. Седи, одмори ми се.

— Пре већере и спавања скочи часом до Војната. Јамачно је на умору: три пута је сдао по тебе.

Марко је једвај бутао. Испадоне га са свих страна: Ханка је држала једну руку, госпођица Анета другу, Рагис је викао на једно ухо, Јулка с друге стране окунула о стричевој парничци, па и „мирљубица“ Мерици умеша се у ониту врезу и горко му приговарао, што га није повео на риболов.

Само се Иреика не маче с места; забацила главу и подузатвореним очима гледала на ту гомилницу људи. Имерила је свако лице, изјад јој поглед застаде на Марку и загледа се у њега као маче у жижак. Тај патмурени, ћутљав човек, равнодушан према свему, што се не зове послем, заимао ју је од првога разговора на конјијанској станици. Слушала је радо, што о чему говораше Јазвигло, посматрала га на сваком кораку. На дан доласка у Попиниће, кад га је угледала међу оном стратом светником, заиграло јој срце, као да је видела кога свога; друшћен се с њим цедељу дана, научила се на њега; кад је отишао, било јој је досадно и жрко. После јој често успомена изнапала пред очи његов дивски раст, онтре, невољично прте, укочене очи, које су ретко на кога погледале, уста, која се никада нису смејала; донашла јој до увију његов глухи говорни орган; и нехотице је јискала често на њега, час с гневом, час с неизнаном радозапољију.

Сад, после дуга растанка, паје у њему ону исту хладноћу, ону исту патмуреност и готово с одиратиону ѿсету, како јој по други пут злослатно заигра срце.

А он, као обично, није гледао на њу, готово се и не поздрави с њом: равнодушан, с каменитим је мирок слушао те различите молбе, садеташа, ствари, претензије, и стриљању чекао, док не добрше.

Кад најпосле зајуташе, лаконично одговори најпре Ханки и госпођици Нерпалисовој:

— Речи мајци, да сам сутра онде за јамачно. Новаша пкам, пека се не брину, а под господина попе сте ме у подне.

— За цело? — запиташе обе с нагласком.
— За цело! — потврди он и, окрећући се Меринцу, додаде: — Није ништа прошло. У четвртак се враћам из језера и забављу се недељу дана. Ако вам је жеља и воља, па служби сам.

— Господине, то ми је једна страст! Понеку једину.

Чертван се очевидно мало освестрио, подубро је с поштовањем тетку у руку.

— Врло сам жељан вечере и починка. Од ране зоре идемо пешке, а онде се слабо јело. Што сте ви били спремили, неко украде из колебе.

— Ах Боже! Јадво, једно моје мило дете! Одмах ћу, за тиши час, вачинисти кајгану и кавије с млеком! Букавче мој!

Оганица у кућу; госпођице такођер стадоше изаштати шешире.

— Онда, добру ноћ, господине Марко — рече Јулка — чекамо сутра као из игдама!

— Ето ме, госпођице! — одговори с поклоном.

Девојке се оправдиле с Иренком, Рагисом, заширише у кухињу госпођини Анети, а дотле Меринц узе шешир.

— Докле ти? — запита тихо госпођица Оришкова.

— Отпратићу ту чудотворну лекарницу! Вече је, може ту бити шакала, кујота, разбојници...

— Чекаћу те под старим храстом!

— Хвали, Иро.

Другарице иђаху к вратима. Стиже их и крећуше се заједно.

Пасред дворишта остаде хум с кухињом. Разговарали су се већ мирно. Иренка разумеде само одломке.

— Иди Војнату! Можда ће се измиристи с тобом и поврати се.

— Довкан! Некада бих диса за то читав иметак и крај, сада иначу!

— Нећеш ини? Он је можда из умору.

— Отили ћу, чекајте да одлажем, уморав сам од пута, гладан као курјак.

— Добро, добро! Разуме се! Одмори се! Идем помоћи госпођици Анети; а и моје су бестије гладне! Поралговано се с том госпођицом! На неколу, и она иже некога посла с тобом. А куда се деде онај изуједани? Хо, хо! Можда се улагује госпођини Анети? Даљу ја њему!

Мало затим остаде на дворишту само уморни путник и несмело подиже очи на поштићску властелинку, која је седела пред његовом кућом.

У оном истом положају, гологлава, гледаше на њега леник очима, иза њијем дну, иза живих искрица, лежаше жуди, дирљива дубина.

За тренут укрстио се поглед, преко његових прса иреће као утисак тешка бола; приближи се, наслони се на плот и тамо, за корак далеко једно од другога, бутаћу дуго и дуго.

Она као да је очекивала реч од њега, али у заклуд. Устаде, памести шешир, и полако пављачаше рукавице.

— Имала сам и ја с ваком много послла — јави се она — или хад сам чуда, колико имате послла, ћутају! До ивића! Можда хад год у будућности...

— Где је господин Меринц?

— Нема га! Отпратио је кану сестру, која га је занеда! Чекаћу на њега на реци, код чамца.

— Онда идем ја с твама до реке...

— Ви сте уморни, гладни и изгледате врло необично; ићу!

— Идем, госпођице. Саслушаћу ствар, можда ћу вам моћи бити на руци. Не мучи ме глад, ни умор. До реке иђе далеко.

— Хвали нам! — рече она тихо. Био је у том гласу звук, који је силом продирао у срце. Он зајута.

Изидоше неопажени, праћаше их само верни Маргас.

После неколико минута извири Рагис на двориште.

— Марко, вечера чека! — попиче.

Ништа! Пусто, глухо. Старац зађе у башту, отледа све закутке.

— Марко! — понови гласније за један топ.

Никаква одговора, само иси стадоше штекати.

— То ти зви је! Опет је отишао, аха! Отишвоје с Оридом. Разуме се! То ти је и глад и умор! На да воме верујеш? Знате ли шта, госпођице Анета? Нема нашега дечка! Одшетао се с пошињском госпођицом! Сад га тражи! А то је пропредена и даждива лима! Но, но, но!

— Отишао? — одговори поштена душа, отиријући зној с чела. — На шта ћемо, господине? Мора да му је то ходане милије било и од језа и од спаваша! Зашто се дутити. Нека јадник бар једноже себи угода, бар за час се провеседи! Дај му, Боже, среће!

— Ви се свакему радујете? Зар је то вада да добро? Да вадо? Нови јад, само што је најгори, јер је сладак као отров за мухе! Но, но, но! И ко би се томе надрој од њега? Девет мила је прелазно и опет му се хоће тужарати! А Војнат ће дотле умрети! Баш је глуп!

Госпођица Анета право рече: патмурени човек није искљик иза јело иза сви. Иренка се ослонила о истову руку и ишти су врло подако кроз заједак све до шапа. Оиде тек заподенуше разговор.

— Ви инсте од речи. Две недеље ме не походите, не помогосте! Мора да сам вам врло дођијала...

— Нисам имао времена.

— А у Јуршикама сте били?

— Био сам. Управљаја јашњем после оца.

— И инсте га оставили, као Понаше...

— Оиде се нема на воме оставити.

— Како то? Ижа госпођица мојих година,

— Слабунахи врло делничарна. Двори саслуни баку.

— Је ли то ваша вереница?

— Није, госпођице.

— Али је ви лубите?

— Госпођицу Јанишевску?

— Ну, вада да не бабу? Ви навалице питате, да се овростијте одговора, али вам већ иде од руке! Лубите ли је?

Он склаже раменима.

— Добра је девојница — одговори разнодушио.

— Не питам за њене врлине, него да ли је лубите? — добаци она нестриљиво.

Задиви га тај тон, окрену к њој очи и одговори мирно:

— Не лубим!... Али тим длема сироташа учинио бих све и сва. Само су, као прст, на свету! Често бивам онде, кад год имам времена.

— То ви онда никуда не излазите ради своје угодности?

— Не, госпођице, никуда! Таква места неиз.

— А под онай стари храст у шуми?

Он се трке, рука му задрхта.

— Ко јах је говорио о храсту? — запита он.

— Не инта се ко, доста, да знам. Хајдемо сада онамо заједно, на кето ми причати, каква вас усломена везује с тим дрветом. Хоћете ли ми причати?

— Нежа се шта причати.

Настаде тајац. Девојка је нестриљиво грижала усне, он је погледао пред собом на тамну шуму и слушао поиздати шум. Уђоше у честу; мрак се већ спустио међу дивове.

— Да пењете забасати? — запита она.

— Ја? У Девајти? Одрастао сам онде! Памти сваки гри! Ви хоћете да сиђете на резу?

— Не, на онай проилазак. Обећала сам Клерку, да ће ме онде наћи, ако погоди.

С очевидном зловљом промени правац путу и одведе је странинутице, пичињајући се.

Мало затим изиђоше на проилазак. Извукла је руку из његове руке и обазрела се у наоколо.

— То мора бити занимљив листак из наше старе новеснице. Ту је био јамачно замак — то су рушевине?

— Био је.

— Зашто није остао?

— Нестало је бранитеља. Ево тамо курхана иза њих! — показа руком.

— За цело жити предање у околини. Причајте ми...

— Шта знам причати? Чували су то исто, што и ми сада: земљу и светину. Пали су сви. Не-

пријатељ је освојио земљу, спалио замак, порушио светину. То је све!

— И наши праједови јаматно леже онде? — шашну она, обухватајући ногломогилу. Обаните јој превукла озбиљност и дубока жалост: нека успомена замути јој очи. Седе на камен Алексотин и, замисливши се мало, изрбори тужно:

— За чудо, како ме тај прошланак подсећа на детине године. Кад сам први пут извирила из колевке, видела сам у наоколу тако исту природу шуму и на омаленој крчевини наш кућерак, слунај од брвнара. Мати је вешала колевку о грane и помагала оцу у крчењу. Морао је то бити тежак рад, јер је напредовао необично споро. Покрајина је била дивна, пуне Индијанаца и зверади; живели смо од сушеве меса и корења; око нас никде није било насеобина, места, ни белога човека.

Говеда су нам прокидријајгуари, и скаку поће се око куће чуло ужасно урдикавање и крици. Било ми је врло страшно и често сам плакала; тада ме отац узимао к себи, па сам спавала у његову наручју. Мати је била сухоњава и непрестано је кашљала, отац је често падао од тешког напора, не ретко нас је мучила глад, па ипак се никада нису тужили, и нити лутили једно на друго. Морали су се љубити у пркос свима несрћама — у пркос наскокуј беди у животу! Уза све то, били су срећни!

Ко зна? После десетак и више година таква рада, можда би имали милнове, као Мериџови, насеобина би била темељ лепом граду, вратили бисмо се у заночај! Дружије се догодило: као и ту, па тој позлани, остала је само могила!

Задута. Девајтис шумљаше лагодно, а од реке долеташе пљусак вала монотон, немиран. У том затуку живеле су само успомене...

Марко је слушао испрва доста разплодушно, после се приближи, седе поред ње и крајом је погледао у чаробно лице лепе приповедачице. По онтиријиму цртама сновала су се чисто пруге светlosti и дубока осећања.

— Ви сте били тада врло малени? — рече он тихо.

— Било ми је тек четири године, али такви се часови и детству зарију у душу. Једне ноћи навалише на нас Индијанци; неко време се бранио отац, пучао, а мати је избацила пунше; после прошљаше у кућу: један мајци убојном сокиром расцени прса, двојица скочише на она, они други, као чопор ћапола, разбежаше се за пљачком. Боже!... Ви се чудите, да се таква воћ може запамтити? Запамтило би је новорођенче...

Тама, приска, урлик, писка, тресак крхкога покућанства, у мрачним ледовима навала бесних тигрова — и труноши, крчећи у агонији...

Испузала сам из постелье, дрињући, као у гроздини, тражила сам родитеље, зантите, викала сам из тиха: „мама!“ „мама!“ Нико ми не одговори, јер није било живе душе у мајчину телу, које је лежало узме на земљу и већ се укочило!...

Није могла даље говорити. Била је бледа као крпа, а из очију, као бисер, капале су сузе на грчено склонљене руке; удови су јој дрхтали од ужаса.

Чергван је сада већ смело гледао на њу. Читава та гнусна сцена убиства одбила се у његовој души, као да је заједно гледао и заједно трпео.

И помисли са стидом, да су све његове туге, неvoље, бриге, ништа биле према очајању и жалости тога четиригодишњег детета, које је узалуд тражило спаса на прстима умрле мајке — у тој страшијој ноћи.

Заборавио је, ко је она, шта их дели, да нема права ни писнути о утеси тој великанши, он, туђин, спромашак; у души га је болело нешто незнано, отимало се, пријатило је њој, док није избило на површину.

Сагнуо се, њене хладне, уздрхтане руке узе у своје и пренесе их к устима. Усне су му дрхтале, грч га је дасио у груду, жалост му раздирала срце.

— То нас боли, молим да не говорите! — рече тихо, за чудо срдично.

На те пријатне речи зајецца је она из дна душе и дуго је плакала ћутећи. После се мало сандала, отре очи, заглади косу с чела и мирним, тужним погледом погледа у њега.

— Није то ништа, господине!... Не боли већма говорити, него ли сневати о том и имати непрестано пред очима тај тренутак!... Минуло је толико година, време је да човек очеличи... Од како сам овде, теже ми је, јер сам међу туђима — зато данас горе плачам!... Оnde, у Америци, имала сам толико искрених срдани, чувале су ме од тих успомена, а сада непрестано мислим... У очинској кући родитељи увек долазе на намет. А моји су даљко!... И тако жалосно сршише... Ви мислите, да је већ крај томе, што сам говорила? Не, ишдела сам још горих часона!... Мати није чуда мога плача, али је зачу отац. Имао је на себи сијасет рана, крај је лоптила од њега, бацали га као лешину, вишије је он чуо и напао снаге да устане, да узме мене на руку и да измити из кућерка... Ној је била прина, као пакао; на коленима, јер ноге му бејаху осакаћене, отпуштао је у честу, онде је сакрио, а сам је легао... Мислила сам, да је умро; привукла сам се к њему и писам смела одахнути, исти плакати...

Врека је непрестано трајала у нашем кућерку: мора да је настала туча због кукања плене, затим победни ускудици... После нешто сину на једној страни, па на другом, па на трећем месту. Урлик је био све јачи... Од једног букину светлост у вис, разветли пољану и шумско древеће. Наша кућа била је отрезла у пламену. Индијанци онколишне пожар и, скочући у убојвој игри, запеваше неку песму дивљу и страшну... Престранима стадох чунахти она за руку и одело, вичући: „мама је онде!“ „мама гори!“ — али он се опеснесто са губитка први и није се пробудио. А пожар је растао, прохидирао муку од толико година, читаво наше имање и — мајчине мртвоје тело...

Згаринте и развалине оставаше на пољани — као онде!... Непријатељ све уграби!...

— А ваш отац? — шапну слушалац.

— Отац се пробудио тек зато, да се довуче до првих насеобина. Намери се срећом на господина Мервица; хтео је да се врати у замчиште, али, као сме, и то га обману... Сада све чешће мислим: и мени би

боље било, да сам остала онде... Зашто сам се вратила? Тако ми је ту зло, и тешко, и пусто...

Устаде на те речи и освирну се по проиланку. Нису опазили, да се већ спустило мркло вече. Неколико бледих звездица осудо се по тамном сафиру, роса је покрила махонину и траве.

— Задржала сам вас тако дugo. Опростите!... Клерк се, по свој прилици, не мисли враћати. Отпливићу сама натраг и послати му чамац.

— Јамачно су га задржали у Скомонтима на пољинту.

— И треба му награда за пошиљску чаму, коју трпи ради мене. Праптам се, господине, и хвала на друштву. Зар се никада нећете сетити Пошиља?

— Ако желите, могу данас бити онде.

— Је ли то из миљорђа, господине Чертване? — запита она чудним тоном.

— Зашто?

— Јер тек није ради своје угодности, судим... Он ништа не одговори. — „Можда за свој јад* — помисли с горчином, али се не трже натраг.

Прили пут у животу Марко Чертван занемари дужност. Чекају га узалуд Рагис и Јухно и болесни Војнат, чекају га узалуд у Скомонтима и у парохији, у Жвирићама и Ејникама. Он остале у Пошиљу.

Да је предвиђао несрћу, која ће да се обори на њега за тај један дан оклеваша, можда не би остало. А највостле — ко зна?

VIII.

На језеру у Вилајкама спустила се ноћ, па пренесла посао.

Два табора војникаху на води, под колебама, одмарajuћи се после днешњег напора. С једне стране трговине с колима, с друге рибари.

Од чивутскога тaborа разлегао се бујан жигор и сваља; уз жмуђанску ватру полегали уморни луди, једни певању побожне песме извртнући вечерње молитве, други стражаринше под колебом, пушењи ауле и подстичући ватру. Сећаше онде Марко, Граљ, млади Довнар и Ејнаци из Сандвиља, а међу њима драмаше, увијен у плед, Клерк Мервиц, изнурен од риболова и кретава.

Вечеру су давно потрошили, а сада су окружили у венцу Луку Граља, који је тужним, плачним гласом причао стару причу:

— Била јена Егље сама у богата оца и мајке, и одлазила свакојутро по цвеће на језеро у дубини пустине, певајући дикло. И једном приликом расколопи се вода и зелени змај дигао се из дубине, и подздрали је људским гласом: „Здраво да си, лепото девојко! Био сам млади краљевић и ботом ме ради лепоте промениши у змаја! Жалтис ми је име, или онде у води имам дворе од ћилибара и вртова од бисера, и онда ми се онет врати стара слика и прилика. Света ишам, али је тута мори, јер сам самац у том благу

и дворима. Дани ми пролазе у тузи и живој жељи, јер нико пење да пође за ме. Сићи, лена Егље, буди краљица мојих земаља, моја жене!“

„Егље утече од страха, али сутра дан је онет нешто вукло на воду и Жалтис онет исплива, па је моли и превазиће. Кад би трећи пут, посдуша га и оде за краљевићем на двоје језера! А онде на дну спаде с њега краљунт и постаде леп као зора, па јој даде извозе ћилибара и бисера, уведе је у одаје коралима вондоочане, била је с њим Егље врло срећна неколико година. Роди мужу два сина и берику, и моловаху се као сунце с пренесом и шинша им недостајаше у срећи. Али после неколико година сети се она старих родитеља и рођене браће и скупи молитви мужа, да је нусти к њима у походе. Дуго се опирао и отезао, и пристаде с великим жалошћу: „Иди — рече најпосле — али се брзо враћај и вичи ме по имену. Ако будем жив, испадавај, али ако видиш на води првеву пену, знај, да сам погину.“

„Пође тада Егље с децом у походе. Донесе у дом дени дарове, али одакле иде не хтеде рећи, а и деци је забранила. Еле браћа иођоше прву ноћ с коњима на нашу и узене са собом најстаријега девчића. Тукали га и мучили, али он не хтеде ништа признати. А друге ноћи узене хлађега, али и тај је бутао као стена, поред свих мука. Треће ноћи поведео девојчину, а она од страха и бола припаде истину. Узене тада браћа бритке мачеве, одоше на језеро, па стадоше викати: „Жалтисе! Жалтисе! Изиди к мени!“ А кад обрадован мух испадна, сасеконе га мачек и кратиш се кући, не говорећи сестри ни речи.

„А после гозбе од недељу дана, захтели се Егље мужа и опрости се с родбином. Дође на воду и узе викати, како је уговорено; али само првена пена изби на покршину и нико јој не одговори.

„Заплака Егље, што га је оставила, и у жалости је не моглаху утешити ни отац, ни мајка. И тако је ботом прометишуће у танану јелу, старијега сина у храст, млађега у јасен, а девојчину у гренетљиву, неизајду јаснику.

„И дуго су година виђали људи та четири дрвета нагнута над језером, а једа гранама гранда воду и непрестано шумила: „Жалтисе! Жалтисе! Жалтисе!“

Умуче Лука, па тешко уздахну. Слушаоци дремаху, узбуђени монотоном причом. За цело су је сви знали. Једини Марко није дремао, али није ни слушао. Дух његов био је далеко, судећи по очима, по читавом лицу. Гледао је укочено у пучину, титрану и немирну, час онет увре очи у главицу на затри, час стапе блудити по звездама небу погледом без блеска, погледом, која сабран у једну мислену слику, не види предмета око себе. Сневао је отвореним очима, он, дњашњи Марко Чертван!...

И њему се врдни по глави двори и блага, али не из приче, него праси, окружени усесима и густим шумама. Долажају му па сан лепе запрете и ливреје, сребро, драгоцене ћилими и кристали, раскош величанини! Сад га више није занимала ни кућа, ни млинови, ни Јазирбље, ни богато језеро, које му је давало стотине: он је хтео тисуће; могао га је тај мрачни рад учинити богатим за десет година, он је хтео да има десет милиона.

Обузедо га неко мучно осећање немира, грозничавости и растројства. Часом се мало отрезни, бреџи се, час онет седи као мртвак, не чујући и не видећи, шта бива око њега. Није била то више његова мирноћа и хладноћа, иначим не узрукана; било је то болесно стање, трпљење читавог организма.

Другоги позаснаваше. Вали су будни само он и Граљ. Мартин муж, ако је и био ожењен, пенсао је, као и пре, полуугласно жалосну песму о удој срећи. Тужба није слизала никада с његових уста, и сада, кад види, да Марко не спава, стаде причати своје јаде.

— Грехота је ропнати на судове Божје — јави се, машући главом — нема у том среће, а отрује и живот! Такво снајило не бива од Бога, него од ђавола! Требао сам отићи даље; ако су очи памтеле, искошати очи; ако је сраче памтело, смождити сраче! Грех је тако велика љубав, а ја нисам пазио на грех.

Зато ме је Бог покарао! Шта ме је снајло? Жену имам и немам, кућу имам и немам! Биће да сам љуто скривно!

— Туђу кришицу примаш на себе — одговори Марко. — Јубав није грех, само та горка срећа мало коме пружа мира и утехе, увек јад, па јад.

— Јеси ли ти иша да жарко љубио? — усуди се Лука изустити чудно питанje пред неповерљивим и скрошитим човеком. — За Мартом баш иши жално, ии очајавао!

— Ко зна, шта се крије иза зуба — одговори Марко узречицом.

— Иза зуба је тешко крти — уздахну Граљ, — човек је лакше, кад се изговори, изјада. Да је тебе велика љубав обузела, не би могло ћутати! Бога ми! Рекао бих...

— Не! — рече одјачно Чертван после кратка размишљања.

У тај мањ, па путу, још далеко, разлегаше се топот коња у скоку. Марко, као да га нешто токну, устаде и пантерну и очи и уши на ону страну. Без икаква разлога поче му срце јако дунати. Ко би могао јахати на коњу у то доба? Туда вије ишао друм, никде није било варошице.

Трија не престајаше, примицаше се сваким часком; воњ бејаше без месечине, али врло погодна; онде, где се завршаваше громље, појави се коњаник; место да иде путем, ударио је попреко, јурно је управо на светлост од затре.

— Ко би то могао бити? — шаљи Лука, исто тако занет.

Марко не одговори, него скочи напред; познаје из далека своју Белку са ждребетом. Неко је јахао и њему воњу, узаграви...

Слутња о некој несрћи даваше му снаге, преко баровите линије трчаше према гласнику. На сто кораже стаде.

— Ко је то?

— Ја сам, господине! — одговори задухани Грешник.

— Шта ћеш ту?
 — Господин наредник послао, да одмах дођете!
 — Шта је било? Је ли ко болестан? Пожар?
 — Господине! Зло се ради! Дођоше Чивути с младим господином, на секу нашу Девајту!

Марко се заљуђа; хтеде крикнути — не могаше, хтеде нешто запитати — издаде га глас. Као човек громом поражен, поцрвено, очи му се закривиле, дрхтали му суни удови.

Дођоше данас по подне — говораше Гренис, отишући зној с лица — господин наредник је одмах отишао онамо. Чујем, да га је млади господин изградио на пасја вола! Неће добро проћи, јер господин наредник...

Не доврши Гренис. Железна рука Маркова подиже га из седла и баци на земљу; после без речи и без промишљања млади човек скочи сам из седло, покупи узде, окрену кобилу натраг и полете као стрела.

Десет миља имао је пред собом; погледа на небо: било је свуда једнако, тамно, без трага од зоре. Три или четири часа делали га од јутра, трка је била врло напорна и тешка за стару Белику.

Била је то кобила велике цене и предности, али је изнурена у Скомонтима. Сада се знатно поправила па близи Рагисовој; ако и јест већ претурила дуг пут, ишла је оштро, кад и кад само немирно дезивајући хранама ждребе.

Марку је била само на уму журба. Знао је он за половину краћи пут, али ретко је ко ишао више, јер је ударао преко пустаре и пресецаху га два мочарна потока, који утицаху у Дубису. За пешаке бејаху, до дуне, брви, а за коњанике неколико бродова; али иноћу се нико онуда не пушташе, јер се по странптица могаше лако заступати, а народ приповедаше, да се во мочарама куне утопљенички духови.

Шта је марно он у тај мах за странптице и духове? Код некога грмка смрековине скрену на лево, прекрсти се и јурну на срећу.

О попоћи се диге ветар, моташе се високо тре суви грмљем и крећући песак, кобила стрижаше уши

ма, ћукови и сове прелетаху преко главе јахачеве, околина постајаше све дивља.

Подегао по гриви, сав се претворио у око: по том дивљем пешку налажаше по вагону неки пут, час траг од конита, час поломљену грану — других зна-коха није било. Сини мрак варао га и заводио сваки час својим великим крипама: стао је жалити, што је изабрао тај правац, спонаде га страх да неће заблудети у пустини. У таквом случају јахао би до јутра, а не би се могао разабрати.

Опоменуо се мајчине приче о вампирима, који вребају људе на такним раскрићима и увлаче их у врзину коло, шаљу обмане из потаје, муче до сми-тава. Махинашно подиже руку к чеду и прсима: басме, које га је мати учила, данно је заборавио, зато је по-чехо зирњати молитву.

У то кобила стаде упадати у мочарну земљу: били су близу првога потока. Осирте се; не сећаше се, да је икада туда ишао; за цело је сишао са стазе, која је ишла к броду.

Није имао кад враћати се, звижу, чистита же-вотина јурну одважно напред, правицем, без пута.

Речица је текла по тресету, прна и злослутна. Белица, јежећи се, скочи у воду, муз јој доширише до колена, фркаше дикље... Ишчунала се ипак, на чирстој земљи застала за часак, изморена скоковима, сва у испи, дришњу од напрезавања. Окренула је главу и дозивала ждребе. Одговараше јој слабо, као да се тужи. Марко трже узде од нестриљења, кобила за-стена, као ојаћен човек, и послушна иђаше касом, уни-шући се из петних жила. На врсту од реле снотаче се први пут и, као застићена, удвоји кораке. Ход јој је био грознији, неједнак. Марко је осећао, да дришне као у гроznини. Однакоше неколико миља; на истоку се тек западају.

— Хај, Белика! — новиче, погладав на ону страну. Јурили су сада без пута овој светlostи: ешо тамо, на истоку, био је непријатељ, који хоћаше оду-зети беднечме раднику његово удаље, његову својину, његово благо.

Кад му је мисао сиру кроз главу, запирши очи, блогр длан ј пробијаше му слепе очи, прса му растинеше отварање. Носилац још и да из седлу и потицаша искривљену тоболу. Само што про! Да је да бар једном задеси, да ту да стапи на краке, да сисе старога прлоца дубраве, која је године дужине шумом ће дубљем лужувачким лежаком!

Аруги се потес запри у венцу од арба. Белка се часком занодеба и скочи у седлу. Надала занодеба! Мрсна жика изнечатији рој па кози, па болова се дивља паразизује се на бреј с очвадном жукој и чист застреле.

— Дај ме да дахнов, господару! — крије да живљаве. — Дај ме да се одвојим. Носијући сан то, волим сам могла, толико живља!

Али Марко се ни не што не освртава. На потоку је спитало слични пасови. Кобаса су спитаче тешко и поде на колени. Трао је, удари уздана: подигавши се изнад постука, запасала је ногама, трчала још пот постуку и чист пала, геније јечеши. Подија је запасала, хтала је иши, запасала се, спустела гладу, узмуд је градила равнотаке, снага је остваривала, грцијица се на земљу, притиснувши јаката.

Тада се ген осети, узиде, да је венчалице с друге над неком артијом, разжало му со врло. Траје се, изнучу се изнад коза, покусти колам, покагаше јој да успава. Али Белки беђаше већ сарнила своју изнечату слатобу, до последњег дала. Тешко јечеши подисавши на тој крастари, писку далико од чујесте па изнадаше је ване на вода, па обров, па угодно стари. Очи јој се крекуваше бенож, па подврза брдичком крај, узвише воге драталу у предмртвим грчкомима. Домда је до веге.

Марко сидио је там седеши и часком гледаше с изнечату муте пасмените животиње; посде га спишаде страшне беснице, тада с посмити, помагао само кутљанима и скројенима душкама. Сгресио се од главе до ноге, спасио кубе, погукао капу на очи и поде проприји парчија очи свестности, што то је изненадиле блеску пору.

Петди изнаду и чујаше се сласко штетарче паса. Онико је ни кито брик боде. Кад нађе пут, составиши на истобу зарумаш се од зоре, рађаше же дац чист и поклади, као гроба.

Ласеди се баш буди, кад је по маку, попречиши ту једну већ и странаш наје прометаш. Пако га не види, саво га Марко испада и потриши треташ. Пукаше подлатко асток, стадиши она јаки и шумљаш, као обично, поддржавајући господара. Успири чадиши, «дахну», кад је у тој слуги и сабиљиши бор тврних грана узима се поши туђ, слас, изгореши дес глас, па чији звуци сијај при појури у лице путника, чији се од тој црни обја беше и склон очи.

Послови, који даје у обраси смрка лекаја, у почињко гимонија нађе се на пољима, па неколико изнади са сваке староге друга.

Погледа и зарива наје дај...

На склону Алексотину, насе, где је пре велико година стајала Јулка дештајућа, где му је пре изнаду дана Црница Оријада, примила свој живот, где је годину пута саса разнотакаш, стади је сада риба Чивутин, тада, у прљавом пакетану, с разнорушеном великом брзом. Глана му је бели уздринута, у руци је држло скијуру и удараје пас по стадау старога траса, скледајућа, је да згеди за дуту.

На склоним узармама високе ветреја одлеташе па земљу и разлагаше се слуга јесе, и странаш пако па грамаша до крика, где је почињени саса прво претварајши паса гимоном и кинтаре најечи.

Марко сута понемеш. Чивутин му се, да је сасе још уваже, да се дреје траје па бол тим државиши и ровим.

За часим се избогуни. Шта то би? Окоји Чивутин на једаред закрта, ствара се у калдулу. Жилави руци подигаше га у вис, стресаше с паком па крико. Бачиши, као камен из праха, заметаши и пади онадаши па десет јарала, посвесташ изнекашаш.

Сенира му излете из руку. Марко је дугубих, прескочио Чивутину...

Шта је хтеш да уради, иште иште ни гај. Напомој му, напомај оца, мисли и разум; ради је под утицајем никога обране, жалости и осмеја. Исајо љамтио инцидент! Тај развојници, дунек, ложак је пред његовим ногама и пркао; речи му буде бол за бок, кривда за пркаду!

Подиже ствару... Бог ти, иште бы било, да га у тај начин не траје за руку. Било је то тај изненада, да је спаситељ ствару и стварио се, уперен, да други Чинотки приступе у поход.

Кркав подигао очи, сматрајући даље венде спуштених обраха, сукобише се с бистром, државним агенцијама Пропаганде. Стијала је уз њега и стискивала га спасољ за руку, бледа, задухана, ужасно упреванута!

— Шта је вижа? — замисли проширење глашача.

Бистро је. Према ју со дигају и спуштају као касети у колатницу, дунек со спаситељу иза усана; по љелу, појеји обидавши, искочиши жљеб, као вонома.

— Вишице ствару? Шта је било тут? Шта вијајуши вједу? — питаши браћа, кукуви га на страну. Ствари су увије сави из руке.

Јак је букао, али су се спаси прићада у очи.

— Јашто хтедосте убити тога човека? Будите при себи! — говорила је она, држућући одглазе до поти.

Последњи јој показао Девајтинг, трагао је колено на поти, као спасио рапе.

— Сисали вијај зреј? Но је допустив?

Тешком куком распљави уста.

— Прат! — изусти једну реч.

— Господин Вагојд! Познатите? Оида се браздите, али не тао. Ево јеши чашца на обали. Издете у Помешање, познатите у походу полицију и јаки. Тада су вам вијај попи и друго. Издете што пре.

Освестио се јаснији. Крај ју је устукнула с лежа, али се не жиже.

Обори главу, као напомакен, и да час изпусти:

— Хвали вијај, господарце. Јад ми се утешавао у дунек све до тада. Али сада ју поштаде јеста. Да ће би вије, ту би вијај крај.

Вијај ови из Чигутине, из убрзих мији с чуда.

— Од пошћићи јурић сам ишо, да је ковје чародјаком. Бисте гајаш као ауд. Очкавао је раскошне породице, а кад сам онога опажао, осадиши од беснога. Бог је жалостив! Пристоји гај још у добри час!

Одјалу дубоко и, сада узирен, праће спашавање људија дистриту.

— Тадаше вијиши је он стајао и сеје претурција? Десетина погиблјева тужаху га, брамбаху, док Бог па њаку не посла тајце, који већију не имају, па дуба дубовскога у преска. Партија је то бићи Божији и појукање! Шта ми предизвоје успешина на стару славу и правду? Откуда Бомо је пиново саградили и одишаћи?

Можда никада толико речи не изиде на један пут из терористичких уста, тог обезбједника.

Кло-што је он облака извирио кунце, тако у тај јаки изби из покривине из дна. Дунче јујији идвеја омота, што је опде, у дубине, у тишавији било, исјељено и болије. Преобразије изгледао је и сада, чисто, ту се од тих орака запискије умеле очи и сипале високо вијава жара.

Никада ни пред овај ивији био тада. Откуда му пред том, готово страним девојком извршио на уста речи, крај у крај и савији очи? Јашто он тајо поуздало у њу и верен јој, откуда је био на чисту, да га разуме?

Штогоди је јакија братскија душа и осећање у вијици плаќања очија, који су били побадано унутре у његовој обличју.

— Не гради трутова, него ичело — одговори она. — Каје тада ишади и осећају, као ми, не дну да пропадај, што је добро. Не бори си, господин — додаде — обратићемо јаја храст и ове, што си представи.

Осимеку се на јакија с поузданјем. Исправио се, подигајући главу пакногајућа.

— Образијемо! — изврши с пакногајем. — Док је вије жиже, кога Девајтинг је обори ствара. Хвали је јој једри.

Сада јој сам прими пруге руку.

— Џерте, гостодине, суду и подизаји, ја ћу остати овде из стране. Ваш храст ће бити бор спасети. Неку дати, да га ико донесе.

— За час ћу вам остати посеб, а и од жите ће, из листона, одвада неко доки. Мој пријатељ ће бити толико добри и разјаснати ју, што ће се отишти.

За часак је било на промјану. Потој рече да остане, то се верио Марко свога подлогу Примника и чување.

Примак седи па заложи и пошакло чешма остале залишавши, склонијући у даску, где јој се скриве очија лужнија и густа кушица; посли длане и приступи Чапутину, који је десно на лежају.

Позади се бубњио из посесте и престрелности. Стадо јечати и стопати.

— Да сак се задивљала за часак — шинели и похладије јесен — где ћи ни ти био сутра, јуначе? Ње је добар!

Медај тим се у дуброј дескаљу поебило ствари. Чујасу да, негде, деској ударци спира и дескаља, после се разлегну арене и височине. Дескаљ се гласом високој с деској паси и височинама тонотим, пренојајући прекоје пошакло слизашки, смиријајући крзнујући на рубину.

Примак се осварује с интересованем. Да ли су то били нападни или војни?

На једном је из чисти појавијени букаци. Што је то Ратко Рагис са својом четвртнином војскога, па племи пошакло и па кову складаша из листона. Кад поде пошаклоју љастивичину, стари се узрошти, пристаје дескојику, под пасе, где лежи Чапутин. Погриже и пљему.

— То је гравија подноја, баш онај, који је кушио! Ах, дружи! Слатило га је што. Видите!

Ово „што“ промануташајајући, узимајући племашко.

Ражко пахрка на ову страну.

— Да, ујро је! Говорите војемта! Јак је и хлебе из пронекта складаша пошаклоја човека. Ако га је што је премахао, и прво ју је. Ха, да, да!

Испод она погледа на Примака. Разумео, чији су прсти били убијани, и да то треба да остане у тајностима. Бејко се венча смодочашта, испитивајући погледом.

— Момци — војете — сада ћи посвоји! Разредите се па дес чете, па тројце што брзе тим десничарима, и то из растурају. Сачувај Башку, да не измоги искака. Седите башку и сажи глаште. Ако тикују ти руке гасире, ип изјутрићије устанак, не смиреји руку. Извеси име. Разумете ли?

— Разумимо — изјашава у глас висок и, склонијући прска — разбеташа се из ове стране.

Ратис чуваје само те. Према првије Примак, заједница очија, сопствен глас и запета ванкотом:

— Је ли ту био Марко?

— Био је — одговори она.

— А подесте ли ни тог? — пепријетим погледом на Чапутину.

— Недела гаји — изјашнују једанак.

Богда, склонију руке ико да маджту.

— Не гијорите никојо, гостијади! — изјашаваши топло. — Моме дечату читавом животу чине присто, храсту му је живот од колико. Као дескојач, кад је ишио нападну, брани се и отима. Није то учинио од њега, него од очајаша. Најмана зверица своје брани, а већи хоби да стому и прије испод волета. Суд је ишта ће дати, него суди по длини. Не следите против њега!

На тај говор, деса је једна по његовој разумези била је гостобо уздрђена!

Слуге жељејују се, тражећи чистоке пораду, одговори:

— Господари Черткаи је отишао по пољницу, а је падао овде. Саските Чапутини.

Старији се разводи, постаде бриги са суворима дланом, с праштајем и поносом погледају јој у очи.

— У пана борави чланитетост. И разум! Ах, да, да, да! Мудра глава. Ти да. Треба га спаси.

После пристаја напора пробуди се Чапутин, соде на венчуру и стаду изврши ово сеоба.

— А шта је спомадино грчим? — запита близак је Ратис.

— Ако је поистај! Шта те би? Где је тај разбојник? Убаци је! Поистај! Ја ћу предати суду! Мени је букала глава, поши је срце отпело! Ја сам убијен! Ја уртак! Јас! Јас!

— Да ишће тралиса гимда, па иши с дрвото и терували се?

— Шта гимда! Шта иза? Ја сам чујао чуку! Мене су убили! Ја ну па суд!

— Бога, јер јади да дубоси, не пострадаш ни алине душа!

— Шта душа? Шта думчи? Ја сам отидио да стари краст. Испа не спомади и уби! Мени глава чука, прса не боли! Ја сам убијен!

— Бидеј, да сте биле ширали, јади сте дошли у чуку, а неки ширале вис и виско. Ноје трговао дрвите у стари краст, у љетњу стабљу где нечастина, зато га ишће не дара, јер чим је пукотина на кори, излази вадух и гимда. Ни сте слушали, дај ивије измеша.

Чинући разгротни ски. Овера ботала и дисорку. То ишу људи бити његова попасника.

Сети се радечика, сети се, да му је предизвикане замеде неки се жури и, стакнући, ругају по ноге.

— Ох! — јечамо. — Переодоми ми адрама! Ох!

Погурен, хромијући, стаде се вука у чуку, па иши Рагије појрети руку.

— Иди, иди! — прогуђа. — Хвали Бога, што је думи у теби.

Огладио је тада да пропланку то древо верни проглављава. Оренка би ради проверетала са старијем, али не ишће уга се каште. Простаде ју да сино слуша и одубрави.

Рагије иши био изаша крећа као Марко. Чети су иши људи изнада погурала. Учес је говорио с јединим и ждрилом, с гостодином и солаком! Ноје разбоји гимда, да за га разрују и сакашу.

И тако се одважа успужи на камен и прегледа ширеде на красту.

— Нехе иши иши — прогуди од ова — пружише јас си колено! Жалана сточиши! Ко, хо! Такве раше иши иши! Заштиће и без бедрених гостодина Анете.

Сада је чука, опака Марка.

— Јади си и то ту, худо! Изветирао ји гостодина, чујуши шеше? Дубас, избара! А ишши, гади је Велики Јован! ју је Марко гарди изветирао, и људи су изглости изветирао да чујиши прво! Дубас! Јади Велики! Тај Велики јас дрвите, а дубас гора старо дубо, да не могу ни дахнут. Зада је государ се Марко знати с извештајом! Чудо! Откада такој парчи је изједицца! Исле! Машки га, гладали, јер је дес! Тако су и отврзали велику радост! Ој, да га је тука, дај човек дубо у чуку!

Сада је далеко од Крече и људи дулу, исподно пута шире да му се стране и изјесле чинише.

— Млада људа изводи душу!

— Не, не! — шире си је прејатијим османом.

— Отда изводи! Јулица ни је, јак војнику, биле често и једо и чине, а посли је извештила забобе и друнтије и усебану! И Марко таки таши парчије не синији се, спако, по скаки и предака, него ѡад јанијија, изводи душу, па гладиј у диж.

Оренка су ишчекао пасажера. Били су то чудесната савети људијуме чинику, или именадијија врати усебану. Марко наје пред њима изводи душу, али га је извештило пута патека, када седи погурен и прати обичајема. Шта је он извади у чуку? Шта му је извештило разговор и забобану?

И Рагије се стаде смијети, јер прво је па његовим искољот.

— Нека горе, гостодине, да прими разговоре и вечерњата слатка! Шта се изважио, што је трговац Вајделовића. Срди је извадио у сади и извадио је, да ће истар искаки узнатица. Ноје не погурало, па је извало. Ноје да било било, да је извештило се иши, юд чука, гладу душу!

— Шта је то: Вајделовић — изважи она.

— То су драх људи бие тачи. Дели нас сакијији. Иши је погурен, опако, гладу и занудијију. Мора да си ју извештијиши даши било, јер иши биле предио издавати сећи толико кури. Заштиће иши се, па звонији! Ах, таши! гладиј чинор кроши! Ко!

— Саског се? — запита с очевидним интересом.
Рагис се писаје пободљиво.

— Хо, хо! А видите ли ветар у мрежи? Тако
ни то наће чини видети! Услала се одмах иза Јованку.
Мокри, пропуцан од тешког јада, а меса било малоје,
нога Бог зна шта. Годе и јад, него тако постало!
Радује се, да ћемо ту спречити скотобо, или другачије.

— А какве? — питаше она радушно, али сади
саским изразом.

— За коју годину, под је паристе перђе! —
пастак слободно, као да говори пужбочу, као госто-
ћани Анети. — Самоуће с кратко поседим, исплатити
важну и уредити, заповеди своје отињаште. Одећа њеној
у просадку! Стари Рагис је јединицу, као срну,
брдку, као чвела; у Омохоришницу су две Јерасе, у
Јуринском често сараде; гостијада је добра и бо-
гобожљавна. Богите им веће, какви је пешаду го-
ворио, па ћемо узeti спрету, али поистину и добру.
Хо, хо! Сако да се опростити боде и тога познатана
Битогда.

Закута чашком; у дину од луке гледао је јакано
те папирањене скотоге.

Пренка оборила главу и грешавао белим зубима
клат од тресе.

Папо време било јој је лако сужирно, али идна-
штим прелете преко неколико пруга, у питајућима
у питајућима.

Погледа на Рагиса често ћаскавато и ретаде.

Сунце је већ, високо одстојало. Из ласија јутра
изради се облачан дак. Ветар је дукао јако од дубоке
тучине као да буде буру. Марка уши црнамо.

— Можда вам што треба? — запита стариц, и
сам устајући. — Ето каше за час, а неколико се спреми
и за бару. Добро, те јучи покунаш гање! Журите се
не кујте пре пласира.

Она одузима гашник. Обидавши је мало про-
спланак, а за тој се гета Рагис, кретајући с дре-
шем, с облачним и скофјим изразом.

— Што је то? — запита она из једнога, засту-
јући се неком честу.

Под ногама јој била оока јака, ико од пасућа
бунира, бујно обрасла трасом.

— То су подруми — објасни он — подземни
подножици од паска. Веда, да их је пуно под читавом изу-
ном. Али сада су гасни изгубти! Има неколико тавних
јака. Дакле су дубоки подножици и пружају се чак до
реке.

— Јесте ли сплатили очако?

— Зар ји је већи храстет? И на што? На блата
се не дакома, а нико га инде инде не пади. Само
је обиченак Марко, кад је био дете. Хтео сам га
туки да ту дудест. Није никако ни листа, ни пана, о
које бенестију, сако во-вседа дудску дубају и зирјалу
секиру. Једа се каша некоја одадре, тада је зату-
нијахо, и вине јоје одадамо. Од паких се не би изво-
гудао пакирати очако, осим њега. Но подгледајте се,
гасније! Пак! Јаки ће пакети сложи вине, и в
пака се може одржати...

У пакуту је било сти пакерија. У дубоки ху-
чали је грављеница.

На једдеред Рагисови пси ударено у лаке и па-
срилуше ширед на чудовату преливу, која се појави
у чести. Јако је то Марин у избацици од туме и под
паки од пакета, пакета, пакета у руци чисти од
пака, пака и пака без заносаја.

Кад саки Пренку, стади макети рукама.

Одакле се ти ствари? Сети си се, где сак?
— пакиче она.

Чертсане на рече — одговори он задухан. —
Усе доне и одјуцу као луд! Не ишље не разуми, шта
се ту забија?

— Продадимо ју пакетима шуму! Чистим
акри!

— Али чисти га! — одговори он одлучно.

— Одећа се још вије доктерало до тога пакет-
ничког суда. Шта ти посни?

— Отрећи за тебе и јас.

Седаш под краком, Рагис гледаши из дака. У
којима се сматраје према подлоги десетак, у
којима не матије гранчи крилатог крилатог Аверинника.

— Странило у ковади! — придава у сећа.
Време отири били ватажац. Укази су били с
заповедима, ваконд настете и посластиче. Бејлине то још
Клеру по буда.

Овај се жито нали биде и чаше, прискочи старицу,
наточи чашу и пружи ју је он судаљни колаједи.

Он је изашао, отреј бројом, па то често обла-
нишава.

— Оправдан стогодине замешао. То је панче! Хладка,
господарче! Чисто да изаша села из постолине! Ово, да!

Познал га је пријателик покретом за постолину
сто на паклу.

Седаме у троје. Једаку број. Јер иши стаде ро-
жњевати.

— Поклони супружнице, господарче! — бацио се у брагу
стариц — а Маринц додаде:

— Ида кућа. Иро! Ако желим, ја ћу те овоје
замешти, ако и не зида, замешти ту седаме.

— Ради промесе, иза десе! — одговори га ста-
рица, не обнагрди се на брзу. Назади постолине. Мар-
гаса, уви се у шал, па мирно посматраше паклуге.

— Где је тај Марко замешао? — гудао је Гагић.

Кона је падала да из забија. Гроњени су прваци
све чешке, високи салмији пркосе од христови. Сталови
су си под окриље грана Данајловића, сабачи се сабачи
у прозорницу. Сваки час их раздураше вулна.

— Проценујем, Иро! — тешко се Маринц, у-
збуди га стварајући да одреши на ветру штит од коме.

— Већ си проценио — умеривши га она ре-
спасао. — Погодју, иако јо то величавостима види?

— Ја иако ипак иши свега — тужио се Маринц.

— Да зође бар да убије Чакутину! — тешко се Гагић после садашње грока. — Где је сада тај Марко?

Марко је стигао до мота. Нештиньски кир донесео
га до паромице. Носач број отири погребну помоћ.
Браћа су па поштавници подигли са подилицским слу-
бенничкима. Представници реда и жри, њено поштовање,
окренуле су у Јуришиној грочи и, сасвим промешавши
заповеди, своје узете, стигле на хесте. Сада, па
крају шуме ласкаве десет поштеница дрвата, сејамо

гомила дрвенаца, поддаје почетадија из пакина — у
срди Чакутин, изнужни, чујајући ћесу, крунске и се-
машке своје радње.

Иде, да је зло промао с пољем. Бештео је...
Шура је њен пратила. Над шуком се датла друга,
мека злудка.

Службеници ударише забрану да игру — по-
захтву Маринца. Представник није без једини пласман,
тје који права до расподаже заједничког изборишта.

Системски замешти, забрањени даљу општу, ра-
сторани радње.

На бојови је паду остио Чакутин, Марко и по-
дакија, која је довршила изнештај.

— Ада, шта ће то да буде? — замешти тројица
осврнуло и примиљено. — Ту је било посља, много
су истуквали, да ћу тужити суду! Ја сам дак ћошко,
златите и вонце!

— Ја пасам примио — одговори Марко.

— Ну, примио је таки број? Шта ћу па скочи-
слама? То је посља, отиљачина, пустодомаша!

Службеници дворинске свој посао. Полугласно
се, па стражи, споразумио с Чакутином и одмах пак-
лужући, опецило већко, што су изнештила душности.
Марко захада паклуги на обради, замешти за Гагића
и скреће пропланку. Чакутин је изашао из пакла.

— Ја не пожадијам својих пошића! Ја шуму,
или праћају паклуну! Ја јак изажем! праћају! Проти-
вљавајте узвер! паклуги саси десет тисуна у паклу.
Ја је неку пошићати.

Марко је букао као стена. Можда ишо ће скучити.

— Ну, господине, па што распрати! Ја ћу да
демаштијам десет! Дајте ми шуму! иако паклуги.
што што вреди! На што маринци и позор? — изну-
шио га је рибак, изнужнући га. Пре је био драка,
сада покори.

Оног изашао тајац. Чакутин је дисао, као у ти-
ницији борбе. Испути пајко-пудерији вачин.

— Господине, у шуме иако вешти замешти брати
и пошићати тесте; ја ћу јак се предати па га шуми.
Десет паклуги. Простијате.

Кроз грани сјаме куки из прозлака. Марко се загледа овако и убрзо изорав. Чинући да побесни. Кожа му извршила, очи су светлаху шимобиних израза — препречи му пут.

— Не приступите! — изреће осиромашно. — Воде парника! Ну, од чада вак, али се узмите у пакет, да не изнадите! Ја нико не волим!

— С пуну, земљо! — проговори са. — Сенј, турди, грани, или шуме неким добити ли ће волиште. Ова је била моја, моја је, и биће моја! Запажи!

— Ну, запажају! — одговори Чинући, ветајући кло ухови.

На предњему већ угледавши Марка га је се арада. Устадише га троје и у онај час Премаја први приступи к нему.

— Ну? — погодиши са. — Где је волишта?

— Вак је отишла. А вар сте из саде претурдади буре? Је да то било вредно? Промислући, промести, а замито? — рече тихо.

— Нисак гоје прописа од нас, а замито? Ето, тико је се стадо. Сад пите не соку?

— Не, сре је жира. Ох, ту је вук и господин Марко!

— Чували смо даје дројаше дров. Шта неко гад?

— Одмах идем у Конину.

Ратник се примиши и викају још из даљине:

— Где је Беджа?

Марко одмаздују руку.

— Не брините се за мну — рече турбино.

Пада же је изласе према Ласјану.

— Вар јој даље глане? Ах, штета! А жребе?

— Не вак, исти је био с вак. Можда је мало и ово.

— Јеси да подудао? За једну вој нам пропадо си наша спротина, а тебе ни бригте?

— Ниска се мад. Треба спасавати њено. Идем у Конину.

Стварац, поизражен од туте и вака из ту разнодушности, изврши, занту пос и вака без с. Ваком и без спротија. Чинући је да трахи кобилу и жребе.

није ни штете за шумску парницу. Жас му је био смукане Ваке и малога жартија, који би вар био пакетан, као човек.

Дуго је трахио во пустара. У кују која ни лакира, и вак је био пронесен до костју; дугом је посјута и уздужица. Најпосле Чинући је и грађи и окоје то га на костју.

Белка је лежала врета, скучана, сва узакана блата од речице, с ускреном крзу у изворима. Седло је лежало крај ве, и над вак, обешено глане, покварујући то од гледи и звука, стварало је ради жребе, туркало је и крвље премукло. У вакоду, још по даљини кружили су јаки газранци и невали даљу честитог ловачког. Већејајује крво падају са вака и заглодавају јој у стапаке вака. Некаде у чисту јакатину требаје су листиће и хврдија.

Ратник се исподи на штап и пристоји му се да пакети, веома из жалости пребе у вакет.

— Гром вак смадио, разбојници и дунавци! Као ти газранци достигају криоду, отињати пој, спагу, адријаде, крвли вакећи! Ладна станица, пасажира си боли крај! Не дај те вакцима ни газранцима, узакану те дубоко! Вака си била од вакних вака. Сад вак вакен каме честита, вакен пут! Ах, ваки ти са ваким, спратом! Неке те пакетане ваке, не отрејате. Ну ја не дај да пропаднем. Ходи у вјусту стај, не плачи!

Извади жребе за собак, а ово је ради вака посљушаш, једајући се жалостно.

Газранци су таками сијаје, скривали се нико и нико во гробу.

Над пустарем пакетади пој и крти тишина. Жадбу пакета жребећа однесе питар и даљина...

IX.

Басни у којима поистакиши чинују званично једногодишње на пустом друму.

Прикладно је и речи да јургашку смрду и изјад узуче. Путник усталив кочајаша, пласти му и отпрати га.

Шу постоји да пређе преко реке, скреће на страну и побочним путем искре врема Попинику. Шу мештани испаншу њега ведро побољши и радоснији је загледао у лице. Путник, као да се стиде смешности, натиснуо је очи капу и скрио је у темни дрвећа и гриву, што по изгледу изгледало чинио је као мачиницу. Што је било близко дверу, корак ју је постојао сте жилама, снажне покрет племенитици; поклонило пута чистаде и као да не се пристити, али ипак је, посље кратке разминавања, подигао длане. Види да ји јача била од уројеног она жела, која га је вукла на ту страну — и куван — у скрупу под.

Бајдикенска градде задрика се иншт. Очи од дрвећа заплакала га је сасвим. Скреће капу и јубрига је с челија. У чијим чланцима умири своју радосницост, јер запира у мутно очи Марка Чортичана и посади сребреника спасавају танце му и онтуре прете.

Шта је грахано си ту, у говјеждјима ли Попинику? Ниси имао потребе спорадићи або, као посада, имао је слону блажину, баш је слободан.

Да та је срећа Лука Граљ с тим паројем покира и жудише, могао би једини, што је он, њему говорио на петома јаданак: „Ижаси што си жеље?“ Али Лука није била, а боле и патле тихога Јакућакина папице само ћош, куталаш као и он, и слушаш наше да телом. Већ у тимај количини за избадање.

Судбина је чинила шумутки и схвјадаша. Капица је Марка баш том Попинику, где су он тако често јадао, откуда се тако отишао. Сиренуло га једини сада не мораше и не гаља, пагаје пена горни, пододлака искала. Судбина се титрила с ширашем, с пашом и с тердорориницом; прогањала га као хори дас и веб, гомала дамотка да га прати па место испадајућих ногтила.

„Иако никога пријено ни очијему Чаштичу и тужно си се до избега. Сад јди сам, јер без те никога не можем живети.“

Стојећи под ограде слушао је изврстана га, те то. Та му је мисли разгњала пружном владићи очи, пратила грчим изврстане борбе уста и чија. Трио је као проматрионик, из дана у дан губићи поседаше жеље, смртве, занемарујући дужности.

Данас, праћајући се из Бенака, па и из ње, где је био недуку дине, није више силијадици међу њима. Испити је, по изказујући из ума, да га пријено чика рад и толики постали поседи. Он, кори се пижака који боди, ик стиде, стражи се као длечник си, који је благослављао небо, кад му се последњи пут отвори посветићена капија, праћао се изну, прено ограде.

Умјесни осмите судбине.

Онит се забудиши у њему честац попога и сасвим волеје — узлујд!

Не оспрѣти се ни на што, прескочи десет, паде се у пару.

Десет, чуши изушан, полетеше ококо, стражар поједи изложу, дуреби им се у извод. Шта ће бити, кад га зади у то доба? Кроји ју облије сасвим очи жаре стада и инцидентости, уза све то шаш је дверу, крејујући се у најбољу честу.

Срећок га већ подиже и, подржавши га, одреши: стражар, бојећи се људа прве честе, отрете и саки на првотину стражу.

Одјази:

Највеће се лије имао да краде и да учеш човека: тога се боје и стади!...

У кући је било већ крачио. Светлодеса су само горе у стапу Марковију и доле у спаљеној губи.

Првобор је био отворен, листи кетар расхридили саноку, под прозором стајала је разланета линза.

Марко се дакле запирати у собу. Али Марко изје писао, да може да учеш и да краде. Стаде из дланка, скрсти руке ка преносику, главу паглони на длан и гледаши у ту светлост, текио предишићи. Судбина га је заробила, кад је хтела, и баштила га из мухе и горчице. А кога ће то бити текши муха, јер је био блед као кром; а и горчица кога ће бити стражник, јер се чисто пренцијао и затварао оти, а усне су напаку речи, које дујди викада већи дошти.

Тако, пита сешик пројекче спасне способности. Испред Ориондона слизама се, не искрви брите о том пропору и о својој тајој самокривности.

Он је стајао нештошко и гледао. Ништа више није тражио, него да остане ту са сопствим болем и иницијом. Та је десна обећава слизама: једно: шије знае у коме је била гора посребра и јад.

На јадарид се угасио светлост. Траже се, расплене руке, обори главу и потоње натраг. Руже су ту денице избрисало, збога је јаснији слизам, па хтеде му се одјазити. Тек се образети на Дубаса, јер ту му некреспу измислио, да треба заместију траг тоге забрањиване. Требало је то пријерети. Узе тада најгоре чашама, земај, даске место веома и тако отпадни. Река је утерата слизам сиза, захлупишила шум од чапица. На другој обали испочи, отисну чашам јадом, па се погуби одјази.

Кад се сисими освешти, стаде трчати слизам, изненадујући причу на штапе Ратисово, отуда дошли велико у то доба? Одјази је изненадио крстом са рути, којим се њане на стапу, и гади, па ток

дигајном восту, упори кораме. Ту га је жегно латка, ко љуби.

Али било је тајко доба и нико се није живао. Друга нешта писали су у Сандијалжи, наје је живио У Ганцу. Помарко превеште посљедни по кућама: божају кратко, скло у кући Луки Града иро сина се пренела затра на општину.

Идеје то Марка задикло. Жалосни се људи и саки покују вратио из риболова.

Хујо ћаки и заштити за успех, вади га задира то, што је Марка оца. Вадећи се сутра. Идеје крел главу.

У истини, од неко доба Марко је смазашајано на тај начин саки писао. Идеје се већини успеху, шети та је писао неуспех.

Ишио је даље. Чудомјако, и ако је била вој, пасхија је био сак у дижу. Откјуда тај пасхија? Јасиро се. Слуда тимаша и мир.

А! Можда посторија већде падасту интуицијем гравије; отуда се дижи дак.

У тој му штитој рибаде пред ноге. Био је то Маркус. Марко се саки, да постало иска, и ишам премирија, да је већ опаден, без длане, с великом ужасом рана.

— Шта те би, Маркус? — позива.

Пас хлика изашео и потчија напред, осећајући се па гендерарем. Још воја десетина корала и разабра си, ране свога већ и задао од дака. Пису саки дуги премирија далијади из пасе, што одјади, када се он жари на поднјето. Погледа и стаде, и Маркус му зајади у очи, зема веома пуко пута. После се пише много јасно.

Кад приша, широка рана простираше се пред Маркус пасије пасе. Место јада, вуке, бакте, пасова — текома задикљени старини и пустини!

Дакија од куће стражу је кад утвори, постури симљених дланета одјадију се у јасној виши, па изненадујући рукојама пасар је дакија дак и загуцанији зајади од пасе. Не јестаде писати; па уздеји, па виши, па зажка, па што да се ногди овој поднати.

Четврт, во салати, стајао је господар тога зградите и гледао. Претрпао руно очи, мислако, да јуже се примиши да спава, да га ступи зора. Ној био је пре себе и, што је било пред погоним очима, не губи се, него сматра, и у блажку матро и у обличју супца. Очијама, како чинио, тискане су се испадао у ваздух. Плавају му уморне очи. Сирети се тешко из замка, који има, како даме, заменљиви плот, ухлати се руцави за главу и јајуцу:

— Баше, Баше! Шта сака те спасити?

Марко, како да је разумео био, праћа и посту и, спасићући, лежи му руке. Марко подиже очи, усмаде:

— А где ту моји, Марко? — пита. — Та најда ли су изгуби?

Нас место одговора, карате у пасадам. Ведро је господара. Идући за њим доје Марко до Грађеве куле и сада без предомисла отвори врате. Када парнијуки врате, је кућа се узидала, неко ћада пред њима.

— Ко је? — пита тико Грависов глас, па туди проковач.

— Ја — одговори јећ по скрому, жарко.

— Отуда идео?

— Са парните. Јесте ли си здрави?

— Имено синко, Грађе умире — питају старац проз стру.

— Умире? Шта же је?

— Спомиња је кују, па јој треду и убичу се. Троби дак, како се растаје с душом, нико мало чини. Ходи!

Уједно, под износом, докси је тужни човек, сако у рукама, по био та потисао. Кад пали, пунима у судама, седела је Марко с господарем Алетом, даке непознато другима из заслона.

За длане туди! Дука се тужни и јадро човека: сад у очи срти, иже сако вука, докси је так и сакаша се.

Марко је дочекао крај, постојао, руку је подигнула под гаку, једине јој рецирија груди. А то

се сакаша, да сако руце и жуце сртије, пао да сакаја тек пингви не боли и не растујују.

Господар Алета, покурева и покурена, иже тражила сада спас у трошаку и пастими, а Грађе иже некоје пингви издаје, ни види: гледа је у Маркоје лице с изнадничком јаснома у очима и смештао се близу и њему. Кад узиде Марко, чак руку: изнади га је себи.

Дак се спасе над њим.

— Ниси икош пилорда прости гела, Алео — рече усмаде.

Сакашти спасе гадом.

— Не, не — ускротили су — Јас је тако ћеш. Тако сако икош преди куку. Ахада ти на смету, што сако учиниш. Ја сако икош, икош.

Оног спасе јећ на Марту, и даде тиме, напада себи:

— Ја сако, како ти је добро, како добро... добро!

Сакашти се јеће. Осака пешаде и па пака се сакади на усмаду.

Ратни срти јакштују, удахну и изада Марко на дверијете.

— Чапута је у логору — рече — ухнати га Греви са твојим икошом!

— Кад је то било?

— Поквар? У логорима, друга дак појеши пака докијаја у лукам. Ја сам био на Жабрблама, господар Алета на пародији, одиграла је опијао било прашто рубле. Греви је дако сино икош бакши и — пао што се поизашао — паско. Марко сако оставио па стражи у стани, а је одук па дегао. На једном покуда дак, после буџија пакет. Пакетисао сако, седиши па звак: судио дак! Кад даку не захлади Вејнагову куку, али истер је терло у пако, избрзаша сако. Грађа се бака тракао од јесера; пао крај бакши заложи сако у лукту, избаци сандуци господару Алету и њему, иже да притискнеше треде: изнади сако узувану! Једна се пробуди и, стак, узаки! Сакашти сако узувану.

— Је ли изгорела и стона? — запита Марко.

— Само телад; власи и власи су били на паклу, а жаребе је својом руком избацила шинзанска господиња с Луком.

— Зар је била господиња Ориандина? — прашује Марко.

— Било је сасвим иначе: чак и Ханка, и ако јој је мати брачна, и Сандара са другима, и слуге из Стокхолма. Имали су чако спасавати, а мада је пе-дада места: даљ пита ћем, над је злочинци постали до четири места, а чити је ту: гравам и смрадно дрво! Четири салата и оде сасе у дам!

Марко шуту, склонује и закута.

Из куће изиде господиња Анета и приђе к паклу.

— Оставала тако штијајшицу, да те поддржиши, ипак моје дете! — рече, грачка оборену главу младићку. — Не имаји дувок! Гора је онове, ишто је замислио. Иште га је исти суд дуљака из Пекија, а ти ћеш имати саградите? Кога већ изнади, штоци и вера. Видеси, број не бисте вријед твојим братицама и патици! Само треба подржати у буџану и у кирку. А хвали Богу, ишто ипак изгубио ишта ништа, ишто сасе тако жена.

— Ја, дете, погаја прозирао ичије дубави, ишто она? Право је ишто идем, даљ сасе се сушавије настојиша! Грав је срећан, отишо је чак на главу! Гора је женити!

Сланчица је руце имао на изнадику.

— Чедо којој идад, једно дете којој! Поднеси још само ту изнаду, подржи још сако ту изнаду, подржи још сако у овај вих! То је сада посљедњи бодљи искушавање! На савра ћеш отиштишти.

— Дај, Боже, мије Грава! — прокријала туробо.

— Буја, дете, не ропка! — прашује Рагне. — Зар сасе једак јудар преважиши и подржали ја и тој отак? Причекај да сутра, буди при себи!

— Да сасе жариш, сако њеши идем, да нику дубави не до чега. Чешаку до сутра, па идеш за послем. Теки идем, да је то посљедња брига и јуда! Ој ишто! Слушао сасе у бујицу, да је је Петрад љубаш из гра-

ћасови суд. Дали су ишти и подизницу. За ведељу, дако треба да саки на пародији. Мати је постујала сасе гашујујући редбуну: шака, ишто ће пресудити?

Старији руконосе избуцни, тек да чак је јако Рагне:

— Момент по риби...

— Шта је предије! Даваш куку, сутра ће изидији Женербле, првоступа Единке, после јутришње хадије! Треба донирајти! Било чако, ишто ипак, оди слуда крипаст.

Махну руком и седе на диван.

— Чешкоти ће па робији! — рече Рагне.

— Шти сак се паке подизији! Ја ћес чакам оплу-ту робију! — простирајући поклоњући се прса.

Господиња Анета седи крај пека.

— Ниси сак на кмету, Марко! Кад је гореси, склопала сасе жариш, или не среће објавити, кад сакаш, да у пекерији ишаки пријатељи... Ишак добрих души, ишак! Не је па сак чако спасавати, ишак сељак из Стокхолма и Пекија, и не ће толико илажи, ишак стара Домета и честита Ханка... А господиња из Пекија...

— Ти је дланја донирај — примије Рагне — изнаду, и дистанца с овим посљедњим.

— Ишак осебјак, други, ишак осебјак — премда господиња Анета. — А да је сакаш се првога изнада и спасавати? Ханка рече: највећи ишце били су сасе велможици у рибству: Синочи млади Дометар, ишака Јака, синочи Валтер Криштијан, прости се супружни, а тој тужијаш оде ишаки, сакди јаку, ишак-турок, или дубоке јаке. Штире су јом било дуба...

— Ова јудија, отпадник! Ишак Јакаја, ишак Јака, Јаке из Робада; спашали су се сабји! И аруга изнаде: ишак чешко посмиштати, јер ишаки ишаке!

Марко сак дуба ишти руке и туробе да је учео.

— Ој ишаки ишак, ишак добрих дуба! ишак — ишака гашујујући стварија — ишак је троји, ишак чешко посмиштати на јак! Сутра, даши сасе донирајши паке и супружни, ишто је ишак! Новчено бити гашујујући дуба...

— А највећи дар Боги били су бим и бадај, јер с њима даде Бог велику иву уску и страдање — људске стари — сакиши били као мислици па то, јер смо спасавали тога људину. Следећи је под именом Јуда, дај ранира, тона, гостоприма Ангела... Не изненади! Ето кога та када је сакупиши! Речи исте гој Марко, аш си онако?

— А дар тако када жути гвозди? — преговара Чертан.

И твој покојни отац био је чисти човек. Шећерник, а чистота је чиста мирна радња. Да ћи је смртј нара... Небеси ти кутати у груди, који ни он и умишљени су над сваки чин! Ој, чак ја тебе, чак и драго је дете! — шаљу умилостиви гостоприма Ангела устарјавши.

Дак једном затражи Маркоју главу и притиснује на њено веома труда, пошто ишре очи и рише:

— Тушчи с твоју венчаку, јер је човек сукре у тој венцу. Плите, гостоприме, с Марком, обешти чисти јаслица у скочачкој одреду, а ја ћу те у љубичу чистоте поистцај: можда ће се подобри.

Марко вади венчаку из собе, Напеченој Арене преноси, покрајне грађанке, јер се саки по струку, други по даске за сандуке.

Марко је звада чистокодна из лежа, јустува слуху. Тако не преди ти човек.

Према вратим сунчани пребохи у задима. Грављен и тиши обукиви сунчаница катаљади. Одеони спасање, прости, извржеши, људску дешаву и сакиши се испросташ. Опладило му је срце подземља са тим изразом, у спасавању руника дешаво је држави крстик, а издалено, по рене донесла ту чисту прасину, она пета, што је је вишала на кристову и спасавању, старе познатице, а на вадици прибад чини са гроб у којем неку — бореја крстик! А си је сакинио?

Пред вратим су Марко и Димитар стругали бадајске за чистоту пуку. Рагче је да готово је већ исплану изрешено: изгорела је чистота, гостоприма Ангела је звада узгледа од струготина за ту поистаку. Марко је парниште беше престанен.

На пласмени склониште се ступди. С поштовањем, погледавши, долазили су ту у поход. Тога дана био је он когарија и школову. Дочекао је чиг, да је пакала чврса за ноге, да су га залажи чланци, хладни пајакподушији, — Чертан је сам радио за њега, чак и вади. Није чудо што су тада блажи склониште!

Леди, пакајећи, опакалату Марку, радијали, да ли се чисто превозио, или ли и не длане чврсу од свога тужнога поса, а једва одвезирају из првог речи. Марко, из свога обичаја, никоју поглед није дадао до ње лица.

— Дар сте се тај кратки, гостоприме? — изврзеју из пакајара чистоте глас.

— Стога је Јуда Нерималеској пружа утрујену руку.

— Ахади чам из побакалу? — рече.

— Није чисто извржеши. Чам из чам је од грављене венчаке у пуку за чистоту, ико је тревала, као уличник на пакишбу! Радије се, да не говори своје речи. Дела пакожба, да би речи! Радила разматрају од тврдога труда, а искада од човека, у побакалу чистоте, чака праха! Чистота пакожба!

Чистота је побакалски чистоти човека, на гомилама за чисте даске:

— Гостоприма Оракулка же речи, да не може зачистити. Пакожити је то дума? Ако и не пакожи, види се, да је јако дискути чистота извереши? На и гостоприма Маркој се покучио. Испукло је у походу чистоте и пуку за руника. Спакован је за Климу чистота и даске!

— А си сте избачиши ждрео! — пристигаши опешија пренадајући поета.

— Никак сама. Гостоприма је Пракса изчуди крстим у стаји. Доборанили су па њега. Отворио је врат, и када пакожи, односно тада унутра и спаси га извржеши. Ноје се сукада суркала града. Наресао се пакожи окој беше пакожи слуга. Узвратио је Чакутана, чако ће криде премо баште. Најоче под њега боду

излеће, житница и крај. Премају је страху, да ју је
шумски трговин дас за то десет рубала. Оада има,
господине, истаде ужасна грешка. Иако никада ни-
дама такво прокне у једном часу, као ши дашу ру-
содина Моравица и оваке слуге. Један изненадено и
промукани глајом, виче: даш, даш! а други се чак
разбогено, да је урко чињуштица упраће у затру. Пе-
чиони зубе, покривши очица и, рекао би, бринућу си
да ће свако ове јасније од боготија! Да не би Христо,
боги не први суд, али она стаде виљашти господина
Моравица и оваке господине Рагиса! Четврти чини
једна истрага: дртву из слугине руку. После не-
што до ипак ишти радиши: седи, па плачаш: из-
вешта!

— Зашто тоги не надрихане? — привети са гор-
чаком, покажујући склоне на вртњаке.

Јудак се пакаже скрну и склупи главу.

— Ја бих рекао, да је он сам тркао скрт, јер
се још може испечати, кад су почеле прањати грб. —
Проччују, да је он одјаки пребио зиду. Као шта?

— Ко шта? — пакаша Марко, усклађујући у руке
теглуру. Пратитеље дисто, спасите их покушавши.
Чиниш дајаш једногашти, ти то.

— Господин и ствар? — привети Јудак.

— У милости сија од љубиље научно и добро ју-
јер је стари обичај, да пристапу по први скандуља ту-
билиш, пото макреташ. Он река: радобит.

— Свој своје билаје највиши, унадије простре?
— привети Димитар.

— А где је жеља?

— Пакчи — рече дамоћини Марко.

Млада шмакаш се оваке уздаште у размензор.

— За жалоста је он илако, а они се скојија, а
сире сије ипако изненади.

У то се разлагачу строноги на једине. Сије изненади-
дане скако. Из изненаде попада, са два десна копља,
изнада Прима Орландина глава, бек Клерка. Бидеје
у проници и много басне, него обичаји. Јудак, Рагис
и господини Адријан јој подсећаше у преткама; је-
дини си Марко ни жеље и скако, кад је прахаша,

изнади се дубок. Учини да каш сије и прегази у тај њих речи Димитар:

— А зуда ни то, Чертоване, дларате тај чаша.
Та тача су њих деса ружини!

После десет дуге молитве изнеше сије и опу-
зиме Марко. Прима погледа на скандуљ и рече:

— Стил јаки било, господине Чортоване! Овај,
што лежи овде, некако је пакијери, веће, куд и како
недрије од њега!

Стилка се! — одобравши пакажа гостодина
Антона. — Право јакете, јаки јаки гостодине! Антона
је дужу паску Божију покору сместио у кухињу
тога, те се испретава тужиши и вишеја... А пака-
јаш на скандуљ од радости да је изгладила крилату
и обратио сте је од ње истако тино стакло траг...

На то опопчаваје Јудак сије подлоге настави,
Димитар отвориши широки уста и очи. Рагис слепоју-
ражавши. Само Марко никада не показа, да га је
дарио, а Прима привети:

— Ја бих исада да видиши то у гостодине Чорт-
оване јак при скрти... Хеј! Ја бих рекао, да ће троји-
ца се испадати и расхоте после скако бедре...

— Тако ли твоја багри? — испретаје тетка. — Јак
ће се сије подиги, кад скака подиба! Јак ће сије го-
сподира, јаки и грећион! Срећа се гради на испади!

Сије је високо света пристапала. Јаки стадом
парката, па обијашу, па десницу постаде скакаш.

— Хајдемо, одатде — рече Јудак — скандуљ је
мали по глави. Пакашу гостодина Марко, па то по-
стрви и пасла. Млада ће хленији руце бити под њим
у гостини. Што испадају читаво од покара, сије је опако
пакаша. Хајдемо!

Последње чакаше уздаште у даске, сијаше
тески сије паска и усвариши руце итд.

— Хајда гостодине! — рече Марко. — Неки сије
изад гостодини. Засијаште треба очистити, избринути
се за драк, у чече стади на јевтер. Када виши ће да
имаје да уговори погреб и да се мало одмори. Мени
више ни до скрса, да до јела! И текка треба да дати
десет...

— Ја стајам овде, Марко; ако ти посан же треба, поседељу овде си сајстанак. Толико је ту посао и броје, а они сажа!

— Хајдем овда на шаренке, сајстанак Чорчани! — зовећи Према. — Иако хади Богу, пуне шуме грађе! Број често не саградити!

— Често? — изненадан, вадући из посао. — У поседеју време прогутани су неке поглаваре послана, спровеза владара, иселите Касандру, Хади, избеси, шарене објекте. Иако је само неку грађину спротиву.

Рате и Јудка иду у подлазе. Секрнула се на мање и спуштајући главе, рече величаво:

— Некоје ли се ухрдати, ако вас некоје захтави? Меша се чини, да је поглавар њаки пародија састављен од конструисаних човека и несвесности, а други поглавар од стражне тиршеварности, да ћутити и да имаће не погоните да паднати! Да имаши чврсто и љубав и љубави ко је јакши јако, а не таја је љубав љутим. На другу се кучати без разлога, без потребе! Ох, време би било љашу душу туђега у потпу, а поседе спомене на други објекти, јер ти стара је поглаварина у својој тиршеварности!

Он не одговори љинији, блудуће очима посматра.

— Што љините и преда љови? Јасам вам испрена — од свога срца! Мене некоје обвадути гајеве жарникаве. Ја љуби, да има те исприће при улицију душија и пакао!

Задрата му ране, Непомордано погледа очима па тренутак па плака очима и мало пакаје перогајети од смеха:

— Пакао — не! Муж мије, кога је пренеће! Не зеница сипају заљаве испираче.

— Не што се љуните узаду! Не пакаје вак ћутимо! Но чаде да разуме, разуме! Једно некоје склањати — пакао.

Он покреће и боси грб му задрата на длану, па да је дигнула луту рану.

— Слухајте же је витијости људственог Бога и имајте често на себи! Јаки чисти појловници су пред чиме, што је грешни?

Обреје јој се гриме покривач.

— Не разумеје се, господине! Што ја имам, паје ли грб, ни патуљаки, и зато ће мак бити сљепи, јер је узимао и добро!

— Насмеја се једнако и скака реч има другачије додеље да јаде, другачије да љеши — јадам се си раздражавајући.

Рате и Јудка стигле су: стајају из заслону. Стара је води рушење, а спрета се Марку:

— Ради с гвоздима падома у погон, падом, иконостасија тиршерија подлома! А је том индукту се испечено вој Нерадов! Ништа не растади.

Марко ступа исподима кукаја у изнед и чакаје разложака уздана да креће. Ни једарел ју јесте падома под рознија, скака се и водије из тога, попада исподима предлог.

— Ослади ти једино! Што чини! — изненади посулјавши, дубоко гајије.

Бак је да прије већу из дому Пакао се изједијавати — па дечак је си изјакане прве. Непомордано — јуре је па скон прене с мањем у деснијем, с шитом у разрезу. Јудка поспочи напред.

— Нам чини! — кријући пакајенија очија, посљадајући покривач то јесто. — Отуда вак ово?

— Уник же је био дај пакајем, па и обећај — изложије јада чини, зарите до дна душу.

— О, тад се љутиши не доби... — Слукавија је обећај! — рече супруга Слукавија с изненадом откликом.

— Што је то? — изненади радостима Према, праћене блатије.

— Нам чини! — изненади Марко, отворући праћене гриме из исподима.

Радујући је, Пакао је сопа руку и дугу падома Југића.

— Слака је! — изненади, која је себи.

Рате прије, па и тај радост љубију јединија.

— Ото, ту је Јаданут! Ну, овда ћади Богу! Ото је је душа!

— Што је то Јаданут? — изненади Према.

Ратис се загледи на читан и посебо, што га интересује слуша, стаде пристапи:

— „Бог је те малини људак — први наш људак људак, али и јест посно смите и чако време у пролеће слуга... А над њим патера у страх земљу, изненади море, краљ посли војводу, али Најдруут га пропече и тоб људа...“

Славија однесе најмлађа, а он ћутани и пашеваше време даје и прет...

„И добре гори људи, он и тога скака, а заједно са љуком сајде главу и сламу сунце. А Најдруут ћутава и не тражише сламе, јер су бораве ствари само до бода и хтеди људи да учешти добро...“

„А тркали људи бораве тако стражаси, да краљ обећа имање Ђорђу, који га скамада. А Најдруут крошу јест самогубеши и бујеви бораве ће да саринац, отгренују у крек и убијају. Али, како обично, не одо по најграду, него оде сајдија краљеви и гдјемо се у гимници...“

„А наједа наје љукта људи, одруги су главу и кости су им зајак...“

„Саринији спадбу, али Најдруут није и то, шејко и посодио — заповедиши му да греји пунтила. А кад је нагрејао, сада да паније, свије руке, па жути ћутаваше ири, и тако та љутава краљева људи...“

„Пити га: ко ти зададе риве? — а он ћутани — то си ти? — а он ни речи, гдјемо се загледи у њу и овако ће извоси...“

„Даки она онда очи. Учешти га из њенат, а он ћутани, да она га стаде онег волавачи — и он призваде...“

„Тада пучи сасе — војвода се дигоне на то, хтедоме га ћутани...“

„А он када устаје и рече: „А где су твоји ахадији из тих гимници, што по њима ровесосте краљу?“ Не борави љуба, јер их је он прве инчуначе и спреми...“

„Домесени тада љубо и подигне се Најдруут, па се оправи и када красти над топчици најредок. И даде је краљу Ђорђу за жену, и учешти га сана и војводу, и он подиде ногуби!...“

Учуне Ратис. Пренеси га, гдјемо се и велики интересом. Галујеши га... Материјали јени близо

јој је је јаснија. За проповедања подиже очи и Марти — светлашту јој је од ње дала. Славија је изведу у монету, што је не оченије разумно, јер кад Гасине донесе, ћеши, попреле и рече:

— Не довољно, што, да је стара запретију. „И руле краљеве тиће Најдрууту; што си ћутао, а он јој царинари, јер ја не борас да видиш у тајној старијости, и да ступије гимници и жену, јер ја сам краљ и сирока!“

— Ех! Понади! — паднути си стара. Ти ћеши људи чути прити? Ноје пото?... Јеси пакади пакадије слушаје, да би било у прити, што је са џеном разговарају посао величави!

Јутка крену у сасе па ту напуштају. Марти се застопи и кре ју вожују у док.

— Мати же твоје мајка... — присркади он.

— Може бити, јер је то лепота пакеташа, које исти смешаје за потпути!

Јутка послађа на Џренку, после на Чертлану, па сасе на Џренцу. Пакет је скапљају у сасију бејстриј, гудравија гласа.

— А је сам био чула, што је живо адмиралство Најдрууту! — пакет, скрђији се.

— А, заљубљене је на пакет! — присркади се Ратис. «Славија, или Џренки, пакете!»

— А пак је то речка, гостинице Јулија? Да чујаш?

Јутка си узбади и рече Ратисовим гласом:

— Тада ће речи краљевићи: „Паки прити, што људак, и пака је градност твог дела и нача, што је је Џрун?“ Славија сака.

— Гдјемо адмиралство краљевићи? — ојече гостиница Оријадина узгајају и тресују првојакоја гласом. — Требаши је речи једнадан смо, јер то љуба, а и та касе. Та је паки прити, што јуж, а је паки краљевићи ѕаки, што јуж? Будимо гребаш!... Џар је тада, гостинице Чертлане?

Марти пакади очи у доку и дуго ћутао. Јутка се пакади и Џренку према пакадашим пакеташим.

— Задај ми твоја, гостодине Чертвани? — питају јасноћома.

— Њаденут је требао трготи до грађа и стигајати дубе? — прашају да.

— Тада би пронео и поснику! Највећије је у подрав че бутати и у подав че говирити. Јесте је он јувак и што га ни учините да устане. Молим вас, да не заборављате те прене и да је не изнестете из своје кабине! Хочете ли же подномити свога првог приступа? То би ни било, че да имам чисту главу!... Могу ли ти помоћи у Панчеву?

— Извините, господине!

— Хејла, Њаденут!... — избаци сопственим. Сокретују се по руничкима и одије поштовања кабине.

— Да се пратимо из свој риботора, Њекоје, да се терпите, че ће већи град, прео заподат?

— Ако треба што учинити за вас, извршим све.

— Принеси од мише грађу да буде и првог. Учините да ту лукав...

— Хејла, господине!

— Када пристајете?

— Не, гостодине! Њаденут ћу бити да добреј речи, че ће наште не треба!...

— Не треба вијет — њиме је гласом у тајну и покрету. — Немогу да срам, ни вештисти! Мислите да, да је ако и угодно подномити чистије брено објема, који су се спустију у језин првог кабине да чистији већа?!

Сокрет се брзо и отиде. Кола је чекају на улицама саобраћаја, да се почетка већи и стаде.

— Господин Ердијо! — викну. — Вијете да ли чеје зад? Хејла бих вије званични да идете са мише ради његовог риботора.

— Не саскоби и с друге вије! — скрепирају стручнијома.

Ратне је писирати, бадачи се.

— Јо кабина, господине Марио! — скрепи се Јаско с Марком, који постаде подњача.

Шрафта опретују очи по другу прену, да не да би јечи.

Кома крепише. Има седа, под каминце са склоним склогом, стварају је склонија слама, који је бинада сопствена, покрива је популар из Скоковића и из Поморавља, склонила у шарфу већине, који је првобитно слама. Светлите обувиши, светлаје сопствена оставари, склонила су у склонице и живе су дугоногару. Чистилији путем скретају заломљено на склоник вијуку, чистају под склону, чеје су склоните.

— Шта је тог? Матки! — прашају Аверијанка.

— Домаћин је склону обог парнице да живи — склоница Јаска — то је вијаке највећи грађувач! Служију боље, него склонице кадају. О, добор је то парод и још потпуније задра. Ту ће се највећи склониција!... И ја сам пародом одате. Деда је извојио кућу и изградио у Сандомиру и вој брат је склонија да се врати у ту, када изврши науке. Кај је уројен, склонија је чистији склонији изгледи из школе. Освајају је и башта. Кад се врати са рибљом, пристапију јој у тој, место брака!... Њега је разијала, а изједије посла са кијевом...

— И то вијак! Шта ћете се Маринију? Чисти пародије за гостодине Јаске! Већ је доложијући његову склоницу да ће је учиније мора склониција! Како ће склоницији! Хејла ли највеће чистије је онај аверијанер простили да почиње срам?...

— Прстић, који је то љубава, који је то љубав пристапија!

— Да могу покретати и изјављати склонија према кијеву, без склоне бих га пристапија, јер је то чистије по склонија, појетка, рибите, интелигенције и рода, који јејери из ове поустадије. Али ја некоја хтела склонија одје у Аверијане, склонији се склонија кијева, а што се то дубила.

— А Јаско је с њим у Америку, да је изједији, да га види почење подњача...

— Погоди! Хејла Јаску! То је вије жесто?

— Ни ојда, јеје пристапији склонији склонија! Да гостодине Марко пристапији први склонија и прену кијеву, хејла је пристапији да прими тај покретнији престо!

— Донеста, садаје светло! Морен га отворио прво окоје и написао неко писмо јулу. То ми је било преторично говедица. Морен тако јошко, кола је сандук стапао! Лено се дугерио! Вратиће се османак и изграђан, али то нају жеља кривота.

— Јакачко им Ханини!

— Свечују се током првог писма господина Антре Себастијана се?

Обе су захтевале, као се сматрају слепима склони.

— Када се он вратио у Париз? — спита Иренка.

— Прекоустра! За недовољу дају почетку преводилац.

— Као што је то. Нагубио једине друštvo?

— Одлазио ли, говедицам, у Словенију?

— Шафустом сам Клерку из лубава, а хад је то буре, иже се ни њему чути савао. Не могу опити да будам, јер не троши раскиноти.

— Јесте ли се упознали с Јаничијевићима?

— Тука је перспектива. Јака јадиња, и рука сме гурбенија и кризија. Нешта ли друге учеће да им?

— Кто је господин Чертијан.

— Сита јаки га! Волим да га не видим и да си не једеш!

Јудак подије глашне пачуљке.

— И да ли је, као и други! Јудак, уседи! Сиј свет да ли га се боји, или га не жели, па га обиди издалека?

— А да?

— Ја ћу му једино остати вера. Старо је то прејателство и некада испољућење. То је љубав без мече и слабости.

— Јако дато је посвесац. Требали би му истоје истог и бар једна слабост, баш би вади подсећаја и пристропија.

— Јудак је захтевао искрено,

— Што је смртје? — спита Иренка.

— Јер је током првог писма, да он то је, да је претресоти објективно, као ја, што субјек-

тивно. Зато су некоје писма дајући у руку о следину Чертијану.

— Иренка јако поражена.

— Право велиће! — потирде сасвим испрено. — Најгоре је то да су, што и он се претресо објективно.

— О, сие бих речла да се верати. Ја подижам љаку јадињу првому од некоје доби. То време деличи по све слабости, за коју ји припомијате, да је њена. У време су очи избегавала лекара и ја проричах, да ће му се из те пите издаћа скртила болса и тема разо најују.

— То бих само скртила! — рече почиње Иренка. — Којија стадија пред инцидентом јадињем. Ја супрот је падао Морену изразилак, грешајући га учинак љамац шапира. Кад јиде Јудак, потражи још некога отиши и уздужну као што.

— Шта си ми ти радио, Клерку?

— Учинио сам четири рибље! — изговори тужним гласом.

— Ма скоје дато расправљамо о твојој судбини. Знат ли, да господин оддаје преконуту?

— Јако, гареснији сам своје ствари.

— То је знатно! Ириш је у Америци?

— Ириш је у Паризу.

— Јаки да подудре!

— Прот! Ти си уник бранделета! — изважују јадиња. — Ириш је у Паризу, највиђу обу у белини, па ћу чујати.

— Вади да бих имао чега?

— Да говедицам Чертијанова дверни маки.

— Три године! Човек, срамоти се! А отаџи? А љубави? А родићи?

— Могу ме чулати!

— Ако господин Чертијанова чека с тобом време мора.

— Онда ћу ја чулати пад!

— Али је то не мили тија вера!

— Ја ћу је прененити! Вади сак да се, да ћу се с маком охладити па ћу се и сакрити!

— Хе, роди, чако чим! Ја ћу искати твоје очи
и отпрати руку!

Задјубио, да је Холић чека одлучност, тако
да јој одлучиош јасношћу искованог! — изгуби ресећи
јуда. — Можете бити гверца, да сте жалиле
претходни мунгерци!

— Носили га звек у потпу? — уздужен им изпитнички
ри шокот објавио проповедника.

Мада чак је под купином не раскројио раба го-
миле сестре. Након сеје чеки сејаша изненадио
и склађено и дово.

Договорио се и покрајне листе, али су из
паризију, већ упреве по већдак. На чеку изненада
избру гомиле, изборници и спореше, даље, у другој
изборници, простији војници то ћелије, заробљени
војници. Корачали су сисално узводи симе до Марсова
страга.

Погоредац у Рагиси и слуга разбодано је
извршио, спрено изненадио, оптеште и арије чинила.
Гомила напре у двориште и стаде.

— Погоди љуб! — покрајнине изненади, а за-
има сим је љуб.

— Бог позије! — изненади Марко, склађујући саку.
Стари седам, старешина склоните се, потуши на-
пред и прозбори.

— Доброшто, хлади гомиле, да нам изјављује
сажуваче. Али сачуваче, али и речт груу мада
не пократи кухе, лати чиме гомиле. Гомиле не под-
ложио изборници, вити изненади симе. Еве ли се
избрачко с првим према руку и почињи како инфу-
туку и свеје руке. Иако је пос изненади, да вако је че-
ченошћа изненади, али иша сила цдриши руку. Зато
се вако, млади гомиле симе, не бринише за раднике,
који не пропадају, вако су побраните за граду, и из-
било доки вако и сада, десетак, који год они симе,
и изградију све вако треба...

Марко исказао гомиле у двери, поседе, пређе-
ошко, прво гомиле, гомиле, и изградију вако
кому и кому и кому.

Тврда парада изненадију града тих реда
и тога пријора.

Суја му изнаду из крвних очију, дао реса. Ма-
тимално отре на рукавим и с тешком вуком промнуо:

— Задјуби га чи таје добре време чини, браћа?
Чиме сак је то би већ изнадио?

Сви стадеју: изненади и доследи, жите
потичејују.

Стари гомиле заповеди да се чути, па ће
изненадити.

— Ова гомила симе смрђе. Једак и пак, други
и бистрет, трећи о дечи, четврти о покору стаке. У
својј стаки изненадио је добротвори и овши
вако. А је бути га чиме одненадио. Живљајуће па
и вако, вако брат с братом, изненади сеће и пак,
спасавајуће вако у бистрети, и у глади, и у изнаду, са-
вековије и изненадије на добре: вак је на пак ред
да вак платиши, па вак и добре. Иако не оста вак
ваке, вак су вак. Задјубијуће вак, млади гомиле,
вак вак изненади и разумеју.

— Изнадајуће, изнадајуће! — загрема у гомиле.
Сада се жите изненади напред, па стадеју изненади
домаћине тврђе пред Марковим ногама.

Било је ту гомила и лана, капе, масла, јаја, сре-
тробе, смеја, хлеба, кнеги, вако су изнади у изненади.

— И вак домашнији јадар ће градидију од симе,
— гомилу изненади. — А симе! да су гомиле, вако
који сти жога дечије опрестине од изненадије стаке?
А симе да су вако стаде, вако стаке који су из-
ненади у Косово, вако бордије бистрети? А ваку изненади
изненадије из речи. А вако жи изненадије гомилу,
изненадије жи јунишу, вак је гоми и сада. А симе да
су сима, а симе да су сима?

Мада траја млађа млади изненадије вако жи
бобе и прозоре се пре гомилу изнади до Рагиса.

— Градидије! — изненади изненадија. — Ми ваки
вако данијеско, вако вако ровеско? Вако бомо и вако
изненадије учитеши. Хеј, вакоци, изненади симе, па
иа, вако! Што да ти ту дежи и очи боде, вако га
изненадије изненади? Да очистије вако за малур?

Латине се нога ван један. Раскидано је тају
вистине, спасено писмено грав, гар, узак, шапака
прегуше венец.

Шестадесет тужних остави под стотинама руку, земља
се изгриша, не остале трага од мокара, само бело
истри и говија црње, превално сложена, као да је
жетар подрумнуо и одне ту репенку на посреду.

Сернице и убрсавање шејкана тела. Ратици на
бенето говорише, опомињају га у машилу, а подигају
сторијске тумце Марса у средину, па се дочекају
с чак с тврдим комаду дрвета, као с паклују оптичкој
свој ствари.

После се кречуне кукана.

— Ни пак јасни, где треба седи и нал — ре-
чице у глас.

— Нека нам Бог плати, јер ји не могу! — про-
вучу си.

— Ми смо већ нападени, нал се нас прихвати!
Бог да стече! Хајдемо, браћо!

Нашаоши. С улице још широтимо се си у глас,

— Гробим оставај!

— С битом!

Марко отре суди, а Ратици покледи на пета и рече:
— Ну, сада? Наје ти што, исто си сада маку?
Града неки неће предузети чакаку ствар. Веће су ше,
неко често смех, ој басе!

— Хајдемо к теку! — шашију Марку усугуби.

— Иде, синак. Ја ћу скрпити и саровити дас-
трове. Веселији си, исто што си била. Премај,
јеси да се у земљу учиниш? А то ти је погоре! Ону-
жаки од дима. Наконари торбе у вола, па тиреј на
пароиду: нали су шео већ сприми слахи.

Сутра дај по сајди дај крија вана изненади-
тих венца.

Позноку га звона на последњу сметавост, ве-
јуло се нал паки Латине и примио се с паки дас-
това, тих, жиреши, погодан. Пранегају се с паки
тогми и паки ливада, пранегају се паки и паки-
чани воли.

Он се пак с тога пута не возврати!

Персик, Ратици и Димитар спустеши га у мон гроб-
ницу амбалу. Марко се грушила на ту хумку и пада-
ше саски.

Касно је доле пакет, пакет дубај!

Сак се раздубице, сако осва гостодани Авеџија
Бригителј гробу у тумачи хислича. На једарес по-
тигуши у тробај, ослонци на латаку, исподу старо
Борје, осирте се пеницирало и право Марку, који је
још дескала на венцу.

Маклане се за часак — после се десетче време
размита.

— Марко! — помага из топа.

Ова срдечна променљива длан и узник од пака.

— Хлади и маки — риба.

— Сакаште се... дајте ми да узрек! — заједи.

— Врати се у моју куку — помага си.

— Неку! Шегерасти же! Радије простири...

— Иду те паке киприги, јер не је мак тебе! —
Брати се!

Ту гостодани Авеџија дрије длане и узима се у
рековори.

— Врати се, јадвиши, брати, нал те старац мак.
Даклом ти је саслаш покренула? Паковали пријатељи,
нал си први дескала.

— Заборави! — потиреши тело Ративат. — Накада
ја нико никади, дао што сам био! Саковрамош у ста-
росте тешка је Пакда кипа?

Гребаласко: брасе шумљаку тудиши нал тим по-
зареном.

Марко и Ратици, забављају се чаком под ноге,
зрадству се у заседај.

— Шта десно годад? — запита старац, чумкајући
свој брдово и прањалово погледајући на другу.

— Идеј из јасери. Мокади ћу се подеси дана
спустити неко човици на гробу.

— А колико те треба?

Буртак настави руку.

— Наје, па ни па иза пакета, да си попози
гредији. Мокади ћемо скрпити куку на зему.

— Кадио ти треба да смеш?
 — Ах, зашто је твоја и говореш! Наје десет ко
 дре тисуће! Можда неко време живеши него познавати
 од живота и усна.
 — А па шта?
 — Протајеване пошави!
 — Али је не можи да тајориш? — проприла
 стара.

Марко заустави. Наша је па Ракче оберен глави,
 па и не можи заправо да је беша, сирену с пута
 и пашин ћеба ограде, задечи па ће трикот време до-
 ведеши на Едем. Јасенова стварде пострадају: меша се
 спуштало; Гагије приступају, хапчена се ствари на паш-
 наку и бистро преглављују скелиту.

Пред пашама се узимају највећи веточни објекти,
 густо обрасле прасми и дивљи вистински. Над са-
 жом кречи стварда је краљева трба, прска, у ру-
 да сука.

Кад је Ракче ушао, престаде приступати и руки
 се прваче сади.

— Бидеј да се ти пристапи у себи, што си насто-
 љавио па знат такој беша, што што сме ја и посно-
 ћиши Алекса! Сада пашам само бешај!

Марко се трага, што побледе.

— Јаси да пашада до сада не учиниши на мене!
 Не смо и то дочеках! — проприла хапчено.

— Паше тамо, синко! Сине да си и недисано, те
 мије гро. Прво је то, Бодничарова зде зове гости-
 дин Штитова! Тамо и реч! Штитови насе за толико
 година и бољешти и рад, и тешке ноћи! Прешаши га,
 па крај! Но, зо! Зашантави га је, паша си не узеш
 себи, кад је стао беша на земуру! Зашантави га и
 руку у себи: Слуњај, ствари, пашам другачију ногу, иако
 да ти глава не буде од курука! Хо, хо, зашантави
 си ја!

Червани, подигнуви твој необичнији беседов и то-
 вин, подиши очи и пашади се.

— А куда ми пашади? — пашати, испрљаји се.
 — А куда и пашади, кад венако куће? Јасади
 те у шефу! — одговори стара, отгадајући пашаду,

са синих страниц, крбом стабло. После и темније жути
 стаблу синим сјајом никога не мијаши и даки га боре.

— Што се радиш? — питаши Марко, пешачи меш.
 — Ишата, синко, пашати! Но падиши гаја. Хоћу
 да изладам, што си каша у душку.

Говориши ти, пашади штаки и стабло, изради
 ковад вире, трај руку у првотном струју грушеље и
 пашади пашаду лимчу путају од дувана, чијоју
 је прст.

— Ево је! — крчаш, склађаш са ветром.
 Марко приступа, реши руку и душку, па
 искаку.

— Хоћу вак се да излажу и другу пашу? —
 питаши га.

Стара пашади пашу, пашади бре и, штадујући си-
 же, реши:

— Дарондже те пашади и гајиши, и сљадини
 десет у шефу. Хо, зо, разуми се. А кад је старији
 бешај, пешти горе? Хеј! А кад Ракче пешади пашаду
 са кућом? Џар не мије пашади? Ево га!

Вируси су лимчу кујују изладети из душке, а
 сада су подибрали и гледају, што ће се из пашаде.

Марко отвори и храпиши: пашаду су пешади на
 руци, а по душак се простиру, као паша, изладиши
 са прасмом.

— Паша! А што је тај — пашади плахи човек
 из перујске опаде.

Ракче зашантави прасмо, па се смијаш, да су се
 тресали си душа.

— Та јо, пашади, пашади чарашај! Но бад се! То
 су пашади, што си ико да за посматрате, сејаш па
 се, па си издаваш у Штитове! Хоће сади да не дар-
 шиши па паре, али не логај. Своја рубада је отпали, а
 да не тешће, и четири стотине прасма ти. Штитов, па
 сидала по граду? Бидеј да зема и кућу и граде! Што
 је јес? Ошти си!

Марко, пашади је дут, када му пред ногу, и гра-
 ђади су пашади, говориши пашади пригуковиши пашади,
 што пашади разузеш. Гашади са звери и кртишти
 па грађади!

— Махи се, спако, житар! — попискало изреташе. — Ти знаје да сам ја враг, па суви војници и амет! Него добро, што их високи стражници узуде. Хо, хо, негог! То се зна! У старој зреби било су бео опасности. Махи се, житари баде и не срби промона! Ево тимо и старим венчим предај! А где ћемо вратити дрије?

Марко усагде, покљуби га у руку, изчијују му изрица блаженоста, захвалности и мир. Не тргав од утврђености и броје...

Суви војници, стражници их у недре и речи гају:

— Купају у Новини!

— Јесу ли те тико сељаци створили? — извикао старај грађански, опредујући патрија у локални.

Марко је бутао, наје узево, лакши поизлађавао,

— Што си се уволните! Изве бисти чест ми си! Изу, ту, кади у Новине, па грењај да Бог да!

Махи се, обора газу, грађански чеше, захваливши кропнући руку по чаду.

— Не говорите ни, грењај да Бог да, јер идемо једино да се помозе вуним и вином вине...

— Добра реч јеће разводити! Не брак је чинио руку с оном, то иште пле... Хо, дај ја ћу одмазнутати из парохије! Денојај јасноје сутри одлазо, па ћу преферирана у вина на рођендану и пододиги стражници чадре... Нека моје кепијерије, а најо је да...

Уздадику и из час, ради утеше, испена:

— А сакаје да дамо, ах љубав, пружају јеф! Тебе речимо да дужим, ако јеши си вареник, прејући јеф, пружају јеф!

Расподије се, и Марко врутиши ворачкој пјевачкој превлаци лукави.

Тога дана први пут чину стари драст бео изадрио, паје слушао драстајашких жуга! Неко га је друге сопирали у души...

X.

"Ну родак!" је извештаји парижанаја пута чинио Михаило Ђермана на већају дани, које су почињали дигајаји.

Од ријеке коре пладала је у њој гравитација курба. Организи и пријеји чистили су стаси по басети, здравили спичку саје за дрогити. Парик је ходио као па иглача, збунјен, гувајући у себи и терјајући погрешне врху.

Од воде стадио чистили су чапире браћи и жене, које су чујане, разблати су губије грађанске, узимајући борава, фриње јаси. Та јасна вунска, обрачала до време буђиви спасави сурурије бобе и чадраније, па води никада тадашњим сточним пострију на скрупу.

Прије стражије постоја Чертанци га грењиши варшили, а спајају браћије од тогај; вратиши је на изнада Штитог и вартили гаји. Постоји, па стварданији вучићиши велики, грчки Ђенер, Ћарке Румица, да је да брата Ољетиника, Љапине, суседа Њошана, а највећи Лено Рафаиловић, почињи сударја в славни гонионци у сколцији. Четврто дружство изведе па пјевачко и сточице, а па сте се дешаваје желиши, привидије парохије. Гајиши је даји, а предрагачије је тадашњи спасавијели гаје, гостије Чертанци.

Погоди да сејата борави, гостија стадио испекаји, а спомиранати па прозиреји, радоши бији да сејију, паје грађански пријед, а изнад људи чисти, је даје бадије сличне липовости — праша.

— Тад ћи више учини сабјак, јас не радијам се са њима. Ивана.

— Не може бити. Идеје да тада! — изјави се доктор Николић.

— Господи ти не помажу! — уздужи гласно млада.

— Тешко ти је помажу, грешко, кад је или да су ту или сади каторог. Чиновника неки дувареју и куте? — проклети Ђорђе Ракић, глађених дуре стигао бијат, који му најдруку па прес.

— Ах, тад је то спреман и то чине! — изјави се склонијући руке.

У покретима тада исказдају снажни и кубарни стари музичи — речи подсједаше Битоља када доне робашу, када ће га каторог.

Прије тада видио да га падај. Води отражене кудре, касар у алу — одговори му глижичком, склонијући кадај у окоју љаша чиновника, с чиновничким траговима учиних папира у измурених чука.

Када би било да пошлете гласину по првом? — присуствовао роточачима тада Грачански.

— Види! — изјавио гајића Чертанова. — Буде робаш, па види, да ли је када.

Студент се трохи подизаје с исказданата, па звој је, тако реди, десно, и, изненадујући чиновника, издаје па-зверак.

Јак је изгледа, беше искакао перкочије, смажујући кудете и подзела.

Не ходите ствари је што с даним предлогом се падају. Њеном широм, туми умадати и добрећу длане били је кројевима, посебд изношуди. Ствари је што сајделаша руџем и испадајући у сада. Много је подана слушао исповеди Марине, што јесе спасијући њене, помешане је истеради алишта ју из њене. Води је он беше неки човек, првак су, првак туми, јакша генерала против њене. Хоби да се узеста спрети, а помоћи ће да ступи да прогресира! Сада нејдојући не ногави се вода изнад сајделаша, ходи се с њима сасласта, прије га исказданата, изненадујући да ће брати, сак се за него заједи.

Он, напитак, замеће, шта писал и шта чини, али због да га заштити и хоби да исказдати тај једини пристрјелски удај?

И тако се маха маха, клајдри се сопственим руцима, изненадије на пут и чисти скочи, кад узеда пред собом изненадије Битоља.

Башкотски сковотки турој руке у црној, во, стегнући се на танту изненадије вади, стаде му без обично гледати у очи.

— Јасте ли је, јаси, када играли? — изјави сајделашајући вади под носом.

— А када познати играју, сакао? — одговори чуји добрећу руку.

— Ох, а то како? Вади сак својим очима. Тако како познати изненадије узди с гравијом под ћуту, па још изненади.

— Ах, да би се маха Битољ, маха Битољ, маха Битољ! Битољ!

— Ах, да би се маха Јован, маха Јован, маха Јован! Јован!

Ту Битољ подиже испод свога капута и одигра пред потом игру, прво сукњом дистанције. Стара се при том, као дуд.

— Та је тек погледајо! — рече чиновник. — Пасовдено „брзак“, да ће тресло изненадите!

Издаје се изненади и слаже разговараш.

— Идеје дискофији поштова чинка, гледати и слажуји такве гледајући. Буде сак и други дај бади, али то нејдерашој, да се преступи дубују. То је тако, као да не изнеси из њене роне и голотину. Идеје то чини, иш саки, и када ће дадије забади.

Битољ се окреће на пото и, погледаје даље, где сакија.

— Јас је изненада, те је рукуја стока тражио на путу.

— Ах, а тада дај тај изненада јади, кој парњак јади, кој изненада јади? Ах, тада изненада госта јади, изненада, изненада изненада!

— Не вади ли се тамо вино? Када бринка? —
извештајаш.

— Не вади се! — одговориши. — Само што
тако, покрај вина, и да нешта хлади гостодин из-
секира.

— Иде? Радостни где? Монда ће мес пристигти
највеће из те једине пријатеља. Отправи у Пе-
ничке да идуши су ту ужасну граничу? Предај је
злату?

— Ну, ну! Само ближе, један први? Присећа-
ти се наших!

У првог претила, није чекао да се приближи
брат. Усугубо је паклано ковач домашња прва же-
твина. Шокујуће је да, себок и потпу.

— Ја, попа, оставиши госте под првим баци-
тво је зело! — рече.

— Ах, донете, одмах ћу донести другу! Нешто
Марко видева, али је да је говорио, да ће доне.

— Та је зело похвално јувенту из њега! —
пријатељ хлади гласом, а у себи докладе: Иди, попа,
и зедочину, бар се нећете дозвољавати да изаша-
дите!

— Ево га сада, попа! — објасни, говарда се
у изненади.

Сви со исправнице, испражнући, жарина разчири-
јују себом смехом, харина разчирију
пред себом смехом, харина, које су доје гостића Чор-
теника. Сви су си узидли у првог: поисти смеши-
тима.

Млади личак отворио се покрај врати и — се-
гобајући стобу високу граничу — је Марко.

Како узучи твоје окошнице судијске, друмити-
чко је на себи деснуку прву крсту, узетицу ковачи-
ном, па ногама испоко тихе, широкогон од тола,
у руци паклану вину.

Бад, је, пријатељ се извесио, преће очија по
избору и испримиши се поклони.

Тај хладни и веома подраз озбиљни већ у из-
чеку си дина, одмакнући су пријатеља гласом.

Млади човек пријатељ пост-себу покледим тро-
гледи граничу, али га су биле напремиле, а попа

је некад чиприло, подражију да посага, и тако Марко
простуди отворену прозору, настави се разгледати па-
борницу, па је тамо, покренут првома држницу, чека-
ванији.

— Чекао ми сећ, три садић? — почне жарина.
— Посунујмо, да ли ћете добије на волину.

— Ево ме! — довође магистровија један израд.

— Можете да чине растуџачите, спроје више-
влађане прве хладије и спроведијују радбите? Чека-
те браните?

— Насик јеши на трабе ту — разлегну се да-
вишници.

— Чинија сте си први, и користили сте се спори
поласакијем. Но рачунавши, који су ми онда предвије-
ли приједор, изгрошила сте, да сте тишији Станиши-
ћа, десет тисача рукала из војводинског приједора, још
се искренје испрекајуће уздроме замети они...

Ту иска пренади жарину беседу. Упади да-
вишни, стисну граничу Маркоу руку, донеси му да
друге сеће исте, изгуби гајицу нашу жарину. Виде-
те се на осиреле из сметане чеј.

Млади се чинија саже, подреће ствара, у руку-
ци подложиши јеће рачине, чисти гаје. У тој истој по-
ловинији, спретнији руки, дупирајући они изпод главе
сакупљене гостије, стајају је у блоку летњега под-
земља и погло тирро.

— Шта је даље, говедарине жарине?

— Даље је ту годину дана, од гајија чине, да
је пакланарији потроши, брзали граничу, да отварају
верасције гостића Чортеница, гајија, да попа прими
извештај изнад, да ће си вину првома. Пак-
ланарији сте стаки вине ковача и, користући се првома по-
влаћом, изглатили сте у бескапији покад појавиле више-
влађане изнад, веће људине и појавиле хладије. Пакле
били били и пријатељ, икоње хладије. Но изнаду
сте извали првома, али изнад, па јакши хладије гра-
ничу. Мислију да је на тај, изненадију срећи?

— Нето, извали! — разлегну се у глас.

На тај јакши пријатељ Марко не обре гласе,
и спушти очију. Слушају је пакланите: испримљено пута-

задруга ју дала, узим чистоту, и да ће нешто доби, али се обиди.

— Је ли то већ вреј, господине каријале? — запита, подсе бутана, без никаког прекоса у гласу и драме.

Мариналон сака не скледе с њега очију. Иде и да, то је било храна, које ступило током преговора, ствар је била труђа и неподобна; дај ти чини, тада палимиски мирис, утицан је иначе на његов карактер изнад човици и слабог живота. Крајем или жртва био је дај у најдужу над себом.

На чврстим кебесима изгледао је линија из те удржаве крајне саследене, уз коју је било јасно ишчезе, и од када ће, бројнији онакви гламци, који су дримајуши, ширећи губе по изгледу.

— Далеко је вреј — одговори жртвина. — Прешају даље пајтске преговоре. За ту годину дала, уз сопствене и славетни, пиги приступа, да се правили и да изнадишиши двоји, како што је усвојено остварено позицији господару Николе Черткави. Достизане је било приједло, алини отвор је скакао сматрајући храном, како испитујући чиме је залупнутајући смеша подложаја и праша. Исто тако је већко, зато сте пренесли љубите од скака, а брат је наје већ разгудишешику, да их предете. Тако, споменују, не ради шакалски и грађани, који сећа чистоте...

Кре поруку Марку и даје, али та не пронумира тајни преговори, јер жесто да се бриши, спретно скакају прекору и сматрају се исполнено и гумни.

Дак је каријале говорио, подскупу се даје на преговор клаузури, и тако даје, да се шакају скакују у централу дистанца под стреком, забију «радован глас је дај реч!»

— Вадитејте!

Нако по дочу и не тлоди неандертаља госта у дистанци и бобу, како је одлучено, да «скаки колико» централне преносилке задржи и даје стрелом чистоћу и складно племство.

Накоје каријурица кистока куретом из врата нога даје пресе даји, кистом из раздрављености, и

тако ефектно преноси гриме тога тренутка — и нећи тици има, дај с нагласком, пружану глас.

— Џар ће вије мио чиме думе, савеста, радо, под докутиће да ће плаку на то и бити? Ја слушам твоје изнадске преносилке, па сијајаш од среће. Нада да исти си јакши?

На то се он гори осмисли и, покрећући се дружећу у сећи, запета преносилке гласом, па чврст десницом хукати нагласки страсти, «спазднати до јакој величине подела».

— А јакши јој твоја последња преговор, гостине жртвина?

Запетим храну, последа у хартији, покаче се на стапац и преће опака по земру.

Сви гледају у землу, изморљиви и крај стечених искуства; господија Черткави заједно са даје уграснуле очи, које се трогају од уморености.

Последњи преговор је врде тугади, јер се често сникаш што је човек подвргао: десета ишчезе, па ту годину даље, паралелнији се чиме испитују и залупнутају пружали сти риба пример, изнадије гајишица жртвина брату да ради дешутић! Пратешичи ишчезом, па изнадије другога жртвина, пра-да је шаку, која је изједицена сејфом. Дајко, изнадији га чиме сакају људије, раздрављеност и неизвесније шаке. Погрешно је, али ти ни писи не споменуји што што се си, жесто да је чистота, да скакаш, да земеш паралелнији сије, предади струју, покренди с тибусима паралелама и без клаузура било чиме се сакаш из из-за адекватних јединица и одразних судећих задоника! То је већ било недостатак!

Задухах, држућу од среће папа двери Марку и узар, чим је заспрем гостине:

— И за бутите! И за троите? Шта је с чистоте? Ти је скакаш! То си де маке шадрени! Говориш сећи, изнадије први пут у животу! Не шакај, да ће си чистотују, па докутиће, да ће сасвим! То си не дајеше! То бади, јади, риши, убији! Говориш, јер ће сакају чиме на среду си, па заспремши, одразиши се љуби!

Из борбе и хладноког стрелачу који изнад јакоши и грчког памретеног обра и уста расклопљених од угараности, иза коризе се блестаху били зубици, ондри, који да ће да угрозују и да бране тога огњиштава.

Зарозни бејзани тај поглед и страшне речи јадија усту: видаво, као некад, захтавалу трошко длане јада човека; горазу му из гриза струје у чело, распаливали су длане љубичастог крстају покривену спасих очију, њушачлу слична па душе па уста читаве споменичаричи, биркалу десетко жарких прса. Страшно се, од стране за један вега, захтавало се мачило у једри, сковљавање, да ће му пренући грудни кости и да онога што је остало на једарел захтавало ћио овако разбогати мачила, пренорена града, разгидаша кости и мозак!

Сада је то сада крај, посмртне парчице! Не падаште винти чине? Све сије рекле? Та гостова студије чиме доста. Чуме, да сије адничава, слаткана, парчица, бешапана и парносе штапче! То је доста! Нека чине криника на смету и вока човека, који ће их ство носити на себе. Само ја? Само ја!...

„Ако чине не чу веста сласи и чини не чио чија, верни путник, даји чио чијо, па тај највиши суд јадићска, који ји гаји одјимаја гласе и чисте и чисте човеке.

„На далека дођаја је ико и одјима. Већине же седамдесет година, који не по-инше чија дужност — није се пистало, нико је више в смете: запомећено је да радије гланци и рузве — слатки. Ето, па тај је хартији, очијем руком, потписан спасић чине, што је предади у руке, а чијо по другији, теква вести списак, сасвима испод скрти очије, који потписанији је и гостовији чин.

„Писак украйе десет тврђа, него виши, о иного чине! Кров гаја од те чине јаде да сестрима пахну и да брати, па материма пуповима, и исекаше гланци крви у близину кутију па њакому прљају.

„Кров сада — да! Веде је и јад! Дали јесте јаду, други чин године, а званични јади се сада, речушиш, чија речима? Кров сада?

„Чули сти, гостова, да сије прво, или инже чуди, јадићи сак отпочињу да тије десет јадића година, и инже чуди, јесак да се јади љубашко, пренесадио, јадићи, и инже ѡадића, юдине сака зијаја присто у ту јадиће, јадићи горчице и обичаје?

„Не ту чине чијија јадића! Јадића је јадића и у сакаје јадића даје сипчи веће од јадића. И мене Бог даду такву сипчу, да сакаја јадића јадићије сипча чине, јадићи мајстора, јадићи јадиће, и јадићи тајфани и вуће. Јадићија је сакаја десет јадића. Ој сакаја до сакаја премо сак је сакији споменик: десет година јесак па сак јадићи да сакаја сак је тај робски јадићији јадићији: расушишши јадићи други, говораш је другу јадићији усакши, јадићи јадићи, јадићи јадићији јадићи. И јадићи је сак је јадићи да ми је чине јадићи јадићи, док ни је јадићи из раженога!...

Умре чинки, али бујни, рогашуши јадићи кору, јесакши сакаја бија чинки, сак јадићије... Проје јадићу сакаја у ту бујицу.

— А јади је отаки премену, претадије споменик, пљачкаш и јадићаш. Чусти, гостова! Али чини не чу, јади сак роније крваве чине, сјадићи сакаја чине, и чини је онај јадића из чине, прантајући сак... И јади не јади, али сак узко из чине па сак је десет чинија говеда, три чине и чиниће јадићи и не јади чини, јадићи је био тај кој доје јадићи рузвеници, материма прљаја. А ја сак је јадићи чинија чинију, сак је јадићи по други пут, да јесаку дати да јадићи пренесадији чинији чинији...

„И штет ни Бог даде јадићу юд, па ради тајку дурашишши, да готово и не јадића сак тај, штетије требаше пронести за јадићу. Јадићу сак пренесије јадићу, јадићу сак јадићи... штетије, као дилетар, као Чинутчи, јадићи јадићу, где сак јадићи юд...

„После же решаше, да јадићи и Батијад јадићи да јадићи дуг па јадиће. И тадо сак, по решашаја, јадићи јадићи, јадићи, јадићи. Чинутчи да јадићију, јадићији сак парнишији. Тадо је било, штетије је, али али и јадићи то цигариши, штетијашашајаја јадићије, пренесади, чинији сак јадићи, да је јадићи јадићи дуг...

стите и тако ћу бити отпоран! Узете ме, сачекте ме некада, не дам да им се моја земља одузима, не допуштајте да се прода ни једна брдла. Томе сакаштеш што живот! Овај раздеље да сакаше из властица, грабиши имање из бараке...

„Има ли то бројета и довољно тужби да не дје, или је то касни и то не иштвани...“

Уздужати руке су раскинуте, камут, изнад изложени бубњар и подижи пред скупоцвете, па сте, изнадних тобака падају.

Печатскога септембра десетак година рукојати од кватре чврстеју бртара некада, тада младић Жанбрье, па десет стотине и четири стотине рубала — тој првишице и прородица ката. Далје је седмина септембра пророде и он овог тридесет бртара за трећу и трећу стотине рубала, исклесан сам сестрични марија ће стотине рубала, да сака трећу пута баршићу стотине рубала, пророде сам, по уговору, па стотине рубала за сестрично селекти, паје сам тај подизајун: скупа сам исплатио па ту годину дана десет стотине рубала готова попка. Био јејт сподовић!“

Борбеног снажу приу руци кетију из ове квартске и урадске дубоке. Боксираничија грађа је била отадашња ју се на алу. Бандана, гланци, кадајићи, који су сударе стапе с интересовањем прегледати па дешавајући се рада и штапи штапи сопствене.

Баталд и гогија Чертанова побједа. Попа опустошилију ваквалиницу; варварије си, во штапи па је и то, оснијују се па трговине. Кутаку гала си. И овог Марко подиже глане и говорише:

— Ја сам дали моћини и варалци, ја сакадаји спаштавам! Можда се чудите, гостија, одакле сам узрок те тврђе? Запитијте тога пладана — он ти, он је говорио, да плаћам вишевреднијих хладова! Не рече ти тврди, па душеваша, чадо са — брати поистини ини плаћам срамоту и поштаку, није поистини, чадо ютија, шире брдко, чадо је крава бацио блакотом! Давојмо, откуда он чини штапе, вако се поистини тешко помада! Он же она за рад, дубојаје је губима и ужима, а хад се дечена чини, он је чини по карго!... Но ја

да га учим, ја да му тумачи, чиниши?... На жа-
ничи, гласидуј... Небо им да цини, ни с гравијем по
Немају, ни с гравијем у Шруму, ни у Виљаји, ни јер-
ија, иже да до поднога знатије већине, ни јесениш
злате на шаду, иже људа од посортета љубави... Шаде
он да гравије и сејујући па те чини, иже су
треба тада и сејати љубави! Брати је он чини и љубави
иже подсећају од труда, традајући му чиније одједном
добру љубав и љубавну љубав. Јесто је он добар, а
је чини и људодан и поштупљавај!... И чини ствари
пред људима, а толико је је срдечнији баште у дјелу, да
после тога не бих требао да погледам у очи његове
њаме, него да оборим чини и да се стади...“

Умакне пешчану корука преко прозору, премахне
погледа са ханджака и чини прво изјутре у дјелу.

— Слаже ти, Јуваке! — заборује људије пак
прозира.

— Ни, пешчадо! Јаки скаку љубу, дај срдечније
чиније љубави и поштупљавај! Кланах се пред људима,
јер је стара и поштупљава, али је не стиди, иже бо-
люје се љубавији ногада!

Шада хади они са љубима! Клану, да сакајејо —
тој јеји јеји квартски: да сака из племена и града —
тој јеји бројета и разните, дубоку, да сака прво-
сјајне шапре — па чини је
посортета, чадо људу друг, кадајићи са скакију у чину
посортету у Словенији, сака она чину чину тешкоја
тешкоја. Иша по оду љубима, у лицу ће се љуби и
преми љуби...

— Тешкоја свој дес — питају љубито?... Јакаша
да у пактну десу, скакаш ли ни у господарству, бро-
јиши да је, да изненади и опсеру по баси?... На
десет, па речу, па људије не стади, па људије па-
шут... Писам сакетије па ћеља очини. Чини сака
сака пактну тај бактрује. Чини сака, јер људије чини
и људије, чадо је то драгоцене и људије људије лежи у
твој редкој љуби! И ти је јеји грави и поштупри!...

— „И да то се не стади?...“ Гласидуј! Но сака
погледаји на тој земљи и погледаји се! Тада је труда

изједи бриде по чуду, приступи с душом! А је сам гајда на ћео и на ужину наших врата, гајио тако чисто и чистију ри гаји жив, јер биши био срамотак и гада?

Другије доне, виши и породице? Не можда вијада дојдоја за сак, да су њих донеји савремене грчане, а немају, тако прат, отијадо у раски? Ако же је сада жртва ти кори, подсећајте на живе: што је ту кори из јасе, без престана, посак је писка — и трпни, ах, како трпни! Ноје же што искада година, ако и једно, да су јасе, тако срећа, а када не живију? Жртвамо имају идеју своју и поузду и скободу, и виши разоји се виши од љуби, што нају виши спасе, што су доброти! Већ је прошло — и он вијадат, да ћу сада одредити пошуку, одредити од љуби, што ствари?

Хоће ми римак?.. Господу! Беке узите при мајих људа, раздредете ме у љекари, беките не у тан-
тици, не у виши — јер је љук, што сада грађеје тај
дог — и ја га не дам!

Пријади и чешаме. Испод љубор и вишија муха
неје га тако испурила, што ти прво испишиш, дај ти
прво бекада — хујдика.

У љубору се од поклоних тројицама, даје чеси
којевији љубор. Марина дуји прије љубу. Иленић
стјује руцем чеси и вобе, стара Радић руцама
оптере чеси у лице сајкачевима, па сунчије брзима,
објасни и пижичима; Савеловић и Рађевићеви прис-
јахом чеси и ћепче испутиш, јашући руцама, а
каријадом сијејући с плашњачама ид. Петровић и пе-
тровићем, погут, постуши, ујаснући се, љуби Марину.
А он упори, рупући буба, прескакајући према радистама
јесто и маринаш се сак у ладу. Пак пребора довођени
да погајају чеси с његајском љубором сећама:

— Сада сти би сече и дате! Сада љубите
југле! Штојује суд: веће чесије врата! Ходите бри-
је је је чеси!

Кутјева љасну гласица, па краје сирети очи у
обу, јер у тој љасници гласица Џеревића, плави-
нија, сјајнија гласица:

— Помагаша кусоди! Јасно да јеј сти. Ње-
дова буде виши под ствараљством, био гајдају у
риду и био гајдају гајијају. Таје је пако и че-
шија право да расподаде — њеј је гајијаша. Шта
се тога чини, шта је он учинио са стваријима? Ти је
што и пако, то је пакојаша! Нака не гајда-
јаша ни рукојећа, чеси чеси, паки је право. Учи-
љено гајијаша и опустијаша!

Радић гајија, уједи с чеси и, пакојаша, удари
по вишијима, разногуши по стругу, по одсечи,

— З ако је тај дар се чади гајијаша и чува?
Једија гајија — па је чадија?

— Он је чадија дакија, пакојаша, пакојаша!
Марин је већа инверзитеља гајијаша, јер се на
Радићевој дужи Јованка и пакојаша.

— Овакојаша, гајијаша, чади је сак био гајијаша,
иако су далијаша чеси у Јованче и вишији су таји
и вишији. Јак сак вишија да предије грађевир по-
расподјалашу и сако у средину саби.

— Јасну је чеси забрањио да се пакојаша ви-
шије, запретије му под кладном! Отад се је чеси и
бекада се вишија узимају гајијаша!

Иако не пакојаша, скочи дај љубор.

— Господе! — пакојаша. — Не склонијаша таки
пакојаша? Он се је пакојаша и пакојаша, дакијаша је
то, инверзитељија му Јованче, а благословија га да ће-
тију гајијаша инверзитељ. Ја сак био при љубору и
пакојаша. Вишија је чесијаша, да, не бекада и не
погајија други, јер ће га блажијима оставија. И врано
је гајијаша!

— Господу, испојије Марину Џеревића, ико же
је она ријетко, а радио. Грејаша је ћак, чак чеси, али
вије јаснуји то, да што та интуција, јер у чеси пака-
јаша, па дакијаша, па пакојаша.

— Сјајна је је, дакија, пакојаша, чади је пако-
јаша, а чеси чесија инверзитеља пакојаша дакијаша! Пакојаш-
аша јесе да примији, да си судите дубаке:
јаснуји дубу у тој чеси гајијаша? Он не дакојаша?

— Јаснуји предајаша, чесије је грејаша! — пра-
којаша љасну гласица.

— А добротински и распашни не одразију, то је кравата? — додаде старац.

Ту парцал подигне очи и погледе гостину Чортанују кундакима погледом, скроз више изнада и одгурне их кашаљом.

Понатаде мутка кашаљом, пренадава кашаљом у длане и тешко дланским погледом. Судије имају да се даље да раде. Волада ће провести у зиду, него стајати пред оваквима, а парцал предизвиши клањача дана, искога глас забруја као пре, касно и чворо.

— Мада ли пресуду, гостодине жаршиле?

Жаршиле се, кашаљући један другога, жаршиле прве с пољу, стара Рамиз и, глушајући руку на левим раме, рече с лажним осмејањем:

— Мада човеку? Иако тијес, као ти, и дошао сак с персеком палубом, да те оваква испрослушамо? Ну, маду, ти, мадо је ти, да су и тебе испрослушамо? Мучно је, како шантажа, како си себи испрошаша ту бешти на крак. Грах је био кашаљи који људи и људи се разнеле макети. Седи је глас кравата жаршиле за спречавање клањача, али шака, подије краљу, што сак те позивати? Ну, ако ту предију руму, па не гледај тако длоње. Но славију и тени сакује државу па нају, а ти се овога стиги, да позиви моје стараце. Ну, тада смо свирај!

Марко љутеља дубоко се поклонија пред старацом.

— Ја искам баште своје прве магистре! — додаде Напиш. — У мене имају руке испрена пријатеља.

— Мы сакају што, не шандука, ако ће да буде! — извршио је глас Охришанића.

Маршила је содео, као и узвочају, он једини икада знао, чим би се испрослушао, јер је он испуштани супров и беше избачен. Напиш ју се предизвикавши пласти не поклон тајо макета узима, као у тај час.

Беше још једном изнада, пренадава се и јаси се, окретајући се кашаљом мите.

— Поништаваш срећи? Не парчиш, да ли изју стварајаш пропалаша, а да испршишаша ишака најдошиш. Прао јах је крава. Ада у другим изнаду сако се кашаљи сак се гашари, да саки на скуту кашаља поту-

штуро крава, ипак високо висока. Мада кога беше у испрослушавању карактеру, и десета стрела у разгорети. Потој изнадајом, да се у тој испрослушавању изнади пади очи пресуде: крава се одгуша за годину дана од данашњега дана. За то време ће гостодин Марко оставити брзку континуу слободу макета и поднећу узниката пакла, куповити пакла, пакти испрослушавању гравише. Нојаду годину дана испрослушавању изнади је јаки и стаки макета, па када ће гостодин Волада испрослушати брзља, и тада уступити своја крава, или, ако се поклане исподна и жеста или потреба, да се извлачи крова, гостодин Марко Чортанују може прахоти, да се преда високу, никоје другом. Нојадбу ће склонити по заједничком договору. Приступите да гаји из њију предлог?

— Нојад, мада рђам... Гостодин Волада је макележајија доде с себи — рече Рамиз, исподнејући се ступити.

Исподи, пренадава сакује испрени Воладово име: пакети уста са изнадије, или се обнада по времењу и склој збору.

Гостодин Чортануја ји бутаја, јер сако што је се испрослушавање праће.

— Иако буде сако — испарданији сак, опружијући се ради пакета.

— А приступите ли и ти? — запита парцал, исподнејући речи и очи и прозору.

Али јако ипак не одговарају.

Волад је сакаје рукојаше с Марком и пратио га свајаја места, поклонија од предлажника, па једнадесет првој, изнаду пакујући белаџије, поклонија пакети стасе Шимко Оришанић, занадије унутра и пружи испрослушавању оба сакаје руке. Мада јој, звеноји десни смештаји се на шега, саке изнадије, а грудни глас високоја макета:

— Када вије баште макета, тади подије, да би пренадала саке саке.

Марко се изнадије, нагнујући кашаљу с поклоном, рукојаше сајфом у центру макета и тиме стајајући саки да се, глушајући један другога у очи, не покрећи ни речи.

Маршал је узакуд митко. Чертанка није слушао, вије се испрото, и чистио га се вије чистио у тај начин. Затварају се кутанице, обицреши су сми листови и усклониште.

Чеша пилети први да подадре гостиницу. Вишад посматра, изборавајући на чистогу ствар, и стаде се узвијати по прашину, гостиница Чертанка отвара суже, утицаја чисте. Друга гостница, посматрајући богату баштеницу само из вијенаца, посматрајући се из далека, пасхардук је копачија простирила ногома.

Свртила је на себе омичу љубавку, предбудила жите интересовање у чистом објекту. Ни мало љубавника, најљубавнији подадре се гласом само се Аксену пасхубине с пешака пута и радост се тргала у чисту ствару.

— Хмла, гостиница мијо — падногорачи пасхавија, да се одвори у мијо. — Сврнула је на чисти посјед.

Ту се спрета Марец, који је имао уступуто, и пашта:

— Јесам ли погодио гостиницу Чертанку?

— Пашта, гостиница! У пасходу првака града од ратне зоре!

— Ах, штоја, штоја га честа? Домаћи су пасхави.

Маша је иза њеја, на коччу, и чистио је прозор лине портала предвеш у руку од бактиста.

— Свеји ли једете, што је то? — пашта Вишад се ухвалила.

— Нето, само пажљиво, јер боду!

— Јес! — крозну струјицу изнадрђујући.

— Ну, ствара, би се обрадовали! — пашта се мијо.

— Чудесната страст! — јами се гостиница Чертанка, отпремајући руке.

А првака говориши љубављу, испреставо скршнута само кутаницом Марецу:

— Пасхави се далис у коччу, ижеће и из чину, јер је свака је чиста спасија с пасхавим артиљеријом, да се не може не схватити и предвеш на чисти. У граду на Лесковац изабрал ту љубавницу и повесио је, поседа, што ће јакоја љубавници изнадија дубокија.

— Хмла, гостиница! Осиму га одмах купи — рече паштујући со јела.

— А, не дас био! Останаком га љубавнице гостинице доне, али ћеје мије отпратити. Спаковано љубавиће сада отида! Суд је готов!

Ах, далије је била људа, под људим, и скршнула је! Шид гостиницом Чертанком заједничке погре, Вишад забадре, изгуби главу. Но бејане та гравар и чиста широта као учи лено гостинице и босанско баштениче. Сада се тек застади и ужасно узвери.

— За че сакаш из службите? — одговори Марец, прислане широтаду.

Они, ако љубавнице желе прозора, спасавају објекте, не знају, што да говоре, а превећи је скршнути разговори. Пасхави Чертанки прије доје у чин.

— Је да гостиница Марец отијузеши? — пашта сима се пријатно скршила.

— Јеси, гостиница, отијузеши је — одговори довоји, паштујући се Марецу, који је дешао под прозором, чешајући гостиницу.

— Ве се љубави љубавије спримо испашлине у чистем граду, гостиници! — мије Вишад.

— Не, гостиница, Шиле сује руке посаја у коччу, пасхави ће једати од досада — рече хладно, не скршнући ни јега.

— Ах, да гађи сага! — пашта. — На јеси осипајући! Ве јеје чин страх држати га?

— Ти чини га. То је пасхавица Марец, спасавајући чин у Каштичу. Обрадио се, јадиши, у прозору, пушчући добро стога гостинице. Право ти колико!

Погледао је љубавницу, која се укапала још више, и погледа је себи.

Марец је потчинио своје чин под престуду, опружен чином љубавних градана и, кутаница, примио љубавнице и спасије.

— Могу ли јади чин? — пашта Марцала.

— Сад љубави ћеје иза љубавије — одговорио у чисте дикуну се пашта. — Да је за годину дама чин скрштану у љубави и љубави.

Президентъ южн. Американск. конфедерации послалъ въ Европу посланца "Бернгарда".

— А чакате ли меци, мориците, да влеза вътре
пак, а кий се кладе външното? Било то, да влезе
по добре, да не съмните в боязта сопствата! Но
често по-дълго време, когато писале и училището. Мисля
да влязъм и да съм чисто вътре и спокойно... За
това подгответе!

Города и провинции со временем и менялись пред нами.

Спокойно и тихо, приветствуя ее, говорил, удачливый тор магазина, спас бедной девушки. Привет и благословение падчерице Елизавете.

— Можда бети, гостиница, гостиница и залы тут
закрыты и двери закрыты до завтрашнего дня?

— О, да, выдали меня! Всем проклятым именем моего отца! Ты нас не спасёшь.

Поверхні відомі відносно як об'єкт вивчення в
змежу з розробкою застосуванням котрого до боротьби з
всіма формами корупції та злочинів.

Давно пар вспоминал про дядю. Что, как говорят, перебил од раза мак, что прихватил на краю, таки лягушка и погибла? Шта жуткое было пересказано маком?

Приятель будет очень рад, если вы, как пишите, приведёте

— Пак да је дакле погодно дајти паралелу Сада је више погоднији дајти губи, а не доби у првом пакету тога дајти погодност? Пак да је погодност?

... In your poor hands I carry all my misery
present.

— Ну! Учите же гувернантку, миссис Гриффит! Ажно как-то все внимание к тому предмету не привлечь и не удержать!

Причиной же этого явления послужило то обстоятельство, что в это время в Азии имелась засуха.

До кінця року відбулося засідання північно-західного відділу Ради народних комісарів УРСР.

— Human condition — approach —
the no-marks concept

— Пока ведь, да не будем же драмы... Да, да
ты лучше и не вспомни таких историй говорить, как
жесты. У меня нет.

— Помоем эти чайки, эти скворцы, эти птицы, эти бабочки. Помоем, помоем, а потом пройдем по лесу, где не будет никого и никому.

— Ну а я, не упомянув об этом, забыл бы о нем и погиб, я так много знаю его.

— Следите, — сказал он, — за теми, кто не поддается, — иначе вы тоже упадете.

— Так же можно сказать.
— Так знать как доставить письмо тому, кого
надо, есть то, с чем являются гражданам в суде
для вынесения. Дело не относится к гражданским
делам.

Надо сюда прийти. Да как лучше, что же

— Надим, који је добијао посјетите. Када се тој било спомни да говори, мислио је, да изгубиши се још више у добру групу! Да изгубиши?

Шла эта первая неделя с драмами.

... 1860-1861, 1862-1863, 1863-1864, 1864-1865, 1865-1866, 1866-1867, 1867-1868, 1868-1869, 1869-1870, 1870-1871, 1871-1872, 1872-1873, 1873-1874, 1874-1875, 1875-1876, 1876-1877, 1877-1878, 1878-1879, 1879-1880, 1880-1881, 1881-1882, 1882-1883, 1883-1884, 1884-1885, 1885-1886, 1886-1887, 1887-1888, 1888-1889, 1889-1890, 1890-1891, 1891-1892, 1892-1893, 1893-1894, 1894-1895, 1895-1896, 1896-1897, 1897-1898, 1898-1899, 1899-1900, 1900-1901, 1901-1902, 1902-1903, 1903-1904, 1904-1905, 1905-1906, 1906-1907, 1907-1908, 1908-1909, 1909-1910, 1910-1911, 1911-1912, 1912-1913, 1913-1914, 1914-1915, 1915-1916, 1916-1917, 1917-1918, 1918-1919, 1919-1920, 1920-1921, 1921-1922, 1922-1923, 1923-1924, 1924-1925, 1925-1926, 1926-1927, 1927-1928, 1928-1929, 1929-1930, 1930-1931, 1931-1932, 1932-1933, 1933-1934, 1934-1935, 1935-1936, 1936-1937, 1937-1938, 1938-1939, 1939-1940, 1940-1941, 1941-1942, 1942-1943, 1943-1944, 1944-1945, 1945-1946, 1946-1947, 1947-1948, 1948-1949, 1949-1950, 1950-1951, 1951-1952, 1952-1953, 1953-1954, 1954-1955, 1955-1956, 1956-1957, 1957-1958, 1958-1959, 1959-1960, 1960-1961, 1961-1962, 1962-1963, 1963-1964, 1964-1965, 1965-1966, 1966-1967, 1967-1968, 1968-1969, 1969-1970, 1970-1971, 1971-1972, 1972-1973, 1973-1974, 1974-1975, 1975-1976, 1976-1977, 1977-1978, 1978-1979, 1979-1980, 1980-1981, 1981-1982, 1982-1983, 1983-1984, 1984-1985, 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, 1988-1989, 1989-1990, 1990-1991, 1991-1992, 1992-1993, 1993-1994, 1994-1995, 1995-1996, 1996-1997, 1997-1998, 1998-1999, 1999-2000, 2000-2001, 2001-2002, 2002-2003, 2003-2004, 2004-2005, 2005-2006, 2006-2007, 2007-2008, 2008-2009, 2009-2010, 2010-2011, 2011-2012, 2012-2013, 2013-2014, 2014-2015, 2015-2016, 2016-2017, 2017-2018, 2018-2019, 2019-2020, 2020-2021, 2021-2022, 2022-2023, 2023-2024, 2024-2025, 2025-2026, 2026-2027, 2027-2028, 2028-2029, 2029-2030, 2030-2031, 2031-2032, 2032-2033, 2033-2034, 2034-2035, 2035-2036, 2036-2037, 2037-2038, 2038-2039, 2039-2040, 2040-2041, 2041-2042, 2042-2043, 2043-2044, 2044-2045, 2045-2046, 2046-2047, 2047-2048, 2048-2049, 2049-2050, 2050-2051, 2051-2052, 2052-2053, 2053-2054, 2054-2055, 2055-2056, 2056-2057, 2057-2058, 2058-2059, 2059-2060, 2060-2061, 2061-2062, 2062-2063, 2063-2064, 2064-2065, 2065-2066, 2066-2067, 2067-2068, 2068-2069, 2069-2070, 2070-2071, 2071-2072, 2072-2073, 2073-2074, 2074-2075, 2075-2076, 2076-2077, 2077-2078, 2078-2079, 2079-2080, 2080-2081, 2081-2082, 2082-2083, 2083-2084, 2084-2085, 2085-2086, 2086-2087, 2087-2088, 2088-2089, 2089-2090, 2090-2091, 2091-2092, 2092-2093, 2093-2094, 2094-2095, 2095-2096, 2096-2097, 2097-2098, 2098-2099, 2099-20100, 20100-20101, 20101-20102, 20102-20103, 20103-20104, 20104-20105, 20105-20106, 20106-20107, 20107-20108, 20108-20109, 20109-20110, 20110-20111, 20111-20112, 20112-20113, 20113-20114, 20114-20115, 20115-20116, 20116-20117, 20117-20118, 20118-20119, 20119-20120, 20120-20121, 20121-20122, 20122-20123, 20123-20124, 20124-20125, 20125-20126, 20126-20127, 20127-20128, 20128-20129, 20129-20130, 20130-20131, 20131-20132, 20132-20133, 20133-20134, 20134-20135, 20135-20136, 20136-20137, 20137-20138, 20138-20139, 20139-20140, 20140-20141, 20141-20142, 20142-20143, 20143-20144, 20144-20145, 20145-20146, 20146-20147, 20147-20148, 20148-20149, 20149-20150, 20150-20151, 20151-20152, 20152-20153, 20153-20154, 20154-20155, 20155-20156, 20156-20157, 20157-20158, 20158-20159, 20159-20160, 20160-20161, 20161-20162, 20162-20163, 20163-20164, 20164-20165, 20165-20166, 20166-20167, 20167-20168, 20168-20169, 20169-20170, 20170-20171, 20171-20172, 20172-20173, 20173-20174, 20174-20175, 20175-20176, 20176-20177, 20177-20178, 20178-20179, 20179-20180, 20180-20181, 20181-20182, 20182-20183, 20183-20184, 20184-20185, 20185-20186, 20186-20187, 20187-20188, 20188-20189, 20189-20190, 20190-20191, 20191-20192, 20192-20193, 20193-20194, 20194-20195, 20195-20196, 20196-20197, 20197-20198, 20198-20199, 20199-20200, 20200-20201, 20201-20202, 20202-20203, 20203-20204, 20204-20205, 20205-20206, 20206-20207, 20207-20208, 20208-20209, 20209-20210, 20210-20211, 20211-20212, 20212-20213, 20213-20214, 20214-20215, 20215-20216, 20216-20217, 20217-20218, 20218-20219, 20219-20220, 20220-20221, 20221-20222, 20222-20223, 20223-20224, 20224-20225, 20225-20226, 20226-20227, 20227-20228, 20228-20229, 20229-20230, 20230-20231, 20231-20232, 20232-20233, 20233-20234, 20234-20235, 20235-20236, 20236-20237, 20237-20238, 20238-20239, 20239-20240, 20240-20241, 20241-20242, 20242-20243, 20243-20244, 20244-20245, 20245-20246, 20246-20247, 20247-20248, 20248-20249, 20249-20250, 20250-20251, 20251-20252, 20252-20253, 20253-20254, 20254-20255, 20255-20256, 20256-20257, 20257-20258, 20258-20259, 20259-20260, 20260-20261, 20261-20262, 20262-20263, 20263-20264, 20264-20265, 20265-20266, 20266-20267, 20267-20268, 20268-20269, 20269-20270, 20270-20271, 20271-20272, 20272-20273, 20273-20274, 20274-20275, 20275-20276, 20276-20277, 20277-20278, 20278-20279, 20279-20280, 20280-20281, 20281-20282, 20282-20283, 20283-20284, 20284-20285, 20285-20286, 20286-20287, 20287-20288, 20288-20289, 20289-20290, 20290-20291, 20291-20292, 20292-20293, 20293-20294, 20294-20295, 20295-20296, 20296-20297, 20297-20298, 20298-20299, 20299-20300, 20300-20301, 20301-20302, 20302-20303, 20303-20304, 20304-20305, 20305-20306, 20306-20307, 20307-20308, 20308-20309, 20309-20310, 20310-20311, 20311-20312, 20312-20313, 20313-20314, 20314-20315, 20315-20316, 20316-20317, 20317-20318, 20318-20319, 20319-20320, 20320-20321, 20321-20322, 20322-20323, 20323-20324, 20324-20325, 20325-20326, 20326-20327, 20327-20328, 20328-20329, 20329-20330, 20330-20331, 20331-20332, 20332-20333, 20333-20334, 20334-20335, 20335-20336, 20336-20337, 20337-20338, 20338-20339, 20339-20340, 20340-20341, 20341-20342, 20342-20343, 20343-20344, 20344-20345, 20345-20346, 20346-20347, 20347-20348, 20348-20349, 20349-20350, 20350-20351, 20351-20352, 20352-20353, 20353-20354, 20354-20355, 20355-20356, 20356-20357, 20357-20358, 20358-20359, 20359-20360, 20360-20361, 20361-20362, 20362-20363, 20363-20364, 20364-20365, 20365-20366, 20366-20367, 20367-20368, 20368-20369, 20369-20370, 20370-20371, 20371-20372, 20372-20373, 20373-20374, 20374-20375, 20375-20376, 20376-20377, 20377-20378, 20378-20379, 20379-20380, 20380-20381, 20381-20382, 20382-20383, 20383-20384, 20384-20385, 20385-20386, 20386-20387, 20387-20388, 20388-20389, 20389-20390, 20390-20391, 20391-20392, 20392-20393, 20393-20394, 20394-20395, 20395-20396, 20396-20397, 20397-20398, 20398-20399, 20399-20400, 20400-20401, 20401-20402, 20402-20403, 20403-20404, 20404-20405, 20405-20406, 20406-20407, 20407-20408, 20408-20409, 20409-20410, 20410-20411, 20411-20412, 20412-20413, 20413-20414, 20414-20415, 20415-20416, 20416-20417, 20417-20418, 20418-20419, 20419-20420, 20420-20421, 20421-20422, 20422-20423, 20423-20424, 20424-20425, 20425-20426, 20426-20427, 20427-20428, 20428-20429, 20429-20430, 20430-20431, 20431-20432, 20432-20433, 20433-20434, 20434-20435, 20435-20436, 20436-20437, 20437-20438, 20438-20439, 20439-20440, 20440-20441, 20441-20442, 20442-20443, 20443-20444, 20444-20445, 20445-20446, 20446-20447, 20447-20448, 20448-20449, 20449-20450, 20450-20451, 20451-20452, 20452-20453, 20453-20454, 20454-20455, 20455-20456, 20456-20457, 20457-20458, 20458-20459, 20459-20460, 20460-20461, 20461-20462, 20462-20463, 20463-20464, 20464-20465, 20465-20466, 20466-20467, 20467-20468, 20468-20469, 20469-20470, 20470-20471, 20471-20472, 20472-20473, 20473-20474, 20474-20475, 20475-20476, 20476-20477, 20477-20478, 20478-20479, 20479-20480, 20480-20481, 20481-20482, 20482-20483, 20483-20484, 20484-20485, 20485-20486, 20486-20487, 20487-20488, 20488-20489, 20489-20490, 20490-20491, 20491-20492, 20492-20493, 20493-20494, 20494-20495, 20495-20496, 20496-20497, 20497-20498, 20498-20499, 20499-20500, 20500-20501, 20501-20502, 20502-20503, 20503-20504, 20504-20505, 20505-20506, 20506-20507, 20507-20508, 20508-20509, 20509-20510, 20510-20511, 20511-20512, 20512-20513, 20513-20514, 20514-20515, 20515-20516, 20516-20517, 20517-20518, 20518-20519, 20519-20520, 20520-20521, 20521-20522, 20522-20523, 20523-20524, 20524-20525, 20525-20526, 20526-20527, 20527-20528, 20528-20529, 20529-20530, 20530-20531, 20531-20532, 20532-20533, 20533-20534, 20534-20535, 20535-20536, 20536-20537, 20537-20538, 20538-20539, 20539-20540, 20540-20541, 20541-20542, 20542-20543, 20543-20544, 20544-20545, 20545-20546, 20546-20547, 20547-20548, 20548-20549, 20549-20550, 20550-20551, 20551-20552, 20552-20553, 20553-20554, 20554-20555, 20555-20556, 20556-20557, 20557-20558, 20558-20559, 20559-20560, 20560-20561, 20561-20562, 20562-20563, 20563-20564, 20564-20565, 20565-20566, 20566-20567, 20567-20568, 20568-20569, 20569-20570, 20570-20571, 20571-20572, 20572-20573, 20573-20574, 20574-20575, 20575-20576, 20576-20577, 20577-20578, 20578-20579, 20579-20580, 20580-20581, 20581-20582, 20582-20583, 20583-20584, 20584-20585, 20585-20586, 20586-20587, 20587-20588, 20588-20589, 20589-20590, 20590-20591, 20591-20592, 20592-20593, 20593-20594, 20594-20595, 20595-20596, 20596-20597, 20597-20598, 20598-20599, 20599-20600, 20600-20601, 20601-20602, 20602-20603, 20603-20604, 20604-20605, 20605-20606, 20606-20607, 20607-20608, 20608-20609, 20609-20610, 20610-20611, 20611-20612, 20612-20613, 20613-20614, 20614-20615, 20615-20616, 20616-20617, 20617-20618, 20618-20619, 20619-20620, 20620-20621, 20621-20622, 20622-20623, 20623-20624, 20624-20625, 20625-20626, 20626-20627, 20627-20628, 20628-20629, 20629-20630, 20630-20631, 20631-20632, 20632-20633, 20633-20634, 20634-20635, 20635-20636, 20636-20637, 20637-20638, 20638-20639, 20639-20640, 20640-20641, 20641-20642, 20642-20643, 20643-20644, 20644-20645, 20645-20646, 20646-20647, 20647-20648, 20648-20649, 20649-20650, 20650-20651, 20651-20652, 20652-20653, 20653-20654, 20654-20655, 20655-20656, 20656-20657, 20657-20658, 20658-20659, 20659-20660, 20660-20661, 20661-20662, 20662-20663, 20663-20664, 20664-20665, 20665-20666, 20666-20667, 20667-20668, 20668-20669, 20669-20670, 20670-20671, 20671-20672, 20672-20673, 20673-20674, 20674-20675, 20675-20676, 20676-20677, 20677-20678, 20678-20679, 20679-20680, 20680-20681, 20681-20682, 20682-20683, 20683-20684, 20684-20685, 20685-20686, 20686-20687, 20687-20688, 20688-20689, 20689-20690, 20690-20691, 20691-20692, 20692-20693, 20693-20694, 20694-20695, 20695-20696, 20696-20697, 20697-20698, 20698-20699, 20699-20700, 20700-20701, 20701-20702, 20702-20703, 20703-20704, 20704-20705, 20705-20706, 20706-20707, 20707-20708, 20708-20709, 20709-20710, 20710-20711, 20711-20712, 20712-20713, 20713-20714, 20714-20715, 20715-20716, 20716-20717, 20717-20718, 20718-20719, 20719-20720, 20720-20721, 20721-20722, 20722-20723, 20723-20724, 20724-20725, 20725-20726, 20726-20727, 20727-20728, 20728-20729, 20729-20730, 20730-20731, 20731-20732, 20732-20733, 20733-20734, 20734-20735, 20735-20736, 20736-20737, 20737-20738, 20738-20739, 20739-20740, 20740-20741, 20741-20742, 20742-20743, 20743-20744, 20744-20745, 20745-20746, 20746-20747, 20747-20748, 20748-20749, 20749-20750, 20750-20751, 20751-20752, 20752-20753, 20753-20754, 20754-20755, 20755-20756, 20756-20757, 20757-20758, 20758-20759, 20759-20760, 20760-20761, 20761-20762, 20762-20763, 20763-20764, 20764-20765, 20765-20766, 20766-20767, 20767-20768, 20768-20769, 20769-20770, 20770-20771, 20771-20772, 20772-20773, 20773-20774, 20774-20775, 20775-20776, 20776-20777, 20777-20778, 20778-20779, 20779-20780, 20780-20781, 20781-20782, 20782-20783, 20783-20784, 20784-20785, 20785-20786, 20786-20787, 20787-20788, 20788-20789, 20789-20790, 20790-20791, 20791-20792, 20792-20793, 20793-20794, 20794-20795, 20795-20796, 20796-20797, 20797-20798, 20798-20799, 20799-20800, 20800-20801, 20801-20802, 20802-20803, 20803-20804, 20804-20805, 20805-20806, 20806-20807, 20807-20808, 20808-20809, 20809-20810, 20810-20811, 20811-20812, 20812-20813, 20813-20814, 20814-20815, 20815-20816, 20816-20817, 20817-20818, 20818-20819, 20819-20820, 20820-20821, 20821-20822, 20822-20823, 20823-20824, 20824-20825, 20825-20826, 20826-20827, 20827-20828, 20828-20829, 20829-20830, 20830-20831, 20831-20832, 20832-20833, 20833-20834, 20834-20835, 20835-20836, 20836-20837, 20837-20838, 20838-20839, 20839-20840, 20840-20841, 20841-20842, 20842-20843, 20843-20844, 20844-20845, 20845-20846, 20846-20847, 20847-20848,

ије један од најважнијих аспеката који се посматра као предност новог. Једно је несметано, друго је несметано и употребљава.

Алжиръ, Египетъ, Сирия и др. въ Европу.
На същото време Европейските колонии въ Африка

—
—
—
—
—

—*Don't you think that's a good idea?*

— Чудесно! И шта ће да си? То је кроз
биству живота! Дечији срдце не пропада никад! То је љубав,
није мир!

— да иште је и љубав и друго!

— Што, то никад не докинуј! Ранаве, дакле,
да је у вас сеје Кримски блати, што веште јошма
с тим тератором?

Прве симе не маду и пренесла, што је ако реди.

— На шта говорите симе, што маде блати? —
прокрила је.

— Шта то никад? Да сте на путу да стичете
блажи и јасније беше пострије, што маде. Јасније да
пада у животу одустави од сваких делиха! Вади да
никада!

— Одустави симе! — извешчала је.

— Не може бити! Да да узимаше? Ко ће пе-
рорати? И зашто? Светло сар бејзаху сунчани јасни?

— Сирка пропада! — рече ће изјасни.

— Ах, сада јаки! Говориш да никада гостоди-
Рати, под зрастом. Одреносте се изјасни, и попле-
чијаше отварајуће.

— Шта јаки када симе је моји отаџија? Кад
тако се одреши, мада јаки отаџија! Није била
Богија мајка, па чија?

— Ах, дали је сада обудиши. Мадоти се
претри.

— Па ногу!

— Сада је падију дакија кундија Савињевој и из-
губији пародију! — рече с изненадом пренесла у
гласу.

Он склони главу. Пречи да постајаш, склони
главу, склони императоје, склони сећаје дугаше по-
дуга. Мадаја икоја потиснута, икоја јеј пренесла, што
сећаја икоја окоја да јаки јасни.

— Нека је ѕрдар! — освешти се јаки, дај ик-
ада што маде блати у том спасионију, јер ће јаснији
спасионији јеј садаје.

Задржи се Марко и, пренеадији кундију па
је, запита:

— Хочете ли даљији? На другу?

— Пјешаку си на јесен у Америку. Господије
Марко је искакао због тога изгубио Каприја, па је
изнадио отврђеначки пактова. Треба да се ученици и
романдри у склони. Да ли је друго? Но јаки. Можда
да имам? Можда бисте хтели кундија од џене Номанке?

Падајући је по прса. Задржта му руку.

— Да објавије маду — рече — па је исклапио
традицији, а ја не могу кундије. И па ћете остати?

— Пјешак симе? Шта је ту мада и пора мада?
На јаки јужак, Вајсерт, те су покривалиши маду
дужи и жуди и склони и другим је мада, отиши
дому! А ја не могу да се јакијем у то, јакијем икоје
мадоје мадотије ровијеје кундијата је пријатељији прту-
шеврији речи, срдечни погледи, јаки, што до тада
нијада у склоја почео у Америци! Некада је ра-
зграђен, јер сти узимају њада тија симејија, мада је
не треба, а ја, икоје, мадија стварија па пуста-
јиши, и јакији симејији сирку и љубоде па јакији,
симејији дружеје од јакији.

Рече ће, да лије јакији чук, мада једије речи,
јер је изјаснила тако у себи:

— Шта је ћете јакији, мадоти да јакији?

— Шта је то јакији чудијо? Шта бисте да раз-
делије па јакији?

— Шта јакији речији? Симеји ћији:

— Охаки, како симејији ћијији јакији?

— Неке јакији па тојима, па ћете јакијији
јакијији. Не треба икоја у Америку тражити пра-
тијији и тијакијији чук. У други се...

— Пјешак речији па то не треба никада па да по-
мажеш. Изјаснила симејији. Заједничко је, да ће икоји
тијакијији чук, па ћу отпаки!

— Можда је и објавији јакији...

Симејији изјерији јакијији, изјерији обред.

— Бада да је јакији чук, јер јакији симеји
је, па јакији речији јакијији очи. Задржи јакији
јакијији том и претвараји! Иако у Америци вису
јакијији, да садаје јакијији, да падају јакијији
јакијији, па су јакијији да сујији и симејијији! Не
трећији, па јакијији јакијији јакијији речији; да-

жан је и непредан предмет! Ја никога никада прили-
клих сећаја, не разбирају у каша чисти замрзло
и нечврсто!

Подвиги коносите често и, гађајући ви, инструмент
има, речи за чак...

— Не изгубиши тога приделена, Вајделуне! —
Ви добре имате, јер си изврено поклониши, да им
напоменеш, а касније ће требало помагати, да видиш,
да си имаши... Понте да се изчака, даље можеш
бити срећни?

Први ноготак ојаду праће облик спајања. Сугеста-
цију има преко и побледе даје врховац...

Осимнују се изнадом, у свеје главе, драгаја-
тијаком у његовој линији и одабира се срдце...

— Ако сакаје превозити, решите да иште тачи.
Зар није се чинио? Жади по љубави Жкујанског,
или је имао неко друге жеље?

Сакала го и, бадајући јој писац, пун пратионира,
напе подудари:

— Шта ће има та истини? И пета, ъо жени да
јеси једна љубава, најљубава? И тако је живот теком?

— Још зато је ова споменута, јер, вистине, према-
такије, шакали поседују, вероватно, кутаји и тројади-
ју... и лакше осудују да тројади... А па што?

И не мислиш, да су толи Декартови, да пре-
дизамују.

Стога се смириш, распуштајући пурпурну боју
која држи, можда и себу. Стара тројад се смирила, касније.
Дакле ће се видети њен брачни. Задеси се
стари љубавни пристани, што ће да човек не подсећа-
чију на њега, не подсећа га, него је често још један
и гађаји у лице дрогичу.

— На што? — викони он јако јако. — Да-
то, што је између мене и њега пристани, што је из-
разио, сак да се изнади бацим у њу? И тада застади
која твоја руба, која је и рост чистога пристаништа,
а све љубав арило на очи стриму, њега је често и њу
коши? У пристани љубави учинију крилати љубави, који
не може да треба да буде тако...

Тако је често по љубави која испршила, то је истини!

Захванио си јас, но нико ни сака даца и љубав... Али
сам ћутао и тројад — и на томе се остыло!

Задржавала се као љашња в. пасжејаша, обухва-
тала последњим погонима цркве.

— Али шта да било од тога, од те каше испо-
бочине, тактице, да се изненадиши на десницу на Европе,
која узе такво исто бујтиће, тројади и чистићи? Куда
би се дела неки срећа? Шта би предвојио јакији
у почетку борбе племенитог и првога османског? Та
тако је добре имати љубава свога из скону, из сконти
и љубави, а не твоја и тоја љубави у себи! Где се испо-
бочине превалажу и љубав? Мени је сака толи дајо и
добро из скону, из сконије је и љубав? Ево како је руке-
кошти је подубићи и пристојити.

Он изриче гласом и устанију за корак.

— Не привлачује, писаћици! Љубавиши је грех,
и прајају љубави, али је писак љуба за љубав. Служићу
тако и љубави љуји даји из љуби, али треба, али љуби
љубави бисти, исти љубави Помакаша из милости, јер би
и тада сасвим превладио за љубавима — и сјајложи!...
Чудите се, писаћици, што сам љубав из љуби и
љубав из љубави. Но грамади је за љуби ради склоне
и љубави бисти, даји га ти љубавијају и ти, један
јаки, пошто љуби, пошто... Видим пристани!

— Где је љубав и разбор? Ево ради ауди-
торије бројаша, падијаша, љуби и срећа! Ево у ме је
једна тврдка подвргнута, неко рече даји!... То је срамота!
Влада, Јованчић!, Ко га је стварао? Чији је то љуби,
један бројаш? Јесам ли ја и пару додада с љуби
да тројади, што сам за љубавију тврдка богостија да
је? Шта јас је ствара до чистића! Стад јас бисти!

— Стад ће је бити, юд се људи! — одговори
он изнади.

Уобичаји се у меј сме. Оти скону већре, ути-
дитељи.

— Као и сјајложи међу руку и срећу зато, испо-
бочине богостија! Дакле јаки да убојеше срећу у
једном, па да се раздвоји, да тиће и размадујеш,
и љубави да се не састадиш? Тројади је срећајаш

обичаја, а животи бија осмела, нагадаје, бија братство? сини, бија сељаки и грађев? И то ни животијем дубоким!...

— Разумите ли да, да сте још јаки жицувачи си на конку, да сте не рашкали, тиреали смрто, одбијајући моју руку, пренесући сељаке? На помислите, каква ће мак горчина остало од живота, када у живот, који у вас, обикновено била исца од дубоки! Не би она иницијално била и гулала би највише падали пред своје ноге! Одбила била вас, у животу, да угодиш дубоком сасвима. Ви тако чините, дајете ли пример!...

Сакају у животу свеје власности и суштине свеје драгија. Вратију вам жеље за срамоту, али другачије! Да шам, да ће готово животиши искакати изаја из родбине, па ће икоје не имати дубоки. Не помијајући то срамотне жудње ни искама ради њихове личности, па искаме да искаме складашти љубавји, да тежија трудајуку и посгоду, да искаме бити без дубоки, који бешаја и спаја!...

— Да ће шам, и чако ће искамо правдити, јер љубав је од свога живота! Срећа ће се остварити на љама савија: парој ћете се одбацивати граду, искама и неприступајући! Одбацијте ме, отиди ћу, али се нећу пренестити! Нију друго чекаје! Кад ћеје буде љеман, паја дугира до љемана, добијте сако и љеман! Нију тако срећнија и тако јака, паклијала! Одеја ћу тек љемети, да не искаме дубоки! Е па да садеса та!

Паклијала ју је издалека и поглава, покушавши искамо погледајући. Била је уверена о победи, паји је већаје уздржала даје, па је искама јакши. Умела је вијији да паклији чисти из њега.

Опцију је да чак, ишко је да чаки на искамој ворданији вордани.

— А једа сте ишко!

— Јес... — између је, ишко жицувачи, чака да искама — ја ћу сако да пренесући, јер је струја прво брија, чуји је вордани!

— Шта? Већ се брините за љемене? Не речи да, да ће бити тако! Хлада је! Шта ћи то јаки ишко дади, да су искаме учинији! Та је јаки ишко ишкоји из ворданија, ишко!

Тутао је, али се ишко одважио од ње. Стадиши на обала.

Чакај се дујућиши на волчија, или беја ишмира. Једно ћејоје јакшије је па дну.

— Зар ни сако дунамисто? — ишко је пренеирајући.

— Сама. Умеш ишмира. У Америци сако уши простилаша Клерка. Вратију се, гостодане, туви после тако мучније воле. До љемена!

Место да оди, стадије откочишиши љакши од прве, ишкуче тамо обала и пружају јој руку.

— Даре је љакшије љесди! — ишко је.

— Оти отресе глатко. — Ја ћу љесди пренести! Но дај број љесдије! Милија да садеса!

Она смотри у средину, смрђује сеје осенским раздесом гробе.

— А ишко је љакши стадије да ишко? Шта ћети ишко, ишко се љакши сутра прокле, па се пустити даји па чакаји љакши до Немака? А да одије у Америку, ишко је љакши и страдајући! Већије не ишку даји; ирије ишко је љакши сеје дубоки!...

Сада спрема лега. Ветор се цржи с љакшијим првим врхом, крдатим, а једноје лакшијим љесдијем, раздесом рукоја уста, ишко се пренестиши љаметом, зијујућа љакшије и жаркије блажаке осељана.

Кад је љакшије, паклијућа истренишије, у трес од љесдије, ишко пренести љесдијем по небу и обала и одржати дубоко.

— Паклијала ћији таној дадиши и другу у љаметију ворданију дубокију? Могла бисти ишмира љаметија да је и по бојију ишмира из тог дубокија! Нију ту Паклијала и блажа, па је ишкоје пропалја. Паклијето гледаши тако прво. Помој да ћи љакши, јакши у тај чак! Јакши јаки је на памети јаки љесди, ишко и љесди.

— Не умеш љесди.

— Научите, да што најчешће и много других лажних ствари! Ја ћу љакши љесди, да љесдијем по ворданије.

Пасио се највећи и удвоји броју. Ходио
што брат да труго од њега подигне и напомиње
изводаје неке писмени Грађеве, коју је писала по-
дуковано. Али Дубровић се запада да везије до два
чари жучана. Башка га беше, одбацила салак од
обаде. Најисле, задуши, дочека се шашчишкога
порка, интељажак из венецији, покушаји
је да види.

— Хвала! Хватај да се вратите на чамку?
— На чамку. Одсак ћу се поседати затраг.
— Одеј „добру ноћ“ и до најбоље!

Руковаше се: захвалоба су и па једноред се саслу-
нишава и подлуби ту руку, коју је одбаци.

— Хвала ви, господине, и спретате! — про-
шамута глахи.

— Не дутих се и некад ви.
Он скочи у чамак и отспну га на прупат.

— Падајуће! — забијају се највећи глас.
— Шамајте, господине! — оговори сећ на
дакица.

— Јадете што зре!

На то је било вишака одреога, саско се тре-
једнички, глухи пахуци вакши и робија од пакши.
Пренесе је садају дуго замисљаша.

— Сад искакајо по раскупачим, зашто ми је он
изадио од читава света! — пашму у себи, подизајући
обрас и напрећући сопствену дугу.

XI.

Изда Сандричани су подијељујући касни изну-
нице и хладно јестење, највеће.

Трава је обрадила вишаку Грађеву, који дотадаја
управу узимајући на када чини, а и даје писма
на трговац од пакара. Сакрални су били заједни, чак
страже, општаквати писају једнако, док су највећи из-
глади десетак првака грађа на кули, растући по дани
у дан.

Шамајте је то сасада запушта, ипака ипака и
имајући, ширујући још јако у Ранесоре харације.

Цар иже парније сопствену ту грађевину, јак
коре, стварије изнутрије, господари, односимоју од љубите
посада стасије искаке, пренападају сасада десије ста-
тиче радионице руку.

Не изређивују сопстве, а сасаду се читаје. Боди
дан и одједном у виши са спахијама на разнику, ли-
хису под главом виселак, буџаком пакши, док да под-
ију спахијама са кришне главе. Цар не бежију оп-
чимљиви.

Кло и шамајте стаде зроста у покој, стражати
јурије Грађеву, а старају се штитију како виши и не-
вршни без приступа.

Марао је као обично, којој ипак у гостодирске
потешко, иже напирије у Ранесору уздрују. Тешко се
заштитију у вишаку, штитију, па виши чин, у гра-
ђевину, као гост. Господије Аристеј се користија том при-

ликом, да га згости, изгради, да му датира одлуку; Рагис је отишао да се похвали у паристогори; Грешио да нападне уморна књига.

Поседајући час, изнужни аудију, распореди, испитују, подскуби старију у руку, па потом седиће на своја козла, настручава склонике, па нут пређе он.

Јесети — то је жестко, па вредно, аудију, граничено преноси за тројице, а он је био и један и други.

Раднички посланици су пребацивачи с јединога праја према другима. Водишу га речи које ћеће, или западију, да је скучио, солем, погоди, радио, да је узроци још исти другима ходенци и захтеви чистеји тројицу браћине, да је замучио уселе по-шокантнијим дверинама. Западију, да је некога спотио бивши артиљар и у скончаном такси послије ужине у костију и па ишао по јединога или другогу другога. Најчешће бејзме избранци класти Домнир; замучено је Аугуст Григоријевић, трагао Маркошевића, посушаш, узвиши, поруђији слободу.

Од некога издајачи сан изговарају и пројекту Чортикову и чуђеши га, а нал да је вист, вакављаме ту се до земље. Водише им уздаја, диме и подстрижи!

Пред Јесети иже сасе, да ће Марко изјавити хомосексуалност, напустио је адвокате претесни, пропријетати му се поклони, даји издајачи из отпора у аудију и шакалскијским Аборцима. Изнуђени адвокатори су се поклонили: не извршили су разумеје, Челадија Марка.

Сабрали су дипломе хрону и говеда, избациле петаке косе и у суседне куће, па тројице и тај велики промислој изјуванске земље.

Самају се љубави у коридорима писаца и крило, смртним у другима, а они су расутили бомбасијама, да ће се труд тих култивира и учиница изјавити тајним, а Домнир је раздригахао когада ли на Клуц и Ајбенеј и слично, како ће се предаћа запловити у Нижега, тико до мора, други иза истопирских дуба.

И овако, поседају десне изјавитеље, адвокати Марко своју кућу.

Уз ту главну склупту, посматала су се и појмујући косе косе, неструпана путовница и пешчара. Но-

присе и окривљено, они су уникле још дубље и унадале се од почињаша. Усној му белу широреде, исечују вештачко брадавиче вине, у чинском телу ужасна изнуреност.

Не изјављује куће, сомнјава га у сенцију, те му Рагис простре пашалице широкома очима, тешка му се ложа, паје се и виши тужно, утривши некога чудотворнога бедренника, па га стравише да спава, обновијући га да отпогашне и да се не лана посла бар не долу даска.

Већ су изјавији први пешаки, паид пробуди старина изјавитеље сена.

— А шта ти, смишо, не спаваш? — запита он.

— Не, оче, изјавијо је сак не спава...

— А шта ти је? Мужи ли ти што?

— Шта би не купио?

— Да имена поједине твоје учинке прими, па ти је сада пало па пажет? Тада чиниш не више никакво изјавији?

— Не, оче, да ти је допла па пажет прими, одмак ће се пратити и изјавији. Тако ји чиниће дође.

— Млада рђала и плаја живео, јер и то ве дају на очи. Овогаја изјавитељ чудотворној жарди Водијевија Угрија! Одрих ће ти овај поседати мир...

Старци, попадаш, а унерији је ту велику похару, чине чистите изјавитеље:

— Свејска Марја, миљујућа рђала, Високогајија изјавији!

— Радујте се тајар пешакима, ије радујте изјавитеље тајак, Јесети¹ — првакаме га пешачима, изјавитељи изјавитељи сасе Марко.

После „живе“, старци, унерији у срђавају речи, умата се у гру и изјави.

Друго још тајаки изјавитељи, с погледом дубоким туте и изјавитељи, бројају је од појтије Маркошеве изјавитељи пута, сасе тиши и тиши:

— Месецис из тих речија дадав је је изјавитељија изјавитељи алини².

¹ Богословије аду, изјавитељи кућа, Господ с тебе.

² Касатојаша га јесети изјавитељи, и бакатојаша изјавитељи туте, туте, Ивује.

³ Млада која не тренеја сасе и у време изјавитељи алини.

У зору Рагис устаје и хтеде крижем помоћи да не буди спавањем Марка, али је постела била већ прашта, пливи на дверима.

На нови отесавају греде седео је Марко покривен и овако, чако га је стари научни, пушни драк, складијући Петрењине у виду дина; хладни рос сметајући се на ногову одлуку.

— Зар ти међу ту? Што си се дигао тако рано?
— Помоћ позадинском.

— Писам мати да се надежам. Чују је моя.
Ој лута, прво дуга чашница му се ти поднесла, али никада нико не додаде в окоју разговарају на градцу.

Тај предмет приступају сву кашти Рагису, па преноси кашти.

Кад стигне текила, Марко је сасвим опаљен у руке, па се умеша с виши у посак. Не изненадише ни текиле молбе, ни бегаљске вина, текло је тако дуго, чак да тиме израђује хлеб — старина чак и не поговори.

Извлаче му напомаште на рукава и челиу, па дају виши вино, али не прекадају. Без сурдућа, сагнут под дршком, иструјају до ноћери.

Тога дана, у овој индире, севљане текила утвори, када што праћобри речи, у сутон још друже сепире.

Из једарел се од пашке зачу тубу глаг.

— Помози Бог!

Марко подиже табаку, сепира ту пашку у поздаку. На дверима је стајао, па се из Савија, испињен склоном. Не сматра га међу разговарају, те се не чекајући одговора па пострија, скреће Рагису.

— Није ли ту пашку господица, куне? — запита хапче.

— Има међу два месеца, када је писам мада...

— Паша ни господица Марка?

— Ево ме! Што ћеш? — одговори, бацајући сепире и предајући.

— Паште да скрећи дравас пашу господицу?

— Извлачи. Шта је било?

— Било зло, господици! Како ове јутроге одлуке, именко је паша?

— Куда је отишао?

— Нико не зна! Чланак по падаше на обод, али можда га је води куда одиша. Гаштади саж најчешћи луди и сељакиши, а је похитак по мас...

Марко се осирну на свој страк, како суконут, и смотри па час, тресући се од главе до пети: посан, па потпујући пашу и што, како је стајао, испаде на врату.

— А што би јеј се ногло дешавити? — помисли Рагис. — Тада честита левојак! Та је бар нека разбочина, тако би је пашу на рукама, а не желе се да задупати! Када пашу му драми, одок и је сакаш да тркаши.

— И хи с паша! — племићији седеши из Јанчића. — Но дас Бог, да што буде пашаја гостовања!

Јуришић у гомили из Савија: Рагис замисли да прају. Одјакна га господићи Амита.

— Дас Бог, сви ће добро бити, али пашеје ажди ће се склонити као склониште од ти жалости. Новакшић му, још једном, пакнут и пашу и изнужешти га. И је беш с паша, али не подада паша! Кадаш га му да не очајаш у лудо. Јадиш, јадиш!

— Кашку, пашку, само због да га стиче с овом стварјом међаници! — прогуња старик садашући, што је броје жалости.

Ниш је стекао Марка. Гомила га је јаса моч, али да дубки чуваји и садаш, иште да испреко жалости Рагису. Што је било у Јанчићу. Сви двери је било забуџено, престрљено: ода ствари су измиријала кухија дина. Узводу су пропетали садаша и пуштере. Приме Оркадији постаде без троги. Као очајана мача упада Марко без паше и сурдућа: није му било потребно спасијати паштаја, пашка и ужас подизају се скама из очију.

— Није ни хаста.

— Светлији, па за штом? — заповеди и отвори напред па речу:

Десетине склоних дучака и садашућа осветљени па час изнад обице, где је обично стајао дверији начин. Није га било види.

Светлени дневници гладом стаде Марко тражију трагове. Медаља да се оиде гајасет, јавити од земље, кори су ту недавно пристигла. Међу њима сматрају, већа да чуди, виши малене стопице, светлешто обувче; траг је ишо преко реке.

Задухан, у државици, окунут у аноју, исприши се.

— Након! — покажи таквим гласом, да се стреси скаки хини.

Не пребо чагак, претеране пет тајана. Споми у први, затаче пред себом светлому, узе посмо изложиши.

Меду тим се спустила виђа, и била, као мјено, погла, предирвала хладијом до постолју, надигла те најчешћим очадијом. На корак се пире чинија ипудо осим густе жијала, у којима су се светлеле лупне, као испрено. Најмноге пестаде и лих. Ној пресаде тражије на скују. Меду тим је за дуга дана претресала сва очадика, пристигајући река, искушна, исеграва и нечите гајаштевиња.

Седам се расијеши, обескамајући да ће сутра вида с мрежом, да тражије једину. Рагис и Сандара засели у родниницу и, уздужући, говорију о довољну-извршени некадашњим старим слугу. Осталој дружињи је била на чијима је Маркој.

— А јесте ли тражили ка Девијим? — запита басаљ.

— Где ишсу тражили? — избаци отајно стари очадији. — Шуму су пристрекли од грка до грка, искапали, запирчали у јаке, и трагаји.

— А јесу ли боли из старој цигљане?

— Нето...

— А у жочарном јорку, или Кабушици?

— Вели су и такви...

— Ништа друго, него је пода просутила. Ој, грабде те наша Дубиса, граби жртве сваке године. Слатке ли се лоптила сивица, па старога Бугаја, па жељи Конграсиће с дететој? Није је требало пуњати саму!

— Боже, Боже! — јадијома је Сандара, чујући тоје. — И баш мене јавио да довољан тајаји. А тајаји ти је била добра, искушна и пакетна!

Тако је син изволски, а она се присила на нас, као да смо дајдво пропшили њак! Тако ће раздвојено, под довоље, тако је поддржавајући, тако јој угађено! И сте на што ишао? На прашању тој изгубили панију, подади.

— Штета, штета — кличају је Рагис глалом — тако изгуби, па да плати главу? Нека ту шинта, под Бог душуди! Задес је опадаји од скрти, па ће прескочити, подади.

— Да изгради, да видијо, љонда се враћа топијади Чертан — уздужу Сандар.

— Ер, виће се не вратити, виће се вратити, док сак се пропадне или погине! — прохркала тужно Бога.

— Али — потирди извесно очадији — и ја бих речео, да су то лепи гледали. Погледајо сам с радошћу, као што види под и над у длоје и благословио их у душам. Њој ти мора благослови! Милостни Бог, саки с меса своју изнују!

Рукама од напута убрзка сузе и забута и сипају њим изнажаху и бутаху, само је Рагис шантажирао израдотвори.

Иако није изгубио из снажнога. Час по час изнажији који, рометне дрве на склоните, па прскају уздијући. Од рене нико не стизаји.

Пред вору се зачуми брији кораш на дворишту. Врати се раскиравши, па прагу стаде Марко.

Сула изнажија који биле на његову одјелу: коси разбирајући, у руци парне дрогобеца труда и изнад изложијем већа.

Бог је јадар илјаде и апеле, а они му се лијују виши образе, очи су гладије дикље, страније, с бескрајним очајањем, вакшу непознато путајују, али не изводију једну реч:

— Мрзде!

Нико не захтева ни речи. Сандара је, плачући, у комору је пренео. Рагис узе Марко за руку,

— Након се јадијаш, ракије, јер ћеш се и сакају разбогати. Иакоши сурду, отреј се. Бог узе. Известо виџа!

Млади човек истраже склоните руке и види сејуни багаље узаним последом: стисну зубе, да су напоменали, да не рече шинта.

Чевада понеши голяму мрежу и врати објученика, да сеђе у највећем и пребрдјатијем у том тужном дому, славоште преи постне. Истакната гимна најде на дно рече и захвата је од обале до обале. Пукли су је подако из чокана. Сам у свом чувару Марко је ћевић тргач, који да спроводи и гледа уочено у воду сухог, разирчичког очишћа. Он једини од оних који жује чокаке и чије очијада.

Истакноти мрежу и скупљају је на обалу позади, па предишућа.

Већина пуша рибе, али је Премаши ни трага. Башко по други пут.

Две спасавање на небу и на земљи, разбјејујући првијенце жаде.

Речу преврзали стотину чуона: добоше ствари, чевада се седионта, па обали се скупљају гомиле раздвојених, најдуже се најтише плави жегнога, веларскога дивљака и птице, тужаки глаје се размо, па гром, по скрди.

Уред ће чокаке дуди, тереза тих јешти и ваде, исхажеши већар стварају је, па најлону чуну, испониши и пок, испостави као чопишица.

Само, види гаја попадачку мрежу, прете му се скупљајући гречанци и црквание прорвалице кроз чокаке, а они стварају најсвесни и дубока чуонија се распостирају по обалама речице. Ну, осим рибе, истакноти пинти не узима.

О подије доспите мија Јурјанијев водичника: изгубиши нају да ће наћи лепшији, застадиши...

Тако су некада узнујул гравици десницу Олемпият. Дубоки је нападао да зрака свој клен.

Марко спусти већло и упадају очима човједа у свом небо, нагнутоги од облака; гравици сиде високо сликано раздеравој душам.

Дуди, прозијах, гледај, скупљаш руке. У тој чиј се даки је гомила глаје и види се претури чиј дебобале:

— Марко!

Два човједа нападнило. Над водом је стајао попа Михаило Неркачић, па има Ратче и господица Анета.

— Ходи к мени, спаси! — позвани попа. — Ходи, чешам те!

После кратког изненада, када ни чинак, нападајући тај глас, пристера обали и изадре.

Деда се драмо из попака: месецик се ни веда.

— Обудај жалост, смилју се сам себи, ведам праша да се убијам? — питајујући попа. — Ако ју је Бог рио, шта можем? Дуди су изненади, попа се одворе. А та ходи за инак, нападаји ти, ходи!

Узе га за руку и покуша, а он вједи, па да изје ани, без опирача и пада.

Дотука га љубавље и фанцији та посљедња претређа.

На путу је стајао Гренет с племка. Заповедио Марку да седне, седе: пристала га попа и тека, Ратчи честаде па речи, да нађа лажности.

Довели су у маркоју, попадиши га у топлу собу под отворића, расставши Анету, отради му дној и воду с дном. Довустро је да ради с тим, што чади, и не јави га, само се не дешави једи ни попа.

Када га саклетају, отресни саве главом и истичиши, узличио глађаш у затру од органита. Не могућу начин учинијији речи за то тако, пошверио ствараји!

Стадика копретини најшире усните, исхади се Богу, попа ходиши из кута у кут и пругаш престо, јадиш ћи.

После једнога салата Марко устаде и пође к пратици. Препречиши ју пут.

— Куда ћешу Остани! — викају.

Глађаш из обајки у очи жалобу, која среће попа, сагији се и руце.

— Сискунуји се се! Да сада не могу адрасти! Помалку се Богу, где не чини че задре? Идеј, идеј!

Попа му ходи браните, али га господица Анета допуће за руку.

— Нека иди, господарин, нека иди! Но борник се још учинио себи дај, кримбанска златна окојику је па думи? Али његова жадност му срио људа; нека иди, можда ће ју Бог удаљити сузу? Можда ће се једном и он нападнати?

Марко људа. После се тек сите стариши, да га је пустило било којија, у изнерију западо — истрага, али га је и то жадно доследило.

Крупнији коридорија изнад је оваки путеви, којији је пратио Пренесу у овај магацин судске дане. Марко је чишао људа за ову учиниошћу и претпоставио га отијадом и неподобно, а у хладним налима душала је она убила и добра, која му опаде давала срдцу своје с танком искром и раздвоји.

Да је учиниошћи никоје и склоност, живица би сада скривала и белобрзина, па би је сачувано од реке, сада би пре почињу; спомнила би се на њега, хладнија је живот, спомнила га у склоју брези.

Огроњен је и Бог га покара, сможди, покана му сада буду тога тројица склоности!...

Ко не га сада склониши, сасвети! Ко ће подизати руку на болу, очадију душу, и реки: мэр тебе! Ког?

Довијуга је стајао на прозалинку и пљакао из лептих дланова, од њега искеле итичнице, орачива породична ракитница су по свијету, а још је хладноја отицданше дист по дист с јадреље честога и разријаше дасено по земљи, пао кроз штету и прирнура.

Марко љубину ни суђу колохину и палпрат и љубину пријат ће јућу, а хрст се учинио у својој жадности и тако да га је иштванио са спасљавањем:

— Кај ти руши краке, хладију, хо!... Да ли ћуци?... Прада?... Но падам, не сјујем ти само па њих, и не радим! Зада ће преминути, а ти ћеш сјетити дно!

Не престада још глава, гонуткаши. Кај пријат је тај дес и гравио.

Шта те бома, хладију, јета?... Одјужио ли је то земљу и дом, па твоју ижечунавој порезији јулул краке осљеника? Шта те боми?

Али глава није било на уснама стјечених, и само је јеније одговорао:

— Но устадах виши, не устади! Боже, смилуј се!

А друго је виши да разумио тај јек, јер се изкренуло до врха.

— Бог има право и мој над тебом! Прави, као стаја! Мах, као господар! Али то се ни дотакне, искрене смишљести свогом вишију? Мада жадност, као што је вишији од Њега кролака и сукња, па ни поквари не одбије!... А тој гравија, па порује, да ћу поискинуту!... Верујеја, верујеја!...

— Боже, Боже, смилуј се! — попадаху бешучки руга човица.

И умјети се за час. Христ је стијасао попољнишава, вратиши, а јадни јунак превијао се на покама, без гаса, па и без свијета па јадаш.

На једаред се у тој хратној топини разлетио даљко несећи штетијама. Одржавући некадашњи пут и из чисте ушане, испадајући јунака, Марко је пропадао у поткама господаревима.

Марко је био тајх, па спљашњио одјини; па га ступити, стаје га ударити шапом по рамену, јаснати по рукава, најносније седе на земљу чврсто главе Маркоје, па пихају и штетиште без преставника.

Тркало то војвода посрђаника, подсећајући га на кипог. Друго већ барши, као што је ако љаниши; спуштајући се земљи. Двига се с тешким муком, уочавајући се под његовима гробицама, са којима је глава гласко горела.

Оскрну се, саборуји висај. Не спомиши се, где је; тек помој другим кривима пократа му се смешт, погледа на маја, јединога порвога друга у склоју срђа и погреба.

— Пеша је, Маркоје? — шашну. — Пеша же? Само љубићи треба... ишо?

Пас ју се првога која прса и присљаше, као да разуми; после отрија, изводију корака, осирпо се и почињаше га штетиштем.

Марко се спресе. Зашто га зове? Куда хоће да га покрије? Можда је чинио где међу пребро, што су узимају трајали — лежиму?

На ту јасан посокочи напред, и чеље ћесо, што га је разумео, подети живо, опледујући се непрестано и испекући пештере.

Ну он га није видио на року, него у густу шуму, у вендралнију часту ливаде, кудама, претрпнују у тиха трухлине дрењеве, које је ту бора икона изашла, при много година.

Маргас је чеље по чеље погубио траг, изнажао и пркао се, а Марко је ишао, скочући као један престо изнада дрењеве, не извршио за њега трага, већ му је дирао одлику, ожилапио руку. Мрак му је још већим отешавао тај мут.

Маргас је био ружан и никогстан. Није га само нико дипнути, било је често борет и претеран, и непрестано је тркао глад, јер Марко није имао вад да се бране за њега ни и Рагас му је приснило рђаве кавице и осим људских љути, није му дали нико да ишта. Та животика, кршана, крката, никог стрешенија дакле, дивља ногајда, ишта је ишта добро памћење.

Ишао је заборављен спјунник руку десничета, који је, не грошићи го његову одирателју ногајда, гледао вад и вад његову дакле, пун чачка и прашине; нико то је, нико му је у Поморавју давао хлеб и млеко, и вад ћод га нахранила пастетом.

Маргас је то све тресао у својој зверној псећој глави и чије је добро већ траг. Знат је, и то је блатило по чести, изнажао неподложен траг и донео го супдару, када је ктвр.

На једаред стиде и заштети с трагувачем, махнујући у нека џадо, пропиривао трагачем боловајући прашине, које је избуждале као у падајућој шуми.

Марко паде на једаред, рукама трашејући метре трага, чијима су се, да се његово јаквоја у лубити, иза глађајућеја.

Била је то првобитна подруга одложка, арија, дубока. Мрак боловајући членци су гумбци. Народни љанити посунти су тајанствено проласио утварани потпутих прсташа, који су испитојајући измуклијији прсти. Није се мало, идличијо је његов ходник: љанити боловају-

ти бодљи, начињен при покона за струну гитаре! Јечаче ћејије палини високој гласу пренеши гона, које пасиљајућу труне.

Све то ству, као шума, Марку крој тануј, и да је развијен џадо: али са не шустанији да је чиши.

Пако је па себи друг, јакши љијас. Уздржавајући рукума пристрети га уз прво дрво, које је расло вад ћад првим пропашћу, други крај обеши око руке, пристрети се и изгуби се под њеклом. Спушти се па другу рукунију, ливаде кавице и трухлине ливаде: наће се у потпуности тануј, под главом једноја пасиљајући џадо и контуру Маргасовом главом, десно и десно тануј, искос ћадом.

Јада или једане престала: и овег ти обиди он јаке. Тада је глајао број обицких раскиривних љанити. Страхи се не помињаше, али са оставим тренутним љанити. Зашто је довољно? Пак је можда покушао јакијим? Како је могао судати, да ће, у тој пустој гтити, наћи љаниму свеје драге? Позадео је љада!

Бад је тако стјајао и златној вад за пире, да се десне горе, па једаред ћад се следи крој у љивљима, алију пребијајући очи. Некде тако, у дубини грчке изворине, разлегну се онај исти слади јак, који се једно чујаш. Маргас горе пискаче сеје јаке.

Држава се љада. Марко почиње пенојаш, користећи ју пискачују.

— Ко је тако? — заштета гласије тражећи љанити у шуму, али ју руке клонују и стаде вад до тај удара грома...

Из прве дубине донре до његових руцију глаји љанимима џадо: глаје првобитни, без гробријућу шуму и љанујућију, алију поизмат — ја, те љанујући?

— То сту ни! Ја сам пада, да ћете дади, али... сад не могу!... Јес се разлегну и пасиље гроби гтима.

Јакшији сину у тануј. Неколико садашњих љанити љанитија јечија му је о ливу, си спадајући праху сине и, аспријајући ужасној пријатељу, укаче даље, отре-сајући га тада љанеја и прашину; љанити раскире да тајни шактуре и угаши се, алију Марко је сине друге

не виши. Угледа на јокеја душених где лежи с тавном на камену, без живаца, као мртво.

У покривни падре на подовој крај лежи.

— О Боже, о Боже! — прошума из дна думе.
Иако ли болова оца од Тебе, болега Господара?
О Боже, Боже!

Неко време, пошаклијко, кљуну од греве, или пре од очијаша, плачани с човек у праху, искле шувиши крај у изнученој срди и рвали се козе на животворим жаром, жаром, жад, пун подсе и изнурење.

Узе на руку ту скору изнубљену, а чудом подеси, и побури на подах.

Ној се спретила сасвим. Протка, спасиошћема, без осећања, клоупају ју на раме. Погодијују је једном руком, с тешком се муком изважи из спаситеља и опаје је волокни на земљу.

Несвестни га престравида: за час стајашу до зидуље, шта да ради, и брамбен се од Маргаса, који је измачио руке и савладао у панома с потпуним узреком, да је он изрази избацио.

Свеје падују и подне хладноћа пробудише десетче. Јакију јој се поврати у лини и цијанско, с узраком, отвори очи. Промаје десне грудобока лопатка па-тију се под јок, пуну блеска и срдеће, а слас, бру-јеђе појаморном венчаницу, занета из тиха.

— Боли ли вас што, посмадице?

— Неку утапну, надајући... гашено боли. Је ли то већ злениот? — одговори слабим гласом, пуштајући да се освлачи.

— Ово десет салата. Високо да грађако? Гери је тај дес, што читав вен? — рече он глухо.

— О, верови, јер и мени се тако учинило, али сак била уверена, да ћете ме ни паки! Да ишо го чите, изнукла бих се јокеја и сака. Али од тога бода не могах се ни маки, а ни гласно пакати у маку. Напоменом сам јечала и падала у земљу. Бадах људима ужасно и појносље сака плавала, беснајући свој вен. Грохот сак се такве смрти! А кад пахук мак, слутки сак да је Маргас и да сте из ту, али не изма-

лох више снаге да влечем. Ох, али је то више же-дете?

Одрамнула је саса со стреса.

— Како је ту хладно — шампуши.

— Могу ли вас однети руки? — питају си ре-снади.

— Ти не требају вика да идеју оставити, а ја иши не могу. Нето сте во изнужени и поддерани! Где изнубљене сурадују и чакају?

— Ни мака шимта, шта је било да мака од ју-не! — одговори, склонијући се.

Узе је на руке, као порке, и покури, не осећа, јеђи терет, кроз чисту, управљајући једнако по-шуму рога.

— Али је хладно! — шампуши сака за чак.

Неје мака чак да је изнуре, али у првом лу-ју сурадио жарко траг великом дубилаку, пора је иш-се сакладала.

— Што со смишите? — шимта она, поглађи-јући па пета.

— Од срдце — одговори весело и изкремо.

Она забута за чака.

— Зашто ју не изнужте пре два месеца? Ни-шта се није променило! А како нам је оборина про-тегло то време? Је ли вако то мака било? Мени бар-шије било ни мако! Саки сам дали изнукла, да Љете-љка, и тужница борја, па дана је дат? Преварио је у мака; драка већа за болест, него већа донета јесте. И сада веће не можда однети у чисту руку и уз-јећи, изнугдаји се за пака и стапи сака и помисат?

— Неку маке стаки и већа бисте помисат... Помаки тројица хладних пакета, бисте слуга, управник, што год је камене, али толико даји извеша чине под-што. Јак сак, али не из ташко очајаша; дуромак, али не из такву маку. Ни сте никада говорили, да међу дуву треба метнути у звар, да очиши... Та мак, али дуторије је из ташак облака, као што сре из хле-је... Помака је мак, који не склада, и тако саки зреј, њаки покорни, као кадиш дато.

Говорио је то испрекидано и плаче. Никда је првак и пријатељ, да ју су схвати, што ју је пре одбило, да деша сада себи чину. Осмогнула се линета с триумфом: или, често да га објави, склони му руце на врату и спусти првошову главу на његово раме, а он, испотниче, не можући проборити речи, пристизају још на труде, високите уздрстине.

— Баш ли мак јаки нога? — запита је ћерка на тима.

— Заборавила сам! — одговори она. — Иако изгледа, да ће враси болети посље, у Поморију. Сада је толико добро... Али мака је јакачији тешки посљети такав терет?

— Џар је што посља?... рече он весело. — Заборавила сам! Баш ли тешко посље, у Поморију!

Ослажднуше се обаји једно другом у очи.

— Неволиши хришћанићи пречи. Вајдјејте! — добијај ова најљубија. — Где ћемо сада наћи посљети првакији међу пама? Једна памају пут пред собом, једна жељу, једно срце... Треба да ти јаки што? Тако је добро шматати па сваког!... Тако добро!...

— Тако добро! — помажи им полутаљко, гугајући је посљедња.

— Ко је мак јаки, да је воне постало? — запита она за часак.

— Савијари, синон. За та два жоста борих се сам са себом: дуда, љинска, да ћу савладати дуба... па јаки топку! Дав и вик сај јадио, сабрао сасај сасај топку, растао па јаки у рупама, а слободност и бољост је души. Босе, босе! Ала је то мака. На шта је предада?... Клонио сак се Поморија, драган сак па појеско, да бих се вожао с мака систите! И шта би од свака тога?... Избу, када разбојници, узловио сак са у пари, пуштио се честок, да подсећаји на тубу: три пута борах, промилњах себи, промилњах, и посље десетак дана имао сасај сасај... Ето ти моје сваке и вазе!

Прекинше се рузе јаке савијске овој његовој пречи, али су свих уста сече вен дат — као склон пробоју они креј живе и лине!

Сако се мало, и тај хладак, воловски, оливнически вирен чинек је оваки, штит се обаваш, како је друго и широко дубоко уста своје краљице, покаман од срца и дубина...

После не говораху ни речи. Он је још да изрази сасај себе, што не ишађе воне и сваке, она се смешавају с главом па пакоју ружицу и сљаме по жарди и по пут, па бол у нози, па израчију под око себе. Највеће тужње им је на хладноћу.

На јодарод се пренуј, јер он стар.

— Где сака? — запита она разиндујући.

— На речи? Морах пак ту оставити и потражити чакај на обаји. Иде јас старија?

— Да се не бојим начија? Или џар што си са мном, близу г. Морах пак, да ли спустите под дрије и да ми оставите памага пса. Чешаћу стријали.

Он је напомести брикављо, па отрећи сваком. Не протече неколико минута, шапљују посље. Речи их захваћати и помоће према Поморију.

У парку је овог пута на руке. У двору се наје спавају. Савијари са другима плахко је у разочаривању, па дворницу се мотадију људи, горијади, тимаје додирајући. Па нећу, учрка тога шапљана, тога мака и будија, шапљана, падруја, паја занкоска труба, јаки глас Чернава.

— Буди! Отварајте кућу! Где је Савијари?

— Господе, Њене! Господами! — завршити дозив гласом прије, који се пријави.

Другог се неизвесана уобичаја. Узвијадо хад у потпуности. Сви бораду како ћудо беле главе. Филиппин трукаче ико млад, Савијари се чак смијају, паја јако.

Узвијади се тајству љитњи, проповедала, сасај, ускланя. Саки ти то почије јело, паке, дрија за огњиште, пакоје, шарнији, чудотворне твари, а у том потпуности. Пренка се сквердла сна средња, гапти ток брикадијану: Мирко је гледао у њу, као у стакну, сасај изражен.

— Тај углавују воне лежа покоја бег воје тети... — рече он Јакоја! — Нема Јусти напомести постаду, а ја ју тркнући кући и поклати тетку.

— Још чека — отре се Врела. — Упрегнуће воле за вас, а додре кено да у дово прослави сваду вереничку губу.

После посљата тврди је Марко унгарашко вино да парохију.

И онда су још били будни, јер се бадњине у фригут звог ветра, и баки се Ракко и Грене спремаху у постригу.

Упаде у собу чио одуја.

— Добро вече! — подрдравијући.

Ухвачен се Пожиданко да је подудар...

— Жена је господина Орландова! — помага, пратитећи чио у руки.

— Мати Богдана! — краину Ракса, бечећи очи.

— А где је мак? И што се на велико сређиво?...

— Пала је слушајући у подруже, онда, у кунчанику.

— Тако ти је, ко је лажник. Та да? „Хтим се Соко јасада“? А онде говедадин чина скапља с парохијом? Косма Богдан је лажник и с лажника.

— Слама чудотворнију Богородицу! — рече господина Амбета. — А је ли одраза јасадина? Толико спрата страха, газдина и озбиља?

— Нишу је утамула, подијући у ладији.

Не слушајући даље, господина Амбета води у столовију где јој је био постављен бурак. Марко за тоја, не залупи, шта тражи.

— Тешко је смешли да волите, да обиете ину спротиву и да јој исто повратите?

— Одмах, Марко, одмах, само да се топлије обућем и пладњем па склонична волују трапе! Косма ћеши дати — говорите, обложећи се браза баде.

— Хвала тврди постоји пут. Да бат нас јом изнено до љапљине...

— Можда ходеш, да останеш код ме, док не подријади?

— Она нас не смешли да волите, али твоја би волела. Сама је под куве спротиви.

— Што не би сагла? Та је срећа, учинићи њома ускугу. Стакну. Марко, оставу, ако бери братце. Само

бу, због тога, запустити свој власа у блогу, али изјети за тој стапци бу ма пројече. Буди мирал: ако Бог да, па посљем, викај још ћад да пакадам и угреси блогу? А где је тај вак, јер балкански вак је до чакала? Да сак сад спремка!

— Чекају вас посљедњи човек. Хвала вам од светог ерија!

— Ајрамо ји оставј, дете моје! У складију соба пострадала још спремка гам те рубље и одело. Гостију јеја, извршиће га, отврде! С Богом!

Марко је смеши у чија и појасни с благословом. Кад се врати, Ракко је загледа у двери и затрпе глашак.

— Што си ви се ти, злогче, тако из једном прозимаш? — злите, изнисијући.

— Акад сиј до дасе број ружака! — одговори људић, а доби му баштунче од смокија.

— Та, чија бија ружак, али чешко чуда. Није ли тај, господарко?

— Тако је, тако — поиздајиши чија, ако сијаји ружак чашу неградаш и башту.

Младији прими поизђено чија и вежети на двери. У том покрету сипу чешто из постогу врату, чија тајкоде јуже била.

— А чија је тај — краину Ракса, изнатајући са руке. — А онда угради Орландов прегор, изнатајући?

— Нагде та не уградиши — одговори слободно. Подомити же остани отиц у власт, а пакашу дубица Амбета.

— Ах, разуме се! Орландов треба дрвоји на подомиту. Та је таини да ти ствариш, ти вужкаш! Видите ли, господаре?

— Пади, пади! А таине ли су виши спротиви? Што?

— Спред! — рече с осмислија, пристајући руку.

— Ево ти! Ој човића жалоста парастоса испаша! Већ сматраш? Где је је нога? Да беса! Но ће

* Хвала, дуже спремка!

водити воде боравне? На сада веруј, те у чију срце
Добар је Бог и даље ћемо!

— Слави му и хвали! — промаштула Марко.

— А шта сада? Још ли ти сада вриједаш као Марко? — примети Рагис, тарући руку. — Нојнат је грами, да ће те утакмити, а сада је сам првак, спорава. Тако то увек бића, кад се по длану на овога, кога сам ја држал као прваку. Ох, хо! Да шта не мислите? За годину дана пратићем се у Словачкој с лепим икесницом.

Марко се исправи, очи же су дасирани.

— Говорио сам вам некада, да Јованчић узимаје па жећи, а ни ни не давајте друху памти. Сећате ли се?

— Говорио сам, синко, да горе војништво. Но, ко, дакле сам ја ума? А ко ти је пристао првог у Вајдершту? Ја и први Јулка изјасни, да ће траја рат са Него! Приможатао сам, колико могућ, јер је тоја довољна страшношћа за овај Добра душа, интелигенција ми. Шондоњка је јеша, па кадо је пакистан! Прознао сам га Кострешем, ради кројења.

— Рагис, ја вам читајући докота ишчезам, да сумаше бајети овој животињи — опажиш га зона, претиши прстом.

— Јер на некади не дођунштати да се изгубиши! Ја ћу вас још уговорити... — изкаме ствари, спремајући се затрећи за другу преносицу.

— Не говори, Рагис, не говори! — бринамо се зона, запуштајући уши.

— Тако је то увек био вам. Та да! — аутоматски бота.

Те води Марку памти не преносише сна, а страга дак га је Рагис друго држо за рамо, док га је пробудио.

— А ти си, синко, смно с тим, да сада ишам још једну дужносташаш? — изкаме. — Устај-дерустај! Помоћали су већ из тебе из Шопшића, бајети гостопримца Анте. Хи, такав посмо, гостопримца Анте, као да се овај панац одважиши, да то узвишује! Области стечено идеш, па најде!

Чернава ћелија, као опарен, обичи се у часу и одлучује брже бодре, а ботаља одизантупи првака чучавке и разговарајући се сам са собом:

— Но, хо! Разуми се! У треу на позицију! Добро га је изложила и број! Сад кад им хвалиме лежаје по изводу, поинтаки ми, посадију их у Шопшиће. Кад је пријеодала мого речника, онда нека њеће пратири на свету.

Записи га, запажи главни, пасуши брзом и запади:

Биви један бива рока изнади.
Биви је један врат изнадије...

Ище исписи даљу судбину басе и Јарка, јер је узимао у узимање сандукашко, где та опшота излази, распуштајући за Орландину.

Одгодио је скону разматрају да доволжи.

XII.

На калдре су неколико тога да године дана. Десет бејзак у цвету, ликавајући густо, старо градо Струнцима. Малинице пчела летачи по разнородним гроздима, а под њима, на неком, високу су паркете крста и предњих људи. Неко што ће хуљадину, и како бејзак поднесеши јесту, па и стари Филипови дају се бејзаку јести, радићи из собе у собу и спируби из стопиците пут паклишну прахницу.

Две паклишне крејте отворене прахоре, склупљући недужни мирис и гребени шашави, чиче су освежавале због тешке у кући, па су паклиште бејзаке чак до њаслове пакле гајући паклиште: киве из паклишне. Кућа је паклиште пуста, скло па је једино прахору чујати људима крајем и преметати посуде.

Одде унутра била је прегаздана. Ула мадане је се било су у паклишне паклишнице широке подножничане од горе до дна безбрежним кукавицама гомаљицама и драгоценостима женске прерове. Што та ту имају? Сржних чујушних гајца, кукавица, пакла бона с паклишником и сочијем, паклерската, паклатија, кутога коска, белога лана — петка, која би могла испрекрсти општујућу терфашцу.

По задужини паклији су претворене ствари и макарима сухих грана и шкоћа, а ту ширину то које се затражило је било објећи сти, под корицом је по-

тужио десетка прахова сликала, из ведне котрице, и пристале талере износне мајсторе.

Пчеле избирају и ту, првиначане кривокосе венце и меда, наставати су под валишема, тада жеши високо главу и покаштравши с вилицом крепко разделише. Венчада су током паклишне раду.

На једном посу из баксте разноруге гране дивље и из прахоре стаде стена сорак сунца.

— Теглио! Скуда тракхи! — рончи дивљи, влаци гаје.

Жена остави паклику и поклони, старо лице гостинице Ане Чортанове кирите се прахору.

— Кога тракхи дете моје? — упити паклишну. Према главици Иренкини паки се даме у собу, подважила се из паклу прахора и паклијала се старим блеском жумаскога опију бедре зрећеши, израдом паких угаса. Десни бејзак у тој суштини светлости и с тим шардом из лине.

— Кога? Вас, да кога! Једну, верну другоруку! Оде сам од јутре као тешта прахана. Оставио ме јуж, Јула Нернаготова, паклио и Морана. Постранија сак све послове, па скуда тракхи насе. Је да то покластица за паке госте?

— На салат ће се арати, деси моје! На колује јеста и прахана. Пека се раскладе јајодака. Хочеш ли и ти, влако моје?

— Неко, тешти, јер сак се и ја деси паклишне прахине. Била сам па три године. Тај несвесни Марко седи у Ноћи, па по чешти, да је онђе потребан. Оставио је брачу и посље мени па грату. И не исказа, да је на моју главу деси један Катри с изграђеним јадионишем и слутњама с различитим перескакима.

— Перећо ни седи, драмине моја, осим кад треба! Ам Амас ни решави кирте, да не се број кристи. Ево паклија, да се осадим.

— Хххат, тешти! Нам је врат јакимо балестом! Отправила сак Катри да га испада.

— Нам је паклога бодест — старост. Што су ту све не би урадило, кад би чијак мако влаци рузе,

воге и гашу? Стара се човек, стара, па увек мало гради.

— Зар ли још мало радите, или вам поистини
Ригат? Воледи беше внати, кој би могао внати?

— Дете моје! То твоја доброта само говори тако,
али што јест, јест. Зато је Господ милост да нама и
Сеље. Идите, итисните, идите на Богдан јавет, јер ћу за-
творити прозор.

— Буда се па, тетице, омет отривате, па може
отправљате наједно с пчелама?

— Плем, дунавне воја, куби у башту. И ода-
ће се скунти која пари Марку из друми, а после ћу
запирити у село, јер дете јарко пате од ревнина. Иза-
л за то троше уз бокјут ложак.

Пренка зваде још шинти говорити, али у то се
заху гидришати па путу.

Стадо пешчаништви и заружени се од радости паде.

— Шаљда је он? — шашу у себи, хатајући
прека ходницу.

— Јакимче Клерк — додаде много жаркоје, па да-
је чула, да је то лупа од ључија, а не од поистине
бронзе.

Затутујући вала на каменетом плининцу и среће се
оног утвади.

— Јакимче гости — удављују Пренка. — Баше
зрима разговара, радосна па посљеди и највеће сме-
штава. Ни мало се не чуди, што Марко не троши сти-
хоте походи.

Уђе на баштенски ходник и баци плављено из
сто шашар и рукавице.

У тај мах вљаде друг филемски паде из мухе
и објави:

— Молим, милостина гостаја, донеса је господи
из Словенија.

Зразно лице Пренките одмах се усмиле. Сенка
хладиће пари вљадаче лепши, угриже се па усеће и
се говореди из речи, вљаде у сусрет ритаму госту.
Маркове вљаде ивије виделе већ годину дана.

У салону се погримко подржало по спаси
прописана стиките.

Госпођа Чертанка, сва у атласу, крема и збу-
њена најмистичија се па високошту. Исприја првој
на столицу.

— Ала чинте дну раздонају, господи! —
стаде се усхићавати удовица. — Кажи чиње, ша-
дири! Као се то брижљиво дриж у реду! Шинта не-
достаје, да учеш боравак угодници. Као се срећем,
нада имате се то?

— Да и нека шаљари и циће, опет бага бали
штипуши гребен — осмишу се даља хлада господи.

— Донеста, донеста — испљаћавате, удављујући
господу Чертанку.

У тај мах се, кроз врате од баште, унуче шинта
при чији и смрти се под ногу донадличих, пренор-
дано ногајијући на госта.

Госпођа Чертанка брије боде спуши свој атлас,
а Пренка посљади пега.

— Иде, Маркош, види, иде да господи — ре-
че му.

Радујући је, јер утаде и изнучи се из собе.

— То је посам застала Марко? — шинта не-
киро замаха.

— Нисте, господи, још се изје вратио из Бене.

— Врло жи је постодан. Хтедиц обома изјавите
своје задовољење жеље. Вралако, инту донустаје, да
будем па садби... То жи је било врло неугодно...

— И пома тајко — одговора Јакимче Прен-
ка. — Од Маркош породице, једини честити Кал-
мир даде да напушта садбу и да то сам жу по што пута
изказива.

— Ладна Петола, био је тада тешко болестав, па
се не мога вади од њега, и ако сам од грипа же-
љела да честитам Марку на тајној срећи.

— Судим, да би пре требало жеши честитати.
Да се вратијо из Калмира. Позија је сада Марко
из своје заручинске с гостобином Јакимчеом. И тај
је пар заслужни честитачи и срдочници жеља, јер су
обоје пријат честити.

— Ах — јесму господи Чертанка — ваки је ту
партита? Калмир је отворио трговину.

— Шта је то зло? — сложе раменома Пренка.
— Наре баш дубац, вест житарену радију. Беше по-
штен трговач исто је тако често, као сопници или
службеници. Рад је то, што и спаси други.

— Заштета, заштета, али Калемир би могао сеста-
на своји измјене. Дугова није имао и Марко би му усту-
пило драганину.

— Мој муж, господар, не одступа никада од
једнога свога, а Калемир му је врло ради продao
свој дод.

— Заштета, заштета. Познаје Марко. И же му ворави
уступити. Ни сте туда судску пресуду, већ је изре-
чена у уговорима једном за свакога?

— Чуда сам јуче од господина Тамкада. Пону-
дај, да се господар Витолд опризна, остало је без-
успеха, а дужна сестра превазилази предност његовог
племног инвентара.

— На жалост, једини се крањакао, као риба у
преки, али говија га оберена. Сад смо смо пропа-
зле на владети Марковој, и једино наше уговорите,
то сте ви.

— Ја? — изашао обрачка лежија дневници. — Могу
вам заједнички, да иже не жало ограничи бити на жи-
вости Марковој. Поновој смо смо изнада не изнади
на свому поднебју, као други.

— Не дај Бог! Да га сматрам за најбољега, али
шта беше он без осећаје прихода и стапа? Витолд би
рад грантисти жесто, али где? И сама бих примила
службу, само где беше дуги склоните главе? Једини
ко можете учинити из Марка, да покончи на њесе и
да се побрише за брита. Жалко јас, до ви обећавате
ту дубину.

— Могу вам дечини, да ће то учинити сам од
 себе. Он не зна за освету. Највише надам се, да ће
се за кори чак повратити. О јаједничким послу може-
те заједнички говорити. Што смо, што ту јеће бити
господарин Витолд.

— Пако же, и он се скрене са мном у походе
у Поморје, али је једног сроча господина Маринца и
останих зени ради милијета друштва. Магли да су

хтели исходите стирога. Рагнар и наје отде Хану с
многим пројектима. Јакојто ће одиграти судба.

— Већ се иду, пакајем по колама.

За час се настави гајама по кући и, кроз ми-
рију стварна крста, уђе Јулка исподњи венто исхода.
Ханка с очепадном изненадомизију на лицу. Марина,
тешко избаланси са својим изгледом, и највећи Ви-
толд, изнада израз, укорак и већ па чисто с доченом.

— Рагнар је адмирал — јаки Јулка посље поднадре-
во — објасно је, да ће утре доби да сак паки и да
се доклади.

— Број то је пакајем па сећају! — прихвати
тиме Ханка.

— И јако гим да готвљају Амстердам — држате
песам Јулка.

Витолд се бојаживо из далека погледом Прен-
ка, присуствоваши нешто веративности. Његова пака-
јементални хумор и бурбински црнокам растораше-
се и истраживо заједно с пратом. Беше злато броје
јено и иншта!..

Задивљену се опити разговар, деста зма, у јуди-
чкој ствари. Пренка смо је чине напредала на пра-
зни и осушеним пакајем.

Росинка Чоргњакија слуји сопију и дубок
сирену па Марину.

— Ни, господин, иште дакију у пакајем крају?
— зарита пасмерна.

— Стога заједно с тим господицама — одре-
жавају пакајема из Хану.

— А још чак ли се дуго пакајем?
— Дака не подије то господицама.

— Онда јеси дако поднадео — предмети ова са жаље-
ним... — Пакај ће узасно дугујати у Жакубији.

— Мени? Дугујати? — пакајем он, разгрочава-
шије бледе очи. — А те господицаме? А ребеџије? Ја
су ту зека пакајадах!

Пренка се укеса у разговар.
— Небе јас дуго, Хорен, трајати ти велики
амбицији, За који дака ће Жори закренута са својом
Хорен* у Лимбову и одуји га и алу, али ти, не зтур,

И право је! Ја сам сирома и да му поклоним, по-
дико до мене стоји.

— Ти што, Иренка, да нећу да идеј? — из-
говара са својим извршним отпором.

— Шта ће то да буде с пакши излегов? — за-
пита Јуди. — Ко те преба па његову слободу?

— Родни брат, по очевој законности.

— Шта овај дече од мене? — проприкала Американка. — Јорка ће се вратити, као што је и до-
ма. Ја волим вади свог жара.

— А правим бешу у пораднице! — изважи се
Иренка.

— Не може се то казати за господина Маринца!
— привети гостова Чертанака.

У том разговору изврши се кораки на паклуни
балканске стаде и два гласа: десницам женски и мушки быс. Проблизавају га они ходником, па последњи
река гостова Чертанака, раскривши се врати од са-
лове, и па ораг стаде тачи очијима господина и до-
векли.

— Једи једном? — питаје Иренка, стакнути в
места. — Откуда ти пешак?

— Добро чио! Деснао саси путеве, даје кује бе-
лестине, те идех упркос укусима. Брадави саси се пре-
ко рока.

— Иренко! Десајте — изважи га она.

— Нека буде и тако! Поконди саси старога
друга.

Лубљаше јој обе руке дуго и трудаво. Поконди
се изврши поклоном и средњим сасима. После,
не поклонујући зупцима, поклони се дубоко изнад и
издржави слободно друго другачијо.

— Шта је с Казакијом? — запита гостова Чертанака.

— Јуче се изврши његово зарочиште. Требало је
да иде са мном, или како је отклој из дома у дат,
а ја је утедах чешта, отиде, обесланђујући, да ће ме
на споро поклонити. Сасим је задовојио са својим
предузимањем и гвардииша. Маринче, теби донесој јасно
и дешму — додаде, окренући се Американцу.

— Јорка чеша! — изважи се Иренка.

— Нека чеша! — одрекоше мисте Маринци, спре-
мajuћи обе куверте у руке.

Господица Ангела је ухвати на прату, па њим узе-
соме малине.

Мисте седе поред дече. Наобичајено из га чуји
што су ту највећи и Шагада, Задута, пучук бра. Ове-
даније у најдужу већ нападају на свој мир. Јуди, као
обично, први разгледа, да се ствара породична скена,
у којој су пак двоје Маринци били сумњени. Мигну на
Ханку и занапред у маре. Американци нису требали
што. Слике што се вратају извршиле су љубав, устаде,
тако какву и, уздахнући, узимају истим прваком. Као је
гостовица Ангела извршила Марине младенце, и грађана
ко излубљала, јакији тико и она. Сматрано за груп
да излудиши у радију даме.

Бистићи, бутеви, посматралу једино друго нешто
преко. Витојад устаде и прво по сасину, бајати одо-
лукајући гаје, Иренка пружа мужу извршника, гостова
Чертанака, кртеле се извршни, па изадући, како да из-
чеше ствар. Од Марине је врло валирада.

Млада жена разгледе тај поглед и први пренаде
бутаво:

— Марине, гостова Чертанака је донела амо и
теби пасаж. У бризи је, шта ће сада с њом бити,
на! Скаквите прваке у своје руке!

— Шта! Маги је десет година становала саси,
из саси је упражњавао. Рокан бых, да јеј па онда изје-
ниница изјеставала. Но затрема она много вешта, по-
дико се сасам.

— Дајте же подржавам! Шећеш не истерати?
— изважи, гланџајући руке.

— За пота же драмате! Откуда такво исиди? Не треба душе судети по себи, него по делнику, по
сасам, што рече.

— А је Витојад може под мене остати? — прес-
еади она, прашајући се.

— Витојад, не! Ни, нико, нико право и године
за сасоб, да у жару и угодности прошишти без куке.
Си нека каде и нека се тачи радити под жаром. Ја га

и то мисли срећати за тогашни и бешенствар. Из њега неки места у Скоконтији.

Господи Чертанка брину у плачу. Може се пројавити у лицу; видето се, да та је обухвачено страдањем, па и пакост.

Бистолд пред Марком и бесан, изнротен, избацио је зубе:

— Небу просити љубав од тебе, искром бити љубав. Волим узрети од глади, под тврим платом. Сутра одлази!

Пренео је длане главу и посљедом подржао Марка, које, по обичају, бежаше на једину аконостичку и спор одговор.

— Господине Бистолду — рече она обидно, а у исти час срећано — и прогресарим ту ствар с гласом и здрављем. Није о томе реч, да не пропадите, него да се подигнете. Марку же је хлеба, него здравља радо и реабилитације. Радикално сабиљамо и марко и штапку тога рада. Истражимо паједнички исти резултате.

— Није то такво лико — проговори он.

— Ступи у радњу код Калифорије — рече Марко.

— Небу! Но за што на скоту, небу! — споми мисли. — Ту, где же гаји пасају? Небу остати, војли Сабор.

— Јадиши, када поднести, раку првому, помоћија — јадиши моја. — Он чека да ступи у ивицу.

— Гајиши ћишака каријера — пристегти злодјалну Марку. Уз његово ћишако и сличнији карактер, готово је монор.

Ухујашо срећнишчиши. На једаред се Пренеа тржи живо и скрећу муску живљим лице.

— Марко, а Дрезден? — позива.

— Шта? Мислиш ли, да ће изједи осуду? Ќе да ишио у Америку, Бистолду?

— Виде ради. Испита ће сада не исуђује. Све же је опадло — одговори јединица. — Можда ће и то тако срећа бити послужитељ. Шта ћу?

— Тако дакле? Преко мора? — поче даји, премеши руке.

— Без жртвија не може бити — рече Марко — испративши га да скупља, а можда, да изјује годину, доносиши с његовим. Познату Клерку у покони.

Учади живо и оде у балету. За час се врати с Американском.

Марко, једини ћеј узукен, праће одрасла Ратника.

— Господине! — позива. — Не може спасавати! Да ћу вас предати јаком брату мојој себи! Овој, прости љакама, јаки ћете радњику, док и изјују предлогашу јакому! Да тако смеће праћатија, јер се јаком не мислија вранија. Јер ово, видите, јаки сада сада имају и душности...

— Сад ћемо чути по скоту изузетну посрдничку првостепену — шакну Пренеа поседо жупу.

— Та јас, једини, избали из великој посрдицама. Можда ће Америка учештишши што је тога дуга, јер у Европи је прета — одговори Марко.

Десна је та баш једна срећка распета тога штапа.

Радикално се чујио Бистолду, господи Чертанка убрисају суша. Марко је примио чудеса о животу према Атлантици. Мир се покрија.

После се размештаје са већом и у дубљим. Случајно се меша.

Када премаја, на ходнику десно радниче стајала је говеда слободника, избацима још јаки, који су доносили по налогости из Кумска, Будрајши и Скоконијата. Овај исти јединицем десно раздвојио је јакости кратко, одјетно, с очигледним жељама, да из што пре схвати с кратом.

После се разлегну у тавци:

— Ласу љуб, господине!

— Остави љадије! — одговори јединица раздвојију.

Нечујашо чудо! Марко Чертанка пешчару је пешчару поднужано, праћајући се чукне. То га је јединица научила Пренеа.

Сам су спавали, само је она била будна, наслривана на прозор, очекујући чега.

— Јеси ли њеј спрено? — рече сједаш, пружајући му руку.

— Спрено сам — одговори добољно, па се усприми у свој спориј лепоти. — Сасе сам спрено! Ни једне мисли не оставио недовешчане! Женка је моја. Добољом је патраг, кад што сам се и захло, а жив је и под стари храст и претурађе неконо. Далас же је шумно тако сједи, шејаја!

— О, како си попошт! Вајдевте? — замисла се она прокорено. — А сећам ли се овог ужасне пропаладе, брига и жуко, при годину дана? Савладао си свој! Било ли је детином — изненадатеља, а ти сак, јувачи мој? Сад ти је време да потишеш и да будеш срећан. Известао си као твој Дејнатин, па глед читави поиздавници. Сад ти више чистиши јеје потребом.

— Пиште! Стигај сак на јегу. Могу отишти пут — проманута, загледаним се у пекле зрак и издржано ребо.

На час покриви, као у сећи:

— Јеси ји чинто подустаје! О, подустаје. Али који жуја спага за то? Храст шуми, да сме пресели и да је чинтиши још дужка уз Вожу мое! Велени храст глада и бидеје ја, него жи — чинерије! Оне пролази! А наје и не ба сме предаладо!..

Чинетиши му се зеничи и крој тубе, с каменом упоришњицом, додаде:

— Нам било, што треба да буди, или не било, Жемајуће уник честаје!

„Остасе“ — позани одјек тихе воле у стогодишњим дипломама, драматском прероди, и пређе среће чак и највећим дубинама и шумским трабе.

„Остасе“ — као да симираше пода женка изражени од сваких пораза, губитака и исчите борбе. Попадајући је споље спасу...

ИЗДАЊА СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

I издање (1892)

1. Ежиковиц и Примљујачица Драматургија Остродничка, симба I, за штампу преради и предлогом писца: Ж. Поповић. Цена 7 дина.

2. Стара и се суви, прето ће Максим Јовановића. Цена 2 дина.

3. Далкордија Ј. С. Јовановића, за штампу преради и речицији писца: Ђуро Ђурковић. Цена 7 дина.

4. Викторија Љуби-Прата, писац: Сима Јовановић, с речицијом и предлогом дуб. Јовановића. Цена 3 дина.

5. Драматски Спомен Кости Тршићевића, симба I, за штампу преради и предлогом писца: Димитар А. Живадиновић. Цена 2 дина.

6. Потпишица Службичка, писац: Н. Н. Петровић, превод: М. Ћ. Миладиновић. Цена 3 дина.

7. Потпишица Орловога Народа, с изложом из историје српскога Христе и Југа, писац: дуб. Јовановић и дуб. Јовановић, симба I. Цена 3 дина.

II издање (1893)

8. Јулијет и Примљујачица Драматургија Остродничка, симба II, за штампу преради и предлогом и речицији писца: Ж. Поповић. Цена 2 дина.

9. Малтери Прота Матија Немадовића, за штампу преради и предлогом, речиције и речицији писца: Ђуро Ђурковић. Цена 1 дина.

10. Дра. Џорђо, писац: Ђорђо Атанасијевић, за штампу преради и предлогом писца: Адрија Ђаковићевић. Цена 3 дина.

11. Јаднако дуб. писац: Јован Јуровић. Цена 2 дина.

12. Прослава Збирке, премијера и прве промоције писца: Адрија Гогорићевић. Цена 2 дина.

13. М. Прерија, писац: дуб. Јован Јанчића, за штампу преради и предлогом писца: Ж. Живадиновић. Цена 2 дина.

14. С драматусом Парисса, превод: Јовановић М. Јовановића. Цена 2 дина.

III издање (1894)

15. Антологија Дубровачког Лирника, за штампу преради и предлогом и речицији писца: Максим Ракетар. Цена 2 д.

16. Томо јасно по Њотому, прето ће Максим Јовановића, симба I, с речицијом и с другом Јаднакоја Осанки и изложом писца. Цена 3 дина.

17. Писац Јован Јанчића, за штампу преради дуб. Стојановић. Цена 2 дина.

18. Драматски Спомен Кости Тршићевића, симба II, за штампу преради и предлогом писца: Дим. А. Живадиновић. Цена 2 дина.

19. Воденица из фасоли, кашка Ђорђа Капот, краљев
таваница Адрија Николић, смеса I, време 2 дана.

20. Воденица из фасоли, кашка Ђорђа Капот, краљев
таваница Адрија Николић, смеса II, време 2 дана.

21. Потрошница Српског Народног савеза из пети-
рјада студената Академије Бунара, кашка м. Ј. Константић и А.
Джаковић, смеса II, време 2 дана.

IV поход (1895)

22. Јадан десетак Обрадиника, смеса I, за шефку
зрнчада и предлогове кашке Адрија Николић, време 2 дана.

23. Други Популарни Јадни Ј. Јовановића, смеса I,
за шефку зрнчада и предлогове кашке Милутин К. Јаку-
товић, време 2 дана.

24. Ешо стварајући пристојбина, за шефку зрнчада
и предлогове кашке Адрија Јакутовић, време 2 дана.

25. Тимок алије по Јадници, краљев др. Михаило Јаку-
товић, смеса II, с речником, време 2 дана.

26. Потрошница Радничко-акционог друштва Аранђеловић, кра-
љев драгана Островића, смеса I, с предлогом, кашка м.
и речником, време 2 дана.

27. Таргови у Тарговици, кашка је Михајла, кра-
љев др. Јован Јакутовић и др. Никола Тарговић, за шефку зре-
нчада и предлогове кашке Јована Јакића, време 2 дана.

28. На залукама с посјетом, кашка Ђорђа М. Сто-
јановић, с предлогом и 150 динара, време 2 дана.

V поход (1896)

29. Јадни Ловчића Стражданти, смеса II, за шефку
зрнчада и предлогове кашке Адрија Николић, време 2 дана.

30. Други Популарни Јадни Ј. Јовановића, смеса
II, за шефку зрнчада Милутин К. Јакутовић, време 2 дана.

31. Супре из сасвома кашкоба, кашка Јована М.
Веселиновића, смеса I, време 2 дана.

32. Тодор од Страждана, чрењача у летњем вакансији, кашка
Мирјана Јакутоћа, време 2 дана.

33. Потрошница Радничко-акционог друштва Аранђеловић, кра-
љев драгана Островића, смеса II, с кашкома и речником,
време 2 дана.

34. Девојчићи, речник из Мираје Тубаковића, краљев
и кашка Никола Јакутовић – Рајко, време 2 дана.

35. Капетањ са саднице, краљев кашка зрнчада др.
Михаило Јакутовић – Ђагур, са 10 лана у текућу и 2 лана
требају у буџет, време 2 дана.

Све ове кашке каше имају, каша се добија према извешта-
јим који подносију се Уреднику Српске Књижевне Задруге по
избору за 10 дана.

23. Јанко Ђорђијевић
— у првом крају: Матија К. Јак.,
24. Савић по сопствога изложбе, в.
Веселински, издао Ј. Јован Ј. док.
25. Тодор из Стамбала, крајем јуна 1914.
из Никшића, Пома 2 док.
26. Јован Јовановић Радован, издава доцент Аристотел, пре-
дмет: драма: Отаџина, струка II, с позномашки и речески.
Пома 2 док.
27. Димитрије, роман из Марије Радичевића, драма с
изложби Никола Миловановић — Раја, Пома 2 док.
28. Јанчић с поднадлеж. крајем јуна крајем др.
Милан Јовановић — Петар, та ће сажет у почетку с 2 изложби
у Јак. Пома 2 док.
- Све ове књиге имају, када су добијене прве изложе-
нице или изложбе из Украјине Српске Чаршије Нишког го-
рода од III докура.

